

ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

**Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии
фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои
хоҷагидорӣ ва Нишондоди методӣ оиди
татбиқи нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии
муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии
субъектҳои хоҷагидорӣ**

Душанбе - 2011 сол

Дар наشري мазкур «Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ - хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ» ва «Нишондоди методӣ оиди татбиқи нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ», ки аз ҷониби Шӯрои методологӣ оиди баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити назди Комиссияи ҳукумати доир ба татбиқи Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маъкул доништа шудаанд, дохил карда шудаанд.

Хуччатҳо мувофиқи Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқи истифодабарӣ дар натиҷаи ба имзо расидани «Шартнома оиди даст кашидан аз ҳуқуқи муаллифӣ дар доираи маҳдуд» байни Кумитаи Парасторон оиди Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон расмӣ гардидааст, аз тарафи Гурӯҳи кории дар назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҷорӣ намудани Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ, тартиб дода шудаанд. Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ барои истифода намудан дар асоси Фармоиши Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 декабри соли 2008, № 134 иҷозат дода шудааст.

«Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ - хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ» ва «Нишондоди методӣ оиди татбиқи нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ» бо Фармоиши Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз «27»маи соли 2011, таҳти № 41 тасдиқ гардидааст.

ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Ф А Р М О И Ш

аз «27» майи соли 2011 № 41

Дар бораи тасдиқи Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ ва Нишондоди методӣ оиди татбиқи нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ

Мутобиқи моддаи 8, 9 ва 10 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 март соли 2011 №702 «Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4 ноябри соли 2002, №428 «Дар бораи Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 майи соли 2010, № 231 «Дар бораи чораҳои иловагӣ оид ба амалигардонии Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва бо назардошти мувофиқаи Шӯрои методологии баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити назди Комиссияи ҳукумати оиди ҷорӣ намудани Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон **ф а р м о и ш м е д и х а м:**

1. Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ (Замимаи 1) ва Нишондоди методӣ оиди татбиқи нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ (Замимаи 2) тасдиқ карда шаванд;

2. Ҳамаи субъектҳои хоҷагидор, новобаста аз шакли моликият ва тобеъияти идоравиашон, аз 1 январи соли 2012 ҳангоми интиҳоб намудани сиёсати ҳисобдорӣ мувофиқи Стандартҳои миллӣ ва ё Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ, Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти молиявӣ – хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ мазкурро мавриди истифода қарор диҳанд.

3. Назорат аз болои иҷрои фармоиши мазкур ба зиммаи Роҳбари Гурӯҳи корӣ доир ба татбиқи Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Муовини Вазири молия Раҷабов Р.С. вогузор карда шавад.

4. Фармони Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 сентябри соли 1998, № 99 ва Фармоиши Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 март соли 2004, № 28 беъътибор доништа шавад.

Замимаи № 1
ба Фармоиши Вазорати молияи
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз «27» майи соли 2011
№ 41

Нақшаи
ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти
молиявӣ-ҳочагии субъектҳои ҳочагидорӣ

Қисми 1. Дорониҳо

Дорониҳои гардон

10100	<i>Воситаҳои пулӣ дар хазина</i>
10110	Воситаҳои пулӣ бо асъори миллӣ
10120	Воситаҳои пулӣ бо асъори хориҷӣ
10130	Хуччатҳои пулӣ
10140	Муодилҳои (ҳамарзишҳои) пулӣ
10200	<i>Воситаҳои пулӣ дар банк</i>
10210	Ҳисобҳо бо асъори миллӣ
10220	Ҳисобҳо бо асъори хориҷӣ дар банкҳои маҳаллӣ
10230	Ҳисобҳо дар банкҳои хориҷӣ
10240	Воситаҳои пулии барои истифодабарии маҳдуд дар банкҳо
10250	Воситаҳои пулии дар роҳ буда
10300	<i>Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат</i>
10310	Коғазҳои қиматноки қарзӣ
10320	Коғазҳои қиматноки ҳиссавӣ
10330	Қарзҳо, вомҳои додасуда
10340	Амонатҳои депозитӣ
10350	Қисми ҷорӣ сармоягузориҳои дарозмуддат
10360	Дигар сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат
10400	<i>Қарздорӣ дебиторӣ тиҷоратӣ</i>
10410	Ҳисобҳо барои қабул
10420	Васиқаҳо (векселҳо) барои қабул
10430	Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок
10500	<i>Дигар қарздорӣ дебиторӣ</i>
10510	Пешпардохт ба таъминкунандагон
10520	Қарздорӣ дебиторӣ кормандон
10530	Андозҳои пешпардохтшуда

10540	Андозҳои подошшаванда (чуброншаванда)
10550	Фоизҳои барои қабул
10560	Суди саҳмияҳо (дивидендҳо) барои қабул
10570	Қисми қорӣ қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат
10580	Қарздорӣ дебиторӣ корхонаҳои фарӣ (модарӣ)
10590	Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо
10600	<i>Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ</i>
10700	<i>Захираҳои молиқо моддӣ</i>
10710	Молҳо
10719	<i>Изофанархи савдои молҳои фурӯхтанашуда</i>
10720	Ашӣи хом ва маводҳо
10730	Истеҳсолоти нотамо
10740	Маҳсулоти тайёр
10750	Маҳсулоти кишоварзӣ аз дороиҳои биологӣ
10760	Сӯзишворӣ
10770	Қисмҳои эҳтиётӣ
10780	Лавозимот ва асбобу анҷом
10790	Дигар захираҳо
10800	<i>Хароҷотҳои пешпардохтшуда</i>
10810	Хизматрасониҳои пешпардохтшуда
10820	Иҷораи пешпардохтшуда
10830	Дигар пешпардохтҳо
10900	<i>Дороиҳои ғайригардон барои фурӯш</i>
10910	Воситаҳои асосӣ барои фурӯш таъин гардида
10920	Дороиҳои кӯтоҳмуддати фаъолияти қатъшуда
10930	Дигар дороиҳои ғайригардон барои фурӯш

Дороиҳои ғайригардон

11000	<i>Воситаҳои асосӣ</i>
11010	Бино ва иншоот
11020	Мошин ва таҷҳизот
11030	Таҷҳизоти идоравӣ
11040	Мебел ва лавозимот
11050	Воситаҳои нақлиёт
11060	Ободонии молиқияти иҷоравӣ
11070	Ободонии қитъаҳои замин
11080	Дигар воситаҳои асосӣ
11090	Соҳтмони нотамо
11100	<i>Фарсудашавии қамъшудаи воситаҳои асосӣ</i>
11110	Фарсудашавии қамъшуда – бино ва иншоот
11120	Фарсудашавии қамъшуда – мошин ва таҷҳизот
11130	Фарсудашавии қамъшуда – таҷҳизоти идоравӣ
11140	Фарсудашавии қамъшуда – мебел ва лавозимот
11150	Фарсудашавии қамъшуда – воситаҳои нақлиёт
11160	Фарсудашавии қамъшуда – ободонии молиқияти иҷоравӣ
11170	Фарсудашавии қамъшуда – ободонии қитъаҳои замин
11180	Фарсудашавии қамъшуда – дигар воситаҳои асосӣ

11200	Захираҳои табиӣ
11210	Конҳои маъданҳои минералӣ
11220	Конҳои карбогидридҳо
11290	<i>Сарфшавии ҷамъшудаи захираҳои табиӣ</i>
11300	Дороиҳои ғайримоддӣ
11310	Ҳуқуқи истифодабарии замин
11320	Гудвилл
11330	Патент, литсензия (ичозатнома), франшиза
11340	Нишони молӣ
11350	Ҳуқуқи муаллифӣ
11360	Таъмини барномавӣ
11370	Дигар дороиҳои ғайримоддӣ
11390	Истеҳлоки ҷамъшудаи дороиҳои ғайримоддӣ
11400	Дороиҳои биологӣ
11410	Ҳайвонот (дороиҳои биологии истеъмоли)
11420	Ҳайвонот (дороиҳои биологии маҳсуловар)
11430	Растаниҳо (дороиҳои биологии истеъмоли)
11440	Растаниҳои маҳсуловар
11450	Дороиҳои биологии аз рӯи хароҷоти воқеӣ ба ҳисоб гирифташаванда
11460	Дигар дороиҳои биологӣ
11500	Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул
11510	Бино ва иншоот
11520	Таҷдиди объектҳои сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул
11600	Сармоягузориҳои дарозмуддат
11610	Қоғазҳои қиматноки қарзӣ
11620	Қарзҳо, вомҳои додасуда
11630	Сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ
11640	Сармоягузорӣ ба фаъолияти муштарак
11650	Сармоягузорӣ ба ширкатҳои муттаҳидшуда
11660	Дигар сармоягузориҳои дарозмуддат
11661	Дисконт (тахфифҳо) аз рӯи сармоягузориҳои дарозмуддат
11662	Подош (изофанарх) аз рӯи сармоягузориҳои дарозмуддат
11700	Талаботҳои андозии мавқуфгузошта
11800	Қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат
11810	Қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддати харидорон ва фармоишгарон
11820	Васиқаҳои (векселҳои) гирифташуда
11830	Хароҷотҳои мавқуфгузоштаи дарозмуддат
11840	Дигар қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат
11900	Дороиҳои дарозмуддати фаъолияти қатъшуда

Қисми 2. ӯҳдадорӣҳо

ӯҳдадорӣҳои кӯтоҳмуддат

22000	Қарздорӣи кредиторӣи тижоратӣ
22010	Ҳисобҳо барои пардохт

22020 Васиқаҳои (векселҳои) кӯтоҳмуддат барои пардохт
22030 Пешпардохтҳои гирифташуда
22040 Дигар ҳисобҳо барои пардохт

22100 *ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ*

22110 Қарзҳои бонкӣ, вомҳо
22120 Дигар қарзҳо, вомҳо
22130 Қисми чорӣи ӯҳдадориҳои қарзӣи дарозмуддат
22140 Дигар ӯҳдадориҳои қарзӣи кӯтоҳмуддат
22141 Дисконт(тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо ва васиқаҳо
22142 Подош (изофанарх) аз рӯи вомбаргҳо

22200 *ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати ҳисобкардашуда*

22210 Музди меҳнати пардохтшаванда
22220 Андози нафақавӣи пардохтшаванда
22230 Андоз аз даромади шахсонӣи воқеӣи пардохтшаванда
22240 Андозӣи иҷтимоӣи пардохтшаванда
22250 Суди саҳмияҳои (дивидендҳои) пардохтшаванда
22260 Фоизҳо барои пардохт
22270 Дигар хароҷоти ҳисобкардашуда

22300 *Андозҳо барои пардохт*

22310 Андоз аз фоидаи барои пардохт
22320 Андоз аз арзиши иловагӣи (ААИ) барои пардохт
22330 Аксизҳо барои пардохт
22340 Андоз аз амволи ғайриманқул барои пардохт
22350 Андоз аз истифодабарандагони роҳҳои автомобилгард барои пардохт
22360 Андозӣи замин барои пардохт
22370 Дигар андозҳо барои пардохт

22400 *Захираҳои хароҷот ва пардохтҳои дарпешистода*

22410 Захираҳо барои пардохти рухсатӣи меҳнатӣ
22420 Захираҳо барои хизматрасонӣи кафолатӣ
22430 Захираҳо барои даъвоҳои судӣ
22440 Дигар захираҳои ҳисобкардашуда

22500 *Дигар ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддат*

22510 ӯҳдадориҳо дар назди муассисон
22520 Қарздорӣи кредиторӣи корхонаҳои фаръӣ (модарӣ)
22530 ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати фаъолияти қатъшуда

ӯҳдадориҳои дарозмуддат

22600 *ӯҳдадориҳои дарозмуддат*

22610 Вомбаргҳо барои пардохт
22620 Қарзҳои бонкӣ
22630 Қарзҳои дигар
22640 Васиқаҳои (векселҳои) пардохтшаванда
22650 ӯҳдадориҳо аз рӯи иҷораи молиявӣ
22660 ӯҳдадориҳои дарозмуддати фаъолияти қатъгардида
22670 Дигар ӯҳдадориҳои дарозмуддат
22691 Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳои дарозмуддат
22692 Подош (изофанарх) аз рӯи вомбаргҳои дарозмуддат

22700	<i>Даромадҳои мавқуфгузошта</i>
22710	Даромадҳои мавқуфгузошта – грантҳо
22720	Пешпардохтҳои гирифташудаи дарозмуддат
22730	Дигар даромадҳои мавқуфгузошташуда
22800	<i>ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошташуда</i>

Қисми 3. Сармояи худӣ

33000	<i>Сармояи эълонишуда(оинномавӣ)</i>
33010	Саҳмияҳои оддӣ
33020	Саҳмияҳои имтиёзнок
33030	Сармояи барилова пардохтшуда
33090	Саҳмияҳои худии бозхаридшуда
33100	<i>Сармояи иловагӣ</i>
33110	Грантҳо ва маблағгузориҳои мақсаднок
33120	Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии воситаҳои асосӣ
33130	Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии дороиҳои дигар
33140	Фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи амалиёт бо ҷузъҳои хоричӣ
33150	Амволи арзишноки бебозгашт қабулшуда
33160	Дигар сармояи иловагӣ
33200	<i>Ҷоидаи тақсимнашуда</i>
33210	Ҷоидаи тақсимнашудаи давраи ҳисоботӣ
33220	Ҷоидаи тақсимнашудаи солҳои гузашта
33300	<i>Сармояи захиравӣ</i>
33400	<i>Ҳиссаи ақаллият</i>

Қисми 4. Даромадҳои амалиётӣ

44000	<i>Даромадҳо аз фаъолияти амалиётӣ</i>
44010	Даромад аз фурӯш
44020	Дигар даромадҳо аз фаъолияти амалиётӣ
44090	Баргардониши молҳои фурӯхташуда ва таҳфиф
44100	<i>Даромадҳо аз дороиҳои биологӣ</i>
44110	Ҷоида (зарар) аз эътирофи ибтидоии дороиҳои биологӣ
44120	Даромад аз ҷамъовариҳои маҳсулоти кишоварзӣ
44130	Ҷоида (зарар) аз тағйирёбии арзиши одилонаи дороиҳои биологӣ

Қисми 5. Харочотҳои амалиётӣ

55000	<i>Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо</i>
55010	Арзиши аслии фурӯш
55020	Тасҳеҳи арзиши захираҳо
55030	Харочоти кашонидани захираҳо
55040	Харочоти азнавкоркардабарорӣ
55050	Харочоти хариди захираҳо
55100	<i>Харочотҳо аз рӯи истеҳсоли дороиҳои биологӣ</i>
55200	<i>Харочоти фурӯш</i>
55210	Харочоти реклама ва мусоидат ба фурӯш

55220	Харочоти музди меҳнат
55230	Харочоти ҳиссаҷудокуниҳо ба фондҳои иҷтимоӣ
55240	Харочоти нигоҳдорӣ ва боркашонӣ
55250	Харочоти қарзҳои беэътимод
55260	Харочоти хизматрасонии кафолатӣ
55270	Харочоти фарсудаҷавӣ ва истехлок
55280	Харочоти мукофотонӣ
55290	Дигар харочоти фурӯш
55300	<i>Харочотҳои умумӣ ва маъмури</i>
55310	Харочоти музди меҳнат
55311	Харочоти ҳиссаҷудокуниҳо ба фондҳои иҷтимоӣ
55312	Харочоти иҷора
55313	Харочоти пардохти хизматрасонии касбӣ
55314	Андоз ва бочҳо
55315	Харочоти асбобҳои идоравӣ
55316	Таъмир ва хизмати техникӣ воситаҳои асосӣ
55317	Харочоти таъминоти компютерӣ
55318	Харочоти сафари хизматӣ
55319	Ҷаримаҳо, пеня, ҷаримаи аҳдшиканӣ
55320	Харочоти тадқиқот ва коркарди илмӣ
55321	Харочоти фарсудаҷавии воситаҳои асосӣ
55322	Харочоти истехлоки дороиҳои ғайримоддӣ
55323	Харочоти гузаронидани аудит
55324	Харочоти ААИ-и ба ҳисоб гирифтанишуда
55325	Харочоти коммуналӣ
55326	Харочоти коммуникатсионӣ (алоқа)
55327	Харочоти қувваи барқ
55328	Харочоти сӯзишворӣ
55329	Харочоти намояндагӣ
55330	Харочот ба мақсадҳои хайрия (эҳсон)
55350	Дигар харочотҳои умумӣ ва маъмури

Қисми 6. Даромадҳо ва харочотҳо аз фаъолияти ғайриамалиётӣ

66000	<i>Даромадҳо аз фаъолияти ғайриамалиётӣ</i>
66010	Даромад дар намуди фоизҳо
66020	Даромад аз сармоягузориҳо
66030	Даромад аз суди саҳмияҳо (дивидендҳо)
66040	Даромад аз фарқияти қурбӣ
66050	Даромад аз мубодилаи асъор
66060	Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат
66070	Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ
66100	<i>Харочотҳо аз рӯи фаъолияти ғайриамалиётӣ</i>
66110	Харочот дар намуди фоиз
66120	Зарар аз сармоягузориҳо
66130	Зарар аз коҳишҳои арзиш
66140	Зарар аз фарқияти қурбӣ
66150	Зарар аз мубодилаи асъор
66160	Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат
66170	Дигар харочотҳои ғайриамалиётӣ
66200	<i>Харочотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз ғайриамалиётӣ</i>

Замимаи № 2
Ба Фармоиши Вазорати молияи
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз «27» майи соли 2011,
№41

**Нишондоди методӣ
оиди татбиқи Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибии
фаъолияти молиявӣ-хоҷагии субъектҳои хоҷагидорӣ**

ҚИСМИ 1. ДОРОИҲО

Дороиҳои гардон

Гурӯҳи ҳисобҳои 10100 «Воситаҳои пулӣ дар хазина»

Ҳисобҳои 10100 «Воситаҳои пулӣ дар хазина» барои ҷамъбасти маълумот оиди мавҷудият ва ҳаракати воситаҳои пулии нақд бо асъори миллӣ ва хориҷӣ, инчунин ҳуччатҳои пулӣ таъин гардидаанд. Дар ҳисобҳои гурӯҳи 10100 ҳама воситаҳои пулии нақд, ки субъект ҳуқуқи истифодабарии онҳоро дорад, новобаста аз ҷои нигоҳдории онҳо, ба ҳисоб гирифта мешаванд. Масалан, воситаҳои пулие, ки барои нигоҳдорӣ дар сейфи бонкҳо гузошта шудааст, дигар амонатҳо, бояд ҳамчун воситаҳои пулӣ дар хазина ба ҳисоб гирифта шаванд.

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ аз рӯи категорияҳои махсуси аҳамиятнокӣ ҳисобҳои алоҳида пешбинӣ гардидаанд:

10110	«Воситаҳои пулӣ бо асъори миллӣ»
10120	«Воситаҳои пулӣ бо асъори хориҷӣ»
10130	«Ҳуччатҳои пулӣ»
10140	«Муодилҳои (ҳамарзишҳои) пулӣ»

Дар ҳисоби 10110 «Воситаҳои пулӣ бо асъори миллӣ» дохилшавӣ ва хориҷшавии воситаҳои пулӣ танҳо бо асъори миллӣ инъикос меёбад. Инъикоси асъори хориҷӣ бо асъори миллӣ дар як ҳисоби баҳисобгирии муҳосибӣ иҷозат дода намешавад. Баҳисобгирии воситаҳои пулӣ бо асъори хориҷӣ дар ҳисоби 10120 аз рӯи намудҳои арз бурда мешавад. Навиштҳои аввала дар дебет ва кредити ҳисоби 10120 ҳам бо асъори хориҷӣ ва ҳам дар

мубодила (азнавҳисобкунӣ) ба асъори миллӣ аз рӯи қурби баҳисобгирии муайяннамудаи Бонки миллии Тоҷикистон (БМТ) дар рӯзи гузаронидани амалиёт бо асъор, нишон дода мешаванд.

Дар ҳар як санаи ҳисоботӣ бақияи ҳисоби 10120, ки бо асъори хоричӣ инъикос ёфтааст, аз рӯи қурби БМТ дар ин сана бо бурдани фарқият ба кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ», ё ин ки дебити ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ», аз нав ҳисоб карда мешавад.

Амалиёти мубодилавӣ (мубодилаи як асъор ба асъори дигар), ки бо бозгирифти як асъор аз хазина ва дохилшавии дигар асъор ба хазина алоқамандаст, ҳамчун амалиёти хариду фурӯши асъори хоричӣ бо инъикоси фоида ва ё зарар аз мубодила, ба ҳисоб гирифта мешаванд. Фоида ва зарарро аз мубодилаи асъор, аз фоида ва зарар аз фарқияти қурбӣ, бояд фарқ кард. Дар ҳолате, ки агар амалиётҳои мубодилавӣ фоида ва зарари зиёд оранд, онҳоро дар ҳисобҳои иловагӣ кушодашавандаи 66050 «Даромад аз мубодилаи асъор», ё ин ки 66150 «Зарар аз мубодилаи асъор» ба ҳисоб мегиранд. Ин дастур ба субъектҳои, ки мубодилаи асъор (нуқтаҳои мубодила, бюро) шугли асосисашон буда, аз фаъолияти амалиёти мубодилавӣ даромад ба даст меоранд, дахл надорад.

Дар поён яке аз чадвалҳои имконпазири навиштҳои муҳосибӣ оиди баҳисобгирии амалиёти мубодилаи асъори нақд оварда шудааст. Чадвали мазкур барои субъектҳои, ки дар онҳо амалиёти мубодилавӣ зуд-зуд такрор меёбанд, дар назар дошта шудааст.

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботшаванда	
	Дебет	Кредит
1. Мубодилаи асъори миллӣ ба хоричӣ:		
• додани маблағ ба шахсони зерҳисоботӣ (таҳтиҳисоботӣ) бо мақсади мубодила	10520	10110
• дохилшавии асъори хоричӣ ба хазина ба маблағи қурби баҳисобгирии БМТ муқаррар намуда	10120	10520
• фарқи байни арзиши асъори хоричии бо қурби баҳисобгирӣ баҳо додасуда ва маблағи воқеии асъори миллӣ, ки ҳангоми мубодила пардохта шудааст:		
а) фоида	10520	66050
б) зарар	66150	10520
2. Мубодилаи асъори хоричӣ ба миллӣ:		
• бозгирифти воситаҳои пулӣ аз хазина ба маблағи қурби баҳисобгирии баҳододаи БМТ;	10520	10120
• дохилшавии асъори миллӣ ба хазина;	10110	10520
• фарқи байни маблағи асъори миллӣ, ки ҳангоми мубодила гирифта шудааст ва арзиши пардохтшудаи асъори хоричӣ аз рӯи қурби баҳисобгирии БМТ:		
а) фоида	10520	66050
б) зарар	66150	10520

Дар дебити ҳисоби 10130 «Ҳуччатҳои пулӣ» дохилшавии чекҳои мизочон ба хазина, ирсали маблағҳо, нишонҳои бочи давлатӣ ва дигар воситаҳои ҳисоббаробаркунӣ аз рӯи арзиши номиналӣ инъикос мегарданд.

Дар дебити ҳисоби 10140 «Муодилҳо (ҳамарзишҳо)-и пулӣ» арзиши сармоягузориҳои, ки ҳамчун ҳамарзиши воситаҳои пулӣ мувофиқи банди 6-и ва 7-и СБҲМ (IAS) 7 «Ҳисобот

оиди ҳаракати воситаҳои пулӣ» сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат ва дараҷаи ивазшавиашон баланд, ки ба маблағи пешакӣ маълуми воситаҳои пулӣ осон мубаддал гашта, ба хавфи на он қадар қалони тағйироти арзиш дучор меоянд, инъикос мегардад.

Гурӯҳи ҳисобҳои 10200 «Воситаҳои пулӣ дар банк»

Ҳисобҳои 10200 «Воситаҳои пулӣ дар банк» барои ҷамъбасти маълумот оиди мавҷудият ва ҳаракати воситаҳои пулӣ бо асъори миллӣ ва хориҷӣ дар ҳисобҳои банкии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва берун аз он кушодашуда таъин гардидаанд. Тартиби гузаронидан ва ба расмият даровардани амалиёт дар ҳисобҳои банкии субъект мутобики қоидаҳои банкҳо ба танзим дароварда мешавад.

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ аз рӯи категорияҳои махсуси аҳамиятнокӣ ҳисобҳои зерин пешбинӣ гардидаанд:

10210	«Ҳисобҳо бо асъори миллӣ»
10220	«Ҳисобҳо бо асъори хориҷӣ дар банкҳои маҳаллӣ»
10230	«Ҳисобҳо дар банкҳои хориҷӣ»
10240	«Воситаҳои пули барои истифодабарии маҳдуд дар банкҳо»
10250	«Воситаҳои пулии дар роҳ буда»

Амалиётҳо аз рӯи ҳисобҳои банкӣ дар асоси нусха (беруннавис) аз суратҳисоб ва ҳуҷҷатҳои пулӣ-ҳисоббаробаркунии ба он замима гардида дар баҳисобгирии муҳосибӣ инъикос мешаванд. Баҳисобгирӣ аз рӯи ҳар як ҳисобе, ки дар банк кушода шудааст алоҳида, бурда мешавад.

Дар ҳисоби 10210 «Ҳисобҳо бо асъори миллӣ» дохилшавӣ ва хориҷшавии воситаҳои пулӣ танҳо бо асъори миллӣ инъикос меёбанд. Инъикоси асъори хориҷӣ бо асъори миллӣ дар як ҳисоби баҳисобгирии муҳосибӣ иҷозат дода намешавад. Баҳисобгирии воситаҳои пулӣ бо асъори хориҷӣ дар ҳисобҳои 10220 ва 10230 бурда мешавад. Навиштҳои аввала дар дебет ва кредити ҳисобҳои 10220 ва 10230 ҳам бо асъори хориҷӣ ва ҳам дар мубодила (азнавҳисобкунӣ) ба асъори миллӣ аз рӯи қурби баҳисобгирии муайяннамудаи Банки миллии Тоҷикистон (БМТ) дар рӯзи гузаронидани амалиёт бо асъор, нишон дода мешаванд.

Дар ҳар як санаи ҳисоботӣ бақияи ҳисобҳои 10220 «Ҳисобҳо бо асъори хориҷӣ дар банкҳои маҳаллӣ» ва 10230 «Ҳисобҳо дар банкҳои хориҷӣ», ки бо асъори хориҷӣ инъикос ёфтааст, аз рӯи қурби Банки миллии Тоҷикистон дар ин сана бо бурдани фарқият ба кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ», ё ин ки ба дебети ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз нав ҳисоб карда мешавад.

СБҲМ дар ҳисоботи молиявӣ ошкорнамоии арзиши дороиҳои барои истифодабарӣ маҳдудро талаб мекунад. Бо мақсади ҷамъоварии иттилооте, ки ошкоркунии муфассалро нисбати воситаҳои пулӣ талаб мекунад, истифодабарии ҳисоби алоҳида мувофиқи мақсад аст (аммо ҳатмӣ нест). Мувофиқи Нақшаи ҳисобҳо ҳисоби 10240 «Воситаҳои пулӣ барои истифодабарии маҳдуд дар банкҳо» пешбинӣ шудааст, ки дар он воситаҳои пулие ба ҳисоб гирифта мешаванд, ки дар давоми давраи на зиёда аз як сол пас аз санаи ҳисоботӣ истифода бурда намешаванд, чунки онҳо ҳамчун гарав, бақияи ҷуброншаванда барои таъмини қарз зарур, ё ин ки бо ягон тарзи дигар ба маҳдудиятҳои ҳуқуқӣ гирифташуда. Масалан, маблағҳо дар суратҳисобҳои банки хориҷӣ барои истифодабарӣ маҳдудшуда ба ҳисоб мераванд, агар қарорҳои ин мамлакатҳо барои интиқол додани маблағҳои мазкур ба дигар давлатҳо мушкилиҳо эҷод намоянд.

Агар воситаҳои пулӣ ба муддати зиёда аз як сол пас аз санаи ҳисоботӣ барои истифодабарӣ маҳдуд карда шуда бошанд, маблағи ин воситаҳои пулӣ бояд ба дороиҳои дарозмуддат (аз нав гуруҳбандӣ гардад) дохил карда шавад. Азнавгурӯҳбандӣ бо роҳи аз ҳисоб баровардани маблағи зарурӣ (мувофиқ) аз кредити ҳисоби 10240 «Воситаҳои пулӣ дар ҳисобҳои барои истифодабарӣ маҳдуд» ба дебети ҳисоби 11840 «Дигар қарздорӣ»

дебитории дарозмуддат» амалӣ карда мешавад. Масалан, дар таркиби дигар дороиҳои дарозмуддат бояд маҳдудиятҳо барои истифодабарии воситаҳои пулӣ, ки ба сифати бақияи чуброншаванда дар созишномаҳои қарздиҳии дарозмуддат баррасӣ карда мешаванд, ба ҳисоб гирифта шаванд.

Овердрафт (изофабардошт) - и бонкӣ, ки ҳангоми аз тарафи бонк пардохтани талабномаи пардохтӣ аз маблағи дар бақияи ҳисоби мизоч зиёд ба вучуд меояд, бояд ба ӯҳдадорҳои қорӣ азнавгурӯҳбандӣ гардад. Азнавгурӯҳбандӣ аз рӯи дебети ҳисобҳои 10200 «Воситаҳои пулӣ дар бонк» дар мукотибот бо кредити ҳисоби 22110 «Қарзҳои бонкӣ, вомҳо» гузаронида мешавад.

Амалиётҳои мубодилавӣ (мубодилаи як асъор ба асъори дигар), ки ба воситаи ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ амалӣ мегарданд, ҳамчун амалиёт оиди хариду фурӯши асъори хориҷӣ бо инъикоси фоида ё зарар аз мубодила ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Дар поён яке аз чадвалҳои имконпазири навиштҳои муҳосибӣ оиди баҳисобгирии амалиёти мубодилаи ғайринақдӣ асъор оварда шудааст. Агар асъор аз тарафи ҳамон бонке, ки дар он ҳисоб кушода шудааст харида (фурӯхта) шавад, чадвали истифодабарии ҳисоби 10250 «Воситаҳои пулӣ дар роҳ буда»-ро пешбинӣ менамояд. Ҳангоми харид (фурӯш)-и асъор аз дигар субъект ҳисоби 10590 «Қарздории дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» истифода бурда мешавад.

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботшаванда	
	Дебет	Кредит
1. Мубодилаи асъори миллӣ ба хориҷӣ:		
• интиқол додани асъори миллӣ	10250, 10590	10210
• дохилкунии асъори хориҷӣ ба ҳисоб ба маблағи қурби баҳисобгирии БМТ муқаррар намуда	10220, 10230	10250, 10590
• фарқи байни арзиши асъори хориҷии бо қурби баҳисобгирӣ баҳо додашуда ва маблағи воқеии асъори миллӣ, ки ҳангоми мубодила пардохта шудааст:		
а) фоида	10250, 10590	10250, 10590
б) зарар	66150	66050
2. Мубодилаи асъори хориҷӣ ба миллӣ:		
• интиқол додани асъори хориҷӣ ба маблағи қурби баҳисобгирӣ;	10250, 10590	10220
• дохилкунии асъори миллӣ ба ҳисоб;	10210	10250, 10590
• фарқи байни маблағи асъори миллӣ, ки ҳангоми мубодила гирифта шудааст ва арзиши пардохтшудаи асъори хориҷӣ аз рӯи қурби баҳисобгирии БМТ:		
а) фоида	10250, 10590	10250,
б) зарар	66150	10590, 66050

Гурӯҳи ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат»

Ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» барои ҷамъбасти маълумот оиди бақия ва ҳаракати дороиҳои молиявӣ кӯтоҳмуддат, ки аз тарафи субъект бо мақсади ба даст овардани даромад дар намуди фоизҳо, ҳамчунин бо мақсади гирифтани фоида дар натиҷаи тағйирёбии кӯтоҳмуддати нархҳо ё ин ки маржаи дилер муқаррар гардидаанд.

Дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) дар моддаи «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» танҳо он дороиҳои молиявие, ки ба мафҳуми «Дороиҳои гардон»-и дар банди 57-и СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» муайян гардида ҷавобгӯ ҳастанд, инъикос мегарданд. Дар алоҳидагӣ дар ҳисобҳои 10300 сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат (ба мӯҳлати на зиёда аз 1 сол) ба қоғазҳои қиматноки қарзӣ ва ҳиссавӣ, воситаҳои молиявӣ ҳосилшуда (фючерсӣ,

форвардӣ, опсионӣ ва своп-шартномаҳо), ҳамчунин қарзҳо ва вомҳои аз тарафи субъект пешниҳодшаванда ба ҳисоб гирифта мешаванд. Сармоягузориҳо ба коғазҳои қиматноки қарзӣ (вомбарг, васикаҳо), инчунин қарзҳо ва вомҳои пешниҳодшуда дар ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» ҳангоми аз як сол зиёд набудани мӯҳлати пардохташон ба ҳисоб гирифта мешаванд. Сармоягузориҳо ба коғазҳои қиматноки ҳиссавӣ (саҳмияҳо), ки мӯҳлати пардохти онҳо муқаррар нашудааст ва коғазҳои қиматноки мӯҳлати пардохташон зиёда аз 1 сол дар ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» ба ҳисоб гирифта мешаванд, вақте ки ин маблағгузориҳо бе мақсади гирифтани даромад аз рӯи онҳо ба муддати на зиёда аз 1 сол амалӣ гардидаанд. Ҳама дороиҳои молиявии мувофиқи СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» ҳамчун дороиҳои молиявии барои тичорат таъин гардида гурӯҳбандӣ шуда, бояд ҳамчун сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат ба ҳисоб гирифта шаванд.

Дар ҳолате, ки агар амалиёт бо сармоягузориҳо ба мафҳуми «амалиёт бо асъори хориҷи»-и дар банди 8-и СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағироти қурби мубодилаи асъор» ҷавобгӯ бошанд, ҳангоми эътирофи аввала бо асъори миллӣ аз рӯи қурби баҳисобгирии БМТ ба ҳисоб гирифта мешаванд. Дар санаи ҳисоботи бақияи баҳисобгирии дороиҳои бо асъори хориҷи гирифташаванда мувофиқи қурби баҳисобгирии БМТ дар ин сана аз нав ҳисоб карда мешавад. Фоида ва зарар аз фарқиятҳои қурбӣ агар харид ва фурӯши дороиҳои молиявӣ фаъолияти амалиётӣ субъект набошад ҳамчун фоида ва зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ гурӯҳбандӣ шуда, дар ҳисобҳои 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ва 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» ба ҳисоб гирифта мешавад.

Барои бурдани баҳисобгирӣ аз рӯи хусусиятҳои хоси сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат дар Нақшаи ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибӣ (Нақшаи ҳисобҳо) ҳисобҳои алоҳидаи зерин пешбинӣ гардидаанд:

10310	«Коғазҳои қиматноки қарзӣ»
10320	«Коғазҳои қиматноки ҳиссавӣ»
10330	«Қарзҳо, вомҳои додашуда»
10340	«Амонатҳои депозитӣ»
10350	«Қисми ҷорӣ сармоягузориҳои дарозмуддат»
10360	«Дигар сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат»

Новобаста аз тақсимот ба категорияҳое, ки дар банди 9-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» ва аз усулҳои баҳодихии минбаъда, ки дар банди 46-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» пешбинӣ шудаанд, дар ҳисобҳои муҳосибии Нақшаи ҳисобҳо тақсимоти сармоягузориҳоро аз рӯи мақсади гурӯҳбандии сармоягузориҳо ва аз рӯи намуди дороиҳои молиявӣ мебошад. Бо ин сабаб, дар ҳамаҷояк ҳисоб дороиҳои бо усулҳои гуногун баҳододашаванда ба ҳисоб гирифта шуда метавонанд.

Дороиҳои молиявие, ки дар ҳисобҳои 10300 ба ҳисоб гирифта мешаванд, танҳо ҳамаҷояк вақт эътироф мегарданд, ки субъект дар шартнома нисбати воситаи молиявӣ ҳамчун як тараф баромад намояд. Дорой бори аввал (дар дебети ҳисобҳои 10300) аз рӯи хароҷоти воқеии харид, ки маблағи пардохтшуда ё пардохтшаванда ва хароҷоти иловагии бевосита бо хариди дорой алоқамандро (мукофотпулиҳои пардохтшуда ба агентҳо, мушовирон, брокерон ва миёнаравҳо, пардохт барои интиқоли воситаҳо ва ғ.) дар бар мегирад, баҳо дода мешавад.

Эътирофи аввала (навишт дар дебети ҳисобҳои 10300) ё дар санаи бастанӣ шартнома ва ё дар санаи ҳисоббаробаркуниҳо амалӣ мегардад, чуноне, ки ин дар банди 38-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» муайян шудааст.

Мувофиқи банди 43-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» хароҷоти воқеӣ барои хариди дороиҳои молиявӣ ба арзиши одилонаи бозории дорои ба ҷои он ҷуброншаванда баробар аст, ки баҳои аввалии сармоягузори дар натиҷаи мубодилаи ғайрипулӣ ба даст омадаро муайян мекунад.

Сармоягузори ба ивази саҳмияи субъект гирифташуда дар дебети ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» аз рӯи арзиши одилонаи коғазҳои қиматноки баровардашуда бо муқотиботи ҳисоби 33010 «Саҳмияҳои оддӣ», ё ин ки ҳисоби 33020

«Саҳмияҳои имтиёзнок» аз рӯи арзиши номиналии саҳмияҳо ва кредити ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» бар фарқи арзиши одилонаи сармоягузориҳо ва арзиши номиналии саҳмияҳо ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ба даст овардани саҳмия бар ивази дигар дороиҳо дар дебети ҳисобҳои 10300 бо маблағи ба арзиши одилонаи дорои додашуда баробар, ба ғайр аз ҳолатҳои, ки арзиши одилонаи бозори дороиҳои бадастоварда боэътимодтар бошад, инъикос карда мешавад.

Ба даст овардани сармоягузориҳо бар ивази молҳо ё расонидани хизматҳо дар дебети ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» дар мукотибот:

- бо ҳисоби 44010 «Даромад аз фурӯш», агар воридшавии сармоягузориҳо ва таҳвили (ҳамлу нақли) арзишҳои молию моддӣ дар як вақт ба амал меояд;
- бо ҳисоби 10410 «Ҳисобҳои барои қабул», агар боркунии қиматҳои молию моддӣ пеш аз дохилшавии сармоягузориҳо ба амал омада бошад;
- бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳои барои пардохт», агар дохилшавии сармоягузориҳо пеш аз боркунии қиматҳои молию моддӣ ба амал омада бошад.

Ба даст овардани сармоягузориҳо бар ивази воситаҳои асосӣ чунин инъикос мегардад:

- дар дебети ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» арзиши одилонаи воситаи асосии дода шуда;
- дар дебети ҳисоби 11100 «Фарсудаҳои чамъшудаи воситаҳои асосӣ» - маблағи чамъшудаи хурдашавии воситаи асосии додашаванда;
- дар кредити ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» - арзиши аввалии воситаи асосӣ; фарқи байни арзиши одилона ва арзиши балансии воситаи асосӣ ба кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» ва ё ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» бурда мешавад.

Баҳодихии минбаъдаи сармоягузориҳои дар дебети ҳисобҳои 10300 эътирофшуда вобаста ба он, ки сармоягузори ба кадом аз 4 категорияи дороиҳои молиявии дар банди 9-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» муайяншуда мансуб аст, ба амал меояд.

Ба сармоягузориҳо аз рӯи чунин талоботҳо баҳо дода мешавад:

- аз рӯи арзиши одилона, бо баҳисобгирии хароҷот аз рӯи амалиёт, ки ҳангоми фурӯш ва дигар хориҷшавиҳои дороиҳо ҷой дошта метавонанд;
- аз рӯи арзиши хурдашавӣ;
- аз рӯи арзиши воқеӣ.

Ҳама сармоягузориҳо нисбат ба беқурбшавӣ ва ба қарздорӣ боэътимод бояд баҳо дода шаванд.

Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддати аз рӯи арзиши одилона баҳододашаванда.

Мисоли сармоягузориҳои кӯтоҳмуддати аз рӯи арзиши одилона баҳододашаванда коғазҳои қиматнок ба монанди васиқаҳои хазинавии давлатӣ, вомбаргҳои давлатӣ ва корпоративӣ, ки бо мақсади фурӯш барои гирифтани фоида дар натиҷаи тағйирёбии (пасту баландшавии) кӯтоҳмуддати нархҳо, коғазҳои кӯтоҳмуддати ҳиссагии бо ҳамин мақсад ба даст овардашуда, агар онҳо дар бозори коғазҳои қиматнок гардиш дошта бошанд ва арзиши одилонаи онҳо бо дараҷаи зарурии боэътимод муайян мегардад, шуда метавонад.

Дар ҳар як санаи ҳисоботӣ субъект арзиши одилонаи дороиро муайян мекунад. Тағйирёбии (афзоиш, камшавӣ) арзиши одилонаи дорой танҳо агар хариду фурӯши дороиҳои молиявӣ фаъолияти амалиётӣ субъект набошад дар дебет ё кредити ҳисоби 10300 дар мукотибот бо ҳисоби 66020 «Даромад аз сармоягузориҳо», ё ин ки ҳисоби 66120 «Зарар аз сармоягузориҳо» инъикос меёбад.

Коҳишёбии арзиши (обесценение) сармоягузори ва барқароркунии ин коҳишёбии арзиш дар кредит ва дебети ҳисобҳои 10300 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии дигар даромад ва хароҷот аз фаъолияти ғайриамалиётӣ ба ҳисоб гирифта мешавад. Ҳангоми хориҷшавии дорой фарқи байни арзиши тавозунӣ (балансӣ) ва маблағи воситаҳои, ки бар ивази ҳамин дорой гирифта шуданд ё мешаванд, дар ҳисобҳои 66020 «Даромад аз сармоягузориҳо» (фоида) ва 66120 «Зарар аз сармоягузориҳо» (зарар) инъикос мегардад.

Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддати аз рӯи арзиши истехлоқӣ баҳододашаванда. Мисоли сармоягузориҳои кӯтоҳмуддати аз рӯи арзиши истехлоқӣ баҳододашаванда коғазҳои қиматноки қарзӣ, ки мӯҳлати пардохти муқарраршуда дошта, ҳангоми харидан ҳамчун сармоягузори то пардохт нигоҳдошташаванда гуруҳбанди шудаанд, шуда метавонад.

Арзиши тавозунии дорой дар ҳар як санаи ҳисоботӣ ба бузургии, ки дороии молиявӣ ҳангоми эътирофи аввала баҳо дода шудааст, ба маблағи истехлоқи ҳисобкардашудаи фарқияти байни арзиши аввала ва арзиши пардохтӣ (истехлоқи тахфиф ё подош) кам ё афзун кардашуда баробар аст.

Агар арзиши хариди дороии молиявӣ аз арзиши номиналии он (пардохтӣ) фарқ кунад, маблағи фарқиат (тахфиф ё подош) дар давоми давраи аз харид то расидани мӯҳлати пардохт ба он тарзе, ки аз сармоягузори даромади доимӣ ба даст ояд, истехлоқ карда (аз ҳисоб бароварда) мешавад. Мунтазамии истехлоқи тахфиф ё подош аз рӯи вомбаргҳо ба мунтазамии ҳисобкунии даромади фоизӣ аз рӯи онҳо мувофиқат мекунад.

Истехлоқи тахфиф дар дебети ҳисоби 10300 дар мукотибот бо ҳисоби 66010 «Даромад дар намуди фоизҳо» инъикос мегардад. Истехлоқи подош аз кредити ҳисоби 10300 ба дебети ҳисоби 66010 «Даромад дар намуди фоизҳо» гузаронида мешавад. Ҳангоми расидани мӯҳлати пардохти дороии молиявии бо тахфиф ё подош ба даст овардашуда, арзиши балансии он ба арзиши пардохтӣ баробар мешавад. Истехлоқи тахфиф ё подош дар ҳисобҳои алоҳидаи мутақобил (контр-ҳисоб) 10361 ва 10362 ба ҳисобҳои 10300, ки «Дисконт (тахфиф) аз рӯи сармоягузориҳо» ва «Мукофотпулӣ (подош) аз рӯи сармоягузориҳо» ном доранд, ба ҳисоб гирифта мешавад (масалан, ҳисоби чӯзӣи 10361 «Дисконт (тахфиф) аз рӯи сармоягузориҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 66010 «Даромад дар намуди фоизҳо»). Ҳангоми дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳод намудани арзиши сармоягузориҳо бақияи дебетии контрҳисоби 10362 «Мукофотпулӣ (подош) аз рӯи сармоягузориҳо» бо бақияи ҳисоби асосӣ чамъ карда шуда, бақияи кредитии ҳисоби мутақобили 10361 «Дисконт (тахфиф) аз рӯи сармоягузориҳо» аз бақияи ҳисоби асосӣ тарҳ карда мешавад.

Дар поён яке аз чадвалҳои имконпазири навиштҳои муҳосибӣ оиди баҳисобгирии амалиёт бо сармоягузори ба коғазҳои қиматноки қарзӣ, ки то пардохт нигоҳ дошта мешаванд (вомбаргҳо) оварда шудааст:

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботшаванда	
	Дебет	Кредит
1. Хариди вомбаргҳо бо нархи аз арзиши пардохт кам ё зиёд (бо тахфиф ё подош ба даст овардан):		
- эътироф аз рӯи хароҷоти воқеӣ ё	10300	22020,
- арзиши пардохт	10300	10110,10200
ба фарқи байни арзиши пардохт ва номиналӣ:		22020
- тахфиф	22020	10361
- подош	10362	22020
2. Амалиёте, ки дар як вақт ба ҳисоб гирифта мешаванд:		
а) ҳисобкунии даромади фоизӣ аз рӯи вомбаргҳо;	10550	66010
б) истехлоқи тахфиф, ё ин ки	10300	66010
- истехлоқи тахфифи дар ҳисоби алоҳида ба ҳисоб гирифташуда	10361	66010
	66010	10300
в) истехлоқи подош, ё ин ки	66010	10362
- истехлоқи подоши дар ҳисоби алоҳида ба ҳисоб гирифташуда	10110, 10200	10300
3. Пардохти вомбарг аз рӯи арзиши тавозунӣ, ки ҳамин лаҳза ба арзиши пардохт баробар аст		

Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддати аз рӯи арзиши воқеӣ баҳододашаванда. Мисоли сармоягузориҳои кӯтоҳмуддати аз рӯи арзиши воқеӣ баҳододашаванда дороиҳои молиявӣ, ки мӯҳлати муқарраршудаи пардохт, аз ҷумла сармоягузорӣ ба қоғазҳои қиматноки ҳиссаҳои (сахмияҳо) дар бозори фаъол гардиш нақунанда, ки ин боиси ғайриимкон будани муайянкунии арзиши одилонаи бозори онҳо мегардад. Ғайр аз ин, мисоли ин гуна сармоягузориҳо ҳуқуқҳои махсуси бемӯҳлат ба ҳиссаи сармоя, даромад, ки бо натиҷаи фаъолияти субъект вобастаанд, маблағгузориҳои депозитӣ ва ғайра ҳастанд.

Сармоягузориҳои, ки аз рӯи хароҷоти воқеӣ баҳо дода мешаванд, дар ҳар як санаи ҳисоботӣ нисбат ба коҳишҳои арзиши онҳо баҳо дода мешаванд. Баҳодидӣ дар асоси таҳлили даромадҳои софӣ воситаҳои пулии дар назар дошта шуда амалӣ мегардад. Зарар аз коҳишҳои арзиши ин сармоягузориҳо фарқи байни арзиши тавозунии онҳо ва арзиши ҷорӣ воситаҳои пулие, ки воридоти онҳо дар назар аст, аз рӯи меъёри бозориҳои фоизи барои воситаҳои молиявӣ монанд камкардашуда мебошад. Коҳишҳои арзиши сармоягузориҳои аз рӯи хароҷоти воқеӣ ба ҳисоб гирифта шаванда дар кредити ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» дар муқотибот бо дебити ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» инъикос мегардад.

Барқарорнамоии маблағи қисман аз ҳисоббаровардашудаи вобаста бо ихтисоркунӣ бузургии коҳишҳои арзиш дар давраҳои минбаъда ба ҳисобгирӣ дар дебити ҳисоби 10300 дар муқотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешавад.

Ҳангоми қатъи эътирофи сармоягузорӣ, агар хариду фурӯши дороиҳои молиявӣ фаъолияти амалиётӣ субъект набошад фарқи байни арзиши тавозунии он ва маблағи воситаҳои гирифташуда ё гирифташаванда ҳамчун фоида ё зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ инъикос меёбад.

Агар қоғазҳои қиматноки қарзӣ бо фоизҳои ҳисобкардашуда ва пардохтнакардаи эмитент ва сахмияҳо бо суди сахмияҳои эълоншуда ва пардохтнакардаи эмитент ба даст оварда шаванд, фоизҳои ҳисобкардашуда ва суди сахмияҳои эълоншудаи ба арзиши харид дохил карда шуда дар ба ҳисобгирӣ чунин инъикос мегарданд:

- дар лаҳзаи харид дар дебити ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» - арзиши хариди қоғазҳои қиматнок бе фоизҳои ҳисобкардашуда (суди сахмияҳои эълоншуда) инъикос мегардад, фоизҳои ҳисобкардашуда (суди сахмияҳо) дар дебити ҳисоби 10590 «Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» аз кредити ҳисоби 10100 «Воситаҳои пулӣ дар хазина», ё ин ки ҳисоби 10200 «Воситаҳои пулӣ дар банк» нишон дода мешавад.

Азнавгурӯҳбандикунӣ сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат ба дарозмуддат дар кредити ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» ба дебити ҳисобҳои мувофиқи ҳисоби 11600 «Сармоягузориҳои дарозмуддат» инъикос мегардад.

Гурӯҳи ҳисобҳои 10400 «Қарздорӣ дебиторӣ тижоратӣ»

Ҳисобҳо:

10410	Ҳисобҳои барои қабул
10420	Васиқаҳо (векселҳо) барои қабул
10430	Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок

Ҳисоби 10410 «Ҳисобҳои барои қабул» барои ҷамъбаст ва пешниҳоди иттилоот оиди қарздорӣ дебиторӣ тижоратӣ ҳангоми фурӯши молҳо ва пешниҳоди хизматҳо (аз ҷониби субъект иҷроиши вазифаҳои муқарраршудаи шартнома дар давоми вақти муайян) ба қарз пешбинӣ гардидааст. Дар сиёсати ба ҳисобгирӣ субъект новобаста аз шакли ҳисоббаробаркунӣ – ҷӣ аз рӯи фурӯш ба насия, ҷӣ аз рӯи фурӯш бо пардохти фаврӣ ё пешпардохт истифодабарӣ ҳисоби мазкур метавонад барои ҷамъбасти иттилоот оиди ҳама гуна амалиёти тижоратӣ пешбинӣ шавад. Аммо дар ҳама ҳолат, қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи ҳисоби мазкур танҳо ҳамон вақт эътироф мегардад, ки субъект ҳуқуқи қонунӣ оиди гирифтани пардохт барои молҳои боркардафистода ва хизматҳои расонида пайдо мекунад.

Ба ҳисоби 10410 аз рӯи намудҳои фаъолияти амалиётӣ, ки даромад меорад ҳисобҳои чузъӣ метавон кушод (мувофиқи зарурат ва хусусияти фаъолияти субъект – савдо, таъминот, фурӯш), масалан:

10411 «Ҳисобҳои барои қабул барои маҳсулоти истеҳсолоти асосии боркардашуда»

10412 «Ҳисобҳои барои қабул барои хизматҳои истеҳсолоти ёрирасон»

10413 «Ҳисобҳои барои қабул барои хизматҳои ашёи коркардашаванда» (давальческое сырьё) ва ғайра.

Агар қарздорӣ дебиторӣ дар натиҷаи амалиёт бо ашёи хориҷӣ пайдо шавад, баҳисобгирӣ дар дебет ва кредити ҳисоби 10400 ҳам бо ашёи хориҷӣ ва ҳам бо ашёи миллӣ бурда мешавад. Дар охири давраи ҳисоботӣ бақияи ҳисоби 10400, ки бо ашёи хориҷӣ инъикос ёфтааст, мувофиқи қурби ҳисобгирӣ муқаррарнамудаи БМТ дар ин сана, бо бурдани фарқият ба ҳисобҳои баҳисобгирӣ даромад ва зарар аз фарқияти қурбӣ аз нав баҳо дода мешавад.

Мувофиқи СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» қарздорӣ дебиторӣ кӯтоҳмуддат бояд дар ҳисоботи молиявӣ аз рӯи арзиши аввалин дар ҳисоб-фактура нишон дода шуда бо тарҳи зарари баҳододашаванда аз қарздорӣ безътимод пешниҳод шавад.

Мувофиқи банди 24-и ва 25-и СБҲМ (IAS) 27 «Ҳисоботи молиявӣ муттаҳидкардашуда ва алоҳида» ҳангоми гузаронидани маросими муттаҳидкунӣ бақияи ҳисобкунӣ дохилигурӯҳӣ ва маблағҳои амалиёти дохилигурӯҳӣ пурра ихтисор мешаванд.

Мувофиқан, бо мақсади чамъоварии иттилооти зарурии ихтисоршаванда ҳангоми тартибдиҳии ҳисоботи молиявӣ муттаҳидкардашуда корхонаҳо метавонанд ҳисоби ёридиҳандаи зеринро кушоянд:

10419 "Ҳисобҳои барои қабул аз корхонаҳои дохилигурӯҳӣ".

Ҳисоби 10420 «Васиқаҳо (векселҳо) барои қабул». Васиқа қоғази қиматнокест, ки аз ӯҳдадорӣ васиқадеҳ (васиқаи оддӣ), ё ин ки дигар пардохткунандаи дар васиқа нишон дода шуда (васиқаи гузаранда) ҳангоми расидани мӯҳлати пешбинишудаи васиқа оиди пардохти маблағи муайян ба соҳиби васиқа (васиқагир) шаҳодат медиҳад. Ҳисоби 10420 «Васиқаҳо (векселҳо) барои қабул» дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосибии) васиқагир барои чамъоварӣ ва пешниҳоди иттилоот оиди қарздорӣ дебиторӣ бо васиқа ба расмият дароварда шуда, ки мӯҳлати пардохташон аз лаҳзаи эътирофи аввалин дороии молиявӣ аз 1 сол зиёд нест, пешбинӣ шудааст. Васиқаҳо, ки мӯҳлати пардохташон аз як сол зиёд аст, дар таркиби қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Дар ҳисоби 10420 васиқаҳо ба ҳисоб гирифта мешаванд, ки ҳангоми пешниҳоди молҳо ё хизматҳо бевосита ба дебитор қабул гардидаанд. Васиқаи кӯтоҳмуддати дар дигар ҳолатҳо гирифташуда дар ҳисобҳои мувофиқи 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» ба ҳисоб гирифта мешавад. Масалан, васиқаҳо, ки ҳангоми пешниҳоди қарзу вомҳо гирифта шудаанд, дар ҳисоби 10330 «Қарзҳои додашуда» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Ҳангоми эътирофи аввала васиқаи кӯтоҳмуддат аз рӯи хароҷоти воқеӣ, яъне аз рӯи арзиши одилонаи молҳо ё хизматҳои фурӯхташуда ба ҳисоб гирифта мешавад, ки пардохти онҳо бо васиқаи қабулшуда таъмин мегардад. Дар ин ҳолат дар ҳисоби 10420 «Васиқаҳо (векселҳо) барои қабул» бо мукотибот бо ҳисоби 10410 «Ҳисобҳои барои қабул» арзиши одилонаи мол ё хизматҳои фурӯхташуда инъикос мегардад. Минбаъд васиқаҳо аз рӯи арзиши истеҳлоқӣ (барои таърифи арзиши истеҳлоқӣ ба банди 9-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» нигаред) ба ҳисоб гирифта мешаванд. Фарқи байни маблағ барои қабул аз рӯи васиқа ва арзиши одилонаи молҳо ва хизматрасониҳо ҳамчун даромад аз рӯи фоизҳо дар асоси таносуби вақт ба ҳисоб гирифта мешавад ва мувофиқи эътирофи даромади фоизӣ дар дебети ҳисоби 10420 «Васиқаҳо (векселҳо) барои қабул» дар мукотибот бо ҳисоби 66010 «Даромад дар намуди фоиз» инъикос мегардад. Дар санаи пардохти васиқа арзиши балансии он, ки дар ҳисоби 10420 ба ҳисоб гирифта шудааст, ба маблағи пардохташаванда баробар мешавад. Агар мӯҳлати пардохти васиқа ба ҳамон давраи ҳисоботие, ки васиқа қабул гардидааст, рост ояд, эътирофи аввала дар ҳисоботи молиявӣ бо

арзиши воқеӣ ва даромади фоиӣ – ҳангоми расидани мӯҳлати пардохт инъикос карда мешавад.

Ҳангоми фурӯши васиқа фарқияти байни арзиши тавозунӣ ва маблағи гирифташуда аз фурӯш ҳамчун фоида ё зарар аз фаъолияти амалиётӣ бо ҳамон тартиби гузаштан аз ҳуқуқи талаб намудани қарз аз рӯи ҳисобҳо барои қабул (нигаред эзоҳ ба ҳисоби 10410 «Ҳисобҳо барои қабул») инъикос мегардад.

Зарар аз коҳишҳои арзиши васиқа ё қарздории беъэтимоди мувофиқи бандҳои 63-65-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» муайяншуда, аз кредити ҳисоби 10420 бароварда шуда, ба дебети ҳисобҳои зарари ғайриамалиётӣ аз коҳишҳои арзиш ва қарзҳои беъэтимод гузаронида мешавад.

Агар маблағи қарз аз рӯи васиқа бо асъори хоричӣ ба ҳисоб гирифта шавад, бақияи қарздорӣ дар охири давраи ҳисоботӣ мувофиқи қурби ҳисобгирии БМТ бо бурдани фарқият ба ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ё ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз нав баҳо дода мешавад.

Ҳисоби 10430 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок» барои чамъбасти иттилоот оиди баҳодихии қарздории дебитории беъэтимод пешбинӣ гардидааст, агар дар сиёсати ҳисобдорӣ субъект ташкили ин захира барои аз ҳисоб баровардани қарздории дебитории беъэтимод дар назар дошта шуда бошад.

Дар кредити ҳисоби 10430 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок» дар мукотибот бо ҳисоби 55250 «Харочот аз рӯи қарзҳои беъэтимод», ки ба фурӯш муносибатдоранд, аввалан маблағи муайян ва афзоиши захира инъикос мегардад. Маблағи қарздории дебитории беъэтимод, ки бояд аз ҳисоб бароварда шавад, аз кредити ҳисоби 10410 ба дебети ҳисоби 10430 гузаронида мешавад. Дар ҳолате, ки агар қарздории беъэтимоди пештар аз ҳисоббаровардашуда пурра ё қисман пардохта шавад, маблағи қабулшуда чунин инъикос мегардад:

- дар аввал маблағи аз ҳисоббаровардашуда пурра бо навишти баръакс дар дебети ҳисоби 10410 ва 10430 барқарор карда мешавад;
- маблағи қабулшуда ба ҳисоби воситаҳои пулӣ бо кредитонидани ҳисоби 10410 даромад карда мешавад.

Агар бақияи ҳисоби 10430 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок» дар охири давра ислохро оиди камкунӣ талаб намояд, маблағи камшавӣ аз кредити ҳисоби 55250 «Харочот аз рӯи қарзҳои беъэтимод» ба дебети ҳисоби 10430 дар миқёси бақияи дебетии ҳисоби 55250 гузаронида мешавад.

Агар субъект қарздории дебиториро фурӯшад (аз ҳуқуқи талаби қарз гузарад), даромад ё зарари ба вучудомада ҳамчун фоида ё зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ гуруҳбанди мегардад. Дар ин ҳолат маблағи мувофиқи шартномаи гузашт аз ҳуқуқи талаби қарз дар кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 10590 «Қарздории дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» инъикос мешавад. Ҳамзамон маблағи қарздории дебитории ҳуқуқи талаби он гузашта, аз кредити ҳисоби 10410 «Ҳисобҳо барои қабул» дар мукотибот бо ҳисоби 66170 «Дигар харочотҳои ғайриамалиётӣ» аз ҳисоб бароварда мешавад.

Гурӯҳи ҳисобҳои 10500 «Дигар қарздории дебиторӣ»

Ҳисобҳои гурӯҳи 10500 барои чамъбаст ва пешниҳоди иттилоот дар тавозуни муҳосибӣ оиди қарздории дебитории аз қарздории дебитории тичоратӣ фарқкунанда, ки дар ҳисоби 10400 «Ҳисобҳо барои қабул» инъикос мегардад, муқаррар гардидаанд.

Дар Нақшаи ҳисобҳои алоҳидаи зерин барои баҳисобгирии қарздории дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо мувофиқи категорияҳои махсуси аҳамиятнокӣ муайян гардидаанд:

10510	«Пешпардохт ба молтаъминкунандагон»
10520	«Қарздории дебитории кормандон»

10530	«Андозҳои пешпардохташуда»
10540	«Андозҳои подошшаванда (чуброншаванда)»
10550	«Ғоизҳо барои қабул»
10560	«Суди саҳмияҳо (дивидендҳо) барои қабул»
10570	«Қисми қорӣ қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат»
10580	«Қарздорӣ дебиторӣ корхонаҳои фаръӣ (модарӣ)»
10590	«Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо»

Ҳисоби 10510 «Пешпардохт ба таъминкунандагон» барои чамъбасти иттилоот оиди қарздорӣ таъминкунандагон, ки дар натиҷаи пардохти пешакии харидҳои оянда мувофиқи шартнома барои қабули (гирифтани) дороиҳо ва хизматҳо ба вучуд меоянд, муқаррар гардидааст. Қарздорӣ дебиторӣ дар ҳисоби 10510 ба ҳисоб гирифта мешавад, агар он дар мӯҳлати на зиёда аз 12 моҳ аз санаи ҳисоботӣ ба танзим дароварда шавад.

Амалиёти дар ҳисоби 10510 инъикосшаванда, ки ба таърифи «Амалиёт бо асъори хориҷӣ» дар СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағироти қурби мубодилаи асъор» додашуда ҳастанд, чӣ бо асъори хориҷӣ ва чӣ бо асъори миллӣ бо ҳисобкунӣ аз рӯи қурби БМТ (қурби ҳисобгирӣ) дар санаи гузаронидани амалиёт ба ҳисоб гирифта мешаванд. Дар ҳар як санаи ҳисоботӣ бақияи ҳисоби 10510, ки бо асъори хориҷӣ инъикос шудааст, мувофиқи қурби ҳисобгирӣ дар ин сана муқарраршуда, бо бурдани фарқият ба кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ва ё ба дебити ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз нав ҳисоб карда мешавад.

Субъект қарздорӣ дебиториро аз рӯи пешпардохти додашуда ҳамон вақт аз ҳисоби тавозунӣ мебарорад, ки мувофиқи шартнома аз тарафи таъминкунанда ӯҳдадорӣ иҷро шудааст, таъминкунанда маблағи додашударо баргардонид, ё ин ки мӯҳлати амали шартнома ба анҷом расид. Ҳисоби 10510 дар мукотибот бо ҳисобҳои захираҳо, воситаҳои асосӣ, дороиҳои ғайримоддӣ, хароҷот аз рӯи хизматҳо кредитонида мешавад.

Корхонаҳо метавонанд ба ҳисоби 10510 ҳангоми зарурат ҳисоби мутақобили (контр-смет) 10519 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои беътимод» кушоанд ва истифода баранд.

Азҳисоббарории қарздорӣ кредиторӣ алоқаманд бо барҳамдиҳӣ ва ё ба анҷомрасии мӯҳлати амали ӯҳдадорӣ дар баҳисобгирӣ бо мукотиботи ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» инъикос мегардад.

Ҳисоби 10520 «Қарздорӣ дебиторӣ кормандон» барои чамъбасти иттилоот оиди қарздорӣ кормандон ва роҳбарияти субъект аз рӯи маблағҳои тахти ҳисоботӣ, пешпардохти музди меҳнат, чуброни зарари ба субъект расонида ва дигар намудҳои қарздорӣ дебиторӣ аз қарздорӣ дебиторӣ тичоратӣ ва қарздорӣ аз рӯи кредиту вомҳо таъин гардидааст.

Ба ҳисоби 10520 метавонанд ҳисобҳои ҷузъӣ барои баҳисобгирӣ қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи намуди амалиёте, ки он дар натиҷаи онҳо ба амал омадааст, кушода шаванд, масалан:

10521 «Қарздорӣ аз рӯи маблағҳои зерҳисоботӣ (тахтиҳисоботӣ)»

10522 «Қарздорӣ кормандон аз рӯи музди меҳнати пешпардохтшуда» ва ғайра.

Агар дебитор мувофиқи сиёсати баҳисобгирӣ субъект ҳамчун беътимод эътироф гардад, бақияи қарздорӣ он аз рӯи ҳисоби 10520 «Қарздорӣ дебиторӣ кормандон» ба маблағи қарздорӣ беътимод дар мукотибот бо ҳисобҳои мувофиқи баҳисобгирӣ хароҷоти умумӣ ва маъмурӣ кам мегардад.

Ҳисобҳои 10530 «Андозҳои пешпардохтшуда (барзиёд)» ва 10540 «Андозҳои подошшаванда (чуброншаванда)» (баргардонӣ, ҳисобкунӣ) барои чамъбасти иттилоот оиди андозҳои пешпардохтшуда ва андозҳои, ки субъект ба буча ё молтаъминкунандагон пардохтааст, аммо мувофиқи қонунгузори андоз бояд аз буча подош (чуброн) ё ҳангоми пардохти андозӣ мувофиқ ҳисоб (баробар) карда шавад, таъин гардидаанд.

Баҳисобгирӣ ҷузъӣ дар ҳисобҳои 10530 ва 10540 аз рӯи намуди андозҳо ва давраи ташкилҳои онҳо бурда мешавад, масалан:

10531 «Пешпардохтҳо аз рӯи ҳиссаҷудокуниҳо ба ФҲИА»

10532 «Пешпардохтҳо аз рӯи андоз аз ғоида»,

10533 «Андози пешпардохтшудаи ҳадди ақал (минималӣ) аз даромадҳо» ва ғ.

10541 «ААИ барои хариди (ба дастории) захираҳои моддӣ»

10542 «Андози аксизӣ аз рӯи ашёе, ки барои истеҳсоли молҳои зераксизӣ истифода мешавад», ва ғайра.

Маблағи пешпардохтҳо аз рӯи андозҳо метавонад бевосита бо мукотибот бо дебети ҳисобҳои 22300 «Андозҳо барои пардохт» аз ҳисоб бароварда шавад. Аммо дар ин ҳолат дар охири давраи андозӣ тасҳеҳи ҳисобҳои 22300, бо мақсади барзиёдири аз рӯи андоз, ки хангоми пешпардохти андозҳо ба миён меоянд, дар ҳисоби 10530 «Андозҳои пешпардохтшуда (барзиёд)» инъикос намудан талаб карда мешавад. Барои ҳамин, тартиби зерини баҳисобгирӣ нисбатан дуруст ба назар мерасад:

- ҳама гуна пардохти андозҳо дар давоми давраи андозӣ дар дебети ҳисоби 10530 инъикос мегардад;
- дар охири давраи андозӣ бақияи ҳисоби 10530 дар ҳаҷми маблағи қарздорӣ, қарздории ҳисобкардашуда аз рӯи ҳисоби 22300 аз кредити ҳисоби 10530 ба дебети ҳисоби мувофиқи 22300 «Андозҳо барои пардохт» гузаронида мешавад (аз ҳисоб бароварда мешавад).

Маблағи андозҳои барои ҳисобкунӣ (зачет) муайяншуда хангоми ҳисобкунии ААИ ва андози аксизӣ дар охири давраи андозӣ аз кредити ҳисоби 10540 ба дебети ҳисоби мувофиқи 22300 «Андозҳо барои пардохт» гузаронида мешавад.

Бақияи ҳисобҳои 10530, 10540, 22300 дар охири давраи ҳисоботӣ бояд бо санади муқоисавӣ аз мақомоти андоз тасдиқ гардад.

Ҳисоби 10550 «Ҷоизҳо барои қабул» барои чамъбасти иттилоот оиди қарздории дебитории хангоми ҳисобкунии даромади ҷоизӣ аз рӯи амалиёти даромади ҷоизӣ оваранда, масалан бадастории (хариди) коғазҳои қиматноки қарзӣ, пешниҳоди қарзу вомҳо ба вучуд меояд, таъин гардидааст. Новобаста аз мӯҳлати пардохти ҷоизҳои аз рӯи шартнома, ё шароити барориши коғазҳои қиматнок муқаррар гардида, даромад аз рӯи ҷоизҳо ва қарздории дебитории бо он алоқаманд бояд дар асоси таносуби муваққатие, ки даромаднокии самараноки дороиро ба ҳисоб мегирад, эътироф гардад.

Дар ҳисоби 10550 «Ҷоизҳои қабулшуда» инчунин қарздории дебитории ҳисобкардашудаи иҷорагир аз рӯи иҷораи молиявӣ дар қисми баробар ба маблағи даромади молиявии дар давраи ҳисоботӣ мувофиқи қоидаҳои муқаррарнамудаи банди 40-и СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» тақсимшуда, ба ҳисоб гирифта мешавад.

Баҳисобгирии ҷузъӣ аз рӯи ҳисоби 10550 аз рӯи намудҳои ҷоизҳо ва амалиёте, ки даромади ҷоизӣ меоранд, бурда мешавад.

Ҳисобкунии даромади ҷоизӣ барои қабул, ҳамчунин даромади молиявӣ аз рӯи иҷораи молиявӣ бо навишт дар дебети ҳисоби 10550 «Ҷоизҳо барои қабул» дар мукотибот бо ҳисоби 66010 «Даромад дар намуди ҷоизҳо» инъикос мегардад.

Баҳисобгирии қарздории беъэтимод аз рӯи ҷоизҳо барои қабул бо ҳамон тартибе, ки баҳисобгирии қарздории беъэтимод аз рӯи ҳисобҳо барои қабул бо истифодабарии захираи баҳодихӣ ё бидуни он амалӣ мегардад. Дар ин ҳолат зарар дар мукотибот бо дебети ҳисоби 55250 «Харочот аз рӯи қарзҳои беъэтимод» аз ҳисоб бароварда мешавад.

Ҳисоби 10560 «Суди саҳмияҳо (дивидендҳо) барои қабул» барои чамъбасти иттилоот оиди қарздории дебитории дар натиҷаи тақсими Ҷоиза дар субъектҳое, ки соҳиби воситаҳои ҳиссавиашон корхонаи ҳисоботдиханда аст (таърифи воситаи ҳиссавиро ниг. дар банди 8-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ»), муқаррар гардидааст.

Қарздории дебиторӣ аз рӯи ҳисоби мазкур танҳо вақти ба вучуд омадани ҳуқуқ барои гирифтани суди саҳмияҳо (дивидендҳо) эътироф мегардад ва мувофиқан даромади бо он алоқаманд эътироф мегардад.

Субъект ҳамчун даромад суди саҳмияҳоеро эътироф менамояд, ки баъди санаи хариди (ба дастории) воситаи ҳиссавӣ ҳисоб карда шудаанд. Агар воситаҳои ҳиссавӣ баъд аз эълон намудани суди саҳмияҳо, аммо то пардохти онҳо харид шуда бошанд, маблағи суди саҳмияҳои эълоншуда аз арзиши аввалии дороии молиявӣ тарҳ карда шуда, ҳамчун даромад

этироф намегардад. Дастури мазкури СБХМ дар баҳисобгирӣ чунин амалӣ мешавад: дар лаҳзаи харид дар дебети ҳисоби баҳисобгирии дороиҳои молиявӣ, ки дар худ воситаҳои ҳиссагии дигар субъектро таҷассум менамоянд, арзиши воқеии дорой бе суди саҳмияҳои эълоншуда, суди саҳмияҳои эълоншуда бошад, дар дебети ҳисоби 10560 «Суди саҳмияҳо барои қабул» инъикос мегарданд. Ҳангоми гирифтани суди саҳмияҳо ин маблағ ба кредити ҳисоби 10560 гузаронида мешавад. Ба ҳисоби 10560 «Суди саҳмияҳо барои қабул» ҳисобҳои ҷузъӣ барои баҳисобгирии суди саҳмияҳо аз рӯи намуди воситаҳои ҳиссаӣ кушода шуда метавонанд:

10561 «Суди саҳмияҳо барои қабул аз рӯи саҳмияҳои имтиёзнок»;

10562 «Суди саҳмияҳо барои қабул аз рӯи саҳмияҳои оддӣ»;

10563 «Суди саҳмияҳо барои қабул аз рӯи ҳисса дар хоҷагии ҷамъиятӣ» ва ғайра.

Агар маблағи қарздорӣ аз рӯи суди саҳмияҳо бо асъори хориҷӣ ба ҳисоб гирифта шавад, бақияи қарздорӣ дар охири давраи ҳисоботӣ мувофиқи қурби ҳисобгирии БМТ бо бурдани фарқият ба ҳисобҳои баҳисобгирии даромадҳои ғайриамалиётӣ ва зарарҳо аз фарқияти қурбӣ аз рӯи амалиёт бо асъори хориҷӣ аз нав баҳо дода мешавад.

Баҳисобгирии қарздории беъэтимод аз рӯи суди саҳмияҳо барои қабул бо ҳамон тартибе, ки баҳисобгирии қарздории беъэтимод аз рӯи ҳисобҳо барои қабул – бо истифодабарии ҳисоби захираи баҳодихӣ ё бидуни он бурда мешавад.

Дар ин ҳолат зарар аз ҳисоббарории қарздории беъэтимод дар дебети ҳисоби 55250 «Хароҷот аз рӯи қарзҳои беъэтимод» ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ҳисоби 10570 «Қисми ҷорӣ қарздории дебитории дарозмуддат» барои ҷамъбасти иттилоот оиди қисми ҷорӣ қарздории дебитории дарозмуддат, ки бояд дар давоми назида аз як сол аз санаи ҳисоботӣ қабул гардад, таъин гардидааст.

Ҳисоби 10580 «Қарздории дебитории корхонаҳои фаръӣ (модарӣ)» барои баҳисобгирӣ ва пешниҳод дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосиби)-и субъект то муттаҳидшавӣ маблағи умумии аз корхонаҳои фаръӣ ё модарӣ қабулшаванда пешбинӣ шудааст.

Дар дебети ҳисоби 10580 дар мукотибот бо ҳисоби 44010 «Даромад аз фурӯш» маблағи инъикос мегардад, ки мутобиқи СБХМ (IAS) 18 «Даромад» ҳамчун даромад этироф мегардад. Ҳисоби 10580 ҳангоми қабули пулҳо аз корхонаи фаръӣ(модарӣ) дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ, дигар ҳисобҳои баҳисобгирии дороиҳо кредитонида шуда, ё ин ки дар ҳисоби 22520 «Қарздории кредитории корхонаҳои фаръӣ (модарӣ)» ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ҳисоби 10590 «Қарздории дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» барои баҳисобгирӣ ва пешниҳод дар ҳисоботи молиявӣ субъект маълумот оиди мавҷудияти қарздории дебитории пайдошуда дар алоқамандӣ бо он амалиёте, ки дар ҳисобҳои 10400 ва дигар ҳисобҳои 10500 инъикос шуда наметавонанд, таъин гардидааст.

Ҳисоби 10600 «Қарздории муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ»

Ҳисобҳои 10600 барои ҷамъбасти иттилоот оиди ҳисоббаробаркунии субъект бо иштирокчиён (муассисон) аз рӯи саҳмҳо ба Сармояи оинномавӣ пешбинӣ шудааст.

Корхона метавонад ба ҳисоби 10600 ҳисобҳои алоҳидаи ҷузъӣ кушояд, масалан:

10601 «Қарздории муассисон, ки ҳангоми таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба вучуд меояд»

10602 «Қарздории шахсоне, ки барои бароришҳои дуюм ва минбаъдаи саҳмияҳо обун шудаанд»

10603 «Қарздории харидорон, ки ҳангоми аз тарафи субъект фурӯштани саҳмияҳои худӣ пайдо шудаанд».

Ҳисоби 10601 «Қарздории муассисон, ки ҳангоми таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба вучуд меояд». Мувофиқи қонунгузори ҷорӣ шартномаи муассисии аз тарафи муассисон ҳангоми таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба имзо расида, барои шахсони онро имзонамуда дар давоми сол аз санаи бақайдгирии давлатӣ ўҳдадорихоро ба миён меорад. ўҳдадории ишорашуда аз саҳм ба сармояи оинномавии шахси ҳуқуқии ташкилшуда иборат аст. Вобаста ба ин дар дебети

ҳисоби 10601 «Қарздории муассисон, ки ҳангоми таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба вучуд омадааст» маблағи сармояи оинномавии ҳангоми таъсиси шахси ҳуқуқӣ эълоншуда дар мукотибот бо ҳисоби мувофиқи гурӯҳи ҳисобҳои 33000 «Сармояи эълоншуда (оинномавӣ)» инъикос мешавад. Дар кредити ҳисоби 10601 маблағи воситаҳои пулӣ, инчунин арзиши одилонаи дороиҳои ғайрипулии аз тарафи муассисон чӣ то лаҳзаи бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ ва ҳамчунин дар давоми сол, аз санаи бақайдгирӣ гузошташуда инъикос мегардад. Фарқи байни арзиши одилонаи дороиҳои ғайрипулии гузошташуда ва маблағи номиналии қарздорӣ ба кредити ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» гузаронида мешавад.

Маблағи ноустуворӣ барои напардохтани саҳмияҳо, ки ба муассиси чамъияти саҳҳомӣ мувофиқи шартномаи муассисӣ ҳисоб карда шудааст, дар дебети ҳисоби 10601 дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» инъикос мегардад.

Ҳисоби 10602 «Қарздории шахсоне, ки барои бароришҳои дуҷум ва минбаъдаи саҳмияҳо обуна шудаанд» - баъди бақайдгирии ҳисобот оиди барориши коғазҳои қиматнок тартиб дода мешавад (ниг. эзоҳ ба ҳисобҳои 33010 ва 33020).

Ҳисоби 10603 «Қарздории харидорон, ки ҳангоми аз тарафи субъект фурӯхтани саҳмияҳои худӣ пайдо шудаанд» (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 33090 «Саҳмияҳои худии бозхаридшуда»).

Гурӯҳи ҳисобҳои 10700 «Захираҳои молию - моддӣ»

Гурӯҳи ҳисобҳои 10700 «Захираҳои молию - моддӣ» барои чамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати дороиҳои моддӣ дар намуди захираҳои моддӣ-молӣ, ки ба субъект тааллуқ доранд (аз ҷумла дар роҳ, коркард ё ин ки дар нигоҳдории масъулятнок буда) ва барои:

- фурӯш;
- чараёни истехсоли дороиҳои нав, корҳо ва хизматрасониҳо;
- таъмини имконоти чараёни истехсол, фурӯш ва идоракунии;
- мақсадҳои маъмури таъингардида пешбинӣ шудаанд.

Захираҳои моддию молие, ки аз рӯи онҳо ҳуқуқи моликият, ё ин ки ҳама хавфу манфиатҳо (фоида)-и бо он алоқаманд ба субъект нагузаштааст, дар ҳисоботи молиявии субъекти мазкур ба ҳисоб гирифта намешаванд. Масалан:

- молҳои аз рӯи фармоиши мизочон оmodанамуда ва аз тарафи онҳо пардохтшуда, аммо муваққатан, то лаҳзаи бурдани онҳо барои нигоҳдории масъул (ҷавобгарӣ) ба расмият дароварда шуда;
- дигар захираҳои, ки субъект мувофиқи шартнома барои нигоҳдории масъул дорад;
- ашё ва маводе, ки аз фармоишгарон барои аз нав коркарда барои саноатӣ (ашёи коркардашаванда) қабул шудаанд;
- маҳсулоти тайёр ва захираҳои нотамоми истехсолии аз ашёи коркардашаванда тайёршуда;
- молҳои дар асоси шартномаи комиссияӣ ё ин ки шартномаи агентӣ аз чониби субъект қабулшуда ва ғ..

Баҳисобгирии захираҳои моддию молиии мавҷудбуда, аммо ба субъект аз рӯи ҳуқуқи моликият тааллуқ надошта, берун аз низоми ҳисобҳои, ки барои оmodасозии ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) таъин гардидаанд, яъне дар ҳисобҳои ғайритавозунӣ бурда мешавад.

Дар Нақшаи ҳисобҳои алоҳида барои баҳисобгирии захираҳои истехсоли аз рӯи категорияҳои махсус пешбинӣ шудаанд:

10710	Молҳо
10719	<i>Изофанархи савдоии молҳои фурӯхтанашуда</i>
10720	Ашёи хом ва мавод
10730	Истехсолоти нотамом
10740	Маҳсулоти тайёр
10750	Маҳсулоти кишоварзӣ аз дороиҳои биологӣ
10760	Сӯзишворӣ

10770	Қисмҳои эҳтиётӣ
10780	Лавозимот ва асбобу анҷом
10790	Дигар захираҳо

Субъектҳои захираҳои истехсолиро аз рӯи категорияҳои дар боло овардашуда вобаста аз хусусияти фаъолияти худ гуруҳбанди мекунанд.

Ҳангоми тартибдиҳии нақшаи ҳисобҳои кории субъект тавсия дода мешавад, ки ҳисобҳои баҳисобгирӣ дар асоси гуруҳбандии пешниҳодшуда муфассал (бо тамоми ҷузъиёт) кор карда баромада шаванд, бо дарназардошти:

- низоми интиҳобшудаи баҳисобгирии захираҳои моддию молӣ (даврий ва бефосила);
- усулҳои истифодашавандаи муайянкунии арзиши асли (усули хароҷоти воқеӣ, усули хароҷоти меъёрӣ, усули нархҳои чакана);
- қоидаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ мувофиқи сиёсати ҳисобдорӣ қабулшуда.

Мувофиқи қоида, баҳои аввалаи захираҳо аз рӯи маблағи хароҷоти воқеӣ барои хариди онҳо, ё ин ки хароҷот барои азнавқоркардабароӣ ҳангоми истехсоли онҳо (аз рӯи арзиши асли) муайян карда мешавад. Истисно он захираҳое ҳастанд, ки метавонанд аз рӯи арзиши (нархи) софи фурӯши имконпазир (мутобиқи таҷрибаи қабулшуда дар соҳаҳои алоҳидаи саноат), ё ин ки аз рӯи арзиши одиллона бо тарҳи хароҷоти пешбинишудаи фурӯш (масалан, маҳсулоти кишоварзӣ – СБҲМ (IAS) 41 «Кишоварзӣ»).

Ғайр аз хароҷоти воқеӣ арзиши аслии захираҳо метавонад бо усули нархҳои чакана – барои савдои чакана, ё ин ки усули хароҷоти меъёрӣ – барои субъектҳои истехсоли, аммо бо шарт, ки агар натиҷаи баҳодиҳии захираҳо бо ин усулҳо ба таври максималӣ ба хароҷоти воқеӣ барои захираҳо наздик карда шаванд (ниг. эзоҳ ба ҳисобҳои 10710 «Молҳо» ва 10730 «Истехсолоти нотамо»).

Агар захираҳо дар натиҷаи амалиёт бо асъори хориҷӣ харида шуда бошанд, арзиши онҳо ба андозаи мубодили маблағи харчшудаи арзи хориҷӣ аз рӯи қурби баҳисобгирии БМТ дар санаи гузаронидани амалиёт дар дебети ҳисобҳои 10700 дар мукотибот бо ҳисобҳои мувофиқи ҳисоббаробаркунӣ инъикос мегардад. Ҳангоми тағйирёбии қурби асъор арзиши аслии захираҳои ба ҳисоб гирифташуда аз нав ҳисоб карда намешаванд, ба истиснои беқурбшавии зиёди асъор ҳангоми мавҷудияти қарздорӣ пӯшониданашуда аз рӯи ҳисобҳои барои пардохт барои масолаҳ ва набудани ҳечиронӣ аз рӯи онҳо. Бар замми ин арзиши захираҳои харидашуда метавонад иловатан ба маблағи пайдошудаи фарқияти қурбӣ дар дебети ҳисоби мувофиқи баҳисобгирии захираҳои моддию молӣ дар мукотибот бо ҳисоби 22010 «Ҳисобҳои барои пардохт» зиёд (афзун) карда шаванд.

Арзиши аслии захираҳои истифодашуда ва бақияи онҳо бо усулҳои зерин ҳисоб карда мешаванд:

- идентификация (ҳаммонандкунӣ)-и маҳсули хароҷоти алоҳида (инфироӣ);
- аз рӯи формулаи: дохилшавии аввал – хориҷшавии аввал (FIFO) ва аз рӯи арзиши миёна. Ин усулҳо дар СБҲМ (IAS) 2 «Захираҳо» ҳамчун тартиби асосии баҳисобгирӣ ба ҳисоб мераванд.

Баъди эътирофи аввала захираҳо бояд аз рӯи камтарин аз ду бузургӣ: арзиши асли ва арзиши софи имконпазирӣ фурӯш баҳо дода шаванд. Тасҳеҳи арзиши захира то бузургии баробар ба камтарин аз арзиши асли ва арзиши софи имконпазирӣ фурӯш ба воситаи навишт аз кредити ҳисобҳои 10700 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии арзиши аслии фурӯш амалӣ мегардад.

Низомҳои баҳисобгирии захираҳо. Низоми бефосилаи баҳисобгирии захираҳои моддию молӣ инъикоси бевоситаи ҳар як дохилшавӣ ва хориҷшавии онҳоро дар ҳисобҳои баҳисобгирии захираҳои моддию моли пешбинӣ менамояд. Илова бар ин дар дебети ҳисобҳои 10700 арзиши захираҳои мавҷудбуда ва арзиши ҳар як захираи дохилшуда; дар кредити ин ҳисобҳои истифодабарии воқеии захираҳо ва дигар азҳисоббарории арзиши онҳо инъикос мешавад. Низоми баҳисобгирии мазкур бо маълумоти ғайрӣ оиди мавҷудияти ин ё он захираҳо ва арзиши онҳо дар дилхоҳ санаи тақвимӣ таъмин менамояд. Барӯйхатгирии захираҳои моддию молӣ ҳангоми низоми бефосила барои муайян намудани мувофиқати

маълумоти баҳисобгирӣ аз рӯи захираҳои моддию молӣ ба мавҷудияти воқеии онҳо дар санаи барӯйхатгирӣ ёрӣ мерасонад. Низоми мазкури баҳисобгирии захираҳои моддию молӣ метавонад дар дилхоҳ соҳаҳо – истеҳсолот, хизматрасонӣ, савдо истифода бурда шавад.

Низоми даврии баҳисобгирии захираҳои моддию молӣ дар баҳисобгирӣ инъикоси ҳаракати захираҳо, истифодабарӣ ва хориҷшавии онҳоро то лаҳзаи гузаронидани барӯйхатгирӣ аз рӯи ҳолат дар охири давраи ҳисоботӣ пешбинӣ наменамояд. Бо мақсади дар баҳисобгирӣ мувофиқ инъикос намудани амалиёт оиди ҳаракати қиматҳои моддию молӣ ҳангоми низоми даврии баҳисобгирии захираҳо дар давоми сол ҳисобҳои муваққатии зерин кушода мешаванд: 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо», 55030 «Хароҷоти кашонидани захираҳо», 55040 «Хароҷоти азнавкоркардабарорӣ» ва ғайра. Ҳангоми ин низоми баҳисобгирӣ ҳисобҳои тавозунии захираҳои моддию молӣ танҳо се навишт доранд:

- 1) бақияи аввалаи дебетӣ (натиҷаи барӯйхатгирии пешина);
- 2) навишти тасҳеҳӣ аз рӯи натиҷаи барӯйхатгирӣ дар охири давраи ҳисоботӣ (гардиши дебетӣ ё кредитии ҳисоби тавозунии баҳисобгирии захираҳо дар мукотибот бо ҳисоби муваққатии 55020 «Тасҳеҳи ҳисоби захираҳо»);
- 3) бақияи охири дебетӣ (натиҷаи барӯйхатгирӣ дар охири давраи ҳисоботӣ).

Илова бар ин иттилоот оиди захираҳои харидашуда ва хароҷоти азнавкоркардабарории онҳо барои давраи байни барӯйхатгириҳо на дар ҳисобҳои балансии захираҳои моддию молӣ, балки дар дебети ҳисобҳои муваққатии махсуси арзиши аслий дар мукотибот бо моддаҳои мувофиқи хароҷот ба ҳисоб гирифта мешаванд. Аз сабаби фарқият дар ташкили арзиши аслии захираҳо (молӣ – аз рӯи хароҷоти харид, истеҳсолӣ бошад – аз рӯи хароҷоти азнавкоркардабарорӣ).

Дар Нақшаи ҳисобҳо бо мақсади муайян намудани арзиши аслии воқеии фурӯш ҳисоби муваққатии 55010 «Арзиши аслии фурӯш» пешбинӣ гардидааст. Ҳисобҳои муваққатие, ки дар низоми даврии баҳисобгирии захираҳо истифода мешаванд, дар охири ҳар як давраи ҳисоботӣ дар мукотибот бо ҳисоби 55010 пӯшонидани мешаванд.

Дар низоми даврии баҳисобгирии захираҳо ҳар як ҳисоби гурӯҳи ҳисобҳои 55000 ба моддаи муайяни хароҷот оиди харид ё азнавкоркардабарории захира мувофиқат менамояд. Хароҷоти харид ва азнавкоркардабарорӣ метавонанд дар як ҳисоби 55000 бе тақсимкунӣ ба категорияҳои алоҳида ҷамъ оварда шавад.

Ҳисоби 10710 «Молҳо» барои ҷамъоварии иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати захираҳои моддию молие, ки бо мақсади фурӯш харида шудаанд, таъин гардидааст. Ин ҳисоб аз тарафи субъектҳои тичоратӣ ва субъектҳои хӯроки омма, фурӯш, таъминотӣ ва истеҳсолӣ барои баҳисобгирии захираҳое, ки бо мақсади зикршуда харида шудаанд, истифода бурда мешавад.

Баҳисобгирии ҷузъӣ аз рӯи гурӯҳи молҳо, инчунин дар дохили гурӯҳҳо аз рӯи ҳар як шахси масъул, номгуӣ молҳо ва дар ҳолатҳои аҳамиятноқӣ, аз рӯи ҷойҳои нигоҳдории молҳо бурда мешавад. Ҳангоми зарурат ба ҳар як гурӯҳи муайяни молҳо метавон ҳисоби алоҳида дар Нақшаи ҳисобҳои корӣ кушод, масалан:

- 10711 «Молҳо дар анбор»;
- 10712 «Молҳо дар толорҳои тичоратӣ»;
- 10713 «Молҳои барои комиссия (фурӯш) додашуда»;
- 10714 «Молҳо дар роҳ» ва ғайра.

Дар дебети ҳисоби 10710 «Молҳо» иттилоот оиди мавҷудият ва дохилшавии молҳо дар мукотибот бо ҳисобҳои инъикоскунандаи хароҷоти бадасторӣ:

- бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ – ҳангоми хариди молҳо ба тарзи нақдӣ, аз он ҷумла маблағҳои пардохтшудаи бочҳо ва андозҳои ҷуброннашаванда; ё ки
- бо ҳисоби 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт» - ҳангоми хариди молҳо ба қарз (насия);
- бо ҳисоби 22670 «Дигар ӯҳдадорҳои дарозмуддат» - ҳангоми хариди молҳо ба қарз бо тамдиди пардохт барои даврае, ки аз мӯҳлати муқаррарии қарздиҳӣ, ки аз тарафи фурушанда ҳангоми фурӯш бо тартиби пардохти пешакӣ ё ки бетаъхир муқаррар карда шудааст;

- бо ҳисоби 22010 – «Ҳисобҳо барои пардохт» - харочотҳо аз рӯи хизматрасонии ниқлиётӣ оиди ба макон расонидан ва дигар хизматрасониҳои ба борфарорӣ ва ба анбор ҷойгиркунии молҳои харидоришуда алоқаманд;
- бо ҳисоби 22210 «Музди меҳнати пардохтшаванда» - харочотҳои дохилихоҷагӣ аз рӯи музди меҳнати кормандоне, ки ба борфарорӣ ва ба анбор ҷойгиркунии молҳои харидоришуда машғуланд;
- бо ҳисоби 22240 «Андози иҷтимоии пардохтшаванда» - ҳиссачудоқунӣ аз музди меҳнати кормандоне, ки ба борфарорӣ ва ба анбор ҷойгиркунии молҳои харидоришуда машғуланд;
- бо ҳисобҳои инъикоскунандаи дигар харочотҳои, ки ба харидорӣ намудани молҳо алоқаманданд.

Инчунин дар дебити ҳисоби 10710 «Молҳо» инъикос карда мешавад:

- арзиши одилонаи (бозории) молҳои бебозгашт қабулшуда дар мукотибот бо ҳисобҳои 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ»;
- арзиши одилонаи молҳои, ки ба сифати гузориши муассисон қабул шудаанд, дар мукотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ» ба маблағи баробар ба арзиши номиналии саҳмия (ҳисса)-и иштирокчиё ва дар мукотибот бо ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» - бо маблағи барзиёд аз арзиши номиналии саҳмия (ҳисса);
- арзиши одилонаи объектҳои моликияти ғайриманқуле, ки ба сифати моликияти ғайриманқул доништа шуда ва ба категорияи «Молҳо» гузаронида шудаанд;
- арзиши аслии молҳои, ки аз тарафи харидорон баргардонида шудаанд дар мукотибот ба ҳисоби 55010 «Арзиши аслии фурӯш».

Аз рӯи кредити ҳисоби 10710 «Молҳо», арзиши молҳои фурӯхташуда, молҳои корношоамгардида, маблағи то нархи тозаи фурӯш камкардашуда, арзиши баргадонидашудаи молҳои қаблан харидоришуда инъикос карда мешаванд.

Аз эътибор соқит намудани молҳои фурӯхташуда. Аз эътибор соқит намудани молҳои фурӯхташуда дар низоми баҳисобгирии бефосилавӣ бо чунин мукотибот инъикос карда мешаванд:

Д^Т 55010 «Арзиши аслии фурӯш» XXX

К^Т 10710 «Молҳо»

XXX

Дар низоми баҳисобгирии бефосилавӣ арзиши аслии молҳои фурӯхташуда бо чунин тарз аз эътибор соқит гардонида мешаванд:

- харочотҳо аз рӯи молҳои харидоришуда ва молҳои баргардонидашуда дар ҳисоби муваққати 55000 аз рӯи давраҳои байни барӯйхатгирӣ (инветаризатсия) ва инчунин истифодабарии молҳои барои эҳтиёҷоти худии субъект чамъ оварда мешаванд;
- аз рӯи натиҷаҳои барӯйхатгирии охирон бақия (сальдо) аз рӯи ҳисоби «Молҳо» (бақияи барӯйхатгирии гузашта) бо мукотиботи зерини муҳосибӣ тасҳеҳ (корректировка) карда мешавад:

а) агар натиҷаи барӯйхатгирии охирон аз бақияи ҳисоби 10710 «Молҳо» зиёд бошад, онгоҳ маблағи фарқияти байни онҳо дар дебити ҳисоби 10710 дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши молҳо» инъикос карда мешавад;

б) агар натиҷаи барӯйхатгирии охирон аз бақияи ҳисоби 10710 «Молҳо» кам бошад, онгоҳ маблағи фарқияти байни онҳо аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар дебити ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши молҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад (ба истиснои мавҷуд набудани шахсони гунаҳкор). Дар ин ҳолат арзиши аслии молҳои фурӯхташудае, ки дар ҳисобот оиди натиҷаҳои ғайриҷамъии молиявӣ хоҷагидорӣ инъикос мегарданд, бо роҳи чамъ намудани бақияи ҳисобҳои гурӯҳи 55000 муайян карда мешавад.

Арзиши аслии молҳои фурӯхташуда баробар аст: бақияи ҳисоби 55010 + бақияи ҳисоби 55030 + бақияи ҳисоби 55040 + бақияи дебити ҳисоби 55020 (тарҳи бақияи кредитии ҳисоби 55020).

Амалиётҳо онди мубодила. Вақте ки молҳо ба тарзи мубодила ба молҳои, ки аз онҳо фарқ мекунад (ғайримонанд), фурӯхта мешаванд, ин мубодила ҳамчун амалиёте баррасӣ мегардад, ки даромад ба даст меорад (боби 12 СБҲМ (IAS) 18 «Даромад»).

Дар ин ҳолат:

- арзиши баҳисобгирии мол, ки бо тартиби мубодила супорида шудааст, аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» ба дебети ҳисоби 55010 «Арзиши аслии фурӯш» (баҳисобгирии бефосила) дар асоси санади интиқоли мол аз эътибор соқит гардонида мешавад;
- моли ба роҳи мубодила қабулшуда дар баҳисобгирӣ аз рӯи дебети ҳисоби 10710 «Молҳо» инъикос карда мешавад.

Дар поён нақшаи имконпазири дар баҳисобгирӣ инъикос намудани молҳои, ки дар натиҷаи мубодила ба даст омадаанд, пешниҳод карда мешавад:

*ба он шарте, ки арзиши одилонаи молҳои мубодилашаванда ё ки моли бо роҳи мубодила қабулшаванда ва хизматрасониҳо баробар аст:

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	Дебет	Кредит
1. Мол то он вақте қабул шудааст, ки он ба сифати мол ё хизматрасонӣ мубодила шудааст: • қабул намудани мол • интиқол додани мол (ё ки хизматрасонӣ) бо роҳи мубодила	10710 22010	22010 44010
2. Мол баъди он, ки он ба сифати мол ё хизматрасонӣ мубодила шудааст, қабул карда шудааст: • интиқол додани мол (ё ки хизматрасонӣ) бо роҳи мубодила • қабул намудани мол	10410 10710	44010 10410

ба он шарте, ки арзиши одилонаи моли қабулшуда аз арзиши моли фурӯхташуда (ё ки хизматрасонӣ) фарқ намояд:

а) агар арзиши одилонаи моли қабулшуда аз арзиши моли интиқолдодашуда (ё ки хизматрасонӣ) зиёд бошад:

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	Дебет	Кредит
1. Мол то он вақте қабул шудааст, ки он ба сифати мол ё хизматрасонӣ мубодила (иваз) шудааст: • арзиши одилонаи моли қабулшуда • арзиши одилонаи моли интиқолдодашуда ё ки хизмати расонидашуда • маблағҳои пулии ҳангоми мубодила пардохтгардида	10710 22010 22010	22010 44010 10100, 10200
2. Мол баъди он, ки он ба сифати мол ё хизматрасонӣ мубодила шудааст, қабул карда шудааст:		

• арзиши одилонаи моли интиқолдодашуда ё ки хизмати расонидашуда	10410	44010
• арзиши одилонаи моли қабулшуда	10710	10410
• маблағҳои пулии ҳангоми мубодила пардохтгардида	10410	10100, 10200

а) агар арзиши одилонаи моли қабулшуда аз арзиши моли интиқолдодашуда (ё ки хизматрасонӣ) кам бошад:

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	Дебет	Кредит
1. Мол то он вақте қабул шудааст, ки он ба сифати мол ё хизматрасонӣ мубодила шудааст: • арзиши одилонаи моли қабулшуда • арзиши одилонаи моли интиқолдодашуда ё ки хизмати расонидашуда • маблағҳои пулии ҳангоми мубодила пардохтгардида	10710 22010 10100, 10200	22010 44010 22010
2. Мол баъди он, ки он ба сифати мол ё хизматрасонӣ мубодила шудааст, қабул карда шудааст: • арзиши одилонаи моли интиқолдодашуда ё ки хизмати расонидашуда • арзиши одилонаи моли қабулшуда • маблағҳои пулии ҳангоми мубодила пардохтгардида	10410 10710 10410	44010 10410 10100, 10200

Дигар соқиткунии молҳо. Талафёбии гуногуни молҳо (камомад аз рӯи натиҷаҳои барӯйхатгирӣ, дуздӣ, вайроншавӣ ва ғайра) бо чунин тарз инъикос карда мешаванд:

- дар низоми баҳисобгирии бефосилавӣ арзиши аслии молҳои талафёфта аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар дебети 55010 «Арзиши аслии фурӯш» аз эътибор соқит гардонида мешаванд.
- дар низоми баҳисобгирии даврӣ оиди аз эътибор соқит гардонидани молҳо мукотибот тартиб дода намешавад.

Дар низоми баҳисобгирии бефосилавӣ кам намудани нархи мол то нархи тозаи имкониятноки фурӯш аз рӯи кредити ҳисоби 10710 дар мукотибот бо ҳисоби 55010 «Арзиши аслии фурӯш» инъикос карда мешавад. Бузургии (андозаи) барқарор намудани арзиши камкардашудаи дилхоҳ захирахое, ки зиёд намудани нархи тозаи фурӯшро ба санаи ҳисоботӣ талаб менамояд, аз рӯи дебети ҳисоби 10710 «Молҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55010 «Арзиши аслии фурӯш» инъикос карда мешаванд.

Дар низоми баҳисобгирии даврӣ маблағи камкардашуда аз кредити ҳисоби 10710 дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад. Бузургии (андозаи) барқарор намудани арзиши камкардашудаи дилхоҳ захирахое, ки зиёд намудани нархи тозаи фурӯшро ба санаи ҳисоботӣ талаб менамояд, аз рӯи дебети ҳисоби 10710 «Молҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» инъикос карда мешаванд.

Барои баҳисобгирии тағйирёбии арзиши захираҳо вобаста ба кам намудани арзиши онҳо то нархи тозаи имкониятноки фурӯш ба ҳисоби 10710 метавонад ҳисоби контрдорӣ истифода бурда шавад (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр»).

Арзиши аслии молҳо, ки барои эҳтиёҷоти субъект истифода мешаванд, аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар дебети ҳисобҳои дахлдори баҳисобгирии дороиҳо ва хароҷотҳо аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Баҳисобгирии молҳо бо усули нархҳои чакана. Барои баҳисобгирии молҳо бо усули нархҳои чакана дар Нақшаи ҳисобҳо ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» пешбинӣ карда шудааст. Дар тавозуни муҳосибӣ аз рӯи сатри «Молҳо»

бақияи ҳисоби 10710 бо тарҳи бақияи ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» нишон дода мешавад.

Баҳисобгирии молҳо дар ҳисоби 10710 «Молҳо» аз рӯи нархи фурӯши чакана пеш бурда мешавад. Хангоми харидорӣ намудани молҳо аз рӯи дебити 10710 «Молҳо» хароҷотҳои воқеии харидорӣ ва маблағи изофанархи савдои (тахфифи молтаъминкунандагон) дар мукотибот бо ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» инъикос карда мешавад.

Дар охири давраи ҳисоботӣ изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда бо роҳи зарб намудани даромад аз фурӯш ба меъёри фоидаи умумӣ (фоизи изофанархи (тахфифи) савдои аз рӯи нархи чаканаи мол) муайян карда мешавад. Соқит намудани молҳои фурухташуда бо чунин тарз инъикос карда мешаванд:

а) арзиши моли бо нархи чакана фурухташуда (ба маблағи даромад аз фурӯш) аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар дебити ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад;

б) маблағи изофанархи савдоии молҳои фурухташуда дар дебити ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад; ё ки

в) арзиши аслии моли фурухташудае, ки ҳамчун фарқи байни даромад аз фурӯш ва изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда ҳисоб карда шудааст аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар дебити 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад;

г) маблағи изофанархи тичоратии амалишуда аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар дебити ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Моли аз харидорон баргардонидашуда аз рӯи дебити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» бо нархи чакана инъикос карда мешавад, дар ин ҳолат изофанархи (тахфифи) савдоие, ки дар моли баргардонидашуда вучуд дорад аз рӯи дебити ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» инъикос карда мешавад.

Маблағи кам намудани арзиши молҳо то нархи тозаи имкониятноки фурӯш аз рӯи кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» инъикос карда мешавад. Бузургии (андозаи) барқарор намудани арзиши камкардашудаи дилхоҳ моле, ки тағйирёбии нархи тозаи имкониятноки фурӯшро ба санаи ҳисоботӣ талаб менамояд, аз рӯи дебити ҳисоби 10710 «Молҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурухташуда, кор ва хизматҳо» инъикос карда мешавад.

Арзиши аслии талафоти дилхоҳи молҳо бо чунин усуле, ки агар молҳо фурухта шаванд, ҳисоб ва аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Ба молтаъминкунандагон баргардонидани молҳо аз рӯи дебити ҳисоби 10400 «Қарздории дебитории тичоратӣ» (ҳисоби дахлдор) дар мукотибот бо ҳисобҳои зерин инъикос карда мешавад:

- бо ҳисоби 10710 «Молҳо» ба маблағи ба арзиши харидорӣ баробар. Дар баробари ин, аз рӯи кредити 10710 дар мукотибот бо ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» ба маблағи изофанархи савдои мукотибот тартиб дода мешавад, ё ки
- аз кредити ҳисоби 10710 «Молҳо» ба маблағи ба арзиши бо нархи чаканаи молҳо баробар. Дар баробари ин, аз рӯи кредити ҳисоби 10400 «Қарздории дебитории тичоратӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 10719 «Изофанархи савдоии молҳои фурухтанашуда» ба маблағи фарқи байни арзиши мол бо нархи фурӯши чакана ва арзиши харидоришуда мукотибот тартиб дода мешавад.

Ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» барои баҳисобгирии захираҳое, ки ба ҳайати маҳсулоти истеҳсолшаванда дохил шуда, асоси онро ташкил менамоянд, ё ки қисми зарурии истеҳсоли онро ташкил медиҳанд ва инчунин захираҳое, ки барои хизматрасониҳое, ки дар рафти иҷроиши онҳо захираҳои мазкур истифода мешаванд, пешбинӣ шудаанд, истифода бурда мешавад. Пешниҳод намудани хизматрасонӣ - дар давоми мӯҳлати дар шартнома муайяншуда иҷро намудани вазифаҳо аз тарафи субъект фаҳмида мешавад.

Баҳисобгирии чӯзӣ захираҳо бояд аз рӯи намуд ва номгӯи захираҳо, инчунин аз рӯи ҷои нигоҳдории онҳо ва шахсони тахтиҳисоботӣ ташкил карда шавад.

Аз рӯи дебити ҳисоби 10720 ҳангоми истифодаи усули баҳисобгирии бефосилавӣ ё ин ки аз рӯи дебити ҳисоби 55050 «Харочоти хариди захираҳо» ҳангоми истифодаи усули баҳисобгирии даврӣ харочотҳо оиди харидорӣ намудани ашён хом инъикос карда мешаванд (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 10710 «Молҳо»).

Арзиши аслии захираҳое, ки барои истеҳсоли маҳсулоти тайёр ё ки хизматрасониҳо дар низоми усули баҳисобгирии бефосилавии захираҳо истифода шудаанд, аз кредити ҳисоби 10720 дар дебити ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотаом» аз эътибор соқит гардонида мешаванд. Агар қисме аз ашён хом ва маводҳо фурӯхта шуда бошанд, онҳо арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда аз кредити ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» дар дебити ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Кам намудани арзиши захираҳо то арзиши тозаи фурӯш, инчунин талафёбии гуногуни молҳо (каммад аз рӯи натиҷаҳои барӯйхатгирӣ, дӯздӣ, вайроншавӣ ва ғ.) бо чунин тарз инъикос карда мешавад:

- дар низоми баҳисобгирии бефосилавӣ кам намудани арзиш ва арзиши аслии захираҳои талафёфта аз кредити ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» дар дебити ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад. Дар ин ҳолат бузургии барқарор намудани арзиши камкардашудаи дилхоҳ захираҳое, ки зиёд намудани нархи тозаи фурӯшро ба санаи ҳисоботӣ талаб менамояд, аз рӯи дебити ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» инъикос карда мешаванд;
- дар низоми баҳисобгирии даврӣ оиди аз эътибор соқит намудани захираҳои талафёфта талаб карда намешавад. Маблағи кам кардашуда аз кредити ҳисоби 10720 «Ашён хом ва масолеҳи асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасхеҳи арзиши захираҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад. Бузургии барқарор намудани арзиши камкардашудаи дилхоҳ захираҳое, ки зиёд намудани нархи тозаи фурӯшро ба санаи ҳисоботӣ талаб менамояд, аз рӯи дебити ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасхеҳи арзиши захираҳо» инъикос карда мешаванд.

Барои баҳисобгирии тағйирёбии арзиши захираҳо вобаста ба кам намудани арзиши онҳо то нархи тозаи имкониятноки фурӯш ба ҳисоби 10720 метавонад ҳисоби мутақобилактивӣ (контрактивӣ) истифода бурда шавад (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр»).

Дар низоми баҳисобгирии даврӣ арзиши аслии захираҳо (бақияҳо) ба ҳолати санаи ҳисоботӣ ва арзиши аслии захираҳои истифодашаванда аз рӯи натиҷаҳои барӯйхатгирӣ муайян карда шуда, дар баҳисобгирӣ бо чунин тарз инъикос карда мешаванд:

- 1) харочотҳо оиди харидорӣ намудани захираҳо барои давраҳои байни барӯйхатгириҳо аз рӯи дебити ҳисоби 55050 «Харочоти хариди захираҳо» инъикос карда мешаванд;
  - 2) аз рӯи натиҷаҳои барӯйхатгирии охирон бақия аз рӯи ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» бо чунин мукотиботи муҳосибӣ тасхеҳ карда мешавад:
- агар натиҷаи барӯйхатгирии охирон аз бақияи захираҳои ҳисобкардашуда зиёд бошад, онҳо маблағи фарқияти байни онҳо дар дебити ҳисоби 10720 дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасхеҳи арзиши захираҳо» дарҷ карда мешавад;

- агар натиҷаи барӯйхатгирии охири аз бақияи ҳисобкардашудаи ҳисоби 10720 «Ашён хом ва маводҳо» кам бошад, онгоҳ маблағи байни онҳо аз кредити ҳисоби 10720 дар дебети ҳисоби 55020 (ҳангоми мавҷуд набудани шахсони гунаҳкор) аз эътибор соқит гардонида мешавад.

3) арзиши захираҳо бо сабаби тағйирёбии арзиши тозаи фурӯш тасҳеҳ карда мешавад.

Амалиётҳо оиди мубодилаи захираҳое, ки дар ҳисоби 10720 ба ҳисоб гирифта мешаванд, ба монанди амалиётҳо оиди мубодилаи молҳо инъикос карда мешаванд.

Ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотамо» барои баҳисобгирии хароҷотҳои воқеӣ оиди истеҳсоли маҳсулот, аз он ҷумла хароҷотҳо оиди истифодабарии захираҳои молино моддӣ пешбинӣ шудааст. Корхонаҳои соҳаи хизматрасонӣ дар ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотамо» хароҷотҳои воқеиро оиди хизматрасониҳо ба ҳисоб мегиранд.

Бақияи ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотамо» арзиши хароҷотҳои истеҳсоли оғозкардашудаи маҳсулот, вале ба санаи ҳисоботӣ ба анҷом нарасида ё ки арзиши хароҷотҳоро оиди қору хизматрасоние, ки аз рӯи онҳо то ҳол субъект даромади дахлдор ба даст наовардааст, инъикос менамояд.

Бо назардошти гуногунтаркибии хароҷотҳои истеҳсолӣ ва усулҳои гуногуни тақсими онҳо ба маҳсулоти тайёр ҳисоби 10730 бояд дар доираи номгуӣ хароҷотҳо (доимӣ, тағйирёбанда, бевосита ва бавосита) пеш бурда шавад. Дар ҳолати истеҳсоли намудҳои гуногуни маҳсулоти тайёр ва хизматрасониҳо заминаҳои гуногун оиди тақсими хароҷотҳои истеҳсолии гузаронидашуда хароҷотҳои муфассалро на танҳо аз рӯи нишонаҳои доимӣ ва тағйирёбандагии онҳо, инчунин аз рӯи сарчашмаи тақсими онҳо ва аз рӯи намудҳои маҳсулоти тайёр талаб менамояд. Масалан:

- ҳисоби 10731 «Истеҳсолоти нотамо – хароҷотҳои бевосита»;
- ҳисоби 10732 «Истеҳсолоти нотамо – хароҷотҳои арзишноки доимии дар заминаи хароҷотҳои оддии бевосита тақсимшаванда»;
- ҳисоби 10733 «Истеҳсолоти нотамо – хароҷотҳои арзишноки доимии дар заминаи оддии мошин – соат тақсимшаванда»;
- ҳисоби 10734 «Истеҳсолоти нотамо – хароҷотҳои арзишноки тағйирёбандаи дар заминаи хароҷотҳои меҳнати воқеӣ тақсимшаванда» ва ғ.

Хароҷотҳои муфассал аз рӯи моддаҳо дар асоси маълумотҳои баҳисобгирии ҷузъии ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотамо» гузаронида мешавад. Дар низоми усули баҳисобгирии бефосилавӣ дар дебети ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотамо» арзиши ашёи хом истифодашуда ва масолеҳи ёрирасон ва хароҷотҳо барои коркарди онҳо (хароҷотҳои истеҳсолӣ) аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Ба арзиши аслии маҳсулот набояд хароҷотҳои зерин дохил карда шаванд:

- хароҷотҳои маъмури ва фурӯш;
- талафи аз меёр зиёди ашёи хом, меҳнати сарфшуда ва дигар хароҷотҳои истеҳсолӣ.

Арзиши аслии воқеии маҳсулоти тайёр аз кредити ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотамо» дар дебети ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Агар субъект барои муайян намудани арзиши аслии захираҳо усули хароҷотҳои меёриро истифода барад, онгоҳ арзиши аслии истеҳсолоти нотамо ба охири давраи ҳисоботӣ ва арзиши аслии маҳсулоти тайёр аз рӯи калкулятсияи меёрӣ муайян карда мешавад. Истифода бурдани чунин усули муайян намудани арзиши аслии захираҳо мунтазам дида баромадани меёрҳои амалкунандаро аз рӯи тамоми моддаҳои хароҷот барои истеҳсоли маҳсулоти тайёр талаб менамояд. Бо сабаби истифода бурдани усули хароҷотҳои меёрӣ қорӣ намудани ягон намуд ҳисобҳои махсуси баҳисобгирӣ талаб карда намешавад. Фарқиати байни арзиши истеҳсолоти нотамо ва арзиши аслии воқеии он, ки бо усули хароҷотҳои меёрӣ муайян карда шудааст, дар охири давраи ҳисоботӣ дар дебет ё ки кредити ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, қор ва хизматҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Дар низоми усули баҳисобгирии даврии захираҳо хароҷотҳо барои истехсоли маҳсулот дар давраи байни барӯйхатгириҳо аз рӯи дебети ҳисобҳои муваққатии ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» ба ҳисоб гирифта мешаванд. Аз рӯи натиҷаҳои барӯйхатгирии охири бақияи ҳисобкардашудаи ҳисоби 10730 «Истехсолоти нотаом» (бақияи барӯйхатгирии гузашта) бо чунин тарз тасҳеҳ карда мешавад:

- агар арзиши истехсолоти нотаом ба охири давраи ҳисоботӣ аз бақияи ҳисобкардашудаи ҳисоби 10730 зиёд бошад, онгоҳ маблағи фарқияти онҳо дар дебети ҳисоби 10730 дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» дарҷ карда мешавад.
- агар арзиши истехсолоти нотаом ба охири давраи ҳисоботӣ аз бақияи ҳисобкардашудаи ҳисоби 10730 кам бошад, онгоҳ маблағи фарқияти онҳо аз кредити ҳисоби 10730 «Истехсолоти нотаом» дар дебети ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» тасҳеҳ карда мешавад.

Ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» барои чамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати захираҳои моддию молие, ки бо мақсади фурӯш истехсол шудаанд, таъин гардидааст.

Баҳисобгирии ҷузъии маҳсулоти тайёр бояд мувофиқи намудҳои маҳсулоти тайёр, ҳар як шахси ҷавобгарии моддӣ дошта ва ҷойҳои нигоҳдории онҳо ташкил карда шавад.

Дар низоми баҳисобгирии бефосилаи захираҳо ба дебети ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» аз кредити ҳисоби 10730 «Истехсолоти нотаом» арзиши аслии маҳсулоти тайёри ба анбор супоридашуда гузаронида мешавад. Дар низоми баҳисобгирии даврӣ дохилшавии маҳсулоти тайёр бо навиштҳои муҳосибӣ инъикос намешавад, тағйирёбӣ дар арзиши аслии маҳсулоти тайёр дар охири давраи ҳисоботӣ дар дебет ё кредити ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» инъикос мегардад.

Мувофиқи СБҲМ (IAS) 2 «Захираҳо» маҳсулоти тайёр бояд аз рӯи камтарин аз ду бузургӣ: арзиши асли ва арзиши софи имконпазири фурӯш баҳо дода шавад.

Маблағи арзонкунии нархи маҳсулоти тайёр то арзиши софи имконпазири фурӯш метавонад бо ду роҳ инъикос гардад:

а) дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» аз кредити ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» бароварда шавад;

б) дар ҳисоби ҷузъии алоҳидаи 10741 «Арзонкунии нархи маҳсулоти тайёр» ба ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» ба ҳисоб гирифта шавад. Инчунин, маблағи арзонкунии аз кредити ҳисоби 10741 ба дебети 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» гузаронида мешавад. Ҳангоми дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳод намудани бақияи маҳсулоти тайёр бақияи ҳисоби 10741 аз бақияи ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» тарҳ карда мешавад.

Бузургии барқарорнамоии нархи дилхоҳи пештар арзоннамудаи маҳсулоти тайёр, ки бо сабаби афзоиши (баландшавии) арзиши софи (холиси) фурӯш дар санаи ҳисоботӣ ба вучуд омадааст, дар низоми бефосилаи баҳисобгирӣ дар дебети ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» дар мукотибот бо ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» инъикос мегардад.

Арзиши аслии талафоти маҳсулоти тайёр (камомад аз рӯи натиҷаи барӯйхатгирӣ, дуздӣ, вайроншавӣ ва ғ.) дар низоми баҳисобгирии бефосила аз кредити ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» ба кредити ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» гузаронида мешавад.

Дар низоми даврии баҳисобгирӣ навиштҳои оиди азҳисоббарории фарқияти маҳсулоти тайёр талаб карда намешавад, фарқияти захираҳо ба воситаи тасҳеҳи арзиши маҳсулоти тайёр аз рӯи натиҷаи барӯйхатгирӣ аз ҳисоб бароварда мешавад.

Арзиши аслии маҳсулоти тайёри фурӯхташуда дар низоми баҳисобгирии бефосила аз кредити ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» ба дебети ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» гузаронида мешавад.

Ҳангоми низоми даврии баҳисобгирии захираҳо арзиши аслии маҳсулоти тайёри фурӯхташуда ба таври зерин ташкил меёбад:

- агар арзиши маҳсулоти тайёр аз рӯи натиҷаи барӯйхатгирии охири аз бақияи маҳсулоти тайёри баҳисобгирифташуда зиёд бошад, маблағи фарқи байни онҳо ба дебети ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» бурда мешавад;
- агар арзиши маҳсулоти тайёр аз рӯи натиҷаи барӯйхатгирии охири аз бақияи маҳсулоти тайёри баҳисобгирифташуда кам бошад, маблағи фарқи байни онҳо аз кредити ҳисоби «Маҳсулоти тайёр» ба дебети 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» тасҳеҳ карда мешавад;
- арзиши маҳсулоти тайёр вобаста бо тағйироти нархи софи фурӯши имконпазир дар кредит ё дебети ҳисоби 10740 ё ҳисоби чузъии 10741 дар мукотибот бо ҳисоби 55020 «Тасҳеҳи арзиши захираҳо» тасҳеҳ карда мешавад. Инчунин, арзиши аслии маҳсулоти тайёри дар ҳисобот оиди фоида ва зарар пешниҳодшаванда, ҳамчун маблағи бақияи дебетии ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо», тарҳи маблағи бақияи кредитии ҳамин ҳисоб муайян карда мешавад.

Арзиши аслии маҳсулоти тайёри барои эҳтиёҷоти худии субъект истифодашуда, аз кредити ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» ба дебети ҳисобҳои мувофиқи дороиҳо ё хароҷот гузаронида мешавад.

Амалиёт оиди мубодилаи маҳсулоти тайёр ба дороиҳои гуногуни ғайримонанд, ҳамчун амалиёт оиди мубодилаи молҳо инъикос мегардад.

Ҳисоби 10750 «Маҳсулоти кишоварзӣ аз дороиҳои биологӣ» барои баҳисобгирии маҳсулоти кишоварзии аз дороиҳои биологӣ чамъоварӣ шуда, ки ба субъект тааллуқ доранд чӣ барои фурӯш ва чӣ барои коркарди минбаъда таъин гардидаанд, муқаррар шудааст. Субъектҳое, ки бо фаъолияти кишоварзӣ машғуланд, дар ин ҳисоб метавонанд инчунин маҳсулоти кишоварзиеро, ки аз дигар истехсолкунандагон ва таъминкунандагон барои коркарди минбаъда ё бозфурӯшӣ харидаанд, ба ҳисоб гиранд.

Субъектҳое, ки бо фаъолияти кишоварзӣ машғул нестанд, маҳсулоти кишоварзии ба дастовардари дар ҳисобҳои зерин ба ҳисоб мегиранд:

- дар ҳисоби 10710 «Молҳо» бо тартиби муқарраршуда барои баҳисобгирии молҳо, агар маҳсулот бо мақсади бозфурӯшӣ ба даст оварда шуда бошад;
- дар ҳисоби 10720 «Ашёи хом ва маводҳо» бо тартиби муқарраршуда барои баҳисобгирии захираи ашёи хом ва маводҳо, агар маҳсулот бо мақсади коркард ба даст оварда шуда бошад.

Маҳсулоте, ки дар натиҷаи коркарди маҳсулоти кишоварзӣ ба даст омадааст, мувофиқи СБҲМ (IAS) 41 «Кишоварзӣ» маҳсули коркард аст, на маҳсулоти кишоварзие, ки аз дороиҳои биологӣ чамъоварӣ шудаанд.

Маҳсули коркарди маҳсулоти кишоварзии аз дороиҳои биологӣ чамъоварӣ шуда бояд дар ҳисобҳои мазкур ба ҳисоб гирифта шаванд:

- дар ҳисоби 10740 «Маҳсулоти тайёр» бо тартиби муқарраршуда барои баҳисобгирии маҳсулоти тайёр; ё ин ки
- дар ҳисоби 10720 «Ашёи хом ва маводҳо», агар маҳсулоти ба даст овардашуда барои коркарди минбаъда дар субъекти мазкур бо тартиби муқарраршуда барои баҳисобгирии ашёи хом ва маҳсулоти нимтайёр қарор гирифтааст.

Ҳангоми эътирофи аввалаи маҳсулоти кишоварзии аз дороиҳои биологӣ чамъоварӣ шуда дар баҳисобгирӣ бо арзиши аслии инъикос мегардад, ки мувофиқи СБҲМ (IAS) 41 «Кишоварзӣ» ҳамчун арзиши одилонаи маҳсулоти кишоварзии чамъоварӣ шуда дар замони чамъоварии он бо тарҳи хароҷоти пешбинишудаи фурӯш муайян карда мешавад.

Ҳангоми эътирофи аввалаи маҳсулоти кишоварзии аз дороиҳои биологӣ *истеъмолшаванда* чамъоварӣ шуда, мукотиботи зерини ҳисобҳо имконпазир аст: дар дебети ҳисоби 10750 «Маҳсулоти кишоварзӣ аз дороиҳои биологӣ» арзиши маҳсулоти кишоварзӣ аз

рӯи бузургии арзиши одилонаи он дар замони чамъоварӣ бо тарҳи харочоти фурӯши бо роҳи ҳисобкунӣ муайян (маълум) дар мукотибот бо ҳисоби 44120 «Даромад аз чамъоварии маҳсулоти кишоварзӣ» инъикос мегардад. Дар ин ҳолат арзиши тавозунии дороии истеъмолшавандаи биологӣ аз кредити ҳисоби 11400 «Дороиҳои биологӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 44130 «Фоида (зарар) аз тағйирёбии арзиши одилонаи дороиҳои биологӣ» бароварда мешавад.

Ҳангоми эътирофи аввалии маҳсулоти кишоварзии аз дороиҳои биологӣ маҳсуловар чамъоварӣ шуда, дар дебети ҳисоби 10750 «Маҳсулоти кишоварзӣ аз дороиҳои биологӣ» арзиши маҳсулоти кишоварзӣ аз рӯи бузургии арзиши одилонаи он дар замони чамъоварӣ бо тарҳи харочоти фурӯши бо роҳи ҳисобкунӣ муайян шуда, дар мукотибот бо ҳисоби 44120 «Даромад аз чамъоварии маҳсулоти кишоварзӣ» инъикос мегардад.

Баъд аз эътирофи аввалии маҳсулоти кишоварзӣ баҳисобгирии минбаъдаи он бо тартиби муқарраргардида барои баҳисобгирии захираҳо мувофиқи талаботи СБҲМ (IAS) 2 «Захираҳо» бурда мешавад ва хусусан:

- агар маҳсулоти кишоварзӣ барои коркарди минбаъда таъин гардида бошад, баҳисобгирии минбаъдаи он бо тартиби муқарраргардида барои баҳисобгирии захираҳо, ки дар ҳисоби 10720 «Ашёи хом ва маводҳо» инъикос мегарданд, бурда мешавад.

Арзиши маҳсулоти кишоварзии дар истеҳсолот истифодашуда дар ин ҳол аз кредити ҳисоби 10750 ба дебети ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотаҷом», ки дар он, дар навбати худ, ҳамаи харочоти бо коркард алоқаманд чамъ мешаванд, гузаронида мешавад. Арзиши маҳсулоти кишоварзии истифодашуда метавонад бо формулаҳои гуногун муайян шавад: FIFO, арзиши миёна (арзиши миёна баркашида) ё усули айниятдихӣ (идентификатсионӣ);

- агар маҳсулоти кишоварзӣ барои фурӯш таъин гардида бошад, баҳисобгирии минбаъдаи он бо тартиби муқарраршуда барои баҳисобгирии захираҳо, ки дар дебети ҳисоби 10710 «Молҳо» инъикос мегарданд, бурда мешавад. Арзиши баҳисобгирии маҳсулоти фурӯхташуда аз кредити ҳисоби 10750 ба дебети ҳисоби 55000 «Арзиши аслии захираҳои фурӯхташуда, кор ва хизматҳо» гузаронида мешавад. Арзиши маҳсулоти кишоварзии фурӯхташуда низ метавонад бо формулаҳои гуногун муайян шавад: FIFO, арзиши миёна (арзиши миёна баркашида) ё усули айниятдихӣ. Дар ин ҳолат даромад аз фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ дар кредити ҳисоби 44010 «Даромад аз фурӯш» инъикос мегардад.

Баъд аз эътирофи аввалии арзиши захираҳои маҳсулоти кишоварзӣ, пастшавии нарх(уценка), инчунин дилхоҳ талафот мувофиқи СБҲМ (IAS) 2 «Захираҳо» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Ҳисоби 10760 «Сӯзишворӣ» барои чамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати захираҳои сузишвории бо мақсади истифодабарӣ ба даст оварда, муқаррар гардидааст. Агар сӯзишворӣ бо мақсади бозфурӯшӣ ба даст оварда шуда бошад, он дар ҳисоби 10710 инъикос мегардад.

Баҳисобгирии чузъӣ аз рӯи намудҳои сӯзишворӣ аз рӯи ҳар як шахси ҷавобгар (масъул), номгӯи сӯзишворӣ, ва дар ҳолатҳои аҳамиятнок, аз рӯи ҷойҳои нигоҳдории сӯзишворӣ бурда мешавад. Ҳангоми зарурат ба ҳар як намуди сӯзишворӣ ҳисоби алоҳида дар нақшаи кории ҳисобҳо ҷудо кардан мумкин аст, масалан:

10761 – «Бензин»;

10762 – «Сӯзишвории дизелӣ»;

10763 -- «Равған» ва ғайра.

Тартиби бурдани баҳисобгирии сӯзишворӣ ба ҳисобгирии дигар намудҳои захираҳо монанд аст. Ҳангоми харид ё дигар воридшавии захираҳои сӯзишворӣ ҳисоби 10760 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии ўҳдадорӣ чорӣ, воситаҳои пулӣ ва ғайра дебетонида мешавад. Харочоти захираҳои сӯзишворӣ бо мақсадҳои маъмури дар дебети ҳисоби 55328 «Харочоти сӯзишворӣ» инъикос мегардад. Арзиши захираҳои сӯзишворӣ бо усулҳои FIFO ва арзиши миёна муайн шуда метавонад.

Ҳисоби 10770 «Қисмҳои эҳтиётӣ» барои ҷамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати қисмҳои эҳтиётӣ бо мақсади истифодабарӣ ба даст оварда, муқаррар гардидааст. Баҳисобгирии бадастории қисмҳои эҳтиётӣ ба баҳисобгирии дохилшавии дигар намудҳои захираҳо монанд аст. Харочоти қисмҳои эҳтиётӣ мумкин аст, дар ҳолати риоя намудани принципи муҳимият, дар ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои асосӣ ба сармоя табдилкунонида шавад, ё ин ки ҳамчун харочоти давра эътироф шавад.

Усул ва тартиби баҳисобгирии ҳаракати қисмҳои эҳтиётӣ ба тартиби ташкил ва баҳисобгирии намудҳои дигари захираҳо монанд аст.

Ҳисоби 10780 «Лавозимот ва асбобу анҷом» барои ҷамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати объектҳои, ки ба мақсадҳои маъмури истифода мешаванд ва ба талаботи эътирофи воситаҳои асосӣ мувофиқ нестанд, таъин гардидааст. Мисоли ин гуна объектҳои намудҳои гуногуни асбобҳои таъиноти маъмури дошта ва молҳои канселярӣ (асбобҳои хатнависӣ), ки мӯҳлати хизмати онҳо дар бисёр ҳолатҳо аз 12 моҳ зиёд нест, ё ин ки арзиши чунин объектҳои бо дарназардошти принципи муҳимият он қадар муҳим нест (ночиз аст) шуда метавонанд.

Арзиши асбобҳои идоравии бадастовардашуда дар ҳисоби 10780 ба ҳисоб гирифта мешавад. Бо дарназардошти арзиши аввалаи ноҷиз ва надоштани арзиши барҳамдиҳӣ барои объектҳои мазкур фарсудашавӣ ҳисоб карда намешавад. Мувофиқи хоричшавии воқеӣ аз истифодабарии минбаъда (асосан, аз рӯи натиҷаи барӯйхатгирӣ) ё ҳангоми ба истифода додан (дар асоси санади азҳисоббарорӣ) ҳисоби 55315 «Харочоти асбобҳои идоравӣ» дебетонида мешавад.

Объектҳои, ки бо мақсадҳои истеҳсоли истифода мегарданд, дар ҳисобҳои ҷузъӣ ба ҳисоби 10780, ки ҳаракати анҷомҳои истеҳсоли, масалан, либосҳои махсус, асбобҳои корӣ ва ғайра инъикос мегарданд, ба ҳисоб гирифта шуда метавонанд. Нисбати чунин объектҳои низоми даврии баҳисобгирии захираҳои истифода шуда метавонад: ҳангоми ба истеҳсолот додан объектҳои аз рӯи ҷойҳои нигоҳдорӣ (истифодабарӣ), ё ин ки шахсони ҷавобгарии моддӣ дошта ба ҳисоб гирифта мешаванд ва ба воситаи барӯйхатгирии ҳатмӣ бақияи асбобу анҷомҳои истеҳсолии истифоданашуда (барои истифодабарии минбаъда лозим (коршоём) муайян мегардад ва бақияи ҳисобҳои баҳисобгирии чунин объектҳои тасҳеҳ карда мешавад.

Ба маблағи харочоти воқеии асбобу анҷоми истеҳсоли ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотаом», ҳисоби ҷузъии «Харочоти истеҳсолии иловагӣ» дебетонида мешаванд.

Объектҳои, ки бо мақсади фурӯш истифода мешаванд, дар ҳисоби алоҳидаи ҷузъӣ ба ҳисоби 10780 инъикос мегарданд. Дар ин ҳолат маблағи воқеии воситаҳои харчшуда дар дебити ҳисоби 55290 «Дигар харочоти фурӯш» инъикос мегардад.

Ҳисоби 10790 «Дигар захираҳо» барои ҷамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати он захираҳои, ки аз рӯи тавсифномаҳои муайян ба захираҳои дар боло номбаршуда мувофиқ нестанд, таъин гардидааст.

Гурӯҳи ҳисобҳои 10800 «Харочотҳои пешпардохтшуда»

Гурӯҳи ҳисобҳои 10800 «Харочотҳои пешпардохтшуда» барои ҷамъбасти иттилоот оиди пешпардохтҳои амалӣ намуда ба ҳисоби таҳвили (поставка) қору хизматҳои дар оянда, барои давраи баъд аз санаи ҳисоботӣ, аммо на зиёда аз як сол таъин гардидаанд. Пешпардохтҳои амалӣ намуда ба ҳисоби таъминоти (таҳвили) ояндаи қиматҳои моддию молӣ дар ҳисоби 10510 «Пешпардохт ба таъминкунандагон», пешпардохтҳои ба ҳисоби таҳвили ояндаи қору хизматҳои барои давраи зиёда аз як сол пас аз санаи ҳисоботӣ дар ҳисоби 11830 «Харочотҳои ба мавқуфгузоштаи дарозмуддат» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Дар Нақшаи ҳисобҳои, ҳисобҳои алоҳида барои баҳисобгирии пешпардохт мувофиқи категорияҳои махсуси аҳамиятнокӣ муайян гардидаанд:

- 10810 «Хизматрасониҳои пешпардохтшуда»
- 10820 «Иҷораи пешпардохтшуда»
- 10830 «Дигар пешпардохтҳо»

Намудҳои дигари пешпардохтҳои дар як ҳисоби 10830 муттаҳид карда мешаванд. Ҳангоми зарурат номгуи ҳисобҳои ҷузъии дар моддаи «Харочоти пешпардохтшуда»

пешниҳодшаванда васеъ шуда метавонанд, яъне дигар пешпардохтҳои субъекти мазкур нишон дода мешаванд.

Агар қарздории дебиторӣ аз рӯи пешпардохтҳо дар натиҷаи амалиёт бо асъори хориҷӣ ба вучуд ояд, баҳисобгирӣ дар дебет ва кредити ҳисоби 10800 бо асъори хориҷӣ ва ҳам милли бурда мешавад. Дар охири давраи ҳисоботӣ бақияи ҳисоби 10800, ки бо асъори хориҷӣ инъикос ёфтааст, аз рӯи қурби ҳисобгирии Бонки миллии Тоҷикистон, ки дар ин сана муқаррар гардидааст, бо бурдани фарқият ба ҳисобҳои баҳисобгирии дигар даромад ва хароҷот аз ғайриамалиётӣ аз нав баҳо дода мешавад.

Баҳисобгирии қарздории беътимод аз рӯи пешпардохтҳо бо ҳамон тарзе, ки баҳисобгирии қарздории беътимод аз рӯи ҳисобҳо барои қабул бо истифодабарии ҳисоби 10430 «Заҳира аз рӯи қарзҳои беътимод» ё бе он амалӣ мегардад. Дар ин ҳолат зарар аз қарздории беътимод дар дебети ҳисобҳои хароҷотҳои амалиётӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

Гурӯҳи ҳисобҳои 10900 «Дороиҳои ғайригардон барои фуруш»

Мувофиқи СБҲМ (IFRS) 5 «Дороиҳои дарозмуддати барои фуруш таъиншуда ва ғайриамалиётӣ қатъкардашуда» корхонаҳо бояд объектҳои истифодабарии дарозмуддати барои фуруш таъиншуда ва дороиҳои ғайриамалиётӣ қатъшударо бояд ҳамаҷумла намоянд ва алоҳида ба ҳисоб гиранд. Инчунин, агар ин гуна объектҳо барои фуруш ва дигар намуди хориҷшавӣ дар давоми дувоздаҳ моҳ аз санаи ҳисоботӣ таъин шуда бошанд ва эҳтимолияти ин гуна фуруш бузург бошад, онҳо бояд дар қисми дороиҳои кӯтоҳмуддат инъикос гарданд. Бо ин мақсад дар нақшаи ҳисоб ҳисобҳои алоҳида мувофиқи категорияҳои махсуси аҳамиятнокии дороиҳои ғайригардони барои фуруш таъиншуда ва ғайриамалиётӣ қатъшуда дар гурӯҳи ҳисобҳои 10900 «Дороиҳои ғайригардон барои фуруш» пешбинӣ гардидаанд:

10910	Воситаҳои асосии барои фуруш таъин гардида
10920	Дороиҳои кӯтоҳмуддати ғайриамалиётӣ қатъшуда
10930	Дигар дороиҳои ғайригардон барои фуруш

Ҳисоби 10910 «Воситаҳои асосии барои фуруш таъин гардида» барои ҷамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати объектҳои воситаҳои асосие, ки корхона бо мақсади фуруш ё дигар хориҷшавӣ аз истифодабарӣ баровардааст, таъин гардидааст. Ҳисоби мазкур дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои асосӣ аз рӯи арзиши тавозунии охири дебетонида мешавад.

Минбаъд, то лаҳзаи фуруш, объектҳои воситаҳои асосии барои фуруш таъин гардида аз рӯи камтарин аз арзиши тавозуни ё арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти пешазфуруши баҳододашуда ба ҳисоб гирифта мешаванд. Зарар аз пастшавии арзиши баҳисобгирӣ (агар арзиши одилона аз арзиши балансӣ паст бошад) дар дебети ҳисоби 66130 «Зарар аз коҳишҳои арзиш» дар мукотибот бо ҳисоби 10919 «Коҳишҳои арзиши ҷамъшуда» инъикос мегардад. Ҳисоби 10919 ба ҳисоби 10910 ҳисоби мутақобил мебошад. Дар ҳолати баландшавии минбаъдаи арзиши одилона бақияи ҳисоби 10919 «Коҳишҳои арзиши ҷамъшуда» ба ҳаҷми зарари ҷамъшуда аз коҳишҳои арзиш тасҳеҳ карда мешавад.

Барои объектҳои, ки дар ҳисоби 10910 «Воситаҳои асосии барои фуруш таъин гардида» ба ҳисоб гирифта мешаванд, фарсудаҷамъшавӣ ҳисоб карда намешавад.

Ҳангоми фуруши объектҳои воситаҳои асосии дар ҳисоби мазкур ба ҳисоб гирифта шуда, фоида ё зарар аз хориҷшавӣ дар ҳисобҳои 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат», ё ин ки 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» инъикос мегардад.

Ҳисоби 10920 «Дороиҳои кӯтоҳмуддати ғайриамалиётӣ қатъшуда» барои ҷамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати дороиҳои ғайрипулии ғайриамалиётӣ қатъшуда таъин гардидааст.

Дар ҳисоби 10930 «Дигар дороиҳои ғайригардон барои фуруш» объектҳои мушаххаси дороиҳои ғайримоддӣ, сармоягузориҳои барои фуруш таъингардаида, ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Дороиҳои ғайригардон

Гурӯҳи ҳисобҳои 11000 «Воситаҳои асосӣ»

11100 «Фарсудаҳои чамъшудаи воситаҳои асосӣ»

Воситаҳои асосӣ – ин дороиҳои моддие, ки барои истеҳсол ё таъмини (таҳвили) молҳо (хизматҳо), ба иҷора додан, ё ин ки ба мақсадҳои маъмурии истифода мешаванд ва дар давоми зиёда аз як сол истифодабарии онҳо пешбинӣ мегардад.

Объекти воситаҳои асосӣ ба сифати дорой эътироф мегардад, агар бо эҳтимолияти зиёд тасдиқ гардад, ки субъект манфиатҳои иқтисодии ояндаи бо дорой алоқамандро мегирад ва хароҷоти воқеӣ барои ба дастории он боэътимод баҳо дода мешаванд.

Ҳисобҳои 11000 «Воситаҳои асосӣ» барои чамъбасти иттилоот оиди мавҷудият ва ҳаракати воситаҳои асосие, ки субъект ба он ҳуқуқи моликият дорад ё ки ба иҷора ба шартҳои иҷораи молиявӣ гирифтааст, воситаҳои асосие, ки дар истифода ва ё захира вуҷуд доранд, инчунин баҳисобгирии таҷҳизотҳои васлшаванда ва объектҳои воситаҳои асосии сохташаванда пешбинӣ гардидаанд.

Дар Нақшаи ҳисобҳои ҳисобҳои алоҳида барои баҳисобгирии воситаҳои асосии аз рӯи намуд ва тарзи истифодабарӣ пешбинӣ шудаанд:

11010	«Бино ва иншоот»
11020	«Мошин ва таҷҳизот»
11030	«Таҷҳизоти идоравӣ»
11040	«Мебел ва лавозимот»
11050	«Воситаҳои нақлиёт»
11060	«Ободонии моликияти иҷоравӣ»
11070	«Ободонии қитъаҳои замин»
11080	«Дигар воситаҳои асосӣ»
11090	«Соҳтмони нотамо»

Бино (қисми бино), ки дар таҳти тасарруфи субъект ё иҷорагир аз рӯи шартномаи иҷораи молиявӣ қарор доранд ва барои истифодабарӣ дар истеҳсол ё таҳвили (таъмини) молҳо (хизматрасонӣ), ё ин ки фурӯш дар чараёни фаъолияти муқаррарӣ таъин гардидаанд, дар категорияи «Воситаҳои асосӣ» мувофиқи СБҲМ (IAS) 16 «Воситаҳои асосӣ» гуруҳбандӣ ва ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Амволи ғайриманкули (бино ё қисми он) дар тасарруфи субъект буда бо мақсади қабули пардохтҳои иҷоравӣ, даромад аз афзоиши нарх, аммо на барои истеҳсол ё таҳвили (таъмини) молҳо (хизматрасонӣ), ё ин ки фурӯш дар чараёни фаъолияти муқаррарӣ таъин гардида, дар категорияи «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманкул» мутобиқи СБҲМ (IAS) 40 «Амволи инвестисионӣ» гуруҳбандӣ ва ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ҳисобҳои 11110 – 11180 «Фарсудаҳои чамъшудаи воситаҳои асосӣ» - ин ҳисобҳои мутақобил (контр-ҳисобҳо) ба ҳисобҳои воситаҳои асосӣ мебошанд ва барои чамъбасти иттилоот оиди фарсудаҳои воситаҳои асосии муайян ё гурӯҳи воситаҳои асосӣ муқаррар гаштаанд.

Дар дебети ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» хароҷоти воқеӣ барои ба дастории воситаҳои асосӣ (арзиши аввала) инъикос мегардад. Хароҷоти воқеӣ барои ба дасторӣ: арзиши харид, аз ҷумла бочҳои воридотӣ ва андозҳои ҷуброннашаванда барои харид, инчунин ҳама гуна хароҷоти бевосита оиди ба ҳолати корӣ овардани дорой барои истифодабарии мақсаднокро дарбар мегирад.

Хароҷоти воқеӣ барои ба дасторӣ (хариди воситаҳои асосӣ), ки бо асъори хориҷӣ инъикос гаштааст, дар дебети ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» бо сомони аз рӯи қурби муайяннамудаи БМТ дар лаҳзаи гузаронидани амалиёт бо асъори хориҷӣ нишон дода мешавад.

Баҳисобгирии воситаҳои асосии харидоришуда. Ҳангоми ба дастории воситаҳои асосӣ ба ивази саҳмияи субъект хароҷоти воқеӣ барои ба дастории воситаҳои асосӣ бо роҳҳои зерин муайян карда мешаванд:

- а) аз рӯи арзиши бозории саҳмияи субъект, ки ба ивази воситаҳои асосӣ дода шудаанд (баҳодиҳии мазкур боэтимод доништа мешавад, агар саҳмияҳои субъект дар бозори озод қурби баланд дошта бошанд);
- б) аз рӯи арзиши бозории воситаҳои асосии харидашаванда;
- в) бо усули баҳодиҳии мустақили воситаҳои асосӣ (хулосаи экспертӣ) ва дар дебити ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 33010 «Саҳмияҳои оддӣ» ба маблағи баробар ба арзиши номиналии саҳмияҳои додашуда ва бо ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» ба маблағи аз арзиши номиналии саҳмия афзун (зиёд, баланд) инъикос мегардад.

Ҳангоми хариди воситаҳои асосӣ бо шартӣ тамдиди пардохт барои давраи аз шартҳои қарздиҳии муқаррарӣ барзиёд, хароҷоти воқеӣ барои харид ба муодили нархи ҳангоми пардохти нақдӣ фаврӣ баробар мешавад. Хароҷоти воқеӣ барои харид дар дебити ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22670 «Дигар ўҳдадорихои дарозмуддат» инъикос мегардад. Фарқи байни ин бузургӣ ва маҷмӯи пардохтҳо ҳамчун хароҷот барои пардохти фоизҳо дар давоми давраи қарздиҳӣ эътироф мешавад.

Воситаҳои асосие, ки мувофиқи созишномаҳои қарзии дарозмуддат харид шудаанд, аз рӯи арзиши чори (дисконтшуда)-и барои санаи додугирифт (харидуфурӯш) муқарраршуда ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Ба омилҳое, ки бояд ҳангоми муқаррарнамоии меъёри фоизии байни фурӯшанда ва харидор ҳангоми амалӣ намудани чунин харидуфурӯш дида шаванд (муоина шаванд), рейтинг қарзии қарзгир, маблағ ва санаи пардохти васиқа, инчунин меъёрҳои бозории фоизии бартаридоштаро нисбат медиҳанд.

Масалан, арзиши дисконтшудаи дороии дар моҳи январ аз рӯи васиқаи бефоиз ба маблағи 10 000 сомони бо мӯҳлати пардохти 4 сола аз лаҳзаи харидуфурӯш, ҳангоми меъёри бозории фоизии 12 % бояд бо арзиши 6355 сомонӣ ба ҳисоб гирифта шавад. Дар поён чадвали мукотиботҳои муҳосибӣ оиди инъикос намудани баҳисобгирии амалиётҳо оиди харидорӣ намудани дороии мазкур оварда шудаанд.

	Д^Т 11000 Воситаҳои асосӣ	6355	
	Д^Т 22691 Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо барои пардохт	3645	
	К^Т 22640 Васиқаҳо барои пардохт		10000
➤	ҳисоб намудани хароҷотҳо аз рӯи фоиз барои соли аввал $(6355 \times 12\% = 763)$		
	Д^Т 66110 Хароҷот дар намуди фоиз	763	
	К^Т 22691 Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо барои пардохт		763
➤	ҳисоб намудани хароҷотҳо аз рӯи фоиз барои соли дуюм $(6355 + 763) \times 12\% = 854$		
	Д^Т 66110 Хароҷот дар намуди фоиз	854	
	К^Т 22691 Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо барои пардохт		854

Мубодилаи воситаҳои асосӣ. Объект ё ки гурӯҳи объектҳои воситаҳои асосӣ метавонанд, ки дар шакли мубодила бо дороии ғайримонетарӣ ё ки мувофиқатии дороиҳои монетарӣ ва ғайримонетарӣ харидорӣ карда шаванд.

Арзиши чунин объекти (гурӯҳи объектҳои) воситаҳои асосӣ ба истиснои ҳолатҳои зерин аз рӯи арзиши одилона баҳогузори карда мешавад:

- амалиёт оиди мубодила мазмуни тичоратӣ надорад, ё ин ки
- на арзиши одилонаи дороии гирифташуда ва на арзиши одилонаи дороии додашуда ба ченкунии боваринок эҳтиёҷ надорад.

Объекти харидоришуда бо чунин тарз чен карда мешавад, ки ҳатто корхона наметавонад, агар ҳар чи зудтар аз эътибор соқит гардонидани дороии додашударо гузаронад.

Муайян намудани амалиёт оиди мазмуни тичоратӣ доштани мубодила, дар асоси талаботи банди 25-и СБҲМ (IAS) 16 «Воситаҳои асосӣ» гузаронида мешавад.

Агар корхона имконияти бовариноки гузаронидани муайянкунии арзиши одилонаи дороии гирифташуда ё ки додашударо дошта бошад, онгоҳ барои ченкунии арзиши аслии дороии гирифташуда арзиши одилонаи дороии додашуда истифода бурда мешавад, ба истиснои ҳолатҳое, ки агар арзиши одилонаи дороии гирифташуда нисбатан маълум бошад.

Агар объекти воситаи асосии гирифташуда на аз рӯи арзиши одилона баҳогузори карда шавад, онгоҳ арзиши он аз рӯи арзиши тавозунии дороии мубодилашаванда бо назардошти зиёд намудани он аз рӯи пардохти маблағҳои пулии гузаронидашуда ё ки кам намудани арзиши он ба андозаи пардохтҳои иловагии аз тарафи аҳли шартнома (контрагент) супорандаи объекти воситаи асосӣ баҳогузори карда мешавад.

Соҳтмони нотамом. Харочотҳои чамбастии ҳисобкардашудаи афзоида дар рафти соҳтмон бо роҳи хоҷагидорӣ аз рӯи ҳар як объекти воситаҳои асосӣ аз рӯи дебети ҳисоби 11090 «Соҳтмони нотамом» дар мукотибот бо ҳисобҳои «Воситаҳои пулӣ», «Ҳисобҳо барои пардохт», «Захираҳои молиқу пулӣ», «Ҷӯҳадориҳои кӯтоҳмуддати ҳисобкардашуда» ва ғайраҳо инъикос карда мешаванд.

Дар ҳисоби 11090 инчунин объектҳои воситаҳои асосие, ки васлкуниро талаб менамоянд, ба ҳисоб гирифта мешаванд. Баъди ба охир расидани соҳтмон (васлқунӣ) ҳисоби 11090 «Соҳтмони нотамом» дар мукотибот бо ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» кредит карда мешавад.

Харочотҳои, ки барои ободгардонии моликияти иҷоравӣ ва барои ободгардонии қитъаҳои замин амалӣ шудаанд, дар ҳисобҳои 11060 ва 11070 инъикос карда мешаванд. Таҷҳизотҳои захиравӣ ва барои васлқунӣ бошад, дар ҳисоби 11080 «Дигар воситаҳои асосӣ» аз рӯи зерҳисоби 11081 «Воситаҳои асосии ғайриистифодабарӣ» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Аз рӯи дебети ҳисоби 11090 «Соҳтмони нотамом» инчунин харочотҳо барои соҳтмони нотамоме, ки дар оянда ба сифати сармоягузори моликияти ғайриманқул бояд истифода шаванд, инъикос карда мешаванд. Нисбати чунин объект то лаҳзаи ба охир расидани қорҳои соҳтмонӣ (таҷдид) муқаррароти СБҲМ (IAS) 16 «Воситаҳои асосӣ» истифода бурда мешавад. Баъди ба охир расидани соҳтмон (таҷдид) ҳисоби 11090 «Соҳтмони нотамом» дар мукотибот бо ҳисоби 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул» кредит карда шуда ва барои баҳисобгирии минбаъда муқаррароти СБҲМ (IAS) 40 «Амволи инвеститсионӣ» истифода бурда мешавад.

Воситаҳои асосии тӯҳфа гирифташуда ва субсидияҳо. Воситаҳои асосии ройгон (тӯҳфа) гирифташуда, дар санаи харидорӣ аз рӯи арзиши одилона баҳогузори карда мешаванд. Арзиши одилонаи воситаҳои асосие, ки ройгон (тӯҳфа) гирифта шудаанд, аз рӯи дебети ҳисоби 11000 дар мукотибот бо ҳисоби 33150 «Амволи арзишноки бебозгашт қабулшуда» инъикос карда мешаванд. Минбаъд, вобаста ба ҳисоб намудани фарсудаҳои объекти тӯҳфа гирифташуда, ба маблағи ҳисобкардашудаи фарсудаҳои бақияи ҳисоби 33150 дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» тасҳеҳ карда мешавад. Барои аз рӯи масъалаи мазкур маълумоти нисбатан пурра гирифтани зарур аст, ки талаботи СБҲМ (IAS) 20 «Ҳисобгирии субсидияҳои давлатӣ ва ошкоркунии маълумот оид ба кӯмаки давлатӣ» ҳамчун дастур истифода бурда шавад.

Воситаҳои асосие, ки ба сифати субсидия қабул шудаанд, аз рӯи арзиши одилона баҳогузори карда шуда ва дар баҳисобгирӣ аз рӯи яке аз ду усулҳои, ки дар банди 24-и СБҲМ (IAS) 20 «Ҳисобгирии субсидияҳои давлатӣ ва ошкоркунии маълумот оид ба кӯмаки давлатӣ» пешбинӣ шудааст, инъикос карда мешаванд. Ин усулҳо ҳамчун усулҳои қобили қабули алтернативӣ баррасӣ мегарданд, вале усули нисбатан қобили қабул ва оқилона аз нуқтаи назари ташкили баҳисобгирӣ ин усули баҳисобгирии субсидия ба сифати даромади давраҳои оянда пешниҳод мегардад. Дар ин ҳолат арзиши одилонаи воситаҳои асосӣ аз рӯи дебети ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22700 «Даромадҳои мавқуфгузошта инъикос карда мешаванд. Дар баробари ин, бо тартиб додани мукотибот аз рӯи ҳисоб намудани фарсудаҳои, аз рӯи ин маблағ оиди эътироф намудани даромад аз субсидия мукотиботи зерин тартиб дода мешавад дебети ҳисоби 22700, кредити ҳисоби 66070.

Харочотҳои минбаъда. Аз рӯи дебети ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» харочотҳои минбаъда барои воситаҳои асосии вучуддоштае, ки арзиши тавозунии онҳоро зиёд мегардонад, дар он ҳолате, ки ин харочотҳо ҳолати воситаҳои асосиро нисбати нишондиҳандаҳои меъёрии аввалаи баҳододашуда қатъиян беҳтар мегардонанд (мӯҳлати

хизмати онҳоро зиёд мегардонанд, иқтидори истехсолии онҳоро баланд мегардонанд) инъикос карда мешаванд.

Баҳисобгирии иҷора. Арзиши ибтидоии объекти воситаи асосие, ки бо ҳуқуқи иҷораи молиявӣ ба иҷора гирифта шудааст, мутобиқи СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» муайян карда мешавад. Дохил шудани воситаҳои асосии иҷоравӣ аз рӯи шартҳои иҷораи молиявӣ дар дебети ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22650 «Ҷӯҳадориҳо аз рӯи иҷораи молиявӣ» инъикос карда мешаванд.

Баҳисобгирии қитъаҳои замин. Харочотҳо оиди беҳтаргардонии қитъаҳои замини хусусӣ аз рӯи дебети ҳисоби 11070 «Ободонии қитъаҳои замин» инъикос карда мешаванд. Харочотҳо барои беҳтаргардонии моликияти ба иҷорагирифташуда дар дебети ҳисоби 11060 «Ободонии моликияти иҷоравӣ» инъикос карда мешаванд.

Баҳисобгирии хориҷшавии воситаҳои асосӣ. Хориҷкунии объекти воситаҳои асосӣ дар натиҷаи фурӯш, мубодила, барҳам додан ё ки қатъ гаштани истифодабарии онҳо, агар аз онҳо дар оянда ягон хел манфиати иқтисодӣ гирифтани мумкин набояд, бояд бо ҳуҷҷатҳои зарурӣ ба расмият дароварда шуда ва аз тавозун соқит гардонида шаванд.

Хангоми аз эътибор соқит намудани объекти воситаҳои асосӣ, ҳисобҳои баҳисобгирии арзиш ва фарсудашавии ҷамъшудаи онҳо маҳкам карда шуда, арзиши бақиявӣ бошад (агар он мавҷуд бошад) дар ҳисоби 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» аз эътибор соқит гардонида мешавад

<i>Д^Т 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»</i>	<i>xx</i>	
<i>К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»</i>		<i>xx</i>
<i>Д^Т 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат»</i>	<i>xx</i>	
<i>К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»</i>		<i>xx</i>

Харочотҳо оиди барҳам додани объектҳои воситаҳои асосӣ аз рӯи дебети ҳисоби 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» дар мукотибот бо ҳисоби 22200 «Ҷӯҳадориҳои кӯтоҳмуддати ҳисобкардашуда» ва ғайра инъикос карда мешаванд, масалан:

<i>Д^Т 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат»</i>	<i>xx</i>	
<i>К^Т 22210 «Музди меҳнат барои пардохт»</i>		<i>xx</i>

Арзиши масолеҳот аз барҳам додани объекти воситаи асосӣ аз рӯи дебети ҳисоби 10790 «Дигар захираҳо» ё ки дар ҳолате ки агар имконияти мушаххаси ҳаммонандии масолеҳи қиматноки қабулшуда мавҷуд бошад, аз рӯи дебети дигар намуди захираҳо даромад карда мешаванд.

Аз рӯи объектҳои воситаҳои асосии фурӯхташуда чунин қайдҳои муҳосибӣ тартиб дода мешавад:

- даромад аз фурӯш дар дебети ҳисоби 10100 «Воситаҳои пулӣ дар хазина», 10200 «Воситаҳои пулӣ дар бонк», 10590 «Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиёт» дар мукотибот бо ҳисоби 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» ва ҳисоби 22320 «Андоз аз арзиши иловагии (ААИ) барои пардохт» инъикос карда мешавад:

<i>Д^Т 10100 – 10200 «Воситаҳои пулӣ»</i>	
<i>К^Т 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат»</i>	
<i>К^Т 22320 «ААИ барои пардохт»</i>	

- ҳисобҳои баҳисобгирии арзиши объекти воситаҳои асосӣ (11000) ва фарсудашавии ҷамъшуда (11100) маҳкам карда шуда, арзиши бақиявӣ бошад (агар он мавҷуд бошад) дар ҳисоби 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» аз эътибор соқит гардонида мешавад:

<i>Д^Т 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»</i>	
<i>К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»</i>	
<i>Д^Т 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат»</i>	
<i>К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»</i>	

- харочотҳои хангоми фурӯши объекти воситаи асосӣ гузаронидашуда (ба харидор расонидан, таҷзия (демонтаж) кардан ва ғайраҳо) дар дебети ҳисоби 66160 «Зарар аз

хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» дар мукотибот бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» ва ғайра инъикос карда мешаванд.

- агар дар натиҷаи хориҷкунӣ фоида ба даст ояд, онгоҳ он дар ҳисоби 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» ва агар зарар ба вучуд ояд дар ҳисоби 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» инъикос карда мешавад.

Хангоми истифодабарии мукотиботи мураккаби муҳосибӣ миқдори қайдҳо нисбатан кам мешавад:

Д^Т 10100 «Воситаҳои пулӣ» ё ки

Д^Т 10590 «Қарздориҳои дебиторӣ аз рӯи дигар амалиёт»

Д^Т 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»

Д^Т 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат»

(агар натиҷаи хориҷкунӣ – зарар бошад)

К^Т 22320 «АИИ барои пардохт»

К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»

К^Т 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат»

(агар натиҷаи хориҷкунӣ – фоида бошад)

Баҳисобгирии азнавбаҳодиҳӣ. Баъди эътирофи нахустин, объекти воситаҳои асосӣ дар асоси сиёсати баҳисобгирии субъект аз рӯи арзишҳои зерин ба ҳисоб гирифта мешаванд:

а) аз рӯи арзиши ибтидоӣ бо назардошти тарҳ намудани фарсудашавии ҷамъшуда ва зарарҳои аз ҳисоби кам шудани арзиши воситаҳои асосӣ, ё ки

б) аз рӯи арзиши азнавбаҳододашудае, ки ба санаи азнавбаҳодиҳӣ ҳамчун арзиши одилонаи он ба ҳисоб меравад бо назардошти тарҳ намудани фарсудашавии ҷамъшуда ва зарарҳои аз ҳисоби кам шудани арзиши баъдтар ҷамъшудаи объекти воситаҳои асосӣ.

Агар баҳисобгирии объектҳои воситаҳои асосӣ аз рӯи арзиши азнавбаҳододашуда амалӣ карда шавад, онгоҳ дилхоҳ ҳисоб намудани фарсудашавӣ ба санаи азнавбаҳодиҳӣ метавонад:

1) мутаносибан аз рӯи арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ то тарҳ намудани фарсудашавии ҷамъшудаи он аз нав ҳисоб карда шавад, то ин ки баъди азнавбаҳодиҳӣ арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ ба арзиши азнавбаҳододашудаи он баробар шавад.

2) дар муқобили арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ то тарҳ намудани фарсудашавии ҷамъшуда аз эътибор соқит гардонида шуда, бузургии (арзиши) тозаи он бошад, то арзиши азнавбаҳододашудаи он аз нав ҳисоб карда мешавад.

Бузургии тасҳеҳоти фарсудашавӣ қисми маблағи умумии зиёдшавӣ ва ё ки камшавии арзиши тавозунро дар натиҷаи азнавбаҳодиҳӣ ташкил менамояд. Арзиши тавозунӣ – ин маблағе (арзише) мебошад, ки аз рӯи он объекти воситаи асосӣ дар тавозуни муҳосибӣ бо назардошти тарҳ намудани фарсудашавии ҷамъшуда ва зарарҳои аз ҳисоби кам шудани арзиши он шинохта мешавад.

Агар арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ дар натиҷаи азнавбаҳодиҳӣ зиёд гардад, онгоҳ ин зиёдшавӣ аз рӯи кредити 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии воситаҳои асосӣ» инъикос карда мешавад.

Агар арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ дар натиҷаи азнавбаҳодиҳӣ кам гардад, онгоҳ ин камшавӣ аз рӯи кредити 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии воситаҳои асосӣ», вале дар ҳаҷме, ки ин камшавӣ андозаи фарқиятро (зиёдшавӣ) аз рӯи азнавбаҳодиҳии пештар гузаронидашудаи объекти воситаи асосии мазкур зиёд намегардонад, инъикос карда мешавад. Маблағи фарқият (дар ҳолати пайдоиш) дар дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешавад.

Агар фарсудашавии ҷамъшуда ба санаи азнавбаҳодиҳӣ мутаносибан аз рӯи арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ то тарҳ намудани маблағи ҷамъшудаи фарсудашавӣ аз нав ҳисоб карда шавад, онгоҳ ин амалиёт дар баҳисобгирӣ бо чунин тартиб инъикос карда мешавад:

а) арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ то тарҳ намудани фарсудаҷавии ҷамъшуда аз нав ҳисоб карда мешавад. Зиёд шудани арзиши тавозунӣ то тарҳ намудани фарсудаҷавии ҷамъшуда аз рӯи дебити ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодихии воситаҳои асосӣ» инъикос карда мешавад.

Маблағи фарсудаҷавии ҷамъшуда ба санаи азнавбаҳодихӣ бо роҳи аз нав мутаносибан ҳисоб намудани арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ то тарҳ намудани фарсудаҷавии ҷамъшуда муайян карда мешавад, ки дар ин ҳолат чунин мукотибот тартиб дода мешавад:

Д^Т 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодихии воситаҳои асосӣ»

К^Т 11100 «Фарсудаҷавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»

б) арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ то тарҳ намудани маблағи фарсудаҷавии ҷамъшуда аз нав ҳисоб карда мешавад. Кам шудани арзиши тавозунӣ то тарҳ намудани маблағи фарсудаҷавии ҷамъшуда аз рӯи дебити ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» инъикос карда мешавад.

Маблағи фарсудаҷавии ҷамъшуда ба санаи азнавбаҳодихӣ бо роҳи аз нав мутаносибан ҳисоб намудани арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ то тарҳ намудани маблағи фарсудаҷавии ҷамъшуда муайян карда мешавад:

Д^Т 11100 «Фарсудаҷавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»

К^Т 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ»

Агар маблағи фарсудаҷавии ҷамъшуда ба санаи азнавбаҳодихӣ дар муқобили арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ то тарҳ намудани фарсудаҷавии ҷамъшуда аз эътибор соқит гардонида шуда, бузургии (арзиши) тозаи он бошад, то арзиши азнавбаҳододашудаи он аз нав ҳисоб карда шавад, онгоҳ тартиби дар баҳисобгирӣ инъикос гардидани он чунин аст:

- маблағи ҷамъшудаи фарсудаҷавӣ ба санаи азнавбаҳодихӣ дар муқобили арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ то тарҳ намудани фарсудаҷавии ҷамъшуда аз эътибор соқит гардонида мешавад:

Д^Т 11100 «Фарсудаҷавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»

К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»

- бузургии (арзиши) тозаи объекти воситаи асосӣ то арзиши азнавбаҳододашудаи он аз нав ҳисоб карда мешавад. Зиёд гардидани арзиши объекти воситаҳои асосӣ аз рӯи дебити 11000 «Воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодихии воситаҳои асосӣ» инъикос карда мешавад.

Кам гардидани арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ то тарҳ намудани маблағи фарсудаҷавӣ аз рӯи дебити ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» инъикос карда мешавад.

Баҳисобгирии коҳишёбии арзиши объектҳои воситаҳои асосӣ. Ба ҳолати ҳар як санаи ҳисоботӣ субъект мавҷудияти тамоми нишонаҳоеро, ки дар асоси СБҲМ (IAS) 36 «Беқурбшавии дороиҳо» ба имконияти коҳишёбии арзиши объектҳои воситаҳои асосӣ оварда мерасонанд, бояд баҳо диҳад. Дар ҳолати пайдо гардидани дилхоҳ чунин нишона субъект бояд арзиши подоши зарари объекти воситаи асосиро баҳо диҳад.

Агар арзиши тавозунии объекти воситаи асосӣ аз арзиши подошии он зиёд бошад, онгоҳ он ҳамчун зарар аз беқурбшавии он эътироф карда мешавад.

Барои объектҳои воситаҳои асосие, ки аз рӯи арзиши азнавбаҳододашуда ба ҳисоб гирифта шудаанд, зарари аз беқурбшавӣ ба амал омада бо роҳи кам намудани сармояи иловагӣ (33120) ба андозаи маблағи на зиёда аз бузургии аз рӯи азнавбаҳодихии объекти воситаи асосии мазкур мавҷудбуда аз эътибор соқит гардонида мешавад. Фарқиати пайдошуда дар дебити ҳисоби 66130 «Зарар аз беқурбшавӣ» дарҷ карда мешавад.

Баъди эътироф намудани зарар аз беқурбшавӣ, арзиши тағйирёфтаи тавозунии объекти воситаҳои асосӣ барои ҳисоб намудани фарсудаҷавӣ дар давоми мӯҳлати

боқимондаи муфиди истифодабарии он, дар асоси мунтазамӣ (пай дар пай) тақсим карда мешавад.

Тартиби дар баҳисобгирӣ инъикос намудани интиқоли (азнавгурӯҳбандии) объекти воситаҳои асосӣ ба категорияи сармоягузории ғайриманқул дар Нишондоҳои методӣ ба ҳисоби 11500 «Сармоягузории ғайриманқул» дарҷ гардидааст.

Воситаҳои асосие, ки истифодаи онҳо қатъ гардида ва барои хориҷкунӣ пешбинӣ шудаанд, аз рӯи арзиши тавозунӣ ба санаи хориҷ намудани онҳо аз истифодаи фаълоне ба ҳисоб гирифта мешаванд.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 11100 «ФАРСУДАШАВИИ ЧАМЪШУДАИ ВОСИТАҲОИ АСОСӢ»

Ҳисобҳои 11100 барои ҷамъбасти иттилоот оид ба маблағи ҷамъшудаи фарсудашавии объекти муайян ё гурӯҳи воситаҳои асосӣ пешбинӣ шудаанд.

Барои баҳисобгирии фарсудашавии объектҳои мувофиқ нақшаи ҳисобҳо гурӯҳи зерини ҳисобҳоро пешбинӣ намудааст:

- 11110 – Фарсудашавии ҷамъшуда – бино ва иншоот
- 11120 – Фарсудашавии ҷамъшуда – мошин ва таҷҳизот
- 11130 – Фарсудашавии ҷамъшуда – таҷҳизоти идоравӣ
- 11140 – Фарсудашавии ҷамъшуда – мебел ва лавозимот
- 11150 – Фарсудашавии ҷамъшуда – воситаҳои нақлиёт
- 11160 – Фарсудашавии ҷамъшуда – ободонии моликияти иҷоравӣ
- 11170 – Фарсудашавии ҷамъшуда – ободонии қитъаҳои замин
- 11180 – Фарсудашавии ҷамъшуда – дигар воситаҳои асосӣ

Аз рӯи кредити гурӯҳи ҳисобҳои 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ» маблағи ҳисоб кардашудаи фарсудашавии воситаҳои асосӣ дар мукотибот бо ҳисобҳои зерин инъикос меёбад:

- 11090 «Соҳтмони нотамом», агар объекти воситаҳои асосӣ ҳангоми истехсоли дигар дороиҳо истифода бурда шавад;
- 10730 «Истехсолоти нотамом», агар фарсудашавии воситаҳои асосӣ ба хароҷот оид ба коркарди захираҳо дохил карда шавад;
- 55270 «Хароҷот оид ба фарсудашавӣ ва истехлок», агар воситаҳои асосӣ дар ҷараёни ба амал баровардани молҳо, корҳо, хизматрасонӣ истифода бурда шаванд;
- 55321 «Хароҷоти фарсудашавии воситаҳои асосӣ», агар воситаҳои асосӣ бо мақсадҳои маъмурӣ истифода бурда шаванд;
- 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат», агар воситаҳои асосӣ ба иҷораи амалиёти дода шуда бошад ва ҳоказо.

Усулҳои ҳисобкунии фарсудашавӣ дар асоси нақшаи тахминии гирифтани фоидаи иқтисодӣ аз дорои интиҳоб карда мешаванд ва пай дар ҳам аз давра ба давра истифода бурда мешаванд, агар фақат ин нақшаи тахминии гирифтани фоида ва истифодабарӣ иваз нашавад. Барои мунтазам аз ҳисоб баровардани арзиши фарсудашавандаи воситаҳои асосӣ дар давоми мӯҳлати хизмати фоидаовари онҳо аз чунин усулҳо истифода бурдан мумкин аст. Усули баробар ҳисобкунӣ, усули истехсолотӣ, усули бақияи камшаванда ва усули маблағи ададҳо ва ҳоказо.

Фарсудашавӣ аз рӯи воситаҳои асосие, ки бо шартҳои иҷораи молиявӣ ба иҷора гирифта шудаанд, бо ёрии усули мувофиқ ба сиёсати ҳисобкунии воситаҳои асосии хусусӣ дар давоми мӯҳлати аз ҳама хурди ду мӯҳлат; иҷора ё мӯҳлати хизмати муфид ҳисоб карда мешавад. агар иҷорагир ҳуқуқи моликиятро то охири мӯҳлати иҷора гирад, мӯҳлати хизмати муфиди воситаҳои асосӣ давраи ҳисобкунии фарсудашавӣ мебошад.

Фарсудашавии воситаҳои асосии ба иҷораи амалиёти додашуда мувофиқи сиёсати муқаррарии фарсудашавӣ, ки иҷорадиҳанда барои воситаҳои асосии монанд қабул кардааст, ҳисоб карда мешавад. Фарсудашавии ҳисобкардашуда аз рӯи кредити ҳисоби 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ» ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои

ғайриамалиётӣ» инъикос меёбад. Ин қоида на ба сармоягузориҳо ба амволи ғайриманқул, балки ба воситаҳои асосии ҳамчун воситаҳои асосӣ гуруҳбандишаванда мансуб аст. Фарсудашавии объектҳои сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқули аз рӯи хароҷоти воқеӣ барои харид баҳододашаванда, аз рӯи кредити гуруҳи ҳисобҳои 11100 ба дебети ҳисобҳои хароҷоти амалиётӣ ё ғайриамалиётӣ вобаста аз он, ки субъект чӣ тавр амалиётҳоро ҳамчун сармоягузориҳо ба амволи ғайриманқул гуруҳбанди мекунад, инъикос меёбад.

ГУРУҲИ ҲИСОБҲОИ 11200 «ЗАХИРАҲОИ ТАБИЙ»

Гуруҳи ҳисобҳои 11200 «Захираҳои табиӣ» барои ҷамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати захираҳои табиӣ мансуб ба субъект дар асоси ҳуқуқи моликият ё бо шартҳои иҷораи молия ба иҷора гирифташуда пешбинӣ шудаанд.

Ба сифати захираҳои табиӣ конҳои карбогидридҳо, конҳои канданиҳои фойданок ва ҷангалҳо дида баромада мешавад. Аз рӯи кандан (бадастдарорӣ), кашида баровардан ва ё буридан арзиши захираҳои табиӣ ба захира табдил дода мешавад.

Захираҳои табиӣ аз рӯи арзиши аслие, ки ҳамаи хароҷотҳоро барои харид, коркард, ҷорабиниҳои геологӣ ҷустуҷӯи, андозҳои подошнаванд ва дигар хароҷоти бо коркард алоқаманд ба ҳисоб гирифта мешаванд. Ҳатто агар ҷараёни кандани захираҳои табиӣ оғоз гардида бошад ҳам, ба сармоя табдилдиҳии хароҷот қатъ намегардад ва коркарди объект давом дода мешавад. Арзиши аслии захираҳои табиӣ дар мавриди камшавӣ (сарф)-и онҳо ба арзиши захираҳое, ки дар асоси кандан, кашида баровардан ё буридан ҳосил мешавад, табдил мегардад.

Камшавии захираҳои табиӣ бо усули истехсолӣ иҷро карда мешавад. Нақшаи ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳидаро барои баҳисобгирии захираҳои табиӣ аз рӯи гуруҳҳои намунавӣ бештар муҳим пешбинӣ менамояд:

11210 Конҳои маъдан

11220 Конҳои карбогидридҳо

11290 Сарфшавии ҷамъшудаи захираҳои табиӣ

ГУРУҲИ ҲИСОБҲОИ 11300 «ДОРОИҲОИ ҒАЙРИМОДДӢ»

Дорои ғайримоддӣ – ин дорои баробаркардашавандаи ғайрипулиест, ки шакли моддӣ надошта, барои истифода дар истехсолот ё пешкаш кардани мол (хизмат) барои ба иҷора додан ва барои мақсадҳои маъмури пешбинӣ шудаанд.

Ҳисобҳои 11300 «Дорои ғайримоддӣ» барои ҷамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати дорои ғайримоддӣ пешбинӣ шудаанд.

Нақшаи ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳидаро барои баҳисобгирии дорои ғайримоддӣ аз рӯи гуруҳҳои бештар муҳим пешбинӣ менамояд:

11310 Ҳуқуқи истифодабарии замин

11320 Гудвил

11330 Патент, литсензия (ичозатнома), франшиза

11340 Нишони молӣ

11350 Ҳуқуқи муаллиф

11360 Таъмини барномавӣ

11370 Дигар дороиҳои ғайримоддӣ

11390 Истехлоки ҷамъшудаи дороиҳои ғайримоддӣ

Хароҷот барои тайёр кардан ва харид намудани дороиҳои ғайримоддӣ эътироф карда мешавад, вақте, ки онҳо ба қоида ва меъёрҳои эътирофи дорои ғайримоддӣ, ки дар бандҳои 8-17 ва 21-23 СБҲМ (IAS) 38 «Дороиҳои ғайримоддӣ» оварда шудаанд, ҷавобгӯ бошанд. Хароҷоти ба қоида ва меъёрҳои эътирофи дороиҳои ғайримоддӣ ҷавобгӯ набуда, дар баҳисобгирӣ ҳамчун хароҷоти давраи ҳисоботӣ инъикос меёбанд.

Аз рӯи дебети ҳисобҳои 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» арзиши аслии хариди дороиҳои ғайримоддӣ инъикос меёбад. Арзиши аслии харид, нархи харид, аз ҷумла бочи воридотӣ ва андозҳои ҷуброншуда барои харид ва инчунин хароҷоти бевосита барои

омода намудани дорои ба истифодабарии тахмин мерафтагиро (мисол, ҳаққи қалами касбӣ барои хизматрасонии ҳуқуқӣ) дар бар мегирад. Арзиши хариди бо асъори хориҷи ифодаёфта аз рӯи дебети ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» бо сомони аз рӯи қурби муқаррарнамудаи Бонки милли дар лаҳзаи иҷроиши амалиёт бо қурб инъикос меёбад.

Ҳангоми хариди дороиҳои ғайримоддӣ бо шартҳои мавқуфгузори пардохт ба даврае, ки аз шартҳои муқаррари қарз қарзидхӣ зиёд аст, арзиши аслии онҳо баробар бо эквиваленти нарх ҳангоми пардохти фаврӣ бо пули нақд қабул карда мешавад. Арзиши асли аз рӯи дебети 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» дар мукотибот бо ҳисобҳои 22600 «ӯҳдадориҳои дарозмуддат» инъикос меёбад. Фарқият байни ин бузургӣ ва пардохтҳои маҷмӯи ҳамчун хароҷот барои пардохти фоизҳо дар давоми давраи қарзидхӣ эътироф карда мешавад (тартиби инъикос ёфтани ин амалиётро дар дастурҳои методӣ ба ҳисобҳои 11000 «Воситаҳои асосӣ» нигаред).

Агар хароҷот аз рӯи фоиз тибқи СБҲМ 23 (IAS) «Хароҷот аз рӯи вомҳо» ба сармоя табдил дода шаванд, онҳо маблаги хароҷот аз рӯи фоиз, аз рӯи дебети ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22260 «Фоизҳо барои пардохт» инъикос меёбад.

Ба дороиҳои ғайримоддӣ бебозгашт (ба сифати ҳадя) гирифта шуда, ки аз ҷониби ҳадякунанда қабули он бо ягон кайду шарт маҳдуд карда нашудааст, аз рӯи арзиши одилона дар санаи гирифта шуда баҳо дода мешаванд ва дар баҳисобгирӣ бо дебети ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» инъикос меёбад.

Дороиҳои ғайримоддӣ бебозгашт (ҳадя) гирифташуда аз рӯи арзиши одилона баҳо дода мешаванд ва дар баҳисобгирӣ аз рӯи яке аз ду усули бо банди 24-и СБҲМ 20 (IAS) «Ҳисобгирии субсидияҳои давлатӣ ва ошкоркунии маълумот оид ба кӯмаки давлатӣ» пешбинишуда инъикос меёбад. Ҳар ду усул ҳамчун алтернативаҳои қобили қабул дида баромада мешаванд, аммо аз нуқтаи назари ташкили баҳисобгирӣ, усули баҳисобгирии кӯмаки моддӣ ба сифати даромади давраҳои оянда пешниҳод карда мешавад. Ҳамзамон арзиши одилонаи дороиҳои ғайримоддӣ аз рӯи дебети ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22700 «Даромадҳои мавқуфгузошта» инъикос меёбад. Дар як вақт мукотиботи ҳисобҳо аз рӯи ҳисобкунии истехлоки дорои ғайримоддӣ бо мукотиботи ҳисобҳо аз рӯи эътирофи даромад аз кӯмаки моддӣ дар маблаги истехлоки ҳисобкардашуда дода мешавад.

Д^Т 22700 «Даромади мавқуфгузошта»

К^Т 66070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ»

Ба ин монанд, дороиҳои ғайримоддӣ, ки субъект аз ҳисоби кӯмаки пулӣ дарёфт намудааст, ба ҳисоб гирифта мешаванд. Ҳамзамон воситаҳои пулӣ ба сифати кӯмак гирифташуда аз рӯи дебети ҳисобҳои воситаҳои пулӣ (ҳисоби 10100 ва 10200) дар мукотибот бо ҳисоби 22700 «Даромади мавқуфгузошта» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Арзиши аслии дороиҳои ғайримоддӣ, ки ҳуди субъект ташкил кардааст (дороиҳои дар дохил ташкил кардашуда) тамоми хароҷотҳои, ки метавонанд бевосита барои ташкил, истехсол ва омода сохтани дороиҳои барои истифодаи он аз рӯи таъинот дар асоси пайдарҳамӣ тақсим шудаанд ё мансуб доништа шудаанд, дарбар мегирад. Дороиҳои ғайримоддӣ дар дохил сохташуда дар баҳисобгирӣ аз санаи, вақте ки бори нахуст ба меъёрҳои эътироф дар бандҳои 21-22 ва 51-52-и СБҲМ (IAS) 38 «Дороиҳои ғайримоддӣ» эътироф карда мешавад. Хароҷоти барои тадқиқ ва коркард, ки то лаҳзаи эътирофи дороиҳои ғайримоддӣ сарф гардидааст, аз арзиши дороиҳои ғайримоддӣ зиёд нестанд, онҳо чун хароҷоти давра эътироф карда мешаванд ва дар ҳисоби алоҳидаи 55320 «Хароҷот барои тадқиқот ва коркардҳои илмӣ» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Аз рӯи кредити ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» арзиши дороиҳои ғайримоддӣ дар лаҳзаи хориҷшавии онҳо дар натиҷаи фурӯш, мубодила ё баровардан аз истифодаи фаъолон (аз ҳисоббарорӣ) эътироф карда мешаванд. Ҳангоми аз ҳисоб баровардани дороиҳои ғайримоддӣ ҳисобҳои баҳисобгирии арзиши дорои ва истехлоки он маҳкам карда мешаванд.

Тартиби инъикос дар баҳисобгирии дороиҳои ғайримоддӣ аз тарзи хоричшавии онҳо вобастааст.

Аз ҳисоб баровардани дорои ғайримоддӣ дар натиҷаи қатъ гардидани истифодабарӣ ба таври зерин гузаронида мешавад:

- ҳисобҳои баҳисобгирии арзиши дороиҳои ғайримоддӣ (11300) ва истехлоки ҳисобкардашуда (11590) маҳкам карда мешаванд, бақияи (агар он бошад) арзиши тавозунӣ ба дебети ҳисоби 66160 «Зарар аз хоричшавии дороиҳои ғайримоддӣ» навишта мешавад.

Аз ҳисоб баровардани дороиҳои ғайримоддӣ фурӯхташуда ба таври зерин гузаронида мешавад:

НОМИ ҲИСОБ	№ ҳисоби муқотиботӣ	МАБЛАҒ	
		Дебет	Кредит
Воситаҳои пулӣ дар хазина	10100	***	
Воситаҳои пулӣ дар бонк	10200	***	
Дигар қарздории дебеторӣ	10590	***	
Фарсудаҳои ҷамъшудаи ДҒМ	11390	***	
Дорои ғайримоддӣ	11300		***

Ҳамзамон, агар маблағи дебет аз маблағи кредит (фоида) зиёд бошад, онгоҳ фарқиятро ба кредити ҳисоби 66060 «Даромад аз хоричшавии дороиҳои дарозмуддат» инъикос мекунад, вале агар баръакс бошад (зарар), ба дебети ҳисоби 66160 «Зарар аз хоричшавии дороиҳои дарозмуддат» мебаранд.

Мӯҳлати хизмати муфиди дороиҳои ғайримоддӣ набояд аз бист сол аз лаҳзае, ки дорои барои истифодабарӣ омодааст ё давраи амалӣ субъект баланд бошад. Арзиши барҳамдиҳии дороиҳои ғайримоддӣ ҳангоми ҳисобу китоби маблағи истехлок одатан баробар ба нол (сифр) қабул карда мешавад.

Баъди эътирофи нахустин дороиҳои ғайримоддӣ дар баҳисобгирӣ тибқи сиёсати баҳисобгирии субъект ба ҳисоб гирифта мешаванд;

а) аз рӯи арзиши аввала аз нав баҳододашуда, ки ба санаи азнавбаҳодихӣ арзиши одилонаи он мебошад, баъди ҳисоб карда баровардани ҳар як истехлоки ҳисобкардашудаи минбаъда ва зарарҳои ҷамъшудаи минбаъда аз коҳишҳои арзиш. Баҳисобгирии дороиҳои ғайримоддӣ аз рӯи арзиши аз нав баҳододашуда танҳо дар он ҳолат имконпазир аст, ки агар барои дороиҳои мазкур бозори фаълро вучуд дошта бошад. Қоидаи бозори фаълро дар банди 8-и СБҲМ (IAS) 38 «Дороиҳои ғайримоддӣ» нигаред.

Агар тибқи амалиёти баҳисобгирии азнавбаҳодихии дороиҳои ғайримоддӣ гузаронида шавад, ҳар як истехлоки ба санаи азнавбаҳодихӣ ҳисоб карда шуда метавонад;

- 1) мутаносибан ба тағйирҳои арзиши тавозунии дорои то ҳисоб карда баровардани фарсудаҳои тавре аз нав ҳисоб карда шавад, ки баъди азнавбаҳодихӣ арзиши тавозунӣ бояд ба арзиши азнав баҳододашуда баробар карда шавад.
- 2) Дар муқобили арзиши тавозунии дорои то аз ҳисоб баровардани истехлок аз ҳисоб бароварда шавад, бузургии соф бошад, то арзиши азнавбаҳододашудаи дорои аз нав ҳисоб карда мешавад.

Агар арзиши тавозунии дороиҳои ғайримоддӣ дар натиҷаи аз навбаҳодихӣ зиёд шавад, он гоҳ ин зиёдшавӣ аз рӯи кредити ҳисоби 33130 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодихии дороиҳои дигар» дар натиҷаи азнавбаҳодихӣ аз рӯи кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» дар он андозае, ки дар он зарарҳои пеш эътирофшудаи камшавии арзиши балансино аз азнавбаҳодихӣ ҷуброн мекунад, инъикос меёбад.

Агар арзиши тавозунии дороиҳои ғайримоддӣ дар натиҷаи азнавбаҳодихӣ кам шавад, он гоҳ ин камшавӣ аз рӯи дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» инъикос меёбад. Маблағи камшавии арзиши тавозунӣ дар натиҷаи азнав баҳодихӣ аз зерҳисоби

мувофиқи ҳисоби 33130 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии дороиҳои дигар» тарҳ карда мешавад, аммо дар худудҳое, ки дар онҳо камшавӣ аз бузургии зерҳисоби мазкур дар нисбати ин дорои зиёд нест. Маблағи фарқият (дар мавриди пайдошавӣ) дар дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» инъикос меёбад.

Аз рӯи вазъият ба ҳар як санаи ҳисоботӣ субъект бояд мавҷуд будани ҳар як аломати ба қоҳишҳои арзиши имконпазирии дороии ғайримоддиро тибқи СБҲМ (IAS) 36 «Беқурбшавии дороиҳо» ишорашавандаро баҳо диҳад. Дар ҳолати маълум намудани чунин аломат субъект бояд маблағи пурра кардани дороиро баҳо диҳад. Агар арзиши тавозунии дороии ғайримоддӣ аз арзиши пурракунии он зиёд бошад, зарар аз қоҳишҳои арзиши дорои эътироф карда мешавад.

Вобаста аз талботи амалӣ, барои ҷамъбасти иттилоот оид ба камшавии арзиши дороиҳои ғайримоддӣ дар натиҷаи беқурбшавӣ, корхона метавонад ҳисобҳои аҳднонавиро ба ҳисобҳои истехлоки дороиҳои ғайримоддӣ истифода барад – ҳисоб «Зарари ҷамъшуда аз қоҳишҳои арзиш».

Зарар аз қоҳишҳои арзиш аз рӯи дебети ҳисоби 66130 «Зарар аз қоҳишҳои арзиш» дар мукотибот бо ҳисобҳои истехлоки дороиҳои ғайримоддӣ (ё дар мукотибот бо ҳисоби «Зарари ҷамъшуда аз қоҳишҳои арзиш») инъикос меёбад.

Барои дороиҳои ғайримоддӣ, ки аз рӯи арзиши азнавбаҳододашуда ба ҳисоб гирифта мешудаанд, маблағи зарар аз қоҳишҳои арзиш аз кредити ҳисоби 11390 «Истехлоки ҷамъшудаи дороиҳои ғайримоддӣ» ба дебети ҳисоби 33130 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии дигар дороиҳо» дар маблағе, ки аз бузургии азнавбаҳодиҳии дорои мазкур зиёд нест навишта мешавад. Дар ҳолати пайдо шудани фарқият ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» бурда мешавад.

Баъди эътирофи зарар аз қоҳишҳои арзиш, арзиши тағйирёфтаи тавозунии дорои ғайримоддӣ дар асоси пайдарҳамӣ барои ҳисоб кардани истехлок дар давоми мӯҳлати боқимондаи хизмати муфиди дорои тақсим карда мешавад.

Бо мақсади ҳисоб кардани фарсудашавии объектҳои муайян корхонаҳо метавонанд ҳисоби 11390 «Истехлоки ҷамъшудаи дороиҳои ғайримоддӣ»-ро, ки барои ҷамъбасти иттилоот оид ба фарсудашавии ҳангоми истифодабарии объектҳои дороиҳои ғайримоддӣ субъект ҳисоб карда, пешбинӣ шудаанд, истифода баранд. Корхонаҳо метавонанд тарзи бевосита фарсудашавиро аз рӯи дороиҳои ғайримоддӣ истифода баранд, яъне контрҳисобҳоро (зиддиҳисобро) истифода набурда, ҳисоб фарсудашавиро бевосита ба кредити ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» нависанд.

Ҳисоб кардани фарсудашавии дороиҳои ғайримоддӣ аз рӯи ҳисоби 11390 «Истехлоки ҷамъшудаи дороиҳои ғайримоддӣ» (ҳангоми тарзи бевосита) инъикос меёбад ё ба кредити ҳисоби 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» (ҳангоми тарзи бевосита) дар мукотибот бо ҳисобҳои;

- 10730 «Истехсолоти нотаом», агар истехлоки дороиҳои ғайримоддӣ ба хароҷот аз рӯи коркарди захираҳо дохил карда шавад;
- 55270 «Хароҷот аз рӯи фарсудашавӣ ва истехлок» агар дороиҳои ғайримоддӣ дар ҷараёни фурӯши мол, корҳо, хизмати истифода бурда шаванд;
- 55322 «Хароҷоти истехлоки дороиҳои ғайримоддӣ», агар дороиҳои ғайримоддӣ бо мақсадҳои маъмурӣ истифода бурда шаванд ва ғ.

Усулҳои ҳисоб кардани истехлок дар асоси нақшаи тахминии гирифтани фоидаи иқтисодӣ аз дорои интиҳоб карда мешаванд ва тадриҷан аз давра ба давра истифода бурда мешаванд. Агар фақат ин нақшаи тахминии гирифтани фоида аз истифодабарии дорои тағйир наёбад.

Барои пай дар пай навиштани (аз ҳисоб баровардани) маблағи истехлоки дороиҳои ғайримоддӣ дар давоми мӯҳлати хизмати муфиди он бо чунин усулҳо истифода бурда мешавад: усули баробар ҳисобкунӣ, усули бақияи камшаванда ва усули маблағи ададҳо.

Аммо СБҲМ усули ҳисоб кардани истехлоки дороиҳои ғайримоддиро бо усули азҳисоббарории мунтазам (якхела) афзалтар мешуморад. Онро ба инбат гирифтани зарур аст, ки нисбати дороиҳои ғайримоддӣ усули бевоситаи истехлок истифода бурда мешавад,

яъне дар баъзе мавридҳо ҳисоби 11390 «Истеҳлоки чамъшудаи дороиҳои ғайримоддӣ» истифода бурда намешавад.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 11400 «ДОРОИҲОИ БИОЛОГӢ»

Гурӯҳи ҳисобҳои 11400 «дориҳои биологӣ» - барои чамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати дороиҳои мансуб ба субъект дар асоси ҳуқуқи моликият ё бо шартҳои иҷораи молиявӣ ба иҷора гирифташуда, ки бо фаъолияти хоҷагии қишлоқ – дороиҳои биологӣ (ҳайвонот ё растанӣ) алоқаманд, пешбинӣ шудаанд.

Фаъолияти хоҷагии қишлоқ намудҳои гуногуни фаъолиятро дар бар мегирад; чорводорӣ, растанипарварӣ, хоҷагии ҷангал, чамъоварии ҳосил як маротиба дар як сол, ё дар давоми тамоми сол сабзонидани боғҳо ва ниҳолҳо, гулпарварӣ, моҳидорӣ, парвариши захираҳои биологӣ.

Аз рӯи тавсифҳои асосӣ (мисол аз рӯи сину сол ва сифат) ҳайвонот ва растанӣҳо ба гурӯҳи дороиҳои биологӣ бо фарқиятҳои истеъмолшаванда ва маҳсуловар, пухтаги ва хом муттаҳид мешаванд.

Дориҳои биологӣ истеъмолшаванда – ин дороиҳои мебошанд, ки дар намуди маҳсулоти хоҷагии қишлоқ чамъ мешаванд ё дар намуди дороиҳои биологӣ фурухта мешаванд. Мисоли дороиҳои биологӣ истеъмолшаванда; чорвои калони шохдор барои гушт, чорвои барои фуруш пешбинишуда; моҳӣ дар хоҷагиҳои моҳипарварӣ, чунин растанӣҳои ғаладона, ба монанди ҷуворимаққа ва гандум ва инчунин дарахтоне, ки бо мақсади тайёр кардани ҷӯбу тахта парвариш карда мешаванд.

Дориҳои биологӣ пухтагӣ (ҳосилдиҳанда) – дороиҳои мебошанд, ки ба ягон бузургии расидаанд, ки имконияти чамъоварии маҳсулотро медиҳанд (дориҳои биологӣ истеъмолшаванда), ё метавонанд чамъоварии маҳсулотро мунтазам таъмин намоянд (дориҳои биологӣ маҳсуловар).

Нақшаи ҳисобҳо ба гурӯҳи ҳисобҳои 11400 «Дориҳои биологӣ» ҳисобҳои зеринро пешбинӣ менамояд:

11410 – Ҳайвонот (дориҳои биологӣ истеъмолӣ)

11420 – Ҳайвонот (дориҳои биологӣ маҳсуловар)

11430 – Растанӣҳо (дориҳои биологӣ истеъмолӣ)

11440 – Растанӣҳои маҳсуловар

11450 – Дориҳои биологӣ аз рӯи ҳароҷоти воқеӣ ба ҳисоб гирифташаванда

11460 – Дигар дороиҳои биологӣ

Тибқи банди 45-и СБҲМ (IAS) 41 «Кишоварзӣ» субъектҳо метавонанд ҳисобҳои ҷузъи (аналитики)-ро илова ба ҳисоби 11400 «Дориҳои биологӣ» кушоянд (мисол, растанӣҳои маҳсуловари пухтагӣ, растанӣҳои маҳсуловари нопухта (хом)).

Сараввал дороиҳои биологӣ дар натиҷаи дарёфткунӣ (харид, мубодила ва ғайра) ё дар натиҷаи шакливазкунии биологӣ, ки дар ихтиёри субъекти дороиҳои биологӣ ҳаст (мисол, таваллуди ҳайвонот) аз рӯи арзиши одилона, бо истисноӣ (кам кардани) ҳароҷоти тахминӣ фуруш, эътироф карда мешаванд. Ҳароҷоти фуруш подошпулии комиссиявӣ ба брокерон, миёнаравҳо, бочҳои мақомоти танзимкунанда, биржаҳои молӣ, андоз ва бочу хироч барои интиқоли моликиятро дар бар мегиранд. Фоидаи хангоми бори аввал эътироф кардани дороиҳои биологӣ пайдошуда аз рӯи арзиши одилона бо баровардани ҳароҷоти тахминӣ фуруш аз рӯи кредити ҳисоби 44110 «Фоида (зарар) аз эътирофи ибтидоии дороиҳои биологӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11400 «Дориҳои биологӣ» инъикос меёбад.

Арзиши воқеии дороиҳои биологӣ, бо истисноӣ (кам кардани) ҳароҷоти тахминӣ фуруш, метавонад вобаста бо тағйиротҳои ҳам физикии ҳосиятҳои дорои ва ҳам нархҳо дар бозор иваз шавад.

Ҳар як тағйироти ҳосияти ҷисмонӣ (физикӣ) - баландшавӣ, истеҳсоли маҳсулот ва тақрористеҳсолкунӣ- мушоҳида ва баҳодиҳӣ карда мешавад. Аз рӯи ҳолат ба ҳар як санаи ҳисоботӣ дороиҳои биологӣ аз рӯи арзиши одилона бо баровардани ҳароҷоти тахминӣ фуруш баҳо дода мешавад. Тағйироти арзиши ҳаққонии дорои маблағи даромадро аз дороиҳои биологӣ

кам ё зиёд мекунад ва аз рӯи дебет ё кредити ҳисоби 44130 «Ҷоида (зарар) аз тағйирёбии арзиши воқеии дороиҳои биологӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11400 «Дороиҳои биологӣ» инъикос меёбад.

Тағйироти арзиши одилонаи дорои биологӣ, ки вобаста ба ҷамъоварии маҳсулоти хоҷагии қишлоқ ба миён меояд, низ тағйирёбии хусусиятҳои ҷисмонӣ (физикӣ) мебошад. Барои дороиҳои биологӣ истеъмолшаванда дар лаҳзаи ҷамъоварии маҳсулоти хоҷагии қишлоқ арзиши тавозунии дорои биологӣ аз кредити ҳисоби 11400 «Дороиҳои биологӣ» навишта мешавад.

Дороиҳои биологӣ дар натиҷаи фурӯш, мубодила, барҳамдиҳӣ бояд аз тавозун бароварда шаванд.

Дар баҳисобгирӣ тартиби инъикосёбии хориҷшавии дороиҳои биологӣ барҳамдодашуда бо тарзи зерин гузаронида мешавад:

- арзиши тавозунии дорои биологӣ ба ҳисоби хароҷоти амалиётӣ ё ғайриамалиётӣ вобаста аз он, ки субъект чи тавр амалиётҳои дороиҳои биологиро тасниф мекунад;
- хароҷот аз рӯи барҳамдиҳии дорои биологӣ аз рӯи дебети ҳисобҳои хароҷоти амалиётӣ ё ғайриамалиётӣ вобаста аз он, ки субъект амалиёти дороиҳои биологиро дар мукотибот бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт», 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт» ва ҳоказо, чи тавр тасниф мекунад, инъикос меёбад.

Аз ҳисоб баровардани дороиҳои биологӣ фурӯхташуда бо тарзи зерин, вобаста аз он, ки субъект чи тавр амалиётҳои дороиҳои биологиро тасниф мекунад, гузаронида мешавад;

- пул аз фурӯши дорои биологӣ аз рӯи дебети ҳисобҳои 10100 «Воситаҳои пулӣ дар ҳазина», 10200 «Воситаҳои пулӣ дар бонк», 10400 «Қарздорӣ дебитории тичоратӣ» дар мукотибот бо ҳисобҳои 44000 «Даромад аз фаъолияти амалиётӣ» ва 22320 «Андоз аз арзиши иловагӣ (ААИ) барои пардохт» инъикос меёбад;
- арзиши тавозунии дорои биологӣ ба ҳисоби арзиши аслии фурӯш навишта мешавад, ё
- пул аз фурӯш аз рӯи дебети ҳисобҳои 10100 «Воситаҳои пулӣ дар ҳазина», 10200 «Воситаҳои пулӣ дар бонк», 10400 «Қарздорӣ дебитории тичоратӣ» дар мукотибот бо ҳисобҳои 66070 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» ва 22320 «Андоз аз арзиши иловагӣ (ААИ) барои пардохт» инъикос меёбад;
- арзиши тавозунии дорои биологӣ дар ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» навишта мешавад;
- агар дар натиҷаи фурӯш (хориҷшавӣ) ҷоида пайдо шавад, он гоҳ он дар ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» инъикос меёбад, зарари гирифташуда бошад, ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» мансуб карда мешавад.
- хароҷоти минбаъда (баъди эътирофи аввала) вобаста ба дороиҳои биологӣ аз рӯи дебети ҳисоби 55100 «Хароҷот аз рӯи истеҳсоли дороиҳои биологӣ» инъикос меёбад.

Дар лаҳзаи эътирофи аввалаи дорои биологӣ, ки нисбати он иттилоот оид ба нархҳои бозор ва нишондиҳандаҳо вучуд надорад, аз рӯи хароҷоти воқеӣ баҳо дода мешавад ва аз рӯи дебети ҳисоби 11450 «Дороиҳои биологӣ аз рӯи хароҷоти воқеӣ ба ҳисоб гирифташаванда» ба ҳисоб гирифта мешавад. Мисоли чунин дороиҳо метавонанд дороиҳои биологӣ бошанд, ки дар онҳо аз лаҳзаи амалӣ кардани хароҷоти нахустин, тағйирёбии ҷиддии биологӣ дида намешавад (ниҳолҳои дарахтони мевадиханда, растаниҳои ғалладона ва сабзавот, ки бевосита пеш аз санаи ҳисоботӣ шинонида шудаанд). Дорои биологӣ, ки бояд истеҳлоқ шавад (мисол, чорвои қорӣ) аз рӯи арзиши аслии бо баровардани истеҳлоқи ҳисобкардашуда ва зарарҳои ҷамъшуда аз қоҳишёбии арзиш баҳо дода мешавад.

Ҷамин, ки имконияти муайян кардани арзиши одилонаи дорои биологӣ пайдо шуд, субъект бояд бо модели (тарҳи) баҳодиҳӣ аз рӯи арзиши одилона бо баровардани хароҷоти

тахминии фурӯш гузарад. Дар ин ҳолат арзиши тавозунии дорои биологӣ аз кредити ҳисоби 11450 «Дороиҳои биологӣ аз рӯи хароҷоти воқеӣ ба ҳисоб гирифташаванда» ба дебети ҳисобҳои мувофиқи гурӯҳи ҳисобҳои 11400 «Дороиҳои биологӣ» навишта мешаванд. Фарқият байни арзиши одилона ва тавозунии дорои биологӣ аз рӯи дебети ҳисобҳои мувофиқи 11400 «Дороиҳои биологӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 44130 «Фоида (зарар) аз тағйирёбии арзиши одилонаи дороиҳои биологӣ» инъикос меёбад.

Ҳангоми муайян намудани хароҷоти воқеӣ (арзиши аслӣ) маблағҳои истехлоки ҳисобкардашуда ва зарарҳои чамъшуда аз коҳишёбии арзиш бояд қоидаҳои СБҲМ (IAS) 2 «Захираҳо», СБҲМ (IAS) 16 «Воситаҳои асосӣ», СБҲМ (IAS) 36 «Беқурбшавии дороиҳо»-ро ба роҳбарӣ гирифт.

Ҳисоби 11500 «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул»

Сармоягузори моликияти ғайриманқул – моликияти ғайриманқул (замин, бино ё як қисми бино), ки дар ихтиёри молик ё иҷорагир аз рӯи шартномаи иҷораи молиявӣ бо мақсади гирифтани пардохти иҷора, даромад аз афзуншавии арзиши сармоя ё ин, ки ҳам аз ину ҳам аз он, аммо на барои:

- а) истехсол ё таҳвили мол, хизматрасонӣ, барои мақсадҳои маъмурӣ;
- б) фурӯш дар фаъолияти муқаррарии хоҷагидорӣ.

Субъектони идорақунандагони моликияти ғайриманқул аз рӯи ҳуқуқи моликият ҳисоби 11500 «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул» барои чамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати чунин дороиҳо истифода мебаранд:

- моликияти ғайриманқули бо мақсади гирифтани даромад аз афзуншавии ё арзиши сармоя нигоҳдошташаванда;
- моликияти ғайриманқули ба иҷораи амалиёти бо мақсади гирифтани даромад дар намуди пардохти иҷора супурдашаванда;

Субъектҳои идорақунандагони моликияти ғайриманқул аз рӯи ҳуқуқи моликият ҳисоби 11500 «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул»-ро барои чамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати чунин моликияти ғайриманқул, ки ба иҷораи амалиётӣ супурда шудааст, истифода мебаранд.

Бо нақшаи ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳида барои баҳисобгирии сармоягузориҳо аз гурӯҳҳои бештари ҳаммонанд:

11510 «Бино ва иншоот»

11520 «Таҷдиди объектҳои сармоягузорӣ ба моликияти ғайриманқул» - пешбинӣ шудааст.

Аз рӯи дебети ҳисоби 11500 «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул» хароҷотҳои воқеӣ барои харидорӣ (дарёфт) инъикос мешаванд. Хароҷотҳои воқеӣ барои харид, нархи харид ва хароҷотҳои воқеии дилҳо, вобаста бо хариди дороиро дар бар мегиранд, мисол арзиши хизмати миёнарав ва маслиҳатчиён, бочи давлатӣ ва ҳоказо.

Хароҷотҳои воқеӣ барои харидории сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул бо тарзи омодашудаи хоҷагӣ арзиши он ба санаи анҷом додани сохтмон (омодакунӣ) ё аз нав барқароркунӣ мебошад.

Аз рӯи ҳисоби 11500 «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул» хароҷотҳои минбаъда вобаста сармоягузорӣ ба моликияти ғайриманқули дар ҳисобот ифодашуда вақте, ки эҳтимолияти гирифтани фоидаи иқтисодӣ зиёда аз нишондиҳандаҳои меъёрии аввал ҳисоб карда шуда вучуд дорад, арзиши тавозунии дороиро афзун мекунад.

Баъд аз нахуст эътирофи сармоягузорӣ ба моликияти ғайриманқул ё аз рӯи арзиши одилона ё аз рӯи хароҷоти воқеии фурӯш ба ҳисоб гирифта мешавад. Субъект бояд баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши яке аз намунаҳои баҳисобгириро интихоб кунад ва онро барои ҳамаи объектҳои сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул истифода барад.

Намунаи баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона. Баъд аз нахуст эътирофшавӣ ҳамаи объектҳои сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул аз рӯи арзиши одилона ба санаи ҳисоботӣ

инъикос карда мешаванд. Ҳангоми муайян намудани арзиши одилона, харочотҳои дар назар дошта шуда, ки бо фурӯши минбаъда ва дигар хоричшавии дорои алоқаманданд, нархгузори намешаванд ва тарх карда намешаванд. Таҷҳизоте, ки қисми чудонашавандаи биноро (мисол, лифтҳо ва системаи хавосозӣ) ташкил мекунад, ба таркиби сармоягузори ба моликияти ғайриманкул дохил карда мешавад ва алоҳида дар таркиби воситаҳои асосӣ инъикос карда намешавад:

- аз рӯи дебети ҳисоби 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманкул» дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» ҳангоми зиёдшавии арзиши дорои;
- аз рӯи дебети ҳисоби 66170 «Дигар харочотҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманкул» ҳангоми камшавии арзиши дорои.

Ҳисобҳои 66070 ва 66170 аз тарафи субъектҳои истифода бурда мешаванд, ки барои онҳо амалиёт бо сармоягузори ба амволи ғайриманкул фаъолияти амалиётӣ намебошад.

Вобаста аз талаботи амали ҳисобҳои 66070 ва 66170 метавонанд сарчашма барои ҷамъбасти иттилоот дар бораи тағйирёбии арзиши одилонаи сармоягузори ба моликияти ғайриманкул бошанд.

Ҳангоми қатъ гардидани эътирофи объекти сармоягузори ба амволи ғайриманкул фарқият байни маблағи ҳаққонии фурӯш ва арзиши тавозунии объект гирифта шудааст, ҳамчун фоида ё зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

Дар поён яке аз чадвалҳои имконпазири мукотиботи ҳисобҳои ба ҳисобгирии амалиёт аз рӯи фурӯши объекти сармоягузори ба моликияти ғайриманкул, ки аз рӯи арзиши одилона ба ҳисоб гирифта шудааст, оварда шудааст.

Мундариҷаи амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	кредит
Пули фурӯш ба маблағе, ки бояд гирифта шавад (бе ААИ)	10590, 10400	66060
Пули фурӯш ба маблағе, ки бояд гирифта шавад (бе ААИ)	66170	11500
Харочотҳои ҳангоми фурӯш амалигардида (ба харидор бурда расонидан, таҷзия ва ғ.)	66170	22010 ва дигар

Ҳангоми истифода бурдани мукотиботи мураккаби ҳисобҳои ба ҳисобгирии муҳосибӣ микдори навишт (қайдҳо) хеле кам мешавад.

НОМИ ҲИСОБ	№ ҳисоби мукотиботӣ	МАБЛАҒ	
		Дебет	Кредит
Дигар қарздорӣ дебиторӣ	10590	***	
Зарар аз хорич шудани дороиҳои дарозмуддат (агар натиҷаи хоричшавӣ зарар бошад)	66160	***	
Сармоягузори ба амволи ғайриманкул	11500		***
Даромад аз хорич шудани дороиҳои дарозмуддат (агар натиҷаи хоричшавӣ фоида бошад)	66060		***

Ҳангоми супурдани объекти сармоягузори амволи ғайриманкул ба иҷораи молиявӣ аз кредити ҳисоби 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманкул» ба дебети ҳисоби 11660 «Дигар сармоягузориҳои дарозмуддат» маблағи сармоягузориҳои соф ба иҷора навишта мешавад. Фарқият байни сармоягузориҳои соф ба иҷора ва арзиши балансии объект ҳамчун фоида ё зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ инъикос карда мешавад (агар дигар ҳолат дар

СБҲМ (IAS) 17 «Ичора», ки ба фурӯш аз ичораи мутақобила дахл дорад, муқаррар нашуда бошад).

НОМИ ҲИСОБ	№ ҳисоби муросилотӣ	МАБЛАҒ	
		Дебет	Кредит
Дигар сармоягузориҳои дарозмуддат	11660	***	
Зарар аз хориҷ шудани дороиҳои дарозмуддат (агар натиҷаи хориҷшавӣ зарар бошад)	66160	***	
Сармоягузори ба амволи ғайриманқул	11500		***
Даромад аз хориҷ шудани дороиҳои дарозмуддат (агар натиҷаи хориҷшавӣ фоида бошад)	66070		***

Гузaronидани объект ба гуруҳи «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул», ки аз рӯи арзиши одилона ё хориҷ кардан аз гуруҳи мазкур инъикос мешавад, танҳо ҳангоми тағйирёбии таъиноти объект ба ҷо оварда мешавад.

Ҳангоми гузaronидани объект ба гуруҳи «Воситаҳои асосӣ» ё «Захираҳо» ба сифати хароҷоти воқеӣ барои харидорӣ барои баҳисобгирии минбаъда арзиши одилонаи он ба санаи тағйирёбии таъиноти объект қабул карда мешавад. Арзиши одилона аз кредити ҳисоби 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул» ба дебети ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» ё ҳисоби 10700 «Захираҳо» навишта мешавад.

Ҳангоми гузaronидан аз гуруҳи «Захираҳо» ба гуруҳи «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул» дорои аз рӯи арзиши одилона ба санаи тағйирёбии таъиноти он нархмонӣ карда мешавад. Дар поён яке аз чадвалҳои имконпазири мукотиботи ҳисобҳо аз рӯи баҳисобгирии амалиётҳо доир ба гузaronидани дорои аз гуруҳи «Молҳо» ба гуруҳи «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул» оварда шудааст.

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	Кредит
1.Аз ҳисоббарории арзиши мол дар маблағи хароҷоти воқеӣ барои харидорӣ	11500	10710
2.Фарқият байни арзиши одилонаи дорои ва арзиши тавозунӣ ба санаи гузaronӣ	11500 66170	66070 11500

Ҳангоми истифода бурдани мукотиботи мураккаби ҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибӣ микдори навишт (қайдҳо) хеле кам мешавад.

НОМИ ҲИСОБ	№ ҳисоби мукотиботӣ	МАБЛАҒ	
		Дебет	Кредит
Сармоягузори ба амволи ғайриманқул	11500	***	
Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ (агар натиҷаи хориҷшавӣ зарар бошад)	66170	***	
Молҳо	10710		***
Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ (агар натиҷаи хориҷшавӣ фоида бошад)	66070		***

Агар амволи соҳибмулк (аз ҷониби молик истифодашаванда) аз гуруҳи «Воситаҳои асосӣ» ба гуруҳи «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул» гузaronида шавад, он гоҳ мавҷуд будани фарсудаҳои ва эътирофи зарар аз қоҳишҳои арзиш то санаи гузaronиш давом мекунад. Фарқият байни арзиши тавозунӣ дорои ва арзиши одилонаи он ба санаи тағйирёбӣ ҳамон тавре, ба монанди аз нав нархмонӣ тибқи СБҲМ (IAS) 16 «Воситаҳои асосӣ» ба ҳисоб гирифта мешавад:

а) камшавии арзиши тавозунӣ аз рӯи дебети ҳисоби 66170 «Дигар харачотҳои ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешавад.

б) зиёдшавии арзиши тавозунӣ аз рӯи кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» дар он андозае, ки он зарари пеш эътирофшударо аз рӯи фурумадани нархи объекти мазкур ҷуброн мекунад, инъикос карда мешавад. Қисми боқимондаи маблағи зиёдшавии арзиши тавозунӣ ба кредити ҳисоби 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодихии воситаҳои асосӣ» мансуб аст.

Гузaronидани объект аз гуруҳи «Воситаҳои асосӣ» ба гуруҳи «Сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул» ба таври зерин инъикос карда мешавад.

а) ба санаи тағйирёбӣ азнавбаҳодихии объект то арзиши одилона гузаронида мешавад, ҳамзамон фарсудашавии ба санаи азнавбаҳодихӣ ҳисоб карда шуда дар муқобили арзиши тавозунии дорои то нигоҳдории фарсудашавӣ бо тартиб додани мукотиботи ҳисобҳои зерин навишта мешавад.

Д^Т 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»

К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»

Бузургии софи объекти мегузаронидагӣ то арзиши одилона аз нав ҳисоб карда мешавад ва дар сурати камшавии арзиши тавозунӣ дар натиҷаи азнавбаҳогузори ба фарқият чунин мукотиботи ҳисобҳо тартиб дода мешавад.

Д^Т 66170 «Дигар харачотҳои ғайриамалиётӣ»

К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»

Дар сурати зиёдшавии арзиши тавозун дар натиҷаи азнавбаҳогузори фарқият ба кредити ҳисоби 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳогузори воситаҳои асосӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» инъикос карда мешавад.

б) арзиши тавозунӣ (азнавбаҳододашуда) ба дебети ҳисоби мувофиқи 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул» аз кредити ҳисоби 11000 «Воситаҳои асосӣ» навишта мешавад.

Ҳангоми истифодабарии мукотиботи мураккаби ҳисобҳои муҳосибӣ шумораи навишт хеле кам мешавад. Мисол, ҳангоми гузаронидаи объект аз гуруҳи «Воситаҳои асосӣ» ба гуруҳи «Сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул» агар арзиши одилонаи он аз арзиши тавозуниаш пасттар бошад, мукотиботи ҳисобҳои муҳосибӣ аз чунин навиштҳо иборат аст:

Д^Т 11500 «Сармоягузори ба амволи ғайриманқул»

Д^Т 33120 «Тасҳеҳот ба азнавбаҳогузори воситаҳои асосӣ»

Д^Т 66170 «Дигар харачотҳои ғайриамалиётӣ»

Д^Т 11100 «Фарсудашавии ҷамъшудаи воситаҳои асосӣ»

К^Т 11000 «Воситаҳои асосӣ»

Намунаи баҳисобгирӣ аз рӯи харачотҳои воқеӣ барои харидорӣ. Баъди нахуст эътироф тамоми объектҳои сармоягузори ба моликияти ғайриманқул аз рӯи харачотҳои воқеӣ барои харидорӣ бо нигоҳдории фарсудашавии ҳисоб кардашуда ва зарарҳои ҷамъшуда аз коҳишёбии арзиши воситаҳои асосӣ тибқи усули асосии баҳисобгирӣ дар мувофиқат бо СБҲМ (IAS) 16 «Воситаҳои асосӣ» тавсия дода мешавад, ки барои ҷамъбасти иттилоот дар бораи фарсудашавии объект ва камшавии арзиши он дар натиҷаи коҳишёбии арзиш ҳисобгирии фарсудашавиро аз рӯи ҳар як объект гуруҳи объектҳои ба ҳам монанд гузаронанд.

Қаъ гардидани эътирофи объекти сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул дар баҳисобгирӣ ҳангоми фуруш, супурдан ба иҷораи молия ё дигар хориҷшавӣ инъикос карда мешавад; вақте, ки баъди хориҷшавии объект гирифтани фоидаҳои иқтисодии ба он алоқаманд дар назар дошта намешавад.

Ҳангоми азҳисоббарории объекти сармоягузори моликияти ғайриманқул аз рӯи баҳисобгирии арзиши он ва фарсудашавии ҷамъшуда дар як вақт маҳкам мешавад.

Хориҷшавии сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул дар натиҷаи фуруш ба таври зерин инъикос карда мешавад:

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	кредит
1. Пули фурӯш ба маблағе, ки бояд гирифта шавад (бе ААИ)	10590 10400	66060
2. Маҳкам кардани ҳисоби фарсудашавии чамъшуда	11100	11500
3. Азҳисоббарории арзиши тавозунии объект	66170	11500
4. Харочотҳое, ки ҳангоми фурӯш ба амал омаданд	66170	22010 ва ғайра

Агар баъди хориҷ шудани объекти сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул гирифтани фоидаҳои иқтисодии бо он алоқаманд дар назар дошта нашуда бошад, он гоҳ ин дар баҳисобгирии бухгалтерӣ ба таври зерин инъикос карда мешавад:

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	кредит
1. Маҳкам кардани ҳисоби фарсудашавии чамъшуда	11100	11500
2. Азҳисоббарории арзиши тавозунии объект	66170	11500
3. Харочот оиди барҳамдиҳии объект	66170	22010 ва ғайра
4. Арзиши маводҳои аз барҳамдиҳӣ гирифташуда	10800	66070

Ҳангоми супурдан ба иҷораи молиявӣ ҳисобҳои баҳисобгирии арзиши объекти сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул ва фарсудашавии чамъшудаи онҳо маҳкам карда мешаванд ва арзиши тавозунии объект аз кредити ҳисоби 11500 «Сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқул» ба дебети ҳисоби 11660 «Дигар сармоягузориҳои дарозмуддат» азҳисоббароварда мешаванд. Фарқият байни сармоягузориҳои соф ба иҷора ва арзиши тавозунӣ чун дигар даромад (дебет 11600, кредит 66070) ё харочот (кредит 11600, дебет 66170) аз фаъолияти ғайриамалиётӣ (агар дигар ҳолат дар қоидаҳои СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» нисбат ба фурӯш аз иҷораи мутақобила, муқаррар нашуда бошад) инъикос карда мешавад.

Гузaronидани объект ба гурӯҳи «Сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул» бо арзиши воқеии инъикоскунанда, ё баровардан аз гурӯҳи мазкур танҳо ҳангоми тағйирёбии таъиноти объект ба ҷо оварда мешавад.

Гузaronидани объект аз гурӯҳи «Сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул» ба гурӯҳи «Воситаҳои асосӣ» ва «Молҳо» ва баръакс аз рӯи арзиши тавозунии онҳо иҷро карда мешавад ва арзиши объектро тағйир намендиҳад.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 11600 «САРМОЯГУЗОРИҲОИ ДАРОЗМУДДАТ»

Ҳисобҳои 11600 «Сармоягузориҳои дарозмуддат» барои чамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати сармоягузориҳои дарозмуддат ба воситаҳои сахмии дигар субъектҳо, ки барои фурӯш пешбинӣ нашудаанд, вомбаргҳои давлатӣ ва корпоративии мӯҳлати пардохташон на бештар аз як сол, пасандозҳо ба фаъолияти вомбаргҳои дарозмуддати додашуда ва дигар дороиҳои молиявӣ, ки тибқи банди 57-и СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳодоти ҳисоботи молиявӣ» ҳамчун ғайригардишӣ тасниф мешаванд.

Нақшаи ҳисобҳои алоҳидаи зеринро барои баҳисобгирии сармоягузориҳои дарозмуддат аз рӯи гурӯҳҳои бештар муҳимми намунавӣ пешбини мекунад.

11610 «Қоғазҳои қиматноки қарзӣ»

11620 «Қарзҳо, вомҳои додашуда»

11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ»

11640 «Сармоягузориҳо ба фаъолияти муштарақ»

11650 «Сармоягузориҳо ба ширкатҳои муттаҳидшуда»

11660 «Дигар сармоягузориҳои дарозмуддат»

11661 «Дисконт (тахфифҳо) аз рӯи сармоягузориҳои дарозмуддат»

11662 «Подош (изофанарх) аз рӯи сармоягузориҳои дарозмуддат»

Эътироф, баҳодиҳии минбаъда, қоҳишёбии арзиш ва қатъ гардидани эътирофи сармоягузориҳои дарозмуддат ба қоғазҳои қиматноки қарзӣ ва инчунин воситаҳои саҳмӣ, ки ба корхонаҳои фаръӣ, муштарак, муттаҳидшуда сармоягузорӣ намебошанд, ҳамчун сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат амалӣ гардонидани мешавад (нигар ба нишондодҳо ба ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат»), ба истиснои сармоягузориҳои, ки тибқи банди 9-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ, эътироф ва ченкунӣ» ҳамчун дороиҳои молиявие, ки барои фурӯш мавҷуданд. Чунин сармоягузориҳо баъди эътирофи нахустин аз рӯи арзиши одилона баҳо дода мешаванд, аммо фоида ё зарар аз азнавбаҳоидиҳӣ ба дебет ё кредити ҳисоби мувофиқ 33100 «Сармояи иловагӣ» мансуб аст. Натиҷаи азнавбаҳоидиҳӣ дар ҳисоби 33100 то лаҳзаи фурӯш пардохт ё дигар хориҷшавии сармоягузориҳо, ё ин ки то он вақте, ки далели қоҳишёбии арзиши сармоягузорӣ муқаррар мешавад, ба ҳисоб гирифта мешавад.

Қоҳишёбии арзиши сармоягузориҳои барои фурӯш мавҷуд буда ба барқароршавии қоҳишёбии арзиш бо таври зерин инъикос мешавад:

- маблағи зарар, ҳисоб тибқи банди 67-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ, эътироф ва ченкунӣ», аз кредити ҳисоби 33100 (ҳисоби мувофиқ) «Сармояи иловагӣ» ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» навишта мешавад;
- маблағи барқароркунии беқурбшавӣ, ки тибқи банди 70-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ, эътироф ва ченкунӣ» ҳисоб карда шудааст, аз рӯи дебети ҳисоби мувофиқ дар муросилот ба ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешавад.

Ҳангоми хориҷ шудани сармоягузориҳо, фарқият байни арзиши тавозунии он ва маблағи воситаҳои гирифташуда ё ин ки бояд бар ивази сармоягузориҳо гирифта шаванд, дар ҳисобҳои 66020 «Даромад аз сармоягузориҳо» (фоида) ва 66120 «Зарар аз сармоягузориҳо» (зарар) инъикос карда мешавад. Азнавбаҳоидиҳии дилхоҳи сармоягузориҳои дар гурӯҳҳои ҳисобҳои 33100 «Сармояи иловагӣ» ба санаи хориҷшавӣ ба ҳисобҳои 66070 (фоида аз азнавбаҳоидиҳӣ) ва 66170 (зарар аз азнавбаҳоидиҳӣ) навишта мешавад.

Сармоягузориҳо ба воситаҳои саҳмӣ молиявӣ ба монанди пасандозҳо ба сармояи оинномавии дигар корхонаҳо, ба фаъолияти муштарак, ба ҳисоботи алоҳидаи молиявии корхона (ҳисоботи чамъбасти) тибқи СБҲМ (IAS) 27 «Ҳисоботи молиявии мутаҳидкардашуда ва алоҳида», СБҲМ (IAS) 31 «Иштирок дар соҳибқорӣ муштарак», СБҲМ (IAS) 28 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои ассотсиатсияшуда» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Ҳисобҳои 11620 «Қарзҳо, вомҳои додашуда» - барои ба ҳисобгирии вомҳои пешниҳодкардаи субъект ба мӯҳлати бештар аз як сол пешбинӣ шудааст. Вомҳо, тавре, ки субъект пешниҳод кардааст, тасниф карда мешаванд, агар онҳо ба қоидаи дар банди 9-и СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ, эътироф ва ченкунӣ» додашуда ҷавобгӯ бошанд.

Ҳангоми эътирофи нахуст қарзҳо ва вомҳои додашуда аз рӯи хароҷоти воқеӣ, хароҷотҳоро барои иҷрои додугирифт ҳисоб карда, баҳо дода мешаванд.

Баъди эътирофи нахуст вомҳои субъект пешниҳодкарда ва барои фурӯш пешбининашуда аз рӯи хароҷотҳои фарсудашуда новобаста аз он, ки субъект онҳоро то пардохт нигоҳ медорад ё не, баҳо дода мешаванд. Агар эҳтимолияте вучуд дошта бошад, ки субъект наметавонад маблағи пурраи қарзро мувофиқи шартҳои қарзӣ рӯёнад, зарар аз қоҳишёбии арзиш ё аз қарздории безътимоди дебитори ҷой дорад (тасвири ба ҳисобгирии аз рӯи хароҷотҳои истехлокшуда нигар ба нишондиҳандаҳо ба ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат»).

Дороиҳои молиявии дарозмуддат дар намуди вомбаргҳо, агар онҳоро худи субъект пешниҳод накарда бошад дар натиҷаи гузашт кардани ҳуқуқҳои талабот аз рӯи онҳо гирифта шудаанд, дар ҳисоби 11660 «Дигар сармоягузориҳои дарозмуддат» ба ҳисоб гирифта мешаванд. Усули ба ҳисобгирии чунин дороиҳо (аз рӯи арзиши одилона ё хароҷотҳои истехлокшуда) аз мақсади субъект нисбати ин дороиҳо вобастааст.

Ҳисоби 11630 «Сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ» барои баҳисобгирӣ дар ҳисоботи алоҳидаи молиявии корхонаҳои модарӣ, саҳмхое, ки корхонаи модарӣ ба сармояи оинномавии корхонаҳои фаръии ҳам хориҷи ва ҳам миллӣ амалӣ намудааст, пешбинӣ шудааст. Таснифи корхонаҳо, ҳам модарона ва ҳам фаръӣ тибқи банди 12-и СБҲМ (IAS) 27 «Ҳисоботи молиявии муттаҳидкардашуда ва алоҳида» амалӣ мешавад. Тибқи банди 29-и СБҲМ (IAS) 27 «Ҳисоботи молиявии муттаҳидкардашуда ва алоҳида» сармоягузориҳои дарозмуддат ба корхонаҳои фаръӣ ё аз рӯи арзиши аслии воқеӣ, ё аз рӯи усули иштироки саҳмӣ, ё аз рӯи арзиши одилона, ҳамчун дороиҳои молиявие, ки барои фурӯш мавҷуданд, ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши асли

Аз рӯи дебети ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» хароҷотҳои воқеӣ барои харидории сармоягузориҳо, хароҷоти иловагӣ аз рӯи доду гирифт, ба монанди подошпулӣ ба агент ва даллолҳо, маслиҳатчиҳо, пардохт барои интиқоли воситаҳои пулӣ ва ғайра, инъикос карда мешавад.

Агар сармоягузориҳо (саҳмияҳо ё ҳисса дар сармояи оинномавии корхонаи фаръӣ) бо дивидентҳои эълоншуда ва пардохтнашуда харидорӣ шаванд, он гоҳ харидорҳои ба арзиши дохилкардашуда ба таври зерин инъикос карда мешаванд: аз рӯи дебети 11630 хароҷоти воқеӣ барои харидорӣ, бо ҳисоб кардани маблағи дивидентҳои эълон гардида, аммо пардохтнашуда инъикос карда мешаванд. Маблағи дивидентҳои аз рӯи дебети ҳисоби 10590 «Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» инъикос карда мешавад. Ҳангоми гирифтани дивидентҳои ин сумма аз кредити ҳисоби 10590 ба дебети ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ навишта мешавад.

Дивидентҳои аз корхонаҳои фаръӣ баъд аз санаи харидорӣ гирифташударо корхонаҳои модарӣ аз рӯи кредити ҳисоби 66020 «Даромад аз сармоягузориҳо» ба ҳисоб мегиранд.

Ҳангоми фурӯши саҳмияҳо ё ҳисса дар сармояи оинномавии корхонаи фаръӣ фарқият байни арзиши тавозунии сармоягузориҳо ва маблағи воситаҳои гирифташуда ё ин ки бояд ба сифати фоида ё зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ (ҳисобҳои 66000 ва 66100) эътироф карда, метавонад, ба таври зерин инъикос шавад:

- а) Фурӯш бо фоида: арзиши тавозунии сармоягузорӣ аз кредити ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» ба дебети ҳисоби 66070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» навишта мешавад.

Маблағи воситаҳо, ки бояд ба сифати пардохт гирифта шаванд, аз рӯи кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 10590 «Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» инъикос карда мешаванд. Хароҷотҳои вобаста ба фурӯш (хизмати даллол, ҳуқуқшиносон ва ғайра) аз рӯи дебети ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешаванд.

- б) Фурӯш бо зарар: арзиши тавозунии сармоягузориҳо аз кредити ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» навишта мешавад.

Маблағи воситаҳо, ки бояд ба сифати пардохт гирифта шаванд аз рӯи кредити ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 10590 «Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» инъикос карда мешавад. Хароҷотҳои вобаста ба фурӯш (хизматрасонии даллолон, ҳуқуқшиносон ва ғайра) аз рӯи дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешаванд.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи иштироки саҳмӣ. Дар аввал сармоягузориҳо аз рӯи дебети ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» дар маблағи хароҷоти воқеӣ барои харидорӣ инъикос карда мешаванд. Саҳми (ҳиссаи) сармоягузор дар арзиши одилонаи дороиҳои софи тасдиқшавандаи корхонаи фаръӣ ҳисоб карда мешавад. Фарқияти дилхоҳ (мусбат ё манфӣ) байни хароҷот барои харидорӣ ва саҳми сармоягузор дар арзиши одилонаи дороиҳои софи корхонаи фаръӣ тибқи СБҲМ (IFRS) 3 «Муттаҳидкунони тичорат» ба ҳисоб гирифта мешавад: зиёдшавии хароҷот барои харидорӣ аз болои саҳми харидашуда ба санаи додугирифт ҳамчун гудвил тасниф карда мешавад ва ба сифати дороиҳои ғайримоддӣ бо

инъикос ба дебети ҳисоби мувофиқи 11300 «Дороиҳои ғайримоддӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» эътироф карда мешавад.

Зиёдшавии саҳми сармоягузор дар арзиши одилонаи дороиҳои софи корхонаи фаръӣ аз болои хароҷоти воқеӣ барои харидорӣ ба санаи додугирифт ҳамчун гудвил манфӣ тасниф карда мешавад. Дар баҳисобгирӣ гудвил манфӣ ба сифати даромад эътироф мешавад.

Дар санаи ҳисоботӣ арзиши сармоягузориҳо ба маблағи саҳми сармоягузор дар фонда ё зарари корхонаи фаръӣ бо мансуб кардани фарқият дар ҳисобҳои баҳисобгирии даромад ё хароҷот аз фаъолияти ғайриамалиётӣ зиёд карда мешавад. Маблағи тасҳеҳот тибқи банди 11-и СБҲМ (IAS) 28 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои ассотсиатсияшуда» муайян карда мешавад.

Даромади аз объекти сармоягузориҳо гирифташуда (дивидентҳо) арзиши сармоягузориҳо кам мекунад ва аз рӯи кредити ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» инъикос карда мешавад.

Саҳми корхонаи модарӣ дар зарари корхонаи фаръӣ ба кредити ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ» дар маблағи на зиёдтар аз арзиши тавозунии сармоягузориҳо навишта мешавад. Маблағи боқимондаи саҳми зарар эътироф карда намешавад. Агар дар оқибат корхонаи фаръӣ фонда ба даст овардан гирад, корхонаи модарӣ саҳми худро дар ин фонда ҳамчун арзиши сармоягузорӣ бо тарҳи зарари эътироф нашуда аз нав барқарор мекунад. Вобаста ба ин субъектро лозим аст, ки феҳристи зарарҳои эътирофнашударо дар баҳисобгирии ғайрисистемавии муҳосибӣ (мисол, ҳисоби ғайритавазунӣ) барад.

Агар амалиёти имконпазири таъмини сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ вучуд дошта бошад, зарар аз коҳишёбии арзиш дар навбати аввал ба ҳисоби гудвил ҳисоб карда мешавад ва танҳо дар маблағи аз гудвил баландтар, хароҷоти ғайриамалиётӣ эътироф карда мешавад.

Фарқияти қурбие, ки дар моддаи пулӣ пайдо мешавад ва қисми сармоягузориҳои соф дар корхонаи фаръии хориҷӣ мебошад, дар ҳисоботи алоҳидаи молиявии сармоягузор тибқи банди 17-и СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағйироти қурби мубодилаи асъор» ҳамчун сармояи худӣ аз рӯи дебет ё кредити ҳисоби 33140 «Фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи амалиёт бо чузъҳои хориҷӣ» то баамалбарории ин сармоягузориҳо ба ҳисоб гирифта мешавад, баъд вай бояд ҳамчун даромад ё хароҷот дар ҳисобот оид ба натиҷаҳои фаъолияти молиявӣ – хоҷагӣ эътироф карда шавад – ба дебет ё кредити ҳисоби 33140 «Фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи амалиёт бо чузъҳои хориҷӣ» дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии фарқияти қурбӣ дар таркиби даромад ё хароҷоти ғайриамалиётӣ субъект навишта шавад.

Дар поён чадвали мукотиботи ҳисобҳои муҳосибӣ барои баҳисобгирии сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ аз рӯи усули иштироқи саҳмӣ оварда мешавад.

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	кредит
1.Эътирофи аввалаи сармоягузориҳо дар маблағи хароҷоти воқеӣ	11630	22020
2. Фарқият байни арзиши харидорӣ саҳм дар арзиши одилонаи дороиҳои софи корхонаи фаръӣ - гудвил	11300	11630
3. Зарар аз коҳишёбии арзиши гудвил	66130	11300
4.Зиёдшавии арзиши сармоягузориҳо ба маблағи саҳми сармоягузор дар фондаи корхонаи фаръӣ.	11630	66020
5. Камшавии арзиши сармоягузориҳо ба маблағи саҳми зарар дар корхонаи фаръӣ дар маблағе, ки аз бақияи ҳисоби 11630 баланд набошад.	66120	11630
6. Дивидентҳое, ки барои пардохт ба корхонаҳои фаръӣ эълон шудаанд.	10560	11630

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона.

Баҳодиҳии сармоягузориҳо дар корхонаҳои фаръӣ, ки ҳамчун сармоягузориҳои барои фурӯш ба арзиши одилона ҳастанд айнан ба монанди дорониҳои кӯтоҳмуддат амалӣ карда мешаванд. (ниг. ба шарҳи ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат»).

Ҳисоби 11640 «Сармоягузориҳо ба фаъолияти муштарак» - барои баҳисобгирии сармоягузориҳо ба фаъолияти муштарак, новобаста ба сохт ва шакле, ки дар онҳо ин фаъолият амалӣ мегардад ва тартиб додани ҳисоботи алоҳидаи (ҳисоботи ҷамъбасти не) молиявии субъект, пешбинӣ шудааст.

Таснифи сармоягузориҳо ба фаъолияти муштарак тибқи СБҲМ (IAS) 31 «Ҳисоботи молиявӣ дар бораи иштирок дар фаъолияти муштарак» амалӣ карда мешавад.

Вобаста аз шакли амалӣ кардани фаъолияти муштарак субъекти ҳисоботдиҳанда ҳамчун соҳибкор ё ҳамчун сармоягузор тасниф карда мешавад:

Соҳибкор – тарафест, ки назорати муштаракро аз болои ин фаъолият амалӣ мекунад;

Сармоягузор – тарафест, ки дар назорати муштарак аз болои ин фаъолият иштирок намекунад.

Агар субъекти ҳисоботдиҳанда нисбат ба фаъолияти муштарак ҳамчун соҳибкор тасниф карда шавад, онгоҳ сармоягузориҳои вай ба фаъолияти муштарак ҳамчун соҳибкор тасниф карда сармоягузориҳои вай ба фаъолияти муштарак танҳо дар он ҳолат аз рӯи ҳисоби 11640 ба ҳисоб гирифта мешаванд, ки фаъолияти муштарак тавассути субъекти дар якҷоягӣ назоратшаванда амалӣ карда мешавад. СБҲМ (IAS) 31 «Иштирок дар соҳибкориҳои муштарак» ягон ҳел тартиби мушаххаси баҳисобгирии сармоягузориҳо ба фаъолияти муштарак дар ҳисоботҳои алоҳидаи моливиҳои соҳибкорро беҳтар намешуморад.

Вобаста ба ин сармоягузориҳои соҳибкор дар субъекти якҷоя назоратшаванда метавонад тавре ба ҳисоб гирифта шавад, ки он барои корхонаҳои фаръӣ ё муттаҳидшуда пешбинӣ шудааст.

Агар субъекти ҳисоботдиҳанда нисбат ба фаъолияти муштарак ҳамчун сармоягузор тасниф карда шавад, онгоҳ саҳми иштироки вай дар фаъолияти муштарак дар баҳисобгирӣ тибқи банди 42-и СБҲМ (IAS) 31 «Иштирок дар соҳибкориҳои муштарак» инъикос карда мешавад. Ҳамзамон сармоягузоре, ки таъсири чандон муҳим ба фаъолияти муштарак надорад («таъсири муҳим») ниг.банди 2-и СБҲМ (IAS) 31) «Иштирок дар соҳибкориҳои муштарак» бояд СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ»-ро минбаъда аз рӯи арзиши одилона ё арзиши асли, қоҳишбӯии арзиш ё қатъ гардидани эътирофи сармоягузориҳо ба роҳбарӣ гирад (ниг. ба шарҳи ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат»). Сармоягузориҳо, ки ба фаъолияти муштарак таъсири муҳим дорад, бояд СБҲМ (IAS) 28 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои ассотиатсияшуда»-ро ба роҳбарӣ гирад (ниг. ба тасвири усули иштироки саҳмӣ ба шарҳи ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ»).

Ҳисоби 11650 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои муттаҳидшуда» - барои баҳисобгирӣ дар ҳисобҳои алоҳидаи молиявӣ, ки тибқи СБҲМ (IAS) 28 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои ассотиатсияшуда» ҳамчун муттаҳидшуда тасниф шудаанд, пешбинӣ шудааст.

Баҳисобгирии сармоягузориҳо дар корхонаҳои муттаҳидшуда аз рӯи ҳамон усулҳои баҳисобгирӣ дар корхонаҳои фаръӣ бурда мешавад (ниг. ба шарҳи ҳисоби 11630 «Сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ»).

Сармоягузоре, ки барои баҳисобгирии сармоягузориҳо аз усули иштироки саҳмӣ истифода мебарад, бояд истифодабарии ин усулро аз санае, ки он ба корхонаҳои муттаҳидшуда таъсири муҳим намерасонад, қатъ кунад, аммо қисман ё пурра сармоягузориҳои худро нигоҳ медорад; вақте, ки корхонаҳои муттаҳидшуда дар шароитҳои саҳти маҳдудкунӣ дарозмуддат аз рӯи интиқоли воситаҳо ба сармоягузор амал мекунад, вақте, ки сармоягузор дар бораи фурӯши сармоягузориҳо дар ояндаи наздик қарор қабул

мекунад. Арзиши тавозунии сармоягузориҳо ба ин сана минбаъд ҳамчун моликият дида баромада мешавад.

Ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта»

Андоз аз Ҷоида тибқи СБҲМ (IAS) 12 «Андозҳо аз Ҷоида» дар баҳисобгирӣ аз рӯи усули ӯҳдадориҳо инъикос карда мешавад.

Барои ҷамъбасти иттилоот дар бораи ӯҳдадориҳои андоз аз Ҷоида, ки бо усули ӯҳдадориҳо муайян карда мешавад, дар Нақшаи ҳисобҳо чунин ҳисобҳо пешбинӣ шудаанд:

11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» (дориҳои дарозмуддати мавқуфгузошта)

22310 «Андоз аз Ҷоида барои пардохт (ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддат)»

22800 «ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошта» (ӯҳдадориҳои дарозмуддати мавқуфгузошта).

Дар ҳисоби 22310 «Андоз аз Ҷоида барои пардохт» ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддат дар маблағи андози ҷорӣ аз Ҷоида барои давраи ҳисоботӣ – андози барои пардохт тибқи талаботҳои конунгузории андоз ҳисобкардашуда инъикос карда мешавад.

Талаботҳои андозии мавқуфгузошта (тамдидӣ) ё ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошта вобаста ба он пайдо мешаванд, ки байни Ҷоидаи муҳосибӣ (Ҷоида ё зарар барои давраи то ҳисоб кардани хароҷот аз рӯи пардохти андоз) ва Ҷоидаи андозбандӣ, чун қоида фарқият ё қисми он дар давраҳои минбаъда ба зиёдшавӣ ё камшавии ӯҳдадориҳои ҷорӣ андоз дар муқоиса бо ӯҳдадориҳои андози дар заминаи Ҷоидаи муҳосибӣ ҳисобкардашуда оварда мерасонад.

Ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» барои дар баҳисобгирӣ инъикос кардани маблағҳои тамдидшудаи андоз аз Ҷоида, ки бояд дар давраҳои оянда ба воситаи камшавии ӯҳдадориҳои муайяни андоз барои давраҳои андоз дар заминаи Ҷоидаи муҳосибӣ пурра карда мешаванд, пешбинӣ шудааст.

Талаботҳои андозии тамдидӣ, мисол, дар натиҷаҳои зерин пайдо шуда метавонанд;

а) дар субъект дар санаи ҳисоботӣ вучуд доштани фарқиятҳои ҳисобшавандаи муваққатӣ – фарқият байни арзиши тавозунии дорӣ ё ӯҳдадорӣ ва заминаи андозии онҳо; ё

б) хангоми тамдиди зарарҳои андоз барои давраҳои оянда; ё

в) хангоми дигар шартҳои, ки дар СБҲМ пешбинӣ шудааст.

Талаботҳои андозии тамдидӣ бояд ҳамон вақте эътироф карда шаванд, ки эҳтимолияти дар оянда гирифтани Ҷоидаи андозбандӣ вучуд дорад. Агар субъект зарари андозӣ дошта бошад, ӯ талаботҳои андозии тамдидиро, чун қоида, дар маблағи ба андозҳои маҳдудшудаи самарай андоз аз фарқиятҳои муваққатии андозбандӣ эътироф мекунад.

Ҳангоми эътирофи нахустин талаботҳои андозии тамдидӣ аз рӯи дебети ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» (ҳисоби мувофиқ ва намуди андоз) дар мукотиботи як вақта бо ҳисобҳои 66200 «Хароҷотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз Ҷоида», 22310 «Андоз аз Ҷоида барои пардохт» ва мумкин бо ҳисоби 22800 «ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошта» инъикос карда мешаванд. Ҳамзамон маблағи хароҷот аз рӯи андоз барои давра бояд ба маблағи ӯҳдадориҳои ҷорӣ андоз мувофиқат кунад, (Кредити ҳис.22310) ҷамъ ё тарҳи андози тамдидӣ (Дебети ҳис.11700 ё Кредити ҳис.22800)

Талаботҳои андозии тамдидӣ метавонанд дар зерин таъсири якҷанд фарқиятҳои муваққатии ҳисобшаванда пайдо шаванд.

Барои осон кардани расму қоидаи баҳисобгирӣ тавсия дода мешавад, ки дар нақшаи кории ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳида барои баҳисобгирии талаботҳои андозии тамдидӣ аз рӯи фарқиятҳои муваққатии мавҷуда (намудҳои андоз) пешбинӣ карда шаванд.

Фарқияти муваққатӣ аз ҳамон як моддаи баҳисобгирӣ дар давраҳои гуногун метавонад ҳамчун андозбандшаванда ё ҳамчун талаботи андозии тамдидӣ бошад.

Барои соддакунии баҳисобгирии самарай андоз аз фарқиятҳои муваққатии тағйирёбанда маслиҳат дода мешавад, ки дар ҳамон як ҳисоб бо рақамгузории дукарата андозҳои тамдидӣ ба ҳисоб гирифта шаванд. Мисол 11700/22800 бо номи «Самарай андози

фарқияти муваққатӣ аз рӯи воситаҳои асосӣ» (ё аз рӯи қарзҳои безътимод ва ғайра) ё дар ҳисоби мазкур ҳамаи тағйиротҳо аз рӯи андозҳои тамдидӣ инъикос карда шаванд;

- ҳангоми мавҷуд будани талаботи андозии тамдидӣ натиҷаи гирифташуда аз рӯи дебити ҳисоби мазкур инъикос карда шавад;
- ҳангоми мавҷуд будани ӯҳдадорӣ андозии тамдидӣ – аз рӯи кредити ҳамин ҳисоб дар мукотибот бо ҳисобҳои 66200 «Хароҷотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз ғоида», 22310 «Андоз аз ғоида барои пардохт» инъикос карда шавад.

Дар тавозуни муҳосибӣ бақияи дебити ҳисобҳо бо рақамгузори дутарафа аз рӯи моддаи «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» бақияи кредитӣ – аз рӯи моддаи «ӯҳдадорӣ андозии мавқуфгузошта» инъикос карда мешавад.

СБҲМ (IAS) 12 «Андоз аз ғоида» маҳдудиятҳои қатъиро барои ҳисоббаробаркунии мутақобилаи бақияи дебитӣ ё кредитӣ андозҳои тамдидӣ, яъне ҳисоббаробаркунии мутақобилаи байни талаботҳои андозии тамдидшуда (ҳисоби 11700) ва ӯҳдадорӣ андозии тамдидшуда (ҳисоби 22800) муқаррар мекунад.

Ҳангоми камшавӣ ё пардохти талаботҳои андозии тамдидӣ камшавии дилҳои самараи андоз аз фарқияти муваққатии ҳисобшаванда (тарҳшаванда) аз рӯи кредити ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» дар мукотибот бо ҳисобҳои 66200 «Хароҷот аз рӯи андоз аз ғоида»; 22310 «Андоз аз ғоида барои пардохт» мумкин аст бо ҳисоби 22800 «ӯҳдадорӣ андозии мавқуфгузошта» инъикос карда шавад.

Ҳамзамон маблағи хароҷот аз рӯи андоз барои давра инчунин ба маблағи ӯҳдадорӣ қарздорӣ андоз бояд мувофиқат намояд, (Кредити ҳисоби 22310) чамъ ё тарҳи андозии тамдидӣ (Дебити ҳисоби 11700 ё Кредити ҳисоби 22800).

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 11800 «ҚАРЗДОРИИ ДЕБИТОРИИ ДАРОЗМУДДАТ»

Гурӯҳи ҳисобҳои 11800 «Қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат» барои чамъбасти иттилоот оид ба мавҷудият ва ҳаракати қарздорӣ дебиторӣ бо мӯҳлати пардохти бештар аз як сол, аз ҷумла бо векселҳои гирифташуда таъмингашта, аз рӯи пардохти иҷора молиқияти иҷораи молиявӣ додашуда ва дигар қарздорӣ дарозмуддати дебиторӣ, инчунин хароҷоти дарозмуддати тамдидӣ пешбинӣ шудаанд.

Дар ҳисоби 11800 он хароҷотҳои тамдидшудае (мавқуфгузошта) ба ҳисоб гирифта мешаванд, ки барои мунтазам ба хароҷотҳо гузаронидани онҳо (аз ҳисоббаровардан) дар давоми якҷанд давраҳои ҳисоботи ё солҳо ба нақша гирифта шудаанд.

Нақшаи ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳидаи зеринро барои баҳисобгирии қарздорӣ дарозмуддати дебиторӣ аз рӯи гурӯҳҳои бештари ҳаммонанд пешбини менамояд.

11810 «Қарздорӣ дарозмуддати дебиторӣ харидорон ва фармоишгарон»

11820 «Васиқаҳои (векселҳои) гирифташуда»

11830 «Хароҷотҳои мавқуфгузоштаи дарозмуддат»

11840 «Дигар қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат»

Даромади ғоизӣ аз рӯи васиқаҳои дарозмуддати гирифташуда ва қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат аз рӯи пардохти иҷора ба дебити ҳисоби 10590 «Қарздорӣ дебиторӣ аз рӯи дигар амалиётҳо» аз рӯи дигар амалиётҳо ҳисоб карда мешавад ва дар фасли «Дороҳои кӯтоҳмуддат» инъикос карда мешавад.

Ҳисобкуниҳо бо аъёри хориҷӣ, ки тибқи қонунгузори феълӣ амалӣ мегардад, дар ҳисоби мазкур бо сомонӣ бо роҳи ҳисоббаробаркунии аъёри хориҷӣ аз рӯи қурби БМТ ба санаи иҷрои амалиёт ба ҳисоб гирифта мешаванд. Фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи амалиётҳо бо аъёри хориҷӣ, аз ҷумла фарқият аз рӯи азнавбаҳодиҳии қарздорӣ ба санаи ҳисоботи ба ҳисобҳои 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ва 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» мансуб карда мешаванд.

Ҳисоби «Қарздорӣ дебиторӣ дарозмуддат» ба маблағи воситаҳои гирифташуда, қарзҳо ба харидорон пешниҳодшуда, пардохти иҷора аз рӯи иҷораи молиявӣ, пардохтҳои

амалишудаи пешпардохтӣ ва дигар қарздории дебитории дарозмуддат дебет карда мешавад ва ба маблағи пардохтҳои воридгашта, ҳисобкуниҳои пешпардохтҳои гирифташуда, аз ҳисоб баровардани қисми хароҷоти дарозмуддати тамдидӣ ба хароҷоти давраи ҳисоботӣ кредит карда мешавад.

Мазмуни амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	кредит
1.Пайдошавии қарздорӣ:		
а) барои маҳсулоти фурӯхташуда;		
- бо нишон додани ҳуҷҷатҳои ҳисоб	11810	44010
- бо гирифтани васиқа	11820	44010
б) аз рӯи пардохти иҷора	11840	66020
в) Хароҷоти давраҳои оянда, ки бояд дар давоми якчанд давра ё сол аз ҳисоб бароварда шаванд	11830	10100, 10200
2.Воридшавии пардохтҳо	10200	11810, 11820
3. Эътирофи қисми хароҷоти дарозмуддати тамдидӣ, ки ба давраи ҳисоботии мазкур мансуб аст.	55000 55200 55300	11830

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 11900 «ДОРОИҲОИ ДАРОЗМУДДАТИ ФАЪОЛИЯТИ ҚАТЪШУДА»

Ҳисобҳои 11900 «Дороиҳои дарозмуддати фаъолияти қатъшуда» барои чамъбасти иттилоот дар бораи мавҷудият ва ҳаракати дороиҳои дарозмуддати фаъолияти қатъшуда пешбинӣ шудаанд.

Тибқи СБҲМ (IFRS) 5 «Дороиҳои дарозмуддати барои фурӯш таъиншуда ва фаъолияти қатъкардашуда», дороиҳои ҳамчун дарозмуддат таснифшуда, тибқи СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» ба дороиҳои кӯтоҳмуддат бояд то он вақте аз нав тасниф карда нашаванд, ки ба меъёрҳои тасниф ва сифати барои фурӯш пешниҳодшуда ҷавоб надиханд, азнав гурӯҳбандӣ карда нашаванд.

Вақте, ки дороиҳои кӯтоҳмуддати аз гурӯҳ хориҷшаванда ё фаъолиятшон қатъшуда ба меъёрҳои тасниф ба сифати барои фурӯш пешниҳодшуда ҷавоб намедиханд ё минбаъд бояд истифода бурда нашаванд, он гоҳ онҳо аз рӯи арзиши камтарини тавозунӣ ва одилонаи бозор ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Арзиши тавозунии чунин дороиҳо ба ҳар як санаи ҳисоботӣ ба арзиши бозор муқоиса карда мешаванд ва фарқияти манфӣ байни онҳо ҳамчун зарар аз қоҳишҳои арзиш аз рӯи ҳисоби 66130 инъикос карда мешавад.

Вақте, ки объекти пештар ҳам ҳамчун дорои дарозмуддат ба ҳисобгирифташуда ба меъёрҳои тасниф ба сифати барои фурӯш пешниҳодшуда ҷавобгӯ аст, онро ба гурӯҳи ҳисобҳои 11900 мегузaronанд.

ҚИСМИ II. ҶҲАДАДОРИҲО

Ҷҳаддорихои чорӣ

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 22000 «ҚАРЗДОРИИ КРЕДИТОРИИ ТИЧОРАТӢ»

Ҳисобҳои 22000 «Қарздории кредиторӣ тичоратӣ» барои баҳисобгирии ҷҳаддорихои субъект ҳамчун кӯтоҳмуддат таснифшаванда тибқи банди 60 – 65-и СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» пешбинӣ шудаанд.

Накшаи ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳидаи зеринро барои баҳисобгирии ўҳдадориҳои кўтоҳмуддат аз рӯи гурӯҳҳои бештар муҳим пешбинӣ мекунад:

22010 Ҳисобҳо барои пардохт

22020 Васиқаҳои (векселҳои) кўтоҳмуддат барои пардохт

22030 Пешпардохти харидорон ва фармоишгарон

22040 Дигар ҳисобҳо барои пардохт

Ҳисоби 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт» барои чамъбасти иттилоот дар бораи қарздории кредиторӣ кўтоҳмуддати тичоратии субъект барои молҳо, қорҳо ва хизматрасониҳои аз тарафи таҳвилгар гирифташуда ва фактурашуда (барои фурӯш ба рӯйхат гирифташуда) пешбинӣ шудааст.

Амалиётҳои дар ҳисоби 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт», ки ба қоидаи «Амалиёт бо асъори хориҷӣ» -и СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағйироти қурби мубодилаи асъор» ҷавоб гуянд, ҳамчун бо асъори хориҷӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд, аз тарафи БМТ (қурби баҳисобгирӣ) дар рӯзи ба ҷо овардани амалиёт муқаррар шудаанд.

Ба ҳар як санаи ҳисоботии бақияи ҳисоби 22010 бо асъори хориҷӣ ифода ёфта аз рӯи қурби баҳисобгирии ба ин сана муқараршуда бо мансуб кардани фарқият бо кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ё ба дебити ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» ҳисоб карда мешавад.

Барои нахуст аз рӯи кредити ҳисоби ўҳдадориҳои субъект аз рӯи пардохти молҳо ва хизматрасониҳо аз рӯи арзиши дороиҳои гирифташуда ё хизматрасониҳо аз рӯи арзиши дороиҳои гирифташуда ё хизматрасониҳои истифодашуда инъикос карда мешавад. Агар дар ҳисоби таҳвилкунанда тахфиф барои пардохти пеш аз мӯҳлат нишон дода шуда бошад, он гоҳ эътирофи нахустини қарздории кредиторӣ ва тасҳеҳи он ба маблағи тахфиф ба таври зерин инъикос карда мешавад:

- ҳангоми гирифтани ҳисоб-фактура аз рӯи кредити ҳисоби 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт» дар мукотибот бо ҳисобҳои мувофиқи ҳисоби гурӯҳи 10700 «Захираҳои молию моддӣ» арзиши захираҳо бо ҳисоб карда баровардани маблағи тахфифи дар ҳисоб нишон дода шуда инъикос карда мешавад;
- агар субъект аз тахфиф истифода бурда набошад, ҳисобро дар мӯҳлате, ки дар он тақлифи тахфиф қувваи қонунӣ дошт, он гоҳ маблағи тахфифи истифоданашуда ҳамчун хароҷот аз ғайриамалиётӣ тасниф карда мешавад. Ҳангоми пардохти ҳисоб маблағи тахфиф бо навишт ба кредити ҳисоби 22010 дар мукотибот бо зерҳисоби «Тахфифи истифоданашуда» бо ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» барқарор карда мешавад.

Субъект қарздории кредиториро аз тавозун фақат вақте мебарорад, ки қарздории кредиторӣ (ё қисми он) пардохт шудааст, яъне вақте, ки ўҳдадориҳои бо шартнома пешбинишуда иҷро шудаанд, аз эътибор соқит шудаанд ё вақти амали онҳо гузаштааст. Аз рӯи дебити ҳисоби 22010 ҳамаи амалиётҳо оид ба пардохти қарздории кредиторӣ инъикос карда мешаванд.

Ба таҳвилгар баргардонидани тамоми ҳаҷми молҳои воридшуда ё қисми онҳо то пардохти ҳисобҳои вай, арзон кардани нархи молҳои гирифташуда ва дигар радқуниҳое, ки бо онҳо ҳисоби 22010 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии захираҳои моддӣ гирифташуда (арзишҳо) инъикос карда мешавад.

Агар субъект аз ўҳдадории бо шартнома пешбинишуда бо қарори суд, ё аз тарафи қарздиҳанда озод карда шуда бошад, онгоҳ маблағи мувофиқи қарздории кредиторӣ бо гузориш аз рӯи дебити ҳисоби 22010 дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» навишта мешавад.

Ҳамзамон ҳуҷҷате, ки барои аз ҳисоб баровардани қарздории кредиторӣ асос буда метавонад, қарори суд, ки ба қувва мувофиқи қонун даромадааст ва раддияи хаттии қарздиҳанда аз талаб қарадани қарз мебошад.

Қарздории кредиторӣ бо гузаштани мӯҳлати аризаи даъвоӣ, ки қонунгузори Граждани муқарар намудааст (моддаи 221 КГ ҚТ ва Қарори Ҳукумати ҚТ аз 7.08.2001 № 384) барои

талаботҳои мувофиқ аз ҳисоби 22010 дар мукотибот ба кредити ҳисоби 66070 «Дигар харочоти ғайриамалиётӣ» дар он давраи ҳисоботие, ки дар он ўҳдадорӣ барқарор шуда буд, инъикос карда мешавад.

Ўҳдадориҳои бо шартнома пешбинишуда низ вобаста ба барҳам додани шахси ҳуқуқӣ қарздор аз эътибор соқит карда мешавад. Ҳамзамон маблағи мувофиқи қарздориҳои дебиторӣ аз рӯи ҳисобҳо барои пардохт бо гузарониш аз рӯи кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22010 навишта мешавад.

Тибқи СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» ўҳдадориҳои кўтоҳмуддати ба давраи дарозмуддат дар асоси шартномаи азнавмолиякунӣ (тамдидшаванда) ба ўҳдадориҳои дарозмуддат бо гузарониш аз рӯи дебети ҳисоби 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт» дар мукотибот бо кредити ҳисоби мувофиқи гурӯҳи ҳисобҳои 22600 «Ўҳдадориҳои дарозмуддат» мувофиқ ба шартҳо аз нав тасниф карда мешавад.

Тибқи бандҳои 24 ва 25 СБҲМ (IAS) 27 «Ҳисоботи молиявии мутаҳидкардашуда ва алоҳида» ҳангоми гузаронидани расму қоидаи маҷмуъунонии боқимондаҳо аз рӯи ҳисобҳои дохилигурӯҳӣ ба пуррагӣ хориҷ карда мешаванд.

Аз ин ҷо бо мақсади таҷаммуи итилооти зарурие, ки бояд ҳангоми тартиб додани ҳисоботи маҷмуъии молиявӣ хориҷ карда шаванд, корхонаҳо метавонанд зерҳисоби зеринро кушоянд:

22015 «Ҳисобҳо барои пардохт аз рӯи ҳисобҳои корхонаҳои дохилигурӯҳӣ».

Ҳисоби 22020 «Васиқаҳои (векселҳои) кўтоҳмуддат барои пардохт» барои баҳисобгирии ўҳдадориҳои кўтоҳмуддате, ки ҳангоми додани васиқа ба ивази қарзи кредиторӣ мавҷудбуда ё воситаҳои пулӣ ба миён меоянд, пешбинӣ шудааст. Васиқаҳо дар муқоиса аз ҳисобҳо барои пардохт амалан ҳамеша пардохти фоизхоро дар назар доранд. Фоизҳо аз рӯи васиқа барои пардохт алоҳида дар ҳисоби 22250 «Фоизҳои пардохтшаванда» инъикос карда мешаванд.

Ҳангоми иваз кардани қарздориҳои кредиторӣ ҷойдошта ба васиқа ҳисоби 22010 дар мукотибот бо ҳисоби 22020 дебет мекунанд.

Баҳисобгирии васиқаҳо барои пардохт, ки бо асъори хориҷӣ ифода ёфтаанд, ба баҳисобгирии ҳисобҳо барои пардохт монанданд.

Ба санаи пардохти васиқа ҳисоби 22022 дар муросилот бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ ва дигар дороиҳо дебет карда мешавад.

Корхона метавонад аз пардохт бо васиқа даст кашад, ҳамзамон ин дасткашидан аз васиқа ба маблағи арзиши васиқа ҷамъии фоизҳои ҳисобкардашуда аз ҳисоби 22010 инъикос карда мешавад.

Ҳисоби 22030 «Пешпардохтҳои гирифташуда - барои баҳисобгирии ўҳдадориҳои кўтоҳмуддат, ки ҳангоми аз харидорон ва фармоишгарон гирифтани пардохти пешакӣ аз рӯи шартномаҳо барои таҳвили мол ва хизматрасонӣ ба миён меоянд, пешбинӣ шудааст. Ўҳдадориҳои дар ҳисоби 22030 «Пешпардохтҳои гирифташуда» ба мўҳлате, ки на зиёдтар аз дувоздаҳ моҳ баъди санаи ҳисоботи бояд танзим карда шаванд, ба ҳисоб гирифта мешаванд. Ҳамаи дигар ўҳдадориҳои вобаста ба гирифтани пешпардохт бояд ҳамчун ўҳдадориҳои дарозмуддат дар ҳисоби 22660 «Дигар ўҳдадориҳои дарозмуддат» ба ҳисоб гирифта шаванд.

Амалиётҳои дар ҳисоби 22030 инъикосшаванда, ки ба қоидаи «Амалиётҳо бо асъори хориҷӣ» дар СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағйироти қурби мубодилаи асъор» дода шудааст, ҳам бо асъори хориҷӣ ва ҳам бо асъори миллӣ дар аз нав баҳисобкунии бо қурби муқаррарнамудаи БМТ (қурби баҳисобгирӣ) дар рӯзи иҷро шудани амалиёт ба ҳисоб гирифта мешаванд. Ба ҳар як санаи ҳисоботӣ бақияи ҳисоби 22030 бо асъори хориҷӣ ифода ёфта аз рӯи қурби баҳисобгирӣ, ки ба ин сана муқаррар шудааст бо мансуб кардани фарқият бо кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ё ба дебети ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз нав ҳисоб карда мешавад.

Субъект қарздориҳои кредиториро аз рӯи пешпардохт аз баланс он гоҳ аз ҳисоб мебарорад, ки қарздориҳои кредиторӣ (ё як қисми он) пардохт шудааст, яъне ўҳдадориҳои аз рӯи шартнома пешбинишуда иҷро шудааст, аз эътибор соқит доништа шудааст, ё мўҳлати амали

он гузаштааст. Тамоми амалиётҳо оид ба пардохти қарздории кредиторӣ аз рӯи дебети ҳисоби 22030 инъикос карда мешаванд.

Ҳангоми иҷрои ӯҳдадорӣ оид ба таҳвили мол ва хизматрасонӣ маблағи мувофиқ аз рӯи дебети ҳисоби 22030 дар мукотибот аз ҳисоб барои гирифтани мол ё хизматрасонӣ ё бевосита ба кредити ҳисоби баҳисобгирии даромад аз фурӯш (44000) навишта мешавад.

Аз ҳисоб баровардани қарздории кредиторӣ вобаста ба аз эътибор соқит доништан ё гузаштани мӯҳлати амали ӯҳдадорӣ дар баҳисобгирӣ ба монанди аз ҳисоббарории ин қарздорӣ аз рӯи ин ҳисобҳо барои пардохт инъикос карда мешавад (нигар ба шарҳи ҳисоби 22010).

Ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» барои баҳисобгирии ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати субъект, ки ҳангоми харидани дорoiҳо дар рафти фаъолияти сармоягузорӣ ва маҳз дорoiҳои ғайригардишӣ ва дигар сармоягузориҳо ба миён меоянд, пешбинӣ шудааст. Аз ҷумла аз рӯи кредити ҳисоби 22040 қарздории кредиторӣ барои харидории воситаҳои асосӣ, дорoiҳои ғайримоддӣ, сармоягузориҳо ба моликияти ғайриманқул, дорoiҳои биологӣ, коғазҳои қиматноки қарзӣ (васиқаҳо, вомбаргҳо) воситаҳои саҳмӣ (саҳмияҳо, саҳмҳо дар сармояи оинномавии дигар субъектҳо).

Хусусияти хоси эътирофи нахустини ӯҳдадориҳои алоҳидаро, ки бо фаъолияти сармоягузорӣ алоқаманданд, дар шарҳи ҳисобҳои баҳисобгирии дорoiҳои ғайригардишӣ ва сармоягузориҳо нигаред.

Баҳисобгирии таъсири тағйирёбии қурби асъор ба маблағи қарздории кредиторӣ аз рӯи дигар ҳисобҳо барои пардохт, ки дар натиҷаи амалиётҳо бо асъори хориҷӣ, қатъгардидани эътирофи ӯҳдадорӣ, азнавтаснифкунии ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддатро дар шарҳи ҳисоби 22010 «Ҳисобҳо барои пардохт» нигаред.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 22100 «ҶҲДАДОРИҲОИ КҶТОҲМУДДАТИ ҚАРЗӣ»

Ҳисобҳои 22100 «ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ» барои ҷамъбасти иттилоот оид ба ӯҳдадориҳои субъект, ки дар натиҷаи онҳо ба миён меоянд, пешбинӣ шудааст:

- ҷалб намудани воситаҳои вомӣ барои молиягузории фаъолият;
- гирифтани қарз аз бонкҳо ва дигар қарздиҳандагон бо асъори миллӣ ва хориҷӣ дар ҳудудҳои (сарзамини) мамлакат ва берун аз он;
- коғазҳои қиматноки қарзии баровардашуда ва инчунин қисми ҷории ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ.

Дар ҳисоби 22100 танҳо он ӯҳдадориҳои қарзӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд, ки бояд дар давоми дувоздаҳ моҳи баъди санаи ҳисоботӣ пардохт шаванд.

Аз рӯи гурӯҳҳои бештар муҳимми ҳаммонанд нақшаи ҳисобҳо ҳисобҳои зерин барои баҳисобгирии ӯҳдадориҳо пешбинӣ шудаанд:

- 22110 «Қарзҳои бонкӣ, вомҳо»
- 22120 «Дигар қарзҳо, вомҳо»
- 22130 «Қисми ҷории ӯҳдадориҳои қарзии кӯтоҳмуддат»
- 22140 «Дигар ӯҳдадориҳои қарзии кӯтоҳмуддат»
- 22141 «Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо ва васиқаҳо»
- 22142 «Подош (изофанарх) аз рӯи вомбаргҳо»

Ҳисобҳои 22110 «Қарзҳои бонкӣ, вомҳо»

Ҳисобҳои 22120 «Дигар қарзҳо, вомҳо»

Аз рӯи кредити ҳисобҳои 22110 ва 22120 маблағи воситаҳои пулие инъикос карда мешаванд, ки аз тарафи қарзгир аз бонкҳо, дигар қарздиҳандагон (шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ) гирифта шудаанд, ё аз тарафи қарздиҳандагон ба шахсони сеюм бо супориши қарзгир, аз рӯи шартномаи қарз ё вомбаргӣ дода шудаанд. Аз рӯи кредити ҳисоби 22110 «Қарзҳои бонкӣ,

вомҳо» инчунин маблағи изофабардошти (овердрафт) бонкӣ, ки дар ҳолати аз тарафи бонк пардохт намудани ҳисобҳо ва супоришномаҳои пардохт ба мизочон ба маблағи аз бақия зиёдтар монда дар ҳисоб пайдо мешаванд, инъикос карда мешавад.

Ҳангоми мавҷуд будани ўҳдадорихое, ки бояд бо асъори хориҷӣ пардохт карда шаванд, баҳисобгири аз рӯи ҳар як асъор алоҳида (ҷудоғона) бояд бурда шавад, мисол «Қарзҳои бонкӣ, вомҳо бо асъори миллӣ»; «Қарзҳои бонкӣ, вомҳо» бо асъори хориҷӣ ва ҳоказо.

Баҳисобгирии ҷузъии бештар васеи ўҳдадорихо аз рӯи қарз ва вомҳо дар ҳисобҳои алоҳида аз талаботҳои таҳлили (аналитикӣ)-и субъект вобастааст.

Аломатҳо оид ба гирифтани ва пардохт намудани қарзҳо, вомҳо бо асъори хориҷӣ ва ҳам бо асъори миллӣ бо азнавҳисобкунӣ аз рӯи қурби муқаррарнамудани БМТ (қурби баҳисобгирӣ) дар рӯзи иҷроиши амалиёт ба ҳисоб гирифта мешавад. Ба ҳар як санаи ҳисоботи ўҳдадорӣ аз рӯи қарз ва вомҳо, ки бояд бо асъори хориҷӣ танзим карда шаванд, аз рӯи қурби баҳисобгирӣ бо мансуб кардани фарқият ба кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ё дебити ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз нав ҳисоб карда мешаванд.

Субъект қарздори аз рӯи қарз ва вомҳо фақат он вақт аз ҳисоби баланс мебарорад, ки қарздорӣ пардохт шудааст, яъне ўҳдадорихо дар шартнома пешбинишуда иҷро шудаанд, аз эътибор соқит шудаанд, ё мўҳлати амалашон гузаштааст. Ҳамаи амалиётҳо оид ба пардохти ўҳдадорихо аз рӯи дебити ҳисоби 22110 ва 22120 инъикос карда мешаванд. Аз ҳисоб баровардани қарздорӣ аз рӯи ўҳдадорихо аз эътибор соқит шуда аз рӯи дебити ҳисобҳои 22110 ва 22120 дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешавад (нигар ба шарҳи ҳисоби 22110)

Ҷоиҳои барои пардохт аз рӯи қарз ва вомҳои кўтоҳмуддат ҳисобкардашуда аз рӯи дебити ҳисоби 66110 «Ҳароҷот дар намуди ҷои» дар мукотибот бо ҳисоби 22260 «Ҷоиҳои пардохтшаванда» инъикос карда мешаванд.

Тибқи СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» вомҳои кўтоҳмуддати ба давраи дарозмуддат такроран маблағгузоришаванда дар асоси шартномаи азнавмаблағгузорӣ ба ўҳдадорихо дарозмуддат бо навишти муҳосибӣ аз рӯи дебити ҳисобҳои 22110 ва 22120 дар мукотибот бо ҳисобҳои 22620 ва 22630 гуруҳи ҳисобҳои 22600 «ўҳдадорихо дарозмуддат» аз нав тасниф карда мешаванд.

Ҳисоби 22130 «Қисми ҷории ўҳдадорихо қарзии дарозмуддат». Дар ин ҳисоб қисми ўҳдадории дарозмуддати қарзӣ, ки бояд дар муддати дувоздаҳ моҳ аз санаи ҳисоботи иҷро шавад ва аз рӯи кредити ин ҳисоб (22130) дар мукотибот бо ҳисоби мувофиқ 22600 «ўҳдадорихо дарозмуддат» инъикос карда мешаванд, нишон дода мешавад.

Ҳисоби 22140 «Дигар ўҳдадорихо қарзии кўтоҳмуддат» барои баҳисобгирии ўҳдадорихо қарзии субъект, ки аз қарз ва вомҳо фарқ мекунад, пешбинӣ шудааст. Аз ҷумла, дар ин ҳисоб ўҳдадорихое, ки субъект аз рӯи қоғазҳои қиматноки қарзӣ баровардааст, ба монанди васиқа ва вомбарг метавонанд ба ҳисоб гирифта шаванд. Дар ин ҳисоб боз қарздорӣ аз рӯи молҳо ва хизматрасониҳои пардохташон ба давраи аз мўҳлати муқаррари қарзгирӣ зиёдтар тамдидшуда, ки фурӯшанда ҳангоми фурӯш ба пардохти пешакӣ ё фаврӣ муқаррар мекунад, ба ҳисоб гирифта мешавад, агар ўҳдадорӣ дар мўҳлате иҷро шавад, ки он аз як сол баъд аз соли ҳисоботи молиявӣ зиёд набошад.

ўҳдадорихое, ки бояд бо асъори хориҷӣ ба танзим дароварда шаванд, ҳам бо асъори хориҷӣ ва ҳам бо асъори миллӣ дар азнавҳисобкунӣ аз рӯи қурби муқаррарнамудани (қурби баҳисобгирӣ) дар рӯзи иҷрошавии амалиёт ба ҳисоб гирифта мешаванд. Ба ҳар як санаи ҳисоботи, бақияи ҳисоби 22140, ки бо асъори хориҷӣ ифода шудааст, аз рӯи қурби баҳисобгирии ба ин сана муқарраршуда бо мансуб кардани фарқият ба кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ё дебити ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз ин ҳисоб карда мешавад.

Баҳисобгирии вомбаргҳо. Вомбарг қоғазҳои қиматноке эътироф карда мешавад, ки ҳуқуқи нигоҳдорандаи онро барои гирифтани аз шахси ин қоғазро баровардагӣ дар мўҳлати пешбинишудаи арзиши номиналӣ (исмӣ) ё дигар эквиваленти (муодили) амволи тасдиқ

мекунад. Инчунин вомбарг ба шахси онро нигоҳдоранда ҳуқуқи гирифтани фоизи дар он кайдшударо аз арзиши номиналии вомбарг ё дигар ҳуқуқҳои амволро медиҳад.

ӯҳдадорӣ оид ба вомбарг бо ду роҳ инъикос карда мешавад:

а) ҳангоми фурӯши вомбаргҳо бароришгар (эмитент) ӯҳдадориро аз рӯи кредити ҳисоби 22140 дар маблағи аз фурӯш ба дастмада инъикос мекунад. Фарқият байни арзиши аввалаи вомбарг ва арзиши номиналӣ (исмӣ, тахфиф ё изофанарх) истехлок мешавад: ба ҳар як санаи муқарраршудаи пардохти фоизҳо бо санаи ҳисоботӣ ҳисоб карда шавад;

б) ҳангоми фурӯши вомбаргҳо бароришгар арзиши номиналии вомбаргро аз рӯи кредити ҳисоби 22140 инъикос мекунад. Маблағи тахфиф ё изофанарх бошад, аз рӯи дебети ҳисоби 22141 «Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо ва васиқаҳо» ё кредити ҳисоби 22142 «Подош (изофанарх) аз рӯи вомбаргҳо» инъикос карда мешавад. Ин ду ҳисоб ба ҳисоби 22140 ҳисоби мутақобил (контрсчет) мебошанд. Истехлоки тахфиф ё изофанарх аз рӯи дебети (кредити) ҳисоби 66010 «Даромад дар намуди фоиз» дар мукотибот бо ҳисобҳои мутақобили номбаршуда инъикос карда мешаванд. Дар баробари ин дар тавозуни муҳосиби арзиши тавозунии ӯҳдадорӣ нишон дода мешавад, ки ҳамчун бақияи ҳисоби ба ҳисобгирии арзиши номиналии вомбаргҳо, чамъ(тарҳ) бақияи ҳисоби мутақобили 22141 «Дисконт(тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо, васиқаҳо», 22142 «Подош(изофанарх) аз рӯи вомбаргҳо» ҳисоб карда шудааст.

Аз ҳисоб баровардани қарздорӣ аз рӯи ӯҳдадориҳои аз эътибор соқитшуда (ниг. ба ҳисобҳои 22110 ва 22120) аз рӯи дебети ҳисоби 22140 дар муросилот бо ҳисоби 66170 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» инъикос карда мешавад. Дар поён яке аз чадвалҳои имконпазири мукотиботи ҳисобҳои муҳосибӣ оид ба баҳисобгирии амалиётҳо бо вомбаргҳо оварда шудааст.

Мазмунӣ амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	дебет	кредит
Ба ҳисобгирии тахфиф ё изофанарх дар ҳисоби ҷузъӣ 1. Фурӯши вомбаргҳо арзиши вомбаргҳои фурӯхташуда, тахфиф аз арзиши номиналӣ; изофанарх ба арзиши номиналӣ.	10100, 10200, 10590 22141 10100, 10200, 10590	22140 10100, 10200, 10590 22142
2. Ҳисобқардани истехлоки • тахфиф • изофанарх	66110 22142	22141 66010
Ба ҳисобгирии тахфиф ё изофанарх бе истифодаи ҳисоби 1. Фурӯши вомбаргҳо • маблағе, ки бояд барои фурӯши вомбаргҳо гирифта шавад.	10590	22140
2. Ҳисобкунии истехлоки • тахфиф • изофанарх	60110 22140	22140 66110
3. Пардохти арзиши вомбаргҳо	22140	10110, 10210

Фоизе, ки барои пардохт аз рӯи вомбаргҳои баровардашуда ҳисоб карда шудааст, аз рӯи дебети ҳисоби 66110 «Харочот дар намуди фоиз» дар мукотибот бо ҳисоби 22260 «Фоизҳои пардохтшаванда» инъикос карда мешавад.

Баҳисобгирии васиқаҳо (векселҳо). Васиқаи оддӣ қоғази қиматноке эътироф карда мешавад, ки ӯҳдадории бо ягон чиз вобаста набудаи васиқадиҳанда барои додани маблағи муайян ба соҳиби васиқа (арзиши пардохт) ҳангоми фаро расидани мӯҳлати бо васиқа пешбинишударо тасдиқ мекунад. Васиқа фоизнок (бо нишон додани фоизе, ки бояд ҳангоми пардохти васиқа дода шавад) ё бефоиз (маблағи фоизҳо ба арзиши пардохт дохил карда шудааст) мешавад.

Васиқаҳои фоизнок дар баҳисобгирии васиқадиҳанда аз рӯи арзиши номиналӣ (арзиши пардохт) эътироф карда мешаванд. Ҳисобкунии фоизҳо аз рӯи дебети ҳисобӣ 66110 «Харочот дар намуди фоиз» дар мукотибот бо ҳисоби 22260 «Фоизҳои пардохтшаванда» инъикос карда мешавад ва ба арзиши ӯҳдадории кӯтоҳмуддати қарзӣ, ки аз рӯи он дар баҳисобгирӣ эътироф шуда буд, таъсир намерасонад.

Васиқадиҳанда васиқаҳои бефоизро бо тахфифе (дисконте) мебарорад, ки он фоиз аз рӯи ин васиқа мебошад, яъне арзиши номиналии васиқаи бефоиз ҳам маблағи воми гирифташуда ва ҳам фоизҳо ба онро дорад.

Васиқаҳои бефоиз барои пардохт дар баҳисобгирӣ бо ду роҳ инъикос карда мешаванд:

а) аз рӯи кредити ҳисоби 22140 «Дигар ӯҳдадориҳои қарзии кӯтоҳмуддат» маблағе инъикос карда мешавад, ки аз рӯи васиқа гирифта шудааст. Истехлоки бевосита аз рӯи кредити ҳисоби 22140 дар мукотибот бо ҳисоби 66110 «Харочот дар намуди фоиз» инъикос карда мешавад. Ба санаи пардохти васиқа арзиши тавозунии он ба арзиши номиналӣ – маблағе, ки бояд пардохт шавад – баробар мешавад;

б) аз рӯи кредити ҳисоби 22140 «Дигар ӯҳдадориҳои қарзии кӯтоҳмуддат» арзиши номиналии васиқа (арзиши пардохтӣ) инъикос карда мешавад. Маблағи тахфиф (дисконт) бошад, аз рӯи дебети ҳисоби мутақобили 22144 «Дисконт (тахфиф) аз вомбаргҳо ва васиқаҳо» инъикос карда мешавад.

Истехлоки тахфиф аз рӯи дебети ҳисоби 66110 «Харочот дар намуди фоиз» дар мукотибот бо ҳисоби мутақобили 22141 «Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо ва васиқаҳо» ба ҳисоб гирифта мешавад. Ҳангоми дар тавозуни муҳосибӣ пешниҳод кардани ӯҳдадорӣ аз рӯи васиқа барои пардохт бақияи дебети ҳисоби мутақобили 22141 «Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳо ва васиқаҳо» аз бақияи ҳисоби 22140 «Дигар ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ» тарҳ карда мешавад.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 22200 «ҶҲАДАДОРИҲОИ КҶТОҲМУДДАТИ ҲИСОБКАРДАШУДА»

Ҳисобҳои 22200 «ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати ҳисобкардашуда» барои инъикоси ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати бо сарфу хароҷот алоқаманд, ки дар давраи ҳисоботӣ эътироф шудаанд, аммо дар санаи ҳисоботӣ пардохт нашудаанд, пешбинӣ шудаанд, ба истиснои қарздории кредиторӣ тичоратӣ аз рӯи ҳисобҳо барои пардохт (22200) ва хароҷоти ҳисобкардашуда аз рӯи пардохти андоз.

ӯҳдадориҳои ҳисобкардашуда низ ҳамчун кӯтоҳмуддат тасниф карда мешаванд, агар онҳо бояд дар давоми дувоздаҳ моҳи баъди санаи ҳисоботи иҷро карда шаванд. Аммо агар мӯҳлати иҷрои ӯҳдадорӣ аз дувоздаҳ моҳ баланд бошад тахмин равад, ки ӯҳдадорӣ дар рафти муқаррарии даври амалиётӣ субъект истифода бурда мешавад, он гоҳ ӯҳдадорӣ низ кӯтоҳмуддат эътироф карда мешавад.

Амалан ӯҳдадориҳои ҳисобкардашуда аз рӯи пардохти мол ва хизматрасонӣ ва инчунин ҳисобкунӣ барои коргарон ҳамеша ҳамчун кӯтоҳмуддат ба ҳисоб гирифта мешавад.

Барои баҳисобгирии гурӯҳҳои бештар муҳими ҳаммонанди ӯҳдадориҳои ҳисобкардашуда, Нақшаи ҳисобҳо чунин ҳисобҳоро пешбинӣ мекунад:

- 22210 Музди меҳнати пардохтшаванда
- 22220 Андози нафақаи пардохтшаванда
- 22230 Андоз аз даромади шахсони воқеии пардохтшаванда
- 22240 Андози иҷтимоии пардохтшаванда
- 22250 Суди саҳмияҳои (дивидендҳои) пардохтшаванда

22260 *Фоизҳои пардохтшаванда*

22270 *Дигар хароҷоти ҳисобкардашуда*

Аз рӯи кредити ҳисоби 22210 «Музди меҳнати пардохтшаванда» ӯҳдадориҳои ҳисобкардашудаи субъект аз рӯи пардохти музди меҳнат ва дигар пардохтҳо, мукофотдиҳӣ ба шахсони аз рӯи аҳднома ҷалбшуда инъикос карда мешавад.

Одатан ҳисоби 22210 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии хароҷот кредит карда мешавад:

10730 «Истеҳсоли нотаом» ба маблағи ҳисобкунии ба коргарони истеҳсолот;

11090 - ба маблағи музди меҳнати ҳисобкардашуда ба кормандоне, ки дар сохтмон машғуланд;

55220 - ба маблағи музди меҳнати ҳисобкардашуда ба кормандоне, ки дар савдо машғуланд;

55310 - ба маблағи музди меҳнати кормандони маъмурият.

Тибқи талаботҳои қонунгузории феълӣ аз музди меҳнат инҳо нигоҳ дошта мешаванд:

- андоз аз даромади шахсони воқеии пардохтшаванда – ба кредити ҳисоби 22230;

- андози нафақавӣ – ба кредити ҳисоби 22220;

- алиментҳо – ба кредити ҳисоби 22270.

Ҳангоми додани (пардохти) музди меҳнат ҳисоби 22210 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ дебет карда мешавад.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22220 «Андози нафақавии пардохтшаванда» маблағи нигоҳ дошташудаи андози нафақавӣ аз музди меҳнат тибқи талаботҳои қонунгузории андози мамлакат инъикос карда мешавад.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22230 «Андоз аз даромади шахсони воқеии пардохтшаванда» маблағи нигоҳдодшудаи андоз аз музди меҳнат тибқи талаботи қонунгузории андози мамлакат инъикос карда мешавад.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22240 «Андози иҷтимоии пардохтшаванда» маблағи ҳисобкардашуда ба фонди давлатии иҷтимоӣ, ки субъекти суғуртакунанда тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷудо кардааст, инчунин маблағе, ки суғуртакунанда аз даромади шахси суғурташаванда нигоҳ доштааст, агар қонунгузорӣ ба зиммаи суғуртакунанда вазифаи нигоҳ доштан ва ҳисоб кардани аъзоҳақии суғуртаро гузошта бошад, инъикос карда мешаванд.

Аз рӯи дебети ҳисоби 22240 маблағи пардохтшудаи аъзоҳақии суғурта ва дилҳоҳ дигар суммаҳои ӯҳдадориҳоро камкунанда инъикос карда мешаванд. Мучозоти ҷаримавие, ки суғуртакунанда барои пардохти ғайрисаривақтӣ ё нопурраи аъзоҳақии суғурта ҳисоб кардааст, аз рӯи кредити ҳисоби 22240 ё худ аз рӯи кредити ҳисоби 22270 «Дигар хароҷоти ҳисобкардашуда» инъикос карда мешавад.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22250 «Суди саҳмияҳои (дивидендҳои) пардохтшаванда» дар мукотибот бо ҳисоби 33210 «Ҷоидаи тақсимнашудаи соли ҳисоботӣ» маблағи дивидендҳо барои саҳмдорон (иштирокчиён) пардохтшаванда тибқи тартиботи тақсими ҷоида вобаста ба қарори маҷлиси умумии саҳмдорон (иштирокчиён) ва қоидаҳои ҳуҷҷатҳои таъсисотӣ инъикос меёбанд.

Ҳангоми мавҷуд набудан ё ноқофӣ будани ҷоида барои пардохти суди саҳмияҳо аз рӯи саҳмияҳои имтиёздор, суди саҳмияҳо барои пардохт бо мукотибот аз рӯи дебети ҳисоби 33210 «Ҷоидаи тақсимнашудаи соли ҳисоботи» ҳисоб карда мешаванд. Ҳангоми мавҷуд набудан ё ноқофӣ будани маблағ дар ин ҳисоб норасоии ҷоида нопурра карда шуда менамояд.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22260 «Ҷоидаҳои пардохтшаванда» ӯҳдадориҳо аз рӯи пардохти хароҷот ба ҷоидаҳои вобаста бо истифода бурдани воситаҳои воҷиб, ки тибқи шартҳои шартнома ё шартҳои баровардани қоғазҳои қиматноки пардохти ҷоидаҳо пешбиникунанда ҳисоб карда шудаанд, инъикос карда мешавад. Новобаста аз мӯҳлати пардохти бо шартнома ё шароитҳои баровардани қоғазҳои қиматнок пешбинишуда ӯҳдадорӣ

бояд дар асоси мутаносибии вақт дар давоми мӯҳлати истифодаи воситаҳои вомӣ ҳисоб карда шавад.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22260 «Ғоизҳои пардохташаванда» инчунин хароҷоти молиявии иҷорагир, ки ба давраи ҳисоботи мазкур тибқи қоидаи муқаррарнамудаи банди 17-и СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» тақсим карда шудааст, инъикос карда мешавад.

СБҲМ (IAS) 23 «Хароҷот аз рӯи вомҳо» ду роҳи баҳисобгирии хароҷот аз рӯи вомҳоро муайян мекунад:

- Тартиби асосии баҳисобгирӣ: хароҷот ба ғоизҳо ба сифати хароҷоти он даврае, ки дар он новобаста он ки ба кадом мақсад воситаҳои вомӣ истифода бурда шудаанд, карда шудааст. Хароҷоти эътирофшуда дар баҳисобгирӣ аз рӯи кредити ҳисоби 22260 дар мукотибот бо ҳисоби 66110 «Хароҷот дар намуди ғоиз» инъикос карда мешаванд.
- Тартиби имконпазири алтернативии баҳисобгирӣ: хароҷот аз рӯи вомҳои новобаста барои харидорӣ, сохтмон ё истеҳсоли дорои дахлдор (мансуб), ки омодагии он ба истифодаи тахмин мерафтагӣ вақти зиёдро талаб мекунад (минбаъд дар матн дорои баҳододашаванда) бо роҳи ба арзиши онҳо дохил намудани арзиши ин дорои ба сармоя табдил дода мешавад.

Маблағи хароҷот аз рӯи вомӣ ба сармоя табдилдиҳии иҷозатдодашуда тибқи бандҳои 10-19-и СБҲМ (IAS) 23 «Хароҷот аз рӯи вомҳо» муайян карда мешавад. ба сармоя табдил додани ғоизҳо аз рӯи вомҳо бо кредити ҳисоби 22260 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии хароҷот барои дорои инъикос карда мешавад (мисол бо ҳисоби 10730 «Истеҳсолоти нотаом»). Ба сармоя табдил додани ғоизҳо бо ибтидои корҳо оид ба ташкил кардан ва омода кардани дорои баҳододамешудагӣ ба истифода ё фуруши тахмин мерафтагӣ оғоз мешавад ва вақте боз меистад, ки ғайолият оид ба ташкил ва омода кардани дорои канда мешавад ва ҳангоми амалан анҷом ёфтани ҳамаи корҳо оид ба ташкил ва омода кардани дорои ба истифодаи бевосита қатъ мегардад. Дар давраҳои бозистодан ё қатъ гардидани ба сармоя табдилдиҳӣ, ғоизҳои ҳисобкардашуда ба сифати хароҷоти давра ҳисоб карда мешаванд ва дар ҳисоби 66110 «Хароҷот дар намуди ғоиз» инъикос карда мешаванд.

Агар ўҳдадорӣ аз рӯи пардохти ғоизҳо бояд бо асъори хориҷӣ танзим карда шавад, он гоҳ баҳисобгирии ўҳдадорӣ ҳисоб кардашуда ва пардохти онҳо ҳам бо асъори миллӣ ва ҳам бо асъори хориҷӣ дар азнавҳисобкунӣ ва пардохт муқаррар карда шудааст, бурда мешавад.

Бақияи ҳисоби 22260 бо асъори хориҷӣ ифодашуда дар охири давраи ҳисоботӣ аз рӯи қурби баҳисобгирӣ аз нав ҳисоб карда мешавад. тартиби баҳисобгирии фарқиятҳои курсӣ, ки ҳангоми азнавҳисобкунӣ ба миён меоянд, аз тартиби қабулшудаи ба ҳисобгирии хароҷот аз рӯи вомҳо вобастааст.

Агар тартиби асосии баҳисобгирӣ истифода бурда шавад, он гоҳ фарқияти қурбӣ аз рӯи дебети ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» ё кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» инъикос карда мешавад. Агар тартиби имконпазири алтернативии баҳисобгирӣ истифода бурда шавад, он гоҳ фарқияти курси аз рӯи дебет ё кредити ҳамон ҳисобе, ки дар он ғоизҳо ба сармоя табдил дода шуда буданд, истифода бурда мешавад.

Хароҷоти молиявии иҷорагир, ки ба давраи ҳисоботи мазкур тақсим карда шудааст, аз рӯи кредити ҳисоби 22260 дар мукотибот бо ҳисоби 66110 «Хароҷот дар намуди ғоиз» инъикос карда мешавад.

Агар субъект аз иҷрои ўҳдадорӣ (ё қисман) оид ба пардохти ғоизҳои ҳисобкардашуда бо қарори суд ё аз тарафи қарздиҳанда озод карда шуда бошад, он гоҳ маблағи мувофиқи қарздории кредиторӣ бо дебети ҳисоби 22260 дар мукотибот бо ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» аз ҳисоб бароварда мешавад. Ҳамзамон ҳуҷҷатҳои ҳамчун асос барои суд ҳисоб баровардани қарздории кредиторӣ қарори суд, ки тибқи қоида ба ҳукми қонун даромадааст ва ба таври хаттӣ даст кашидани қарздиҳанда аз талаботи қарз, хизмат карда метавонанд.

Қарздори кредитории мўҳлати даъвогиаш гузашташуда, ки бо қонунгузории шахрвандӣ барои талаботҳои мувофиқ аз ҳисоби 22260 «Ғоизҳои пардохтшаванда» ба кредити ҳисоби «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» аз ҳисоб бароварда мешавад. Дар ҳолати барқарор кардани ўҳдадорӣ, мисол бо қарори суд, маблағи мувофиқи қарздории кредиторӣ аз рӯи кредити ҳисоби 22260 дар муқотибот бо ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ» дар давраи ҳисоботие, ки дар он ўҳдадорӣ барқарор шуда буд, инъикос карда мешавад.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22270 «Дигар хароҷоти ҳисобкардашуда» ўҳдадорихо ҳисобкардашудаи вобаста бо дилхоҳ хароҷотҳо, инъикос карда мешаванд, ғайр аз он ўҳдадорихое, ки бо ҳисобҳои 22210-22260 инъикос карда мешаванд. Аз ҷумла дар ҳисоби 22270 ҳисоб кардани хароҷотҳои дар пеш истода барои пардохти имтиёздори ҳайати кормандони субъекти шартномаи меҳнатӣ пешбинишуда, қарздории субъект аз ҳайати кормандон аз рӯи маблағи азнавҳисобкунии пешпардохтҳо, ки барои хароҷоти сафари хизматӣ дода шуда буданд, барои харидории захираҳои молию моддӣ ва ғайра, ба ҳисоб гирифта мешаванд.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 22300 «АНДОЗҲО БАРОИ ПАРДОХТ»

Ҳисобҳои 22300 «Андозҳо барои пардохт» барои ҷамъбасти иттилоот оид ба ўҳдадорихо дар назди бучет аз рӯи андозҳо, ки субъект пардохт мекунад ва дигар андозҳо (ғайр аз андозҳо, ки бо музди меҳнати ҳайати кормандон алоқаманданд), ўҳдадорихое, ки аз рӯи нигоҳ доштан ва пардохти онҳо ба субъект тибқи қонунгузории субъект гузошта шудааст, пешбинӣ шудаанд.

Нақшаи ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳидаро барои ба ҳисобгирии андозҳо аз рӯи гурӯҳҳои муҳимми ҳаммонанд пешбинӣ мекунад:

22310 Андоз аз ғоида барои пардохт

22320 Андоз аз арзиши иловагӣ (ААИ) барои пардохт

22330 Аксизҳо барои пардохт

22340 Андоз аз амволи ғайриманқул барои пардохт

22350 Андоз аз истифодабарандагони роҳҳои автомобилгард барои пардохт

22360 Андози замин барои пардохт

22370 Дигар андозҳо барои пардохт

Тартиби ҳисоб кардан ва пардохти андохоро қонунгузории андози Ҷумҳурии Тоҷикистон ба танзим мебарорад.

Аз рӯи кредити ҳисобҳои 22300 «Андозҳо барои пардохт» ўҳдадорихо аз рӯи андозҳо инъикос карда мешаванд, ки пардохтро дар давоми дувоздаҳ моҳ аз санаи ҳисоботӣ талаб мекунанд. Хусусиятҳои хоси инъикос дар баҳисобгирии ўҳдадорихо аз рӯи андоз аз ғоидаро дар шарҳи ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» ва ҳисоби 22800 «ўҳдадорихо андозии мавқуфгузошта» нигаред.

Аз рӯи дебети ҳисобҳои 22300 «Андозҳо барои пардохт» амалиётҳо оид ба пардохти андозҳо ба бучет, инчунин дигар амалиётҳо, ки ба камшавии ўҳдадории андоз (ҳисоббаробаркунии андоз ААИ аз рӯи захираҳои моддии харидашуда, ҳисоббаробаркунии андози аксизӣ, ки барои ашёи хоми зераксизӣ, ки аз он моли зераксизӣ истехсол мешавад, пардохти андоз ба шахси сеюм дар ҳисоби ҳисоббаробаркунӣ бо субъект ва ғайра) инъикос карда мешаванд.

Ҷарима ва ғоизҳо, ки бояд ба бучет вобаста ба вайронкунии қонунгузории андоз пардохт карда шаванд, дар ҳисоби алоҳидаи хароҷотҳои ҳисобкардашуда ба ҳисоб гирифта мешаванд, мисол дар ҳисоби 22270 «Дигар хароҷоти ҳисобкардашуда».

ҲИСОБҲОИ 22400 «Захираҳои хароҷот ва пардохтҳои дарнеистода»

Ҳисобҳои 22400 «Захираҳои хароҷот ва пардохтҳои дарнешистода» барои дар баҳисобгирӣ инъикос намудани ӯҳдадорихои ҳисобкардашудаи бузургиашон номуайян ё бо мӯҳлати номуайяни иҷроише, ки танзими онҳо дар оянда ба хоричшудани захираҳои фоидаи иқтисодӣ дошта оварда мерасонад, пешбинӣ шудааст.

Захираҳо ҳангоми мавҷуд будани шароитҳои зерин фароҳам оварда мешаванд (ташкил карда мешаванд):

- корхона дар натиҷаи воқеаҳои гузашта дар назди тарафҳо ӯҳдадории расмӣ дорад. ӯҳдадориро ба таври ҳуқуқӣ метавон муайян кард, яъне аз шартнома ё қонун бармеояд (мисол ӯҳдадории фармоишгар чуброн кардани зарар ҳангоми иҷро накардани шартҳои ӯҳдадорӣ). Ё ӯҳдадорӣ метавонад аз таҷрибаи корхона барояд, вақте, ки корхона бо таҷрибаи пешинаи бо сиёсат нашршаванда ё бо аризаи ҷорӣ ба таври кофӣ мушаххаси худ нишон додаст, ки он ба зиммаи худ ӯҳдадорихои муайян мегирад ва бо ин интизорихои ҳақиқии (воқеии) дигар тарафҳоро, ки ӯҳдадорихо иҷро карда мешаванд, фароҳам овардааст (мисол фурӯши маҳсулот бо талонҳои кафолатнок, купонӣ ва фурӯшҳои мукофотӣ ва ғайра).
- эҳтимол меравад, ки барои пардохти ӯҳдадорӣ хоричшудани захираҳои дар худ фоидаи иқтисодӣ дошта лозим меоянд;
- маблағи ӯҳдадорихо бозэтимодона мумкин аст баҳо дода шавад.

Ҳангоми ҳалли масъала дар бораи ҳисобкардан, эътироф намудани ҳисоботи молиявии захираҳои корхона СБҲМ (IAS) 37 «Захираҳои баҳододашаванда, ӯҳдадорихои шартӣ ва дороиҳои шартӣ»-ро ба роҳбарӣ мегирад.

Захираҳо, ки барои зарарҳои минбаъдаи амалиётӣ ташкил карда мешаванд аз тарафи СБҲМ ҳамчун коҳишёбии арзиши дороиҳо дида баромада мешаванд; чунин захираҳо ҳамчун ӯҳдадорихои ҳисоб кардашуда эътироф карда намешаванд ва аз арзиши тавозунии дороиҳо бароварда мешаванд. Мисол, захира барои қарздории кредиторӣ беэтимод, ки дар ҳисоби 10420 ба ҳисоб гирифта мешавад, ҳангоми пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ аз маблағи қарздории дебитори аз рӯи ҳисобҳо барои пардохт кам карда мешавад.

Ҳисобқунии захираҳо дар баҳисобгирӣ бо кредити ҳисоби 22400 дар мукотибот бо ҳисобҳои хароҷоти мувофиқ инъикос карда мешавад. Мисол, ҳисобқунии захираҳо барои хароҷот аз рӯи хизматрасонии кафолатнок аз рӯи дебети ҳисоби 55260 «Хароҷоти хизматрасонии кафолатӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22400 инъикос карда мешавад.

Тавсия дода мешавад, ки ҳар як намуди захираҳои ҳисобкардашуда дар ҳисоби алоҳидаи ҷузъӣ барои ҳисоби 22400 ба ҳисоб гирифта шавад, мисол:

22410 «Захираҳо барои пардохти рухсатии меҳнатӣ»

22420 «Захираҳо барои хизматрасонии кафолатӣ»

22430 «Захираҳои барои даъвоҳои судӣ»

22440 «Дигар захираҳои ҳисобкардашуда»

Захираҳои бештар муҳими барои корхонаи мазкур бояд дар тавозуни мухосибӣ дар сатрҳои алоҳида мансуб ба моддаи «Захираҳо» инъикос карда шаванд.

Дар ҳар як санаи ҳисоботӣ бояд захираҳо аз нав дида баромада шуда, барои инъикоси баҳодихии бехтари ҷорӣ ислоҳ (тасҳех) карда шаванд. Зиёдшавии захира аз рӯи дебети ҳисобҳои мувофиқи хароҷот, дар мукотибот бо ҳисоби 22400 инъикос карда мешавад. Камшавии захира аз рӯи дебети ҳисоби 22400 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгири мувофиқи хароҷот инъикос карда мешавад.

Хароҷоти воқеӣ, ки барои он захираҳо фароҳам оварда шудаанд, ба дебети ҳисоби 22400 навишта мешаванд. Захира бояд танҳо барои он хароҷоте истифода бурда шавад, ки барои он аз аввал пешбинӣ шуда буд.

Вақте, ки таъсири арзиши муваққатии пул аҳамиятнок аст, захираҳо бояд дисконт карда шаванд (нигаред ба бандҳои 45-47-и СБҲМ (IAS) 37) «Захираҳои баҳододашаванда, ӯҳдадорихои шартӣ ва дороиҳои шартӣ». Зиёдшавии захира дар натиҷаи дисконтшавӣ ҳамчун хароҷот аз рӯи вомҳо эътироф карда мешавад ва дар баҳисобгирӣ аз рӯи кредити ҳисоби 66110 «Хароҷот дар намуди фоиз» инъикос карда мешавад.

Харочот ва пардохтҳои воқеӣ, ки дар он пеш захира ташкил карда шуда буд, ба дебити ҳисоби 22410 дар мукотибот, аз ҷумла бо ҳисобҳои 22210 ва 22230 «Андоз аз даромади шахсони воқеӣ пардохтшаванда»; 55010 «Арзиши аслии фурӯш»; 55200 «Харочоти фурӯш»; 55300 «Харочоти умумӣ ва маъмури»»; 22000 «ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддат» ва ғайра мансуб карда мешавад.

Дурусти ташкилшавӣ ва истифодаи маблағи захираҳо давра ба давра аз рӯи маълумотҳои смета, ҳисобҳо ва ғайра санҷида мешавад ва ҳангоми зарурат тасҳеҳ дароварда мешавад.

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 22500 «ДИГАР ҶҲДАДОРИҲОИ КҶТОҲМУДДАТ»

Ҳисобҳои 22500 «Дигар ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддат» барои ҷамъбасти иттилоот дар назди муассисон ва корхонаҳои фаръӣ(модарӣ) ва инчунин ӯҳдадориҳои фаъолияти катъгардида пешбинӣ шудаанд.

Бо мақсади ба таври фаврӣ гирифтани иттилооте, ки тибқи СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» ошкор карданро талаб мекунад, пешбинӣ намудани дигар ҳисобҳо барои баҳисобгирии қарздорӣ кредитории корхонаи модарӣ, корхонаҳои фаръӣ ва муттаҳидшуда ва дигар тарафҳои алоқаманд мувофиқи мақсад аст.

Ҳисоби 22510 «ӯҳдадориҳо дар назди муассисон» барои инъикоси қарздорӣ аз рӯи амалиётҳои молиягузори муваққатӣ аз тарафи муассисон, ки аз амалиётҳо оид ба қарздиҳӣ ва бебозгашт гирифтани дороиҳо фарқ мекунад, истифода бурда мешавад.

Ҳисоби 22520 «Қарздорӣ кредитории корхонаҳои фаръӣ(модарӣ)» барои ба ҳисобгирӣ ва пешниҳодот дар ҳисоботи молиявии субъект то муттаҳидкунии маблағи умумӣ, ки аз корхонаҳои фаръӣ ё модарӣ бояд гирифта шавад, пешбинӣ шудааст. Ҳисоби 22520 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ ҳангоми додани пул ба корхонаҳои фаръӣ (модарӣ), дигар ҳисобҳои ба ҳисобгирии дороиҳо дебет карда мешавад, ё бо ҳисоби 10580 «Қарздорӣ дебитории корхонаҳои фаръӣ(модарӣ)» ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ҳисоби 22530 «ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати фаъолияти қатъшуда» барои баҳисобгирии ӯҳдадориҳои ҷорӣ бо мақсади фурӯши корхонаҳои фаръӣ дарёфтшуда, ӯҳдадориҳои зерсохтори баромада истода ва фаъолияти қатъшудаи мустақилона баҳисоб гирифта шаванда истифода бурда мешавад.

ӯҳдадориҳои дарозмуддат

ГУРҶҲИ ҲИСОБҲОИ 22600 «ҶҲДАДОРИҲОИ ДАРОЗМУДДАТ»

Гурӯҳи ҳисобҳои 22600 «ӯҳдадориҳои дарозмуддат» барои ҷамъбасти иттилоот оид ба ӯҳдадориҳои субъект бо мӯҳлати иҷрошашон бештар аз дувоздаҳ моҳи баъди санаи ҳисоботӣ пешбинӣ шудаанд.

Барои ба ҳисобгирии ӯҳдадориҳои дарозмуддат аз гурӯҳҳои бештар муҳими ҳаммонанд чунин ҳисобҳо пешбини шудаанд:

- 22610 Вомбаргҳо барои пардохт
- 22620 Қарзҳои бонкӣ
- 22630 Қарзҳои дигар
- 22640 Васиқаҳои (векселҳои) пардохтшаванда
- 22650 ӯҳдадориҳо аз рӯи иҷрои молиявӣ
- 22660 ӯҳдадориҳои дарозмуддати фаъолияти катъгардида
- 22670 Дигар ӯҳдадориҳои дарозмуддат
- 22691 Дисконт (тахфиф) аз рӯи вомбаргҳои дарозмуддат
- 22692 Подош (изофанарх) аз рӯи вомбаргҳои дарозмуддат

Баҳисобгирии ӯҳдадориҳои дарозмуддат аз рӯи ҳар як ӯҳдадорию алоҳида, бо инъикоси ҳатмии меъёрҳои фоизӣ, мӯҳлати пардохт, имтиёзҳои вогардонӣ (табдили), имконияти пеш аз мӯҳлат харидани вомбаргҳо, ё бекор кардани шартномаи иҷора, таъмини қарзи вомбаргӣ, гарави пешниҳодшуда, асъори пардохт ва ғайра бурда мешавад. Вобаста аз талаботҳои таҳлилий, ӯҳдадориҳоро дар ҳисобҳои алоҳидаи ҷузъӣ ба гурӯҳҳо ҷудо карда мешаванд, мисол:

22611 «Вомбаргҳои дарозмуддати пардохтшаванда-таъминшуда»;

22612 «Вомбаргҳои дарозмуддати пардохтшаванда-таъминнашуда»;

22613 «Вомбаргҳои дарозмуддати пардохтшаванда - фаврӣ»;

22614 «Вомбаргҳои дарозмуддати пардохтшаванда-силсилави»;

22615 «ӯҳдадориҳои дарозмуддати табдили пардохтшаванда»;

22621 «Вомҳои дарозмуддати бонкӣ, қарзҳо бо асъори миллӣ»;

22622 «Вомҳои дарозмуддати бонкӣ, қарзҳо бо асъори хориҷӣ»;

22631 «Вомҳои дарозмуддати ғайрибонкӣ, қарзҳо бо асъори миллӣ»;

22632 «Вомҳои дарозмуддати ғайрибонкӣ, қарзҳо бо асъори хориҷӣ»

Ҳисобҳои 22610 – 22640 барои баҳисобгирии ӯҳдадориҳои дарозмуддати молиявӣ, ки ҳангоми гирифтани вомҳо ва қарзҳо ба миён меоянд, аз ҷумла бо васиқаҳои додашуда таъмингардидаанд, пешбинӣ шудаанд.

Тибқи СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» ӯҳдадориҳои дарозмуддати молиявӣ аввал дар баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти воқеӣ эътироф карда мешаванд, яъне аз рӯи арзиши одилонаи товони гирифташуда (бо дарназардошти хароҷотҳо аз рӯи иҷрои додугирифт). Ҳамзамон ӯҳдадориҳои, ки дар натиҷаи амалиётҳо бо асъори хориҷӣ ба миён меоянд, дар баҳисобгирӣ аз рӯи кредити ҳисобҳои мувофиқи 22600 «ӯҳдадориҳои дарозмуддат» бо асъори миллӣ аз рӯи қурби муқаррарнамудаи БМТ ба санаи иҷро шудани амалиёт эътироф карда мешаванд.

Баъди нахуст эътироф ӯҳдадориҳои молиявӣ аз рӯи арзиши истехлоқӣ баҳо дода мешаванд (қоидаи арзиши истехлоқӣ дар СБҲМ (IAS) 39 «Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва ченкунӣ» маънидод мешавад.) Истехлоқи фарқият байни хароҷотҳои воқеӣ дар маблағе, ки ӯҳдадорӣ нахуст эътироф шуда буд, ва нархи пардохтро дар ҳисоби мутақобили алоҳида барои ҳисоби ӯҳдадорӣ ба ҳисоб гирифтани мумкин аст, ё бевосита ба дебет ё кредити ҳисоби баҳисобгирии ӯҳдадорӣ навиштан мумкин аст. (Тартиби баҳисобгирии истехлоқро дар шарҳи ҳисобҳои 22110 ва 22140 «Дигар ӯҳдадориҳои қарзии кӯтоҳмуддат» нигаред.). Баҳисобгирии тағйирёбии арзиши ӯҳдадорие, ки бояд бо асъори хориҷӣ танзим карда шавад, ҳам бо асъори хориҷӣ ва ҳам бо асъори миллӣ дар азнавҳисобкунӣ аз рӯи қурби БМТ дар рӯзи иҷро шудани амалиёт қурби баҳисобгирӣ, бурда мешавад.

Ба ҳар як санаи ҳисоботӣ ӯҳдадорию бо асъори хориҷӣ ифодашуда аз рӯи қурби баҳисобгирӣ бо мансуб кардани фарқият ба кредити ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқияти қурбӣ» ё ба дебети ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» аз нав ҳисоб карда мешавад.

ӯҳдадорӣ (ё қисми он), ки бояд дар давоми 12 моҳ баъд аз санаи ҳисоботи иҷро карда шавад, аз ҳисоби 22600 ба кредити ҳисоби 22130 «Қисми ҷорӣ ӯҳдадориҳои дарозмуддати қарзӣ» навишта мешавад. ӯҳдадорие, ки пардохти фоизҳоро пешбинӣ мекунад, ҳамчун дарозмуддат тасниф карда мешавад, ҳатто агар онҳо бояд дар давоми 12 моҳи баъди санаи ҳисоботӣ пардохт шаванд, аммо мӯҳлати аввалии пардохт аз дувоздаҳ моҳ зиёд мебуд ва тахмин меравад, ки онҳо ба давраи дарозмуддат ислоҳот дароварда мешаванд ва бо шартномаи маблағгузории такрорӣ ё тағйир додани речаи пардохтҳо мустаҳкам карда мешаванд.

Тибқи СБҲМ (IAS) 1 «Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» ӯҳдадорию кӯтоҳмуддате, ки такроран ба давраи дарозмуддат маблағгузорӣ карда мешаванд ва ин мақсад бо шартномаи маблағгузории такрорӣ мустаҳкам карда шудааст, ба ӯҳдадорию дарозмуддат бо дебети ҳисоби мувофиқи баҳисобгирии ӯҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ дар мукотибот бо ҳисоби мувофиқи баҳисобгирии ӯҳдадориҳои дарозмуддат аз нав тасниф карда мешавад.

Қатъшавии эътирофи ўҳдадории дарозмуддат низ дар баҳисобгирӣ ба монанди қатъшавии эътирофи ўҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ инъикос карда мешаванд (нигар ба шарҳи ҳисоби 22100 «ўҳдадориҳои кӯтоҳмуддати қарзӣ»).

Ҳисоби 22650 «ўҳдадориҳо аз рӯи иҷораи молиявӣ» - барои баҳисобгирии ўҳдадориё, ки дар иҷорагир аз рӯи шартномаи иҷораи молиягузоришаванда пайдо мешавад, пешбинӣ шудааст. Тартиби баҳисобгирии ўҳдадориҳо аз рӯи иҷораи молиявиرو СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» муайян кардааст.

Аз рӯи кредити ҳисоби 22650 дар мукотибот бо ҳисоби баҳисобгирии дороиҳои дарозмуддат ўҳдадорӣ дар маблағи баробар бо арзиши одидонаи молу амволи ба иҷора гирифташуда ё арзиши тахфифшудаи (дисконтшудаи) пардохтҳои камтарини иҷора инъикос меёбад, агар арзиши тахфифшуда (дисконтшуда) аз арзиши одилона паст бошад. Маблағи пардохти иҷора, ки дар шартнома муайян шудааст, хароҷоти молиявии иҷорагир ва камшавии ўҳдадории пардохтнашударо дар бар мегирад.

Хароҷоти молиявӣ аз рӯи давраҳо дар давоми мўҳлати иҷора тавре тақсим карда мешавад, ки меъри доимии давраи фоиз ба бақияи боқимондаи ўҳдадорӣ пайдо шавад. Маблағи хароҷоти молиявӣ, ки ба давраи ҳисоботи рост меояд, арзиши дебити ҳисоби 66110 «Хароҷот дар намуди фоиз» дар мукотибот бо ҳисоби 22250 «Суди саҳмияҳои пардохтшаванда» инъикос меёбад. Қисми боқимондаи пардохти иҷораи барои давра ҳисобкарда шуда аз рӯи дебити ҳисоби 22650 «ўҳдадорӣ аз рӯи иҷораи молиявӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22060 «Дигар ўҳдадориҳои кӯтоҳмуддат» инъикос меёбад.

Ҳисоби 22700 «Даромадҳои мавқуфгузошта».

Ҳисоби 22700 - барои баҳисобгирии даромади давраҳои оянда- даромадҳое, ки дар натиҷаи баъзе додугирифтҳо пайдо мешаванд, пешбинӣ шудааст, аммо дар СБҲМ эътирофи ин даромадҳо ба давраҳои минбаъдаи ҳисоботӣ мавқуф гузошта мешаванд. Дар ҳисоби 22700 «Даромадҳои мавқуфгузошта» маблағи даромади давраҳои оянда, ки эътирофи онҳо ба давраи зиёдтар аз 12 моҳи баъди санаи ҳисоботӣ мавқуф гузошта шудааст инъикос меёбад.

Мисоли ҳолатҳое, ки даромади мавқуфгузошта пайдо мешавад, мусоида ё кўмаки молиявӣ, баҳисобгирии амалиётҳои фурӯши дороиҳо бо иҷораи мутақобила буда метавонанд.

Мусоидае (субсидияе), ки СБҲМ (IAS) 20 «Ҳисобгирии субсидияҳои давлатӣ ва ошкоркунии маълумот оид ба кўмаки давлатӣ» ҳамчун мансуб ба даромад муқаррар мекунад, аз рӯи кредити 22700 лаҳзаи ин мусоида эътироф карда мешавад – пулӣ ё ғайрипулӣ инъикос меёбад. Мусоидаи ғайрипулӣ аз рӯи арзиши одилонаи дороиҳои ғайрипулӣ ба сифати мусоидагирифташуда баҳо дода мешаванд.

Эътирофи даромади давра аз рӯи мусоида, ки ба даромад мансуб аст дар баҳисобгирӣ бо дебити ҳисоби 22700 дар мукотибот бо ҳисоби 44020 «Дигар даромад аз фаъолияти амалиётӣ» инъикос меёбад.

Эътирофи даромад аз рӯи мусоидаҳо, ки СБҲМ (IAS) 20 «Ҳисобгирии субсидияҳои давлатӣ ва ошкоркунии маълумот оид ба кўмаки давлатӣ» ҳамчун мусоидаи мансуб ба дороиҳо муқаррар мекунад, дар баҳисобгирӣ аз рӯи ду усул инъикос меёбад, ки СБҲМ (IAS) 20 «Ҳисобгирии субсидияҳои давлатӣ ва ошкоркунии маълумот оид ба кўмаки давлатӣ» ҳамчун альтернативҳои истифода мешудагӣ дида баромадааст.

Тибқи яке аз ин усулҳо, даромади мавқуфгузошта аз рӯи мусоидаҳо даромад дар давоми мўҳлати истифодаи фоидаовари мустаҳкам ва сарфакоронаи дорои дарозмуддат, ки аз ҳисоби мусоида харидори ё ташкил карда шудааст, эътироф карда мешавад.

Қоидаи мазкур дар ба ҳисобгирӣ ба таври зерин амалӣ мегардад: маблағи даромади эътирофшуда аз ҳисоби 22700 «Даромади мавқуфгузошта» ба кредити ҳисоби 60070 «Дигар даромади ғайриамалиётӣ» дар як вақт бо мукотибот аз рӯи ҳисобкунии истехлоки дорои дарозмуддат навишта мешавад.

Агар дар нисбати мусоидаи дар ҳисоби даромади мавқуфгузошта талабот оид ба баргардонидан аз рӯи ин ё он сабаб мавҷуд бошад, он гоҳ маблағе, ки бояд баргардонидан шавад, аз ҳисоббароварда мешавад;

- ба дебети ҳисоби 22700 дар мукотибот бо ҳисобҳои воситаҳои пулӣ ё бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» дар худудҳои бақияи ҳисоби 22700 дар лаҳзаи пайдо шудани талабот дар бораи баргардонидан;
- ба дебети ҳисоби 66170 «Дигар хароҷоти ғайриамалиётӣ»- дар маблағе, ки аз бақияи ҳисоби 22700 «Даромади мавқуфгузошта» баланд мебошад.

Айнан ба монанди мусоидаҳои давлатӣ бояд мусоидаҳои аз субъектҳои ғайритиҷоратӣ гирифташуда ба ҳисоб гирифта шаванд. Ҳамзамон истилоҳи дар таҷриба зуд-зуд истифодашавандаи «Грант»-ро бояд ҳамчун ҳаммаъноии истилоҳи «Мусоида» фаҳмид, агар фақат грант ба субъект бебозгашт пешниҳод карда нашаваду умуман, барои аз тарафи субъект иҷро кардани шартҳои муайяни бо фаъолияти иқтисодии ӯ алоқаманд.

Амалиётҳо бо фуруши иҷораи мутақобила фуруши дороиро бо иҷораи мутақобилаи минбаъдаи он аз тарафи фурушанда дар назар дошта мешавад.

Агар фуруш бо иҷораи мутақобила ба иҷораи молиявӣ оварда расонад, он гоҳ фоида ҳангоми фуруши дорои пайдошуда ва ҳамчун фарқият байни пули чамъшуда аз фуруш ва арзиши тавозунӣ муайян мешудагӣ ҳамчун даромади давраҳои оянда инъикос меёбад ва ба сифати даромади давраи ҳисоботи дар давоми мӯҳлати иҷора эътироф карда мешавад. Ин қоидаи СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» дар баҳисобгирӣ ба таври зерин инъикос меёбад:

- аз рӯи кредити ҳисоби 22700 пули чамъшуда аз фуруши дорои, ки бо иҷораи мутақобила фурухта шудааст;
- аз рӯи дебети 22700 арзиши тавозунии дорои инъикос меёбад;
- бақияи ҳисоби 22700 (фоида аз фуруши дорои) бо қисмҳои баробар дар давоми мӯҳлати иҷора дар дебети ҳисоби 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» азҳисоб бароварда мешавад.

Агар фуруш бо иҷораи мутақобила ба иҷораи амалиётӣ оварда расонад ва ҳамзамон нархи фуруш аз арзиши одилонаи дорои фурухташуда баланд бошад, он гоҳ арзиши тавозунии дорои то арзиши одилона аз нав баҳо дода мешавад ва маблағи азнавбаҳодихӣ ҳамчун фоида ё зарар аз фаъолияти ғайриамалиётӣ эътироф карда мешавад. Фарқият байни пули чамъшуда аз фуруш ва арзиши одилонаи дорои ҳамчун даромади мавқуфгузошта ба ҳисоб гирифта мешавад ва ба ҳисоби даромад аз фаъолияти ғайриамалиётӣ дар давоми давраи тахминии истифодаи дорои навишта мешавад. Амалан амалиёти чунин фуруш бо иҷораи мутақобилан амалиётӣ метавонад дар баҳисобгирӣ ба таври зерин инъикос ёбад;

- ба санаи фуруши маблағи фарсудашавии чамъшуда аз рӯи дорои фурухташуда ба кредити ҳисоби баҳисобгирии воситаҳои асосӣ навишта мешавад;
- фарқият байни арзиши одилона ва арзиши тавозунӣ ба дебет ё кредити ҳисоби баҳисобгирии воситаҳои асосӣ дар мукотибот бо ҳисоби 66060 «Даромад аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат», бо ҳисоби 66160 «Зарар аз хориҷшавии дороиҳои дарозмуддат» азҳисоббароварда мешавад;
- арзиши нави тавозунии дорои баробар ба арзиши одилонаи он ба дебети ҳисоби 22700 навишта мешавад;
- пули чамъшуда аз фуруши дорои аз рӯи кредити ҳисоби 22700 «Даромади мавқуфгузошта» инъикос меёбад.

Ҳисоби 22800 «ӯҳдадорӣҳои андозии мавқуфгузошта»

Ҳисоби 22800 «ӯҳдадорӣҳои андозии мавқуфгузошта» барои чамъбасти иттилоот оиди ӯҳдадорӣҳои андозии мавқуфгузошташуда, ки ҳангоми дар баҳисобгирӣ инъикос намудани андоз аз фоида мутабиқи СБҲМ (IAS) 12 «Андозҳо аз фоида» бо усули ӯҳдадорӣ пайдо мешаванд, пешбинӣ шудааст.

Барои инъикоси андоз аз фоида бо усули ӯҳдадорӣ, ки муқаррароти СБҲМ (IAS) 12 «Андозҳо аз фоида» пешбинӣ менамояд, субъектҳо вазифадоранд, ки ҳангоми мавҷуд будани шартҳои муайян ӯҳдадорӣҳои андозии мавқуфгузошташударо ба маблағи дахлдори

андози босамар аз фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванла, ки дар санаи ҳисоботӣ мавҷуд мебошад, дар ҳисобگیری инъикос намоянд.

Ҳангоми эътирофи нахустин ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошташуда аз рӯи кредити ҳисоби 22800 дар мукотибот бо ҳисобҳои зерин:

66200 «Харочотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз Ҷоида»

22310 «Андоз аз Ҷоида барои пардохт» ва мумкин аст дар мукотибот бо ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» инъикос карда мешаванд.

Дар ин ҳолат маблағи харочотҳо аз рӯи андоз барои давраи ҳисоботӣ бояд ба маблағи ӯҳдадориҳои ҷорӣ андозӣ (K^T ҳисоби 22310), чамъ ё ки тарҳи андозҳои мавқуфгузошташуда (D^T ҳисоби 11700 ё ки K^T ҳисоби 22800) мувофиқат намоянд.

Талаботҳои андозии мавқуфгузошта) метавонанд зерин таъсири якҷанд фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда ба вуҷуд оянд. Барои осон намудани рафти баҳисобگیری тавсия карда мешавад, ки дар Нақшаи ҷорӣ ҳисобҳо ҳисобҳои алоҳида баҳисобگیری талаботҳои андозии тамдидӣ дар доираи фарқиятҳои муваққатии мавҷудбуда пешбинӣ карда шавад.

Фарқияти муваққатӣ аз як ва ҳамон модда баҳисобگیری дар давраҳои гуногун метавонад ҳамчун маблағи андозбандӣ ё ки ҳамчун маблағи тарҳшаванда муайян карда шавад, ки андозии босамари он мутаносибан ҳамчун ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошташуда, ё ки талаботҳои андозии тамдидӣ (мавқуфгузошта) инъикос карда мешаванд.

Барои соддагардонии баҳисобگیری андозии босамар аз ҳисоби фарқиятҳои муваққатии тағйирёбанда, тавсия дода мешавад, ки андозҳои мавқуфгузошташуда дар як ҳисоби дурақама, масалан 11700/22800 «Андозии босамари фарқиятҳои муваққатӣ аз рӯи воситаҳои асосӣ (ё ки аз рӯи қарзҳои беъэтимод ва ғ.х.)» ба ҳисоб гирифта шаванд ва дар ҳисоби мазкур тамоми тағйиротҳо аз рӯи андозҳои мавқуфгузошташуда инъикос карда шаванд:

- ҳангоми мавҷуд будани талаботҳои андозии тамдидӣ (мавқуфгузошта) натиҷаи бадастомада аз рӯи дебити ҳисоби мазкур инъикос карда шавад;
- ҳангоми мавҷуд будани ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошташуда – аз рӯи кредити ин ҳисоб дар мукотибот бо ҳисоби 66200 «Харочотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз Ҷоида» ва ҳисоби 22310 «Андоз аз Ҷоида барои пардохт» инъикос карда шавад.

Дар тавозуни муҳосибӣ бақияи дебити ҳисобҳои дурақама дар моддаи «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» инъикос карда шуда, бақияи кредитӣ бошад дар моддаи «ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошта» инъикос карда мешавад.

СБҲМ (IAS) 12 «Андозҳо аз Ҷоида» барои ҳисоббаробаркунии мутақобила бақияи дебитӣ ва кредитии андозҳои мавқуфгузошташуда, яъне ҳисоббаробаркунии байни талаботҳои андозии мавқуфгузошта (ҳисоби 11700) ва ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошта (ҳисоби 22800) маҳдудиятҳои қатъӣ муқаррар намоянд. Субъект метавонад чунин ҳисоббаробаркуниҳоро танҳо дар ҳолати мавҷуд будани шартҳои муайян амалӣ намоянд.

Ҳангоми кам гардидан ё ки пардохт гардидани ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошташуда дилхоҳ андозии босамар аз рӯи фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда дар дебити ҳисоби 22800 «ӯҳдадориҳои андозии мавқуфгузошташуда» дар мукотибот бо ҳисобҳои 66200 «Харочотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз Ҷоида» ва 22310 «Андоз аз Ҷоида барои пардохт» ва мумкин аст дар мукотибот бо ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта» инъикос карда шавад.

Дар ин ҳолат маблағи харочотҳо аз рӯи андоз барои давраи ҳисоботӣ бояд ҳамчунин ба маблағи ӯҳдадориҳои ҷорӣ андозӣ (K^T ҳисоби 22310) чамъ ё ки тарҳи андозҳои мавқуфгузошташуда (D^T ҳисоби 11700 ё ки K^T ҳисоби 22800) мувофиқат намоянд.

ҚИСМИ Ш. САРМОЯИ ХУДӢ

Дар консепсияи тайёр кардан ва тартиб додани ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) мутабоқи Стандартҳои байналмилалии ҳисоботи молиявӣ сармоя ҳамчун элементи (чӯзӣ)

ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) ба шумор рафта, ҳамчун ҳисса дар дороиҳои субъект, ки баъди тарҳ намудани ҳамаи ӯҳдадориҳои ӯ боқӣ мемонад, ба ҳисоб меравад. Дар тавозун барои он ки ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) маълумотҳо оиди чанбаҳои ҳуқуқӣ ва дигар чанбаҳои, ки қобилияти субъектро оиди тақсимот ё чи гуна истифобари сармоя дарбар мегиранд ва инчунин оиди мавҷудияти бартарии муайяни як қисми соҳибмулкони дар назди дигари онҳо оид ба гирифтани дивидентҳо пешниҳод гарданд, сармоя метавонад ба зергурӯҳҳо тақсим карда шавад.

Гурӯҳи ҳисобҳои 33000 «Сармояи эълоншуда (оинномавӣ)»

Ҳисоби 33000 «Сармояи эълоншуда (оинномавӣ)» барои ҷамъбасти иттилоот оиди ҳолат ва гардиши сармояи оинномавии субъектҳои хоҷагидор новобаста аз шакли моликият пешбинӣ карда шудааст.

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои пешбурди баҳисобгирии сармояи оинномавӣ ҳисобҳои зерин пешбинӣ шудаанд:

33010	Саҳмияҳои оддӣ
33020	Саҳмияҳои имтиёзнok
33030	Сармояи барилова пардохтшуда
33090	Саҳмияҳои худии бозхаридшуда

Аз рӯи кредити ҳисобҳои 33010 «Саҳмияҳои оддӣ» ва 33020 «Саҳмияҳои имтиёзнok» амалиётҳо оид ба ташаккул ва зиёдшавии сармояи оинномавӣ мутобиқи қонунгузори Хумҳурии Тоҷикистон, ки фаъолияти ҷамъиятҳои саҳҳомӣ ва дигар субъектҳои хоҷагидорро ба танзим мебароранд, инъикос карда мешаванд. Дар дебети ин ҳисобҳо камшавии сармояи оинномавӣ дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ ва ҳуҷҷатҳои таъсисии муассисон инъикос карда мешавад.

Арзиши умумии номиналии саҳмияҳои барориши таъсисӣ аз рӯи кредити ҳисобҳои 33010 ва 33020 дар мукотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ» инъикос карда мешавад. Пардохт ба муассисони саҳмияҳои барориши таъсисӣ аз рӯи кредити ҳисоби 10600 дар мукотибот бо ҳисобҳои зерин инъикос карда мешавад:

- бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ, агар саҳмияҳо бо маблағҳои пулӣ пардохт карда шаванд. Агар саҳмияҳо бо асъори хоричӣ пардохт гарданд, онгоҳ дохилшавии асъори хоричӣ аз рӯи кредити ҳисоби 10600 ба маблағе, ки ба арзиши асъори хоричӣ аз рӯи қурби муқаррарнамудаи баҳисобгирии Бонки миллии Тоҷикистон (БМТ) дар рӯзи гузаронидани амалиёт баробар аст, инъикос карда мешавад;
- бо ҳисобҳои баҳисобгирии захираҳои молию моддӣ, дороиҳои ғайригардони моддӣ ва ғайримоддӣ – агар саҳмияҳо бо дороиҳои ғайрипулӣ пардохт гарданд, ба маблағе, ки ба арзиши одилонаи дороиҳои гирифташуда баробар аст. Фарқияти байни қарздорӣ дебитории муассис ва арзиши одилонаи дороиҳои гирифташуда аз ҳисоби 10600 дар мукотибот бо ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Зиёдшавии сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ дар натиҷаи барориши минбаъдаи саҳмияҳо аз рӯи кредити ҳисобҳои 33010 ва 33020 танҳо баъди бақайдгирии ҳисобот оиди барориши қағазҳои қиматнок дар Агентии бозори қоғазҳои қиматнок ва сармоягузори хориҷии назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳақиқати барориши саҳмияҳоро тасдиқ менамояд, инъикос карда мешавад. Мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бозори қоғазҳои қиматнок» маблағҳое, ки аз ҳисоби ҷойгиркунии саҳмияҳо ба даст меоянд, дар ҳисоби ҷамъоваранда нигоҳ дошта мешаванд ва то охири мӯҳлати обуна (подписка) ва бақайдгирии ҳисоботи эмитент истифодаи онҳо манъ карда шудааст. Маблағҳое, ки ба суратҳисоби эмитент дар рафти обуна ба саҳмияҳо ворид мешаванд, дар

дебети ҳисоби 10240 «Воситаҳои пулӣ барои истифодабарии маҳдуд дар бонкҳо» дар мукотибот бо ҳисобҳои 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт», зерҳисоби «Маблағҳои аз ҳисоби ҷойгиркунии саҳмияҳо ба даст омада» ба ҳисоб гирифта мешаванд. Агар барориши саҳмияҳо ба амал омада бошад, онгоҳ баъди бақайдгирии ҳисобот оиди ҷамъбасти саҳмияҳо натиҷаҳои обунашавӣ чунин инъикос карда мешаванд:

- арзиши номиналии саҳмияҳо, ки нисбати онҳо шартномаи фурӯш ба имзо расонида шудааст, аз рӯи кредити ҳисоби 33010 ва 33020 дар мукотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ»;
- агар саҳмияҳо аз рӯи нархи барилова арзиши номиналии онҳо фурӯхта шуда бошанд, онгоҳ маблағи барилова аз рӯи кредити ҳисоби 33030 «Саҳмияҳои барилова пардохтшуда» дар мукотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ»;
- бақияи ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» аз рӯи маблағҳое, ки аз ҳисоби ҷойгиркунии саҳмияҳо ба даст омада ва ба санаи баргузори обуна пайдо гардидаанд, дар ҳисоби дахлдори 10600 «Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ» аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Зиёд намудани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳмомӣ бо роҳи зиёд намудани арзиши номиналии саҳмияҳои баровардашаванда аз рӯи кредити ҳисоби 33010 ва 33020 дар мукотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздорӣ муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи оинномавӣ» ба маблағе, ки ба андозаи зиёдкардашуда арзиши номиналии саҳмияҳо баробар аст, инъикос карда мешавад. Агар зиёдшавии арзиши номиналии саҳмияҳо аз ҳисоби тақисмоти сармояи барилова пардохтшуда ба вучуд омада бошад, онгоҳ андозаи зиёдшавии арзиши номиналии сармояи иловагӣ метавонад бе истифодаи ҳисоби 10600, яъне аз рӯи кредити ҳисобҳои 33010 ва 33020 дар мукотибот бо ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» инъикос карда шавад.

Камшавии сармояи оинномавии ҷамъияти саҳмомӣ аз ҳисоби камшавии арзиши номиналии саҳмияҳо аз рӯи дебити ҳисобҳои 33010 ва 33020 дар мукотибот бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» инъикос карда мешавад.

Камшавии сармояи оинномавии ҷамъияти саҳмомӣ аз ҳисоби барҳамдиҳии (баргардонидани) саҳмияҳои худии бозхаридашуда аз рӯи кредити ҳисоби 33090 «Саҳмияҳои худии бозхаридшуда» дар мукотибот бо ҳисобҳои 33010 ва 33020 ба андозаи маблағе, ки ба арзиши номиналии саҳмияҳои барҳамдодашуда баробар аст, инъикос карда мешавад.

Шахсони ҳуқуқие, ки ҷамъияти саҳмомӣ ба ҳисоб намеравад, сармояи гузошташудаи (маблағи ҷудонамудаи) соҳибмулкони дар ҳисоби 33000 «Сармояи эълоншуда (оинномавӣ)» ба ҳисоб мегиранд.

Ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» барои дар ҳисобгирӣ инъикос намудани арзиши иловашудаи молиқияте, ки ба соҳибмулкӣ шахси ҳуқуқӣ, иштирокчиён (муассисон) ва саҳмомон ҳамчун пардохти ҳиссаи худ дар сармояи оинномавӣ, ба арзиши номиналии саҳми онҳо ё арзиши номиналии саҳмияҳои харидоринамудаи онҳо гузаронида шудааст, ва махсусан:

- фарқияти байни арзиши номиналии ҳиссаи сармоя, ки аз рӯи оиннома муайян шудааст ва дорониҳои ғайрипулии аз рӯи арзиши ҳақиқӣ баҳододашуда, ки аз тарафи муассисон (иштирокчиён) ҳамчун пардохти ҳиссаи худ ба сармояи иловагӣ ворид карда шудааст;
- фарқияти байни даромад аз фурӯш ва арзиши номиналии саҳмияҳои баъди баровардашудаи муассисон (даромади эмиссионӣ);
- даромадҳое, ки ҳангоми хариди саҳмияҳо ва минбаъд фурӯши онҳо, ҳамчун саҳмияҳои худии ҷамъияти саҳмомӣ ба вучуд омадаанд (даромади эмиссионӣ);
- ҳиссаи иловатан гузошташудаи иштирокчиён бо маҳдудияти иловагӣ ё ки маҳдуд, бидуни сармояи иловагӣ, ки бо қарори маҷлиси иштирокчиён мутаносибан ҳамчун ҳиссаи онҳо ба сармояи иловагӣ гузошта шудааст, пешбинӣ шудааст.

Аз рӯи дебети ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» инъикос карда мешавад:

- харочотҳои транссаҳмиявие, ки ба ҷойгиркунӣ ё ки хариди саҳмияҳои худӣ алоқаманданд;
- бо назардошти зиёд гардидани арзиши номиналии саҳмияҳо, азнавтасимкунии сармояи барилова пардохташуда ба сармояи иловагӣ, агар ин бо қарори саҳҳомон пешбинӣ гардида бошад;
- қисми муайяни арзиши моликият, ки ба иштирокчиҳои ширкати хоҷагидорӣ, ҷамъияти масъулиятшарҳ маҳдуд ва ё иловагӣ ҳангоми хорич шудани он аз ҷамъият, ё ин ки бо тартиби қонун гардонидани талаботи кредиторони ин иштирокчиҳои аз рӯи қарзҳои шахсии ӯ пардохт мегардад;
- зарарҳое, ки ҳангоми хариди саҳмияҳо ва минбаъд фурӯши онҳо, ҳамчун саҳмияҳои худии ҷамъияти саҳҳомӣ ба вучуд омадаанд.

Ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» бақияи дебетӣ надорад. Дилхоҳ бақияи дебетии ин ҳисоб дар дебити ҳисоби 33200 «Ҷоидаи тақсимнашуда» ё ки ҳисоби 33300 «Сармояи захиравӣ» вобаста ба хусусияти амалиёт, ки пайдошавии бақияи дебетиро ба вучуд меорад, бояд аз эътибор соқит гардонидани шаванд.

Ҳисоби 33090 «Саҳмияҳои худии бозхаридшуда». Ин ҳисоб барои баҳисобгирии харид ва фурӯши саҳмияҳои худии ба муомилот баровардашудаи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ пешбинӣ гардидааст. Ҳисоби 33090 барои ҳисобҳои 33010 «Саҳмияҳои оддӣ» ва 33020 «Саҳмияҳои имтиёзнок» ҳисоби мутақобил ба шумор рафта, бақияи ин ҳисоб дар тавозуни муҳосибӣ дар қисми «Сармояи худӣ» бо нишонаи «тарҳ» ё ки бо ранги сурх ишорат карда мешавад.

Хариди саҳмияҳои худӣ аз тарафи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ чунин ба ҳисоб гирифта мешавад:

- арзиши номиналии саҳмияҳои харидшуда аз рӯи дебити ҳисоби 33090 «Саҳмияҳои худии бозхаридшуда» дар муқотибот бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» инъикос карда мешаванд;
- ҳангоми хариди саҳмияҳо бо нархе, ки аз арзиши номиналии онҳо зиёд аст, маблағи барзиёдӣ (изофанарҳ) аз рӯи дебити ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» дар муқотибот бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» дар ҳаҷми бақияи ҳисоби 33030 дар лаҳзаи амалӣ шудани амалиёт ва бо дебити ҳисоби дахлдори ҳисоби 33200 «Ҷоидаи тақсимнашуда» - ба маблағи барзиёдии бақияи ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» инъикос карда мешавад;
- ҳангоми хариди саҳмияҳо бо нарҳи камтар аз арзиши номиналии онҳо маблағи таҳфиф аз рӯи кредити ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» дар муқотибот бо ҳисоби 22040 «Дигар ҳисобҳо барои пардохт» инъикос карда мешавад. Фурӯши минбаъдаи саҳмияҳои худии харидоришудаи субъект чунин инъикос карда

мешавад:

- арзиши номиналии саҳмияҳои фурӯхташуда аз рӯи кредити ҳисоби 33090 «Саҳмияҳои худии бозхаридшуда» дар муқотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздории муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи иловагӣ» инъикос карда мешавад;
- ҳангоми фурӯши саҳмияҳо аз рӯи нарҳҳое, ки аз арзиши номиналии онҳо зиёд аст, маблағи барзиёдӣ аз рӯи кредити ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» дар муқотибот бо ҳисоби 10600 «Қарздории муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи иловагӣ» инъикос карда мешавад;
- ҳангоми фурӯши саҳмияҳо бо нарҳи камтар аз арзиши номиналии онҳо, маблағи таҳфиф аз рӯи кредити ҳисоби 10600 «Қарздории муассисон (иштирокчиён) аз рӯи саҳмҳо ба сармояи иловагӣ» дар муқотибот бо ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» дар ҳаҷми бақияи ҳисоби 33030 дар лаҳзаи амалӣ шудани амалиёт ва бо ҳисоби 33200 «Ҷоидаи тақсимнашуда» - ба маблағи таҳфифе, ки аз бақияи ҳисоби 33030 зиёд аст, инъикос карда мешавад.

Харочотҳои муомилотие, ки ба ҷойгиркунии сахмияҳо ё ки харидорӣ намудани сахмияҳои худӣ (харочотҳои транзаксионӣ) алоқаманданд, аз рӯи дебити ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» дар ҳаҷми бақияи ин ҳисоб ва кредити ҳисоби 33200 «Ҷоидаи тақсимнашуда» - ба маблағи барзиёдати бақияи ҳисоби 33030 инъикос карда мешаванд. Харочотҳои ба барориши сахмияҳо алоқаманд (пардохтҳо оиди бақайдгирӣ, ҷоп кардан, харочотҳо оиди гузаштани тартиботи листинг дар биржаҳои фондӣ, харочотҳои дохилии ба ҷалб намудани мутахассисони идоракунанда алоқаманд, харочотҳо оиди тайёр намудани проспекти барориш, харочотҳо оиди ҷойгиркунии сахмияҳо дар бозори дуҷумдараҷаи қоғазҳои қиматнок ва ғ.), ба харочотҳои транзаксионӣ дохил намешаванд. Чунин харочотҳо дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) ҳамчун харочотҳо аз ҷаъолияти ғайриамалиётӣ нишон дода мешаванд. Аз рӯи ин ҳисоб, инчунин харочотҳои транзаксионии муомилотӣ, ки амалӣ нагардидаанд, инъикос карда мешавад.

Гурӯҳи ҳисобҳои 33100 «Сармояи иловагӣ»

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои пешбурди баҳисобгирии сармояи иловагӣ чунин ҳисобҳо пешбинӣ шудаанд:

33110	Грантҳо ва маблағгузори мақсаднок
33120	Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии воситаҳои асосӣ
33130	Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии дороиҳои дигар
33140	Фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи амалиёт бо ҷузъҳои хориҷӣ
33150	Амволи арзишноки бебозгашт қабулшуда
33160	Дигар сармояи иловагӣ

Ҳисоби 33110 «Грантҳо ва маблағгузориҳои мақсаднок» барои баҳисобгирии амалиётҳо оиди дастрас намудани грантҳои бебозгашт ва маблағгузориҳои мақсадноке, ки аз тарафи донорон ва сармоягузорон барои дастгирии шароитҳои ҷаъолияти муътадили корхонаҳои қабулқунанда равона шудааст, пешбинӣ гардидааст. Ба андозаи истифодабарии маблағҳои гирифташуда ё ки ноилшавии маблағгузориҳои мақсаднок ҳисоби 33110 дебет карда шуда, ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» кредит карда мешавад.

Грантҳо ва маблағгузориҳои мақсаднок метавонанд хусусиятҳои пулӣ ё ғайрипулӣ дошта бошанд. Дар ҳолати қабул намудани воситаҳо дар шакли ғайрипулӣ, масалан дар шакли воситаҳои асосӣ, бақияи ҳисоби 33110 бо андозаи ҳисоб намудани фарсудаҷавӣ дар кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» тасҳеҳ карда мешавад.

Ҳисобҳои 33120 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии воситаҳои асосӣ» ва 33130 «Тасҳеҳот аз рӯи азнавбаҳодиҳии дороиҳои дигар» барои баҳисобгирии амалиётҳо оиди азнавбаҳодиҳии дороиҳо дар муқобили арзиши ибтидоии онҳо, ки мутобиқи СБҲМ дар ҳисобот дар қисми «Сармояи худӣ» инъикос мегардад, пешбинӣ шудааст. Баҳисобгирии азнавбаҳодиҳиро дар тафсири ҳисобҳои дахлдори дороиҳо нигаред.

Ҳисоби 33140 «Фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи амалиёт бо ҷузъҳои хориҷӣ». Ин ҳисоб барои баҳисобгирии фарқиятҳои қурбии пайдошуда, ки аз рӯи моддаҳои пулии ҳисботи молиявии (муҳосибии) субъект мутобиқи СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағироти қурби мубодилаи асъор» ҳамчун ҳиссаи сармоягузориҳои ҳолис дар корхонаи хориҷӣ гурӯҳбандӣ мешаванд, инчунин барои баҳисобгирии фарқиятҳои қурбие, ки ҳангоми азнав ҳисоб намудани ҳисботи молиявӣ (муҳосибӣ) оиди ҷаъолияти хориҷии субъект пайдо гардидаанд, пешбинӣ шудааст. Ҷаъолияти хориҷӣ – ин ҷаъолияти муштарак ё ки алоҳидаи ҳисоботсупорандаи корхонаҳои фаръӣ ё ки муттаҳидқардашудае мебошад, ки ҷаъолияти онҳо берун аз қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойгир аст ё амалӣ карда мешавад.

Агар моддаҳои ҳисоботҳои молиявии (муҳосибии) субъект ба таъйиноти шарҳ додашудаи банди 8-и СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағироти қурби мубодилаи асъор», ҷавобгӯ бошад, онгоҳ фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи ин моддаҳо дар ҳисоби 33140 дар муқотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии моддаи мазкур инъикос карда мешаванд. Масалан, фарқиятҳои қурбӣ аз рӯи вомҳое, ки субъект ба корхонаи хориҷӣ пешниҳод намудааст, дар дебет ё

кредити ҳисоби 33140 дар мукотибот бо ҳисоби 11620 «Қарзҳо, вомҳои додасуда» инъикос карда мешавад. Ҳангоми фурӯши сармоягузори ҳолис (дар мисоли мо – пардохтани вомҳо) фарқиятҳои қурбӣ, ки аз рӯи моддаи мазкур дар ҳисоби 33140 ҳам шудаанд, дар дебет ё кредити ҳисоби 33140 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии даромаду хароҷотҳо аз рӯи фаъолияти ғайриамалиётӣ аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Ҳангоми азнав ҳисоб намудани ҳисоботи молиявии (муҳосиби) чузъҳои хориҷӣ бо мақсади дохил намудани онҳо ба ҳисоботи молиявии (муҳосиби) субъект, фарқиятҳои қурбӣ пайдошуда ворид намудани тағйиротҳо ба сармояи субъект талаб наменамояд ва ҳамчун ғоида ё зарар аз рӯи фарқиятҳои қурбӣ инъикос карда мешаванд. Тартиботи азнавҳисобкунии ҳисоботи молиявӣ дар бандҳои 23 - 26 СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағироти қурби мубодилаи асъор» нишон дода шудааст.

Агар субъект дар корхонаҳои фаръӣ ё ки муттаҳидкардашудаи берун аз қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон сармоягузор бошад, онҳо он мутобиқи СБҲМ (IAS) 27, СБҲМ (IAS) 28, СБҲМ (IAS) 31 ҳисоботи молиявии корхонаро бо мақсади муайян намудани арзиши сармоя ба санаи ҳисоботие, ки дар ҳисоботи молиявии алоҳида (ғайриҷамъбасти) аз рӯи усули иштироки ҳиссаи пешниҳод мегардад, аз нав ҳисоб наменамояд. Тартиботҳои азнавҳисобкунӣ дар банди 32-и СБҲМ (IAS) 21 «Таъсири тағироти қурби мубодилаи асъор» муайян карда шудаанд. Фарқиятҳои қурбӣ ҳангоми азнавҳисобкунӣ пайдо гардида аз рӯи дебет ё кредити ҳисоби 33140 инъикос карда мешавад. Ҳангоми амалӣ намудани сармоягузорӣ ба корхонаи хориҷӣ фарқиятҳои пулии дар ҳисоби 33140 аз рӯи моддаҳои мазкур ҳамшуда дар дебет ё кредити ин ҳисоб дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии даромаду хароҷот аз рӯи фаъолияти ғайриамалиётӣ аз эътибор соқит гардонида мешавад. Дар ҳолати қисман амалӣ намудани сармоягузорӣ, танҳо қисми ҳамшудаи фарқиятҳои қурбӣ, ки мутаносибан қисми амалишудаи сармоягузори ташкил наменамояд, дар дебет ё кредити ҳисоби 33140 аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Ҳисоби 33150 «Амволи арзишноки бебозгашт қабулшуда» барои баҳисобгирии воситаҳои ҳамчун тӯҳфа қабулшуда пешбинӣ шудааст. Амволи арзишноки бебозгашт қабулшуда ҳангоми қабул аз рӯи арзиши одилона бо тарҳ намудани андозҳо дар тавозун инъикос карда мешаванд. Агар аз рӯи амволи арзишноки бебозгашт қабулшуда ҳангоми истифодабарӣ фарсудашавӣ (истеҳлок) ҳисоб карда шавад, пас ин маблағи ҳисобкардашудаи фарсудашавӣ (истеҳлок) ҳамчун даромад эътироф карда мешавад.

Ҳисоби 33200 «Ғоидаи тақсимнашуда»

Ғоидаи тақсимнашуда маблағи ғоидаи ҳолиси субъектро, ки дар давраи ҳисоботӣ (сол, семоҳа) ҳам шудааст ва метавонад, ки байни саҳҳомон ва иштирокчиён тақсим гардад, дарбар мегирад. Бақияи дебетии ҳисоби 33200 (Зарарҳои ҳамшуда) дар баҳисобгирии муҳосибӣ дар қисми «Сармояи худӣ» бо аломати «тарҳ» инъикос карда мешавад.

Ғоидаи ҳолиси ба даст омадаи давраи ҳисоботӣ аз рӯи кредити ҳисоби 33200 дар мукотибот бо ҳисоби 70000 «Маҷмӯи даромадҳо ва хароҷотҳо» инъикос карда шуда, зарарҳои давраи ҳисоботӣ аз кредити ҳисоби 70000 дар дебети ҳисоби 33200 аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Аз рӯи дебети ҳисоби 33200 «Ғоидаи тақсимнашуда» дар мукотибот бо ҳисоби 22250 «Суди саҳмияҳо (дивидендҳо) пардохташаванда» маблағи барои пардохт эълоншудаи дивидентҳо аз рӯи саҳмияҳои ҳамбияти саҳҳомӣ, инчунин маблағи ғоидае, ки бояд байни иштирокчиёни дигар ҳамбиятҳои хоҷагидорӣ тақсим гардад, инъикос карда мешавад.

Мутобиқи тартиби асосии баҳисобгирии иштибоҳоте, ки СБҲМ (IAS) 8 «Сиёсати баҳисобгирӣ, тағйирот дар баҳодиҳии бухгалтерӣ ва хатогиҳо» пешбинӣ намудааст, андозаи тасҳеҳоти ба давраи гузашта дахлдошта бояд, ки дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) бо роҳи тасҳеҳи бақияи ибтидоии ғоидаи тақсимнашуда нишон дода шавад. Бо назардошти ин, дар ҳисоботи давраи ҳисоботӣ ба маблағи иштибоҳоти асосие, ки ба давраҳои гузашта хосанд, аз рӯи дебет ё кредити ҳисоби 33200 дар мукотибот бо ҳисобҳои баҳисобгирии ҳамон

моддаҳои ҳисоботи молиявие, ки бояд тасҳеҳ шаванд, навишти муҳосибӣ (мукотибот) тартиб дода мешавад. Дар тавозуни муҳосибӣ ба маблағи тасҳеҳоти даровардашуда, бақияи ибтидоии ҳисоби 33200 тасҳеҳ карда мешавад. Тасҳеҳоте, ки ба ҳисоботи молиявӣ дар натиҷаи тағйирёбии сиёсати баҳисобгирӣ ворид карда мешавад, дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) ҳаммонанди соли қорӣ инъикос карда мешаванд, агар онҳо мутобиқи тартиби асосии баҳисобгирӣ ба тарзи ретроспективӣ истифода шаванд.

Аз рӯи дебети ҳисоби 33200 маблағҳои барзиёдӣ ё ки тахфифи арзиши номиналии саҳмияҳое, ки ҳангоми харид ва фурӯши минбаъдаи саҳмияҳои худӣ пайдо гардидаанд, ба маблағи барзиёдӣ бақияи маблағҳои ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» ва инчунин дигар амалиётҳое, ки тасҳеҳ додани сармояро ҳангоми нокифоя будани маблағҳо дар ҳисоби 33030 «Сармояи барилова пардохтшуда» талаб менамоянд, инъикос карда мешаванд.

Аз рӯи дебети ҳисоби 33200 дар мукотибот бо ҳисоби 33300 «Сармояи захиравӣ» маблағҳои чамъшудаи фоидаи холисе, ки барои тақимот маҳдуд карда шудаанд, инъикос карда мешаванд (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 33300 «Сармояи захиравӣ»).

Ҳисоби 33300 «Сармояи захиравӣ»

Аз рӯи кредити ҳисобҳои 33300 дар мукотибот бо ҳисоби 33200 «Фоидаи тақимнашуда» фоидаи чамъшудае, ки барои тақимот мутобиқи қонунгузорӣ ё ки қарори саҳҳомон ва иштирокчиён маҳдуд карда шудааст, инъикос карда мешавад.

Мисоли маҳдудияти тақсимоти фоида, ки бо қонунгузорӣ асос ёфтааст, талаботи моддаи 18 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи чамъиятҳои саҳомӣ» ба ҳисоб меравад, ки тибқи он чамъиятҳои саҳомии кушода ўҳдадоранд, ки дар ҳаҷми на камтар аз 5 % ва на зиёда аз 15% - и сармояи оинномавӣ сармояи захиравӣ ташкил намоянд. Дар асоси шартномаҳо ё ки қарори саҳҳомон ва иштирокчиён мумкин аст, ки дигар маҳдудиятҳо муқаррар карда шаванд. Масалан, шартномаи пешниҳод намудани қарз (кредит) метавонад маҳдудиятҳоро оиди пардохтани дивидентҳои пешбинӣ намояд, яъне саҳҳомон ва иштирокчиён метавонанд, ки оиди захира қардани маблағҳои худ барои васеъ намудани истеҳсолот, пурра намудани воситаҳои гардон ва ғ. х., қарор бароранд.

Дар асоси қарори қабулшуда оиди бекор намудани маҳдудиятҳо дар тақсимоти фоида, маблағи тасҳеҳоти (камшавии) захираҳо аз рӯи дебети ҳисобҳои 33300 дар мукотибот бо ҳисоби 33200 «Фоидаи тақсимнашуда (зарари рӯйпушнашуда)» инъикос карда мешавад. Аз рӯи дебети ин ҳисобҳо, инчунин тамоми дигар амалиётҳои вобаста ба азнавтасимкунии сармояи захиравӣ дар дигар ҳисобҳои сармояи худӣ инъикос карда мешавад.

Ҳисоби 33400 «Ҳиссаи ақаллият»

Ҳисоби мазкур барои инъикоси саҳми дороиҳои софи корхонаи фаръиро дар варақаи (ведомости) гардишӣ – бақиявии муттаҳидшудаи корхонаи модарӣ, ки корхонаи модарӣ ба он соҳибӣ надорад, таъин шудааст.

Аз рӯи ин ҳисоб дар баҳисобгирии муҳосибӣ мукотиботи ҳисобҳо гузаронида намешаванд.

Ҳиссаи ақаллият ин қисми дороиҳои софи корхонаи фаръӣ буда, он саҳмиеро дар назар дорад, ки корхонаи модарӣ бевосита ё бавоситаи корхонаҳои фаръӣ соҳиби он ҳисса намебошад.

Мисол: Агар корхонаи модарӣ танҳо 60% саҳмияҳои овоздиҳандаи корхонаи фаръиро харид намояд, онгоҳ 40% саҳмияҳо ба корхонаи модарӣ тааллуқ надоранд. Ин ҳамон қисми дороиҳои софи корхонаи фаръӣ мебошад, ки онро ҳиссаи ақаллият меноманд.

Дар тавозуни муҳосибӣ муттаҳиднамуда ҳиссаи ақаллият бояд ҷудогона аз ўҳдадориҳо ва сармояи саҳомӣ пешниҳод карда шавад.

Мувофиқи банди 22 СБҲМ 27 «Ҳисоботи молиявии муттаҳидкардашуда ва алоҳида» хиссаи ақаллият бо формулаи зерин муайян карда мешавад:

$$\text{ҲА} = \text{ҲАкдс} + \text{ҲАД}$$

дар инҷо, ҲА – хиссаи ақаллият,

ҲАкдс – хиссаи ақаллият дар дороиҳои софи корхонаи фарӣ ба санаи харид.

ҲАД – тағйирёбии хиссаи ақаллият, баъди хариди саҳмияҳои корхонаи фарӣ.

ҚИСМИ 4. ДАРОМАДҲОИ АМАЛИЁТӢ

Гурӯҳи ҳисобҳои 44000 «Даромадҳо аз фаъолияти амалиётӣ»

СБҲМ даромадро ҳамчун зиёдшавии манфиатҳои иқтисодӣ дар давоми давраи ҳисоботӣ, ки дар шакли дохилшавӣ ё зиёдшавии дороиҳо ё ин ки камшавии ӯҳдадориҳо ба вучуд омада, ба зиёдшавии сармояи худии аз пасандозҳои гузашташудаи соҳибмулкони субъект вобаста набуда оварда мерасонад, муайян менамояд.

Нақшаи ҳисобҳо гурӯҳбандии зерини даромадҳоро пешбинӣ менамояд:

- даромад аз фаъолияти амалиётӣ – фаъолиятҳои, ки ҳамчун фаъолияти асосӣ ба ҳисоб рафта, даромад меоранд ва дигар фаъолиятҳои, ки аз фаъолиятҳои сармоягузорӣ ва молиявӣ фарқ мекунанд;
- даромад аз фаъолияти (сармоягузорӣ ва молиявӣ) ғайриамалиётӣ.

Гурӯҳбандии даромадҳо аз рӯи фаъолиятҳои амалиётӣ, сармоягузорӣ ва молиявӣ ба муқаррароти пешбининамудаи СБҲМ (IAS) 7 «Ҳисобот оиди ҳаракати воситаҳои пулӣ» мувофиқат менамояд.

Субъектҳо даромадҳои худро аз рӯи намуди фаъолиятҳои, ки ба хусусиятҳои фаъолияти онҳо бештар мутобиқ аст, гурӯҳбандӣ менамоянд.

Ҳисобҳои Қисми 4 барои баҳисобгирии даромадҳои фаъолияти амалиётӣ пешбинӣ гардидаанд. Даромад ва хароҷотҳо аз рӯи фаъолияти ғайриамалиётӣ дар ҳисобҳои Қисми 6 «Даромад ва хароҷот аз фаъолияти ғайриамалиётӣ» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Ҳисобҳои баҳисобгирии даромадҳои ҳисобҳои муваққатӣ ба шумор мераванд. Баъди ба охир расидани давраи ҳисоботӣ бақияи ин ҳисобҳо дар кредити ҳисоби 70000 «Мачмӯи даромадҳо ва хароҷотҳо» аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои баҳисобгирии категорияҳои нисбатан хоси даромадҳои ҳисобҳои алоҳидаи зерин пешбинӣ гардидаанд:

44010	Даромад аз фурӯш
44020	Дигар даромадҳо аз фаъолияти амалиётӣ
44090	Баргардониши молҳои фурӯхташуда ва тахфиф

Ҳисоби 44010 «Даромад аз фурӯш» барои чамбастии иттилоот оиди даромад аз фурӯши молҳо ва қору хизматрасоние, ки дар рафти фаъолияти амалиётӣ ба даст омадаанд, пешбинӣ шудааст. Дар ҳисоби 44010 инчунин даромад дар шакли фоизҳо, пардохтҳои иҷозатномавӣ ва дивидентҳо ба ҳисоб гирифта мешаванд, агар онҳо танҳо дар рафти фаъолияти, ки аз тарафи субъект ҳамчун фаъолияти амалиётӣ гурӯҳбандӣ шудааст, ба даст омада бошанд.

Ба маблағи даромад танҳо воридоти умумии фоидаҳои иқтисодие, ки субъект ба даст овардааст, дохил мешаванд. Андозҳои бавоситае, ки аз харидорон ҳангоми фурӯши молҳо ва қору хизматрасонӣ ситонида мешаванд (андози арзиши иловашуда, аксизҳо, андоз аз

фурӯш), ҳамчун фоидаҳои иқтисодӣ ба ҳисоб нарафта, ба маблағи даромад дохил карда намешаванд.

Маблағҳое, ки субъект барои манфиатҳои шахси сеюм чамъ овардааст, ба маблағи даромад низ дохил карда намешаванд. Чунки дар муносибатҳои агентӣ (намояндагӣ) маблағҳое, ки ба манфиати соҳибмӯлк чамъ оварда шудаанд, даромади агент ба шумор намераванд. Даромади агент танҳо маблағи мукофотпулҳои комиссияи (агентӣ) ба ҳисоб меравад.

Молҳо ин маҳсулотҳое мебошанд, ки аз тарафи субъект барои фурӯш истехсол гардида ё ин ки барои фурӯш харидорӣ шудаанд ва инчунин дигар амволе, ки барои хариди фуруҳтан пешбинӣ шудаанд. Расонидани хизматҳо – ин аз тарафи субъект дар давоми мӯҳлати муайян иҷро намудани вазифаҳое, ки дар шартнома мувофиқа шудаанд, фаҳмида мешавад.

Даромад аз фурӯши молҳо ва хизматрасониҳо танҳо ҳамон вақт эътироф карда мешаванд, ки агар шартҳои эътироф намудани даромад, ки дар бандҳои 14 ва 20 СБҲМ (IAS) 18 «Даромад» муайян шудаанд, иҷро шуда бошанд. Даромади эътирофшуда дар кредити ҳисоби 44010 ба маблағи подоши аз харидорон ва супоришдиҳандагон гирифташуда ё ки гирифташаванда инъикос карда мешавад. Дар ин ҳолат, маблағи подош бо роҳи тарҳ намудани тахфифи тижоратӣ (тахфиф барои пардохти пеш аз мӯҳлат) ва тахфифи яклухте, ки ба харидорон ва супоришдиҳандагон ҳангоми фурӯши молҳо ва хизматрасонӣ пешниҳод мегардад, муайян карда мешавад.

Арзиши молҳои баргардонидашуда, маблағи арзонкардашудаи молҳои фурӯхташуда ва камшавии арзиши хизматрасониҳо бояд ҳамчун камшавии даромад ба ҳисоб гирифта шаванд. Агар амалиётҳои баргардонидани молҳо ва кам намудани арзиши онҳо дар ҳар як давраи ҳисоботӣ доимӣ такрор ёбад ва арзиши онҳо барои ҳисоботи молиявӣ таъсирнок бошад, пас онҳо бояд бо роҳи истифодабарии ҳисоби «захираҳо барои молҳои баргардонидашуда ва арзиши камшудаи онҳо» ба ҳисоб гирифта шаванд. Дар дигар ҳолатҳо арзиши молҳои баргардонидашуда ва камшавии арзиши онҳо аз рӯи дебети ҳисоби 44090 «Баргардониши молҳои фурӯхташуда ва тахфиф» дар мукотибот бо ҳисоби 10410 «Ҳисобҳо барои қабул» ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ҳисоби 44090 барои чамъ овардани маълумот оиди арзиши молҳои баргардонидашудаи харидорон, кам намудани арзиши онҳо ва тахфиф пешбинӣ карда шудааст. Ин ҳисоб барои ҳисоби 44010 ҳисоби мутақобили пасивӣ ба шумор меравад. Дар «Ҳисобот оиди фоида ва зарар» даромад бо роҳи тарҳ намудани арзиши молҳои баргардонидашудаи харидорон, кам намудани арзиши онҳо ва тахфиф инъикос карда мешавад. Дар дафтарҳои қайди (регистрҳои) муҳосибӣ бақияи ҳисоби 44090 «Баргардониши молҳои фурӯхташуда ва тахфиф» дар дебети ҳисоби 44010 «Даромад аз фурӯш» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

СБҲМ (IAS) 18 «Даромад» талаб менамояд, ки маблағи даромаде, ки аз мубодилаи молу хизматрасониҳо пайдо гардидааст, дар ҳисоботи молиявӣ (муҳосибӣ) ошкор карда шавад. Бо мақсади чамъ овардани маълумотҳое, ки ошкоркуниро талаб менамоянд, қобили қабул аст, ки барои баҳисобгирии даромад аз амалиётҳои мубодилавӣ ҳисоби алоҳида истифода бурда шавад. Андозаи даромад аз амалиётҳои мубодилавӣ мутобики муқаррароти банди 12-и СБҲМ (IAS) 18 «Даромад» муайян карда мешавад.

Агар нисбати эътироф намудани даромад оиди қабул намудани пардохтҳо норавшанӣ бошад, пас маблағи қарзҳои беъътимод на ин ки тасҳеҳи маблағи даромади эътирофшудаи ибтидоӣ, балки ҳамчун хароҷот эътироф карда мешавад (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 10400). Мукотиботи навиштҳои муҳосибӣ оиди баҳисобгирии даромад аз фурӯши молҳо ва хизматрасониҳо аз шакли пардохт вобастагӣ доранд. Чунончӣ, масалан, даромад аз фурӯши молҳо ё хизматрасониҳо аз рӯи пардохти пеш аз мӯҳлат дар кредити ҳисоби 44010 ва мукотиботи он бо ҳисобҳои баҳисобгирии воситаҳои пулӣ дар ҳазина инъикос карда мешавад. Дар дигар ҳолатҳо, даромадро ҳамчун фурӯш дар шакли қарз ба ҳисоб гирифта, аз рӯи

кредити ҳисоби 44010 «Даромад аз фурӯш» дар мукотибот ба ҳисобҳои баҳисобгирии ҳисобҳои барои қабул инъикос менамоянд.

Дар поён нақшаи навиштҳои муҳосибӣ оиди баҳисобгирии амалиётҳои нисбатан ҳоси даромад аз фурӯши молҳо ва хизматрасониҳо оварда шудааст:

Мазмун амалиёт	Рақами ҳисоби мукотиботӣ	
	Дебет	Кредит
1. Фурӯши молҳо ва хизматрасониҳо аз рӯи пардохти фаврӣ	10100	44010
2. Фавран баргардонидани маблағҳои пулии харидорон ё супоришдиҳандагон аз рӯи молҳои баргардонидашудаи онҳо	44090	10100
3. Фурӯши молҳо ва хизматрасонӣ дар шакли қарз (кредит):		
• эътироф намудани даромад аз фурӯш, бе тарҳ намудани тахфифи тичоратие, ки ба харидорон ва супоришдиҳандагон пешниҳод шудааст;	10410	44010
• маблағи тахфифе, ки ба харидорон ва супоришдиҳандагон аз рӯи ҳисобҳои дар давраи амали тахфиф пардохтгардида, пешниҳод шудааст.	44090	10410
4. Даромад аз мубодилаи молҳо ва хизматрасонӣ	10400	44010

Корхонаҳои сохтмонӣ метавонанд, ки дар ҳисоби 44010 даромадҳои ба дастомадаро аз рӯи шартномаҳои, ки мутобики муқаррароти СБҲМ (IAS) 11 «Шартномаҳо оид ба сохтмонӣ» ҳамчун шартномаҳои сохтмонӣ гурӯҳбандӣ шудаанд, ба ҳисоб гиранд. Маблағи даромаде, ки ҳамчун даромади давраи ҳисоботӣ эътироф шудааст, бо усули «ба андозаи тайёр будан» муайян карда шуда, дар «Ҳисобот оиди фоида ва зарар» дар ҳамон давраҳои ҳисоботие, ки қорҳои мазкур иҷро гардидаанд, инъикос карда мешаванд.

Барои ҳисобкунии даромади эътирофшуда бо усули «ба андозаи тайёр будан» даромад аз рӯи шартномаи сохтмонӣ чунин маблағҳоро бояд инъикос намояд:

- маблағи ибтидоии даромадро, ки дар шартнома мувофиқа шудааст, ва
- фарқияти маблағҳои қорҳои шартномавӣ, пардохтҳои даъвой ва ҳавасмандгардоние (ба он дараҷае, ки онҳо метавонанд ба даромад таъсир расонанд), ки ба ченкунии боваринок ниёз доранд.

Ташкилотҳои суғуртавӣ дар ҳисоби 44010 маблағи эътирофшудаи даромадро аз рӯи суғурта инъикос менамоянд. Ташкилоти суғуртавӣ метавонад ба ин ҳисоб зерҳисобҳои иловагӣ кушояд.

Даромад аз рӯи шартномаи суғуртавӣ дар кредити ҳисоби 44010 бо мукотибот дар ҳисобҳои воситаҳои пулӣ ва қарздории дебиторӣ инъикос карда мешавад.

Ҳисоби 44020 «Дигар даромадҳо аз ғайриамалиётӣ» Дар ин ҳисоб дигар даромадҳое, ки дар натиҷаи ғайриамалиётӣ субъект ба вучуд омада, аз даромадҳои фурӯши молҳо ва хизматрасонӣ фарқ мекунанд, ба ҳисоб гирифта мешаванд. Мувофиқи мақсад мебошад, ки аз рӯи ҳар як намуди даромад вобаста ба моҳияти онҳо баҳисобгирии ҷузъӣ пеш бурда шавад, масалан даромад аз иҷораи амалиётӣ, даромад аз пардохтҳои иҷозатномадихӣ, қаримаҳо, пеняҳо, қаримаҳои аҳдшикание, ки дар натиҷаи ғайриамалиётӣ

амалиётти субъект ба даст омадаанд, баргардонидани қарзхое, ки пеш аз мӯҳлат ҳамчун қарзҳои беъэтимод бе истифодаи ҳисоби захираҳои баҳододашаванда аз ҳисоб соқит гардонида шудаанд ва ғ. х.

Дигар дармадҳои модаҳои ғайримухим назар ба дигар амалиётҳо ё рӯйдодҳои ба ин монанд, бо тарҳ намудани хароҷотҳо дар ҳисоботи оиди фоида ва зарар метавонанд нишон дода шаванд.

Гуруҳи ҳисобҳои 44100 «Дармадҳо аз дороиҳои биологӣ»

Ҳисоби 44100 барои чамъбасти иттилоот оиди фоида ва зарар аз фаъолияти кишоварзӣ, ки мутобиқи СБҲМ (IAS) 41 «Кишоварзӣ» (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 11400 «Дороиҳои биологӣ» ва ҳисоби 10750 «Маҳсулоти кишоварзӣ аз дороиҳои биологӣ») муайян карда шудаанд, пешбинӣ гардидааст.

ҚИСМИ 5. ХАРОҶОТҲОИ АМАЛИЁТӢ

Гуруҳи ҳисобҳои хароҷотҳои амалиётӣ

Дар Нақшаи ҳисобҳо гуруҳбандии хароҷотҳое, ки дар рафти фаъолияти амалиётӣ вобаста ба вазифаҳои дахлдори онҳо, яъне ҳамчун қисми арзиши аслии фурӯш (ҳисоби 55000), фурӯш (55200), фаъолияти маъмурӣ (55300) сарф мегарданд, пешбинӣ шудааст. Хароҷотҳо оиди истеҳсоли дороиҳои биологӣ (ҳисоби 55100) ба ин гуруҳбандӣ дохил нагардида, дар ҳисоби алоҳида ба ҳисоб гирифта мешавад.

Ҳисобҳои ин қисм ҳисобҳои муваққатӣ ба шумор рафта, баъди ба охир расидани давраи ҳисоботӣ бо роҳи дар дебити ҳисоби 70000 «Маҷмӯи дармадҳо ва хароҷотҳо» аз эътибор соқит намудани онҳо, маҳкам карда мешаванд.

Ҳисоби 55000 барои баҳисобгирии арзиши аслии молу маҳсулоти фурӯхташуда ва хизматрасониҳо пешбинӣ шудааст (ниг. эзоҳ ба ҳисоби захираҳои моддӣ).

Ҳисоби 55100 «Хароҷотҳо аз рӯи истеҳсоли дороиҳои биологӣ» барои баҳисобгирии хароҷотҳо оиди истеҳсоли дороиҳои биологие, ки дар давраи ҳисоботӣ сарф шудаанд, пешбинӣ гардидааст.

Ҳисоби 55200 «Хароҷоти фурӯш» барои чамъбасти иттилоот оиди хароҷотҳое, ки хангоми фурӯши (таъмини) маҳсулоти тайёр ва молу хизматрасониҳо пайдо гардида, ба арзиши аслии фурӯш дохил намегарданд, пешбинӣ шудааст, аз он ҷумла:

- хароҷотҳо оиди ба анбор ҷойгиркунӣ ва барои фурӯш тайёр намудани молу маҳсулотҳо (ичора, истеҳлок, нигоҳдории анборхонаҳо ва таҷҳизотҳои анборӣ, муҳофиза, хароҷотҳои музди меҳнати кормандони анбор ва ҳиссаҷудокуниҳо ба суғуртаи иҷтимоӣ, суғуртаи захираҳо ва ғайраҳо);
- хароҷотҳо оиди амалӣ намудани (мусоидатнамоии) фурӯш (хароҷотҳо оид ба таблиғот (реклама), барасмиятдарории ҷевонҳо ва ғайраҳо);
- хароҷотҳои фурӯш ва ба харидорон расонидани молу маҳсулот (ичора, истеҳлок, нигоҳдории биноҳои савдо ва таҷҳизотҳои савдо, хароҷотҳои музди меҳнати савдогарон ва маблағи комиссиянии миёнаравҳо, хароҷотҳо оиди расонидани маҳсулот ба тавақуфгоҳҳои равонкунӣ, корҳои борбарорӣ ва борфарорӣ ва ғайраҳо);
- хароҷотҳои ба сиёсати фурӯши молу маҳсулот ё ки хизматрасонии кафолатнок алоқаманд (зарарҳо аз соқиткунии қарздории дебитории беъэтимод, хароҷотҳо аз рӯи хизматрасонии кафолатнок, хароҷотҳо аз рӯи савдои мукофотонӣ (подошӣ) ва дар шакли купонӣ).

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои баҳисобгирии хароҷотҳое, ки ба фурӯш алоқаманданд аз рӯи категорияи нисбатан хоси моҳияти онҳо ҳисобҳои зерин пешбинӣ шудааст:

55210 Хароҷоти реклама ва мусоидат ба фурӯш

55220	Харочоти музди меҳнат
55230	Харочоти ҳиссачудоқуниҳо ба фондҳои иҷтимоӣ
55240	Харочоти нигоҳдорӣ ва боркашонӣ
55250	Харочоти қарзҳои беъэтимод
55260	Харочоти хизматрасонии кафолатӣ
55270	Харочоти фарсудашавӣ ва истехлок
55280	Харочоти мукофотонӣ
55290	Дигар харочоти фурӯш

Аз рӯи дебети ҳисобҳои «Харочоти фурӯш» дар мукотибот бо кредити ҳисобҳои воситаҳои пулӣ, фарсудашавии ҷамъшуда, қарздории кредиторӣ, ӯҳдадорихоӣ ҳисобкардашуда ва ҷорӣ ва ғ., маблағи харочотҳои сарфшуда оиди ба анбор ҷойгиркунонӣ, захирақуни ва фурӯш инъикос карда мешаванд.

Аз рӯи кредити ҳисоби «Харочоти фурӯш», тартиботи дар охири давраи ҳисоботӣ маҳкам намудани ҳисобҳои муваққатии харочотҳои фурӯш ва дохил намудани ин харочотҳо ба натиҷаҳои ниҳони молиявии (фоида ва зарар) давраи ҳисоботӣ дар мукотибот бо ҳисоби 70000 «Маҷмӯи даромадҳо ва харочотҳо» инъикос карда мешавад.

Ҳисоби 55250 «Харочоти қарзҳои беъэтимод» барои баҳисобгирии маълумотҳо оиди баҳо додани харочотҳои қарзҳои дебитории беъэтимод, ки дар ҳисоби 10410 «Ҳисобҳо барои қабул» ва дигар ҳолатҳо ба вучуд меоянд, пешбинӣ гардидааст. Қарзҳои дебитории беъэтимод метавонанд аз рӯи ду усул баҳо дода шуда, аз эътибор соқит гардонида шаванд:

а) бо истифода бурдани захираҳо оиди қарзҳои беъэтимод (ҳисоби 10430). Дар ин ҳолат, маблағи ибтидоии муайяншудаи зиёдшавии захираҳо аз рӯи дебети ҳисоби 55250 «Харочоти қарзҳои беъэтимод» дар мукотибот бо ҳисоби 10430 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок» инъикос карда мешавад. Маблағи қарздории дебитории беъэтимод, ки бояд соқит карда шавад, аз кредити ҳисоби 10410 «Ҳисобҳо барои қабул» ва дигар ҳолатҳо, ки боиси пайдо гардидани қарздории дебитории беъэтимод мегарданд, дар дебети ҳисоби 10430 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок» аз эътибор соқит карда мешаванд. Агар бақияи ҳисоби захираҳо ба охири давраи ҳисоботӣ тасҳеҳотро ба самти камшавӣ талаб намояд, пас ин камшавӣ аз кредити ҳисоби 55250 «Харочоти қарзҳои беъэтимод» ва дигар моддаҳо, ки аз рӯи онҳо захира ҳисоб карда шудааст дар дебети ҳисоби 10430 «Захираҳо аз рӯи қарзҳои шубҳанок» дар ҳаҷми бақияи дебетии ҳисоби 55250 аз эътибор соқит гардонида шуда, ба маблағи фарқият ҳисоби 44020 «Дигар даромадҳо аз ғайриҷаҳати амалиётӣ» кредит карда мешавад.

б) бе истифода бурдани захираҳо оиди қарзҳои шубҳанок (ҳисоби 10430). Дар ин ҳолат, қарздории дебиторие, ки дар ҳисоби 10410 «Ҳисобҳо барои қабул» ва дигар ҳисобҳо ба ҳисоб гирифта шудааст, дар охири давраи ҳисоботӣ аз рӯи коҳишҳои арзиш санҷида мешавад ва маблағи коҳишҳои арзиш дар дебети ҳисоби 55250 дар мукотибот бо ҳисоби 10410 ва дигар ҳисобҳо (ки дар онҳо қарздорӣ мавҷуд аст) дар ҳамон давраи ҳисоботие, ки қарздории дебиторӣ барои соқитқуни ҳамчун қарзи беъэтимод эътироф шудааст, аз эътибор соқит гардонида мешавад ва арзиши тавозунии он аз кредити ҳисоби 10410 дар дебети ҳисоби 55250 соқит карда мешавад.

Аз рӯи дебети ҳисоби 55260 «Харочоти хизматрасонии кафолатӣ» харочотҳои инъикос карда мешаванд, ки ба иҷрои ӯҳдадорихоӣ субъект оиди хизматрасонии кафолатнок ва ивази молу масолеҳи фурӯхташуда бо сабаби дар онҳо ошкор гардидани ноқисҳои бартарарнашаванда алоқаманданд. Харочотҳо оиди хизматрасониҳои кафолатнок метавонанд бо ду усул инъикос карда шаванд:

а) аз кредити ҳисобҳои баҳисобгирии захираҳои моддию молӣ, харочотҳои ҳисобкардашудаи музди меҳнат, ҳиссачудоқуниҳо ба фонди иҷтимоӣ, ҳисобҳо барои қабули хизматрасониҳои корхонаҳои канорӣ ва ғ.х. бевосита соқит намудани харочотҳои воқеӣ оиди таъмири кафолатнок, хизматрасонӣ ва ивази молҳои

фурӯхташуда. Бевосита соқит намудани харочотҳо оиди хизматрасонии кафолатнок имконпазир аст, агар харочотҳои харсола барои ҳисоботи молиявӣ муҳим набоянд.

б) бо роҳи таъсис додани захираи харочотҳои имконпазир оиди хизматрасонии кафолатнок. Ҳисоб намудан ва тасҳеҳи захира ба самти зиёдшавӣ аз рӯи дебити ҳисоби 55260 «Харочоти хизматрасонии кафолатӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 22400 «Захираҳои харочот ва пардохтҳои дарпешистода» инъикос карда мешавад. Харочотҳои воқеӣ аз рӯи хизматрасонии кафолатнок дар дебити ҳисоби 22400 аз эътибор соқит гардонида мешавад. Агар бақияи ҳисоби захира ба самти камшавӣ тасҳеҳот талаб намояд, пас маблағи камшавӣ аз кредити ҳисоби 55260 дар дебити ҳисоби 22400 дар ҳаҷми бақияи дебити ҳисоби 55260 аз эътибор соқит гардонида шуда, ба маблағи фарқият ҳисоби 44020 «Дигар даромадҳо аз ғайриамалиётӣ» кредит карда мешавад.

Аз рӯи дебити ҳисоби 55280 «Харочоти мукофотонӣ» харочотҳои инъикос карда мешаванд, ки ба ташкил ва амалӣ намудани фурӯш аз рӯи низоми мукофотонӣ алоқаманданд. Баъзе субъектҳо ба харидорон барои харидорӣ намудани миқдори муайяни молҳо ё ки харидорӣ намудани молҳо ба маблағи муайян мукофот пешниҳод менамоянд. Дар ин ҳолат ҳуқуқи харидорро ба мукофот чекҳои пешниҳодшуда, купонҳои ҷамшуда ва ғ. х. метавонад тасдиқ намоянд. Тамоми харочотҳои ба ташкили савдои мукофотонӣ алоқаманд, аз он ҷумла арзиши аслии маҳсулоти ба харидорон ба сифати мукофот додашуда, ҳамчун харочоти амалӣ намудани фурӯш дар дебити ҳисоби 55280 ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Харочотҳо оиди мукофотонӣ метавонад бо ду усул ба ҳисоб гирифта шаванд:

а) бо усули дар дебити ҳисоби 55280 бевосита соқит намудани харочотҳои воқеӣ, аз он ҷумла арзиши аслии молҳои ба харидорон ба сифати мукофотонӣ додашуда. Ин усул танҳо ҳамон вақте истифода мегардад, ки агар низоми савдои мукофотонӣ аз харидорон ҷамъ овардани чекҳо, купонҳо ва ғ. х., ки барои мукофот ҳуқуқ медиҳанд, пешбинӣ нанамояд, инчунин дар ҳолатҳои, ки харочотҳо аз рӯи низоми мукофотонии савдо барои ҳисоботи молиявӣ муҳим нестанд.

б) бо усули таъсис додани захира. Захира аз рӯи кредити ҳисоби дахлдори 22400 «Захираҳои харочот ва пардохтҳои дарпешистода» дар мукотибот бо ҳисоби 55280 «Харочот аз рӯи мукофотонӣ» ҳисоб карда мешавад. Дар ин ҳолат, харочотҳои воқеӣ, аз он ҷумла арзиши аслии молҳои, ки ба харидорон ба сифати мукофот дода шудаанд, дар дебити ҳисоби дахлдори 22400 аз эътибор соқит гардонида мешаванд.

Ҳисобҳои 55300 «Харочотҳои умумӣ ва маъмурӣ» барои ҷамъбасти иттилоот оиди харочотҳои, ки дар давраи ҳисоботӣ ба вучуд омада, ба арзиши аслии захираҳои молию моддӣ дохил намегарданд ва ба фурӯши молҳо ва қору хизматрасонӣ алоқаи бевосита надоранд, пешбинӣ гардидаанд.

ҚИСМИ 6. ДАРОМАД ВА ХАРОЧОТ АЗ ҒАЪОЛИЯТИ ҒАЙРИАМАЛИЁТӢ

Ҳисобҳои 66000 «Даромад аз ғайриамалиётӣ»

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои инъикос намудани даромадҳо аз ғайриамалиётӣ (сармоягузорӣ ва молиявӣ) субъект чунин ҳисобҳои алоҳида пешбинӣ шудааст:

66010	Даромад дар намуди фоизҳо
66020	Даромад аз сармоягузориҳо
66030	Даромад аз суди саҳмияҳо(дивидендҳо)
66040	Даромад аз фарқияти қурбӣ
66050	Даромад аз мубодилаи асъор
66060	Даромад аз хоричшавии доронҳои дарозмуддат
66070	Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ

Даромадҳои ғайриамалиётӣ дар намуди фоизҳо ва даромадҳо аз суди саҳмияҳо айнан ба мисли ҳисоб намудани онҳо аз рӯи даромад аз ғайриамалиётӣ ҳисоб карда мешаванд.

Мутобиқи талаботи СБҲМ даромад дар намуди фоизҳо дар натиҷаи аз тарафи дигар корхонаҳо истифодабарии дороии субъектҳо, ки даромад дар шакли фоизҳо ба даст меоранд, пайдо мегардад. Фоизҳо бояд дар асоси таносуби вақте, ки даромади босамари дороиро ба ҳисоб мегирад, эътироф карда шаванд. Даромадҳои фоизӣ инчунин маблағи истехлоки фарқиятҳои дилхоҳ байни арзиши ибтидоии тавозунии қоғазҳои қиматноки қарзӣ (вобарғҳо, векселҳо, ВДХ ва ғайраҳо) ва арзиши онҳоро дар лаҳзаи пардохт дарбар мегирад. Тартиби дар баҳисобгирӣ инъикос намудани истехлоки тахфиф ва подош (мукофотҳо) аз рӯи қоғазҳои қиматноки қарзиро дар эзоҳи ҳисобҳои 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» ва 10400 «Қарздорӣ дебитории тичоратӣ» нигаред.

Агар қоғазҳои қиматнок бо арзиши фоизҳои пардохтнагардида харидорӣ шуда бошад, пас маблағи ин фоизҳо ҳамчун даромад эътироф нагардида, ҳамчун камшавии арзиши тавозунии қоғазҳои қиматноки қарзӣ аз эътибор соқит гардонида мешавад. Танҳо фоизҳои, ки баъди санаи харидорӣ намудани қоғазҳои қиматноки қарзӣ барои қабул ҳисоб карда шудаанд, ҳамчун даромад эътироф карда мешаванд. Тартиби баҳисобгирии фоизҳоеро, ки ба арзиши қоғазҳои қиматноки қарзӣ ҳангоми харидорӣ намудани онҳо дохил мешаванд, дар эзоҳ ба ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» нигаред.

Дар ҳолате, ки оиди ба даст омадани маблағе, ки ба таркиби даромад дохил карда шудааст, норавшанӣ пайдо мегардад, маблағи ба даст наомада ё ки маблағе, ки эҳтимолияти ба даст омадани он ба сифр баробар аст, на ин ки ҳамчун тасҳеҳи маблағи эътирофшудаи ибтидоии даромад, балки ба сифати хароҷот эътироф карда мешавад.

Даромад – суди саҳмияҳо (дивидентҳо) ҳамон вақт эътироф карда мешаванд, ки агар ҳуқуқи соҳибмулкони дорой барои гирифтани суди саҳмияҳо муқаррар шуда бошад. Ба маблағи даромад суди саҳмияҳо, ки аз тарафи субъект эълон карда шудаанд ва сармоягузориҳо, ки бо усули иштироки ҳиссаӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд, дохил карда намешаванд.

Вақте, ки суди саҳмияҳо аз рӯи қоғазҳои қиматноки ҳиссаӣ то лаҳзаи харидорӣ намудани қоғазҳои қиматнок эълон карда мешаванд, пас онҳо аз арзиши ибтидоии қоғазҳои қиматнок тарҳ карда шуда, даромад эътироф карда намешаванд. Агар чунин тақсимодро амалӣ кардан душвор бошад, пас суди саҳмияҳо дар лаҳзаи ба даст омадан ба сифати даромад эътироф карда мешаванд, агар танҳо онҳо маъмулан пардохт намудани қисми муайяни арзиши ибтидоии қоғазҳои қиматноки ҳиссавиро дарбар нагиранд. Тартиби баҳисобгирии суди саҳмияҳои эълоншуда ва то харидорӣ шудани қоғазҳои қиматноки ҳиссаӣ пардохт нагардидаро дар эзоҳ ба ҳисоби 10300 «Сармоягузориҳои кӯтоҳмуддат» нигаред.

Даромад – пардохтҳои иҷозатномадихӣ – пардохтҳоеро барои истифодабарии дигар тарафи дороиҳои дарозмуддати субъект, ба монанди патентҳо, нишони молӣ, ҳуқуқи муаллифӣ, таъмини барномаи компютерӣ ва ғайраҳо дарбар мегирад. Аз нуқтаи назари амалӣ, эътироф намудани даромад барои тамоми мӯҳлати амали шартнома метавонад дар асоси баробарӣ амалӣ карда шавад.

Даромад аз иҷораи амалиётӣ маблағи пардохтҳои иҷоравиеро, ки дар асоси баробарӣ барои тамоми мӯҳлати иҷора ҳисоб карда шудаанд инъикос менамояд, ҳатто агар пардохт дар дигар асос гузаронида шавад.

Субъектҳо, ки дар натиҷаи ғайриамалиётӣ (ғайриамалиётӣ) соҳиби суди саҳмияҳо (дивидентҳо) ва фоизҳо мегарданд, даромадҳои худро дар шакли фоизҳо ва суди саҳмияҳо дар ҳисобҳои дахлдори Қисми 6-и «Даромадҳо ва хароҷотҳо аз ғайриамалиётӣ ғайриамалиётӣ» инъикос менамоянд. Субъектҳо, ки дороиҳои худро барои истифода пешниҳод намуда, аз ин ҳисоб пардохтҳои иҷозатномадихӣ ва даромад аз иҷораи амалиётӣ ба даст меоранд, гарчанде, ки ин барои онҳо ғайриамалиётӣ ба шумор меравад, аммо

даромад аз ин фаъолияти асосӣ ба ҳисоб намеравад ва ин даромадҳо дар ҳисоби 44020 «Дигар даромадҳо аз фаъолияти амалиётӣ» инъикос карда мешаванд.

Ҳисоби 66020 «Даромад аз сармоягузориҳо» барои дар ҳисоботҳои алоҳидаи (ғайриҷамъбастии) сармоягузориҳои инъикос намудани даромад аз ғоидаи ҳолиси объекти сармоягузориҳои ҳангоми истифода бурдани усули баҳисобгирии сармоягузориҳои аз рӯи арзиши асли ва баъди харидориҳои намудани сармоягузориҳои эътироф намудани ҳиссаи сармоягузориҳои дар ғоида ва зарар ҳангоми истифодабарии усули баҳисобгирии сармоягузориҳои аз рӯи иштироки ҳиссаи пешбинӣ карда шудааст (ниг. эзоҳ ба гурӯҳи ҳисобҳои 11600).

Ҳисоби 66040 «Даромад аз фарқиати қурбӣ» барои баҳисобгирии фарқиатҳои қурбӣ, ки дар рафти фаъолияти ғайриамалиётӣ (сармоягузориҳои ва молиявӣ) субъект ба вучуд меоянд, истифода бурда мешавад. Даромадҳои ба ин монанде, ки дар фаъолияти амалиётӣ пайдо мегарданд, дар ҳисоби 44020 «Дигар даромадҳо аз фаъолияти амалиётӣ» ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Ҳисоби 66050 «Даромад аз мубодилаи асъор» барои баҳисобгирии даромадҳо аз мубодилаи асъори хориҷӣ (миллӣ) ба асъори миллӣ (хориҷӣ) истифода бурда мешавад.

Ҳисоби 66060 «Даромад аз хориҷшавии доройҳои дарозмуддат» барои инъикос намудани тамоми даромадҳое, ки субъект дар натиҷаи фурӯш, барҳамдиҳӣ ё дигар хориҷкуноҳои воситаҳои асосӣ, доройҳои ғайримоддӣ ва сармоягузориҳои моликияти ғайриманкул ба даст овардааст, пешбинӣ гардидааст.

Ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» барои инъикос намудани тамоми намуди даромадҳои субъект аз фаъолияти сармоягузориҳои ва молиявие, ки дар ҳисобҳои алоҳида ба ҳисоб гирифта нашудаанд, аз он ҷумла:

- аз эътибор соқит намудани қарздорӣ аз рӯи ўҳдадорӣ бекоркардашуда;
- даромад аз рӯи тағйирёбии арзиши одилонаи сармоягузориҳои моликияти ғайриманкул;
- маблағи ҷаримаи аҳдшиканӣ барои пардохт накардани саҳмияҳо, ки ба муассиси ҷамъияти саҳомӣ мутобиқи шартномаи таъсисӣ ҳисоб карда шудааст ва ғ. х., пешбинӣ карда шудааст.

Ҳисобҳои 66100 «Харочотҳо аз рӯи фаъолияти ғайриамалиётӣ»

Дар Нақшаи ҳисобҳо барои баҳисобгирии харочотҳо аз рӯи фаъолияти ғайриамалиётӣ ҳисобҳои зерини алоҳида пешбинӣ гардидаанд:

66110	Харочот дар намуди фоиз
66120	Зарар аз сармоягузориҳои
66130	Зарар аз коҳишёбии арзиш
66140	Зарар аз фарқиати қурбӣ
66150	Зарар аз мубодилаи асъор
66160	Зарар аз хориҷшавии доройҳои дарозмуддат
66170	Дигар харочотҳои ғайриамалиётӣ

Дар ҳисоби 66110 «Харочот дар намуди фоиз» чунин харочотҳо ба ҳисоб гирифта мешаванд:

- фоизҳо барои пардохт, фоизҳои ҳисобкардашуда аз рӯи ўҳдадорӣ қарзӣ, аз он ҷумла фоизҳо аз рӯи коғазҳои қиматноки қарзии баровардаи субъект;
- харочоти иҷорагир аз рӯи иҷораи молиявие, ки мутобиқи қоидаҳои пешбининамудаи СБҲМ (IAS) 17 «Иҷора» барои давраи ҳисоботӣ ҳисоб карда шудааст;
- маблағи истифоданабудани тахфифи пулӣ, ки аз тарафи таъминкунандагон барои пардохти пеш аз мўҳлати ҳисобҳо пешниҳод шудааст.

Тартиби дар баҳисобгирӣ инъикос намудани харочотҳо аз рӯи фоизҳои ҳисобкардашударо дар эзоҳ ба ҳисобҳои баҳисобгирии фоизҳои ҳисобкардашуда аз рӯи ўҳдадорӣ қарзӣ ва ҳисобҳо барои пардохт нигаред.

Ҳисоби 66120 «Зарар аз сармоягузорӣ» барои инъикос намудани зарарҳои гирифташуда аз рӯи беқурбшавӣ, хориҷшавӣ ва азнавбаҳоидиҳои сармоягузорӣ дар намуди қоғазҳои қиматнок пешбинӣ шудааст.

Ҳисоби 66130 «Зарар аз беқурбшавӣ» барои инъикос намудани зарарҳои гирифташуда аз рӯи коҳишҳои арзиши воситаҳои асосӣ, дорониҳои ғайримоддӣ ва сармоягузориҳои пешбинӣ шудааст.

Ҳисоби 66140 «Зарар аз фарқияти қурбӣ» барои баҳисобгирии фарқиятҳои қурбии дар рафти фаъолияти ғайриамалиётӣ (сармоягузорӣ ва молиявӣ) субъект пайдошаванда истифода бурда мешавад.

Ҳисоби 66150 «Зарар аз мубодилаи асъор» барои баҳисобгирии зарарҳо аз мубодилаи асъори хориҷӣ (миллӣ) ба асъори миллӣ (хориҷӣ) истифода бурда мешавад.

Ҳисоби 66160 «Зарар аз хориҷшавии дорониҳои дарозмуддат» барои инъикос намудани зарарҳои, ки субъект дар натиҷаи фурӯш, барҳамдиҳӣ ё дигар хориҷкунииҳои воситаҳои асосӣ, дорониҳои ғайримоддӣ ва сармоягузориҳои моликияти ғайриманқул ба даст овардааст, пешбинӣ гардидааст.

Ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» барои инъикос намудани тамоми намуди хароҷотҳои субъект аз фаъолияти сармоягузорӣ ва молиявӣ, ки дар ҳисобҳои алоҳида ба ҳисоб гирифта нашудаанд, аз он ҷумла, вале маҳдуднашавандаи:

- зараре, ки ҳангоми фурӯши қарзи дебиторӣ (ба дигар кас вогузор намудани ҳуқуқи талаби қарз) пайдо мегардад. Дар ин ҳолат маблағе, ки дар асоси шартномаи ба дигар кас вогузор намудани ҳуқуқи талаби қарз бояд ба даст ояд, аз рӯи кредити ҳисоби 66070 «Дигар даромадҳои ғайриамалиётӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 10590 «Дигар қарздорӣ дебиторӣ» инъикос карда мешавад; ҳамзамон маблағи қарзи дебиторие, ки ҳуқуқи талаби он ба дигар кас вогузор карда шудааст, дар кредити ҳисоби 10590 «Дигар қарздорӣ дебиторӣ» дар мукотибот бо ҳисоби 66170 «Дигар хароҷотҳои ғайриамалиётӣ» аз эътибор соқит гардонида мешавад;
- барқарор намудани қарздорӣ кредитории пештар соқиткардашудае, ки ба фаъолияти ғайриамалиётӣ тааллуқ дорад ва ғайра, пешбинӣ шудааст.

Ҳисоби 66200 «Хароҷотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз Ҷоида»

Ҳисоби 66200 «Хароҷотҳо (даромадҳо) аз рӯи андоз аз Ҷоида» барои баҳисобгирии хароҷотҳо аз рӯи андоз аз Ҷоида, ки мутобиқи СБҲМ (IAS) 12 «Андозҳо аз Ҷоида» бо усули ўҳдадорӣ муайян карда шудааст, пешбинӣ гардидааст.

Маблағи хароҷотҳо аз рӯи андоз аз Ҷоидае, ки дар ҳисобот оиди Ҷоида ва зарар ба ҳисоб гирифта мешавад, маблағи ўҳдадорӣҳои андозиеро дарбар мегирад, ки мутобиқи эълумии андоз ҳисоб карда шуда, аз пайдошавӣ ва тағйирёбии маблағҳои тарҳшаванда ё фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда ба маблағи самарои андозӣ тасҳеҳ карда шудаанд (ниг. эзоҳ ба ҳисоби 11700 «Талаботҳои андозии мавқуфгузошта»(тамдидӣ) ва 22800 «ўҳдадорӣҳои андозии мавқуфгузошта»).

Ҳисоби 66200 метавонад ҳам бақияи дебетӣ ва ҳам бақияи кредитӣ дошта бошад. Ҳисоби 66200 ҳисоби муваққатӣ ба шумор меравад, яъне дар охири давраи ҳисоботӣ бақияи ин ҳисоб дар дебет ё кредити ҳисоби 70000 «Маҷмӯи даромадҳо ва хароҷотҳо» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Ҳисоби 70000 «Маҷмӯи даромадҳо ва хароҷотҳо»

Ҳисоби 70000 барои ҷамъбасти иттилоот оиди тартиб додани натиҷаҳои ниҳонии фаъолияти молиявӣ субъект барои давраи ҳисоботӣ пешбинӣ шудааст. Дар охири давраи ҳисоботӣ ҳамаи ҳисобҳои муваққатии Қисмҳои 4, 5 ва 6 бо роҳи соқит намудани бақия дар дебет (бақияи ҳисобҳои хароҷотҳо) ё кредити (бақияи ҳисобҳои даромадҳо) ҳисоби 70000 «Маҷмӯи даромадҳо ва хароҷотҳо» маҳкам карда мешаванд. Бақияи ҳисоби 70000 дар дебет (зарарҳо) ё кредити (Ҷоида) ҳисоби 33210 «Ҷоидаи тақсимнашудаи давраи ҳисоботӣ» аз эътибор соқит гардонида мешавад.

Ҳисобҳои ғайритавозунӣ

Субъектҳои хоҷагидор аз рӯи салоҳияти худ ва вобаста ба хусусиятҳои соҳаи фаъолият метавонанд, ки ба ҳисобҳои пештар амалкунанда ҳисобҳои иловагии ғайритавозунӣ дохил наоянд.

**МИНИСТЕРСТВО ФИНАНСОВ
РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

**План счетов бухгалтерского учета финансово –
хозяйственной деятельности хозяйствующих субъектов
и Методические указания по применению плана счетов
бухгалтерского учета финансово – хозяйственной
деятельности хозяйствующих субъектов**

Д у ш а н б е 2011

В настоящее издание включены «План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности хозяйствующих субъектов» и «Методические указания по применению плана счетов бухгалтерского учета финансово - хозяйственной деятельности хозяйствующих субъектов» одобренные Методологическим Советом при Правительственной комиссии по внедрению Международных стандартов финансовой отчетности в Республике Таджикистан.

Настоящие документы составлены Рабочей группой по внедрению Международных стандартов финансовой отчетности при Министерстве Финансов Республики Таджикистан утвержденной Приказом от 8 октября 2007г. № 105, в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности предоставленными Республике Таджикистан в результате подписания 30 августа 2006г. «Договора-отказа от авторского права в пределах ограниченной территории» между Попечительским Советом Комитета по международным стандартам финансовой отчетности и Министерством Финансов Республики Таджикистан от 30 августа 2006г. Международные стандарты финансовой отчетности утверждены для пользования Распоряжением Министерства финансов Республики Таджикистан 31 декабря 2008г. №134 .

План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности хозяйствующих субъектов» и «Методические указания по применению плана счетов бухгалтерского учета финансово - хозяйственной деятельности хозяйствующих субъектов» утверждены Распоряжением Министерства финансов Республики Таджикистан от «27» мая 2011г. №41 .

Распоряжению
Министерства финансов
от «27» мая 20 11 г. №41

**План
счетов бухгалтерского учёта финансово - хозяйственной деятельности хозяйствующих
субъектов**

Раздел 1. Активы

Оборотные активы

10100	<i>Денежные средства в кассе</i>
10110	Денежные средства в национальной валюте
10120	Денежные средства в иностранной валюте
10130	Денежные документы
10140	Денежные эквиваленты
10200	<i>Денежные средства в банке</i>
10210	Счета в национальной валюте
10220	Счета в иностранной валюте в местных банках
10230	Счета в зарубежных банках
10240	Денежные средства в банках, ограниченных к использованию
10250	Денежные средства в пути
10300	<i>Краткосрочные инвестиции</i>
10310	Долговые ценные бумаги
10320	Долевые ценные бумаги
10330	Займы выданные
10340	Депозитные вклады
10350	Текущая часть долгосрочных инвестиций
10360	Прочие краткосрочные инвестиции
10400	<i>Торговая дебиторская задолженность</i>
10410	Счета к получению
10420	Векселя к получению
10430	Резервы по сомнительным долгам
10500	<i>Прочая дебиторская задолженность</i>
10510	Авансы, выданные поставщикам
10520	Дебиторская задолженность персонала
10530	Налоги, оплаченные авансом
10540	Налоги, подлежащие возмещению
10550	Проценты к получению
10560	Дивиденды к получению
10570	Текущая часть долгосрочной дебиторской задолженности
10580	Дебиторская задолженность дочерних (материнских) предприятий
10590	Дебиторская задолженность по прочим операциям
10600	<i>Задолженность учредителей (участников) по вкладам в</i>

уставный капитал

10700	<i>Товарно-материальные запасы</i>
10710	Товары
10719	<i>Нереализованная торговая наценка</i>
10720	Сырье и материалы
10730	Незавершенное производство
10740	Готовая продукция
10750	Сельхозпродукция с биологических активов
10760	Топливо
10770	Запасные части
10780	Инвентарь и принадлежности
10790	Прочие запасы
10800	<i>Расходы, оплаченные авансом</i>
10810	Услуги, оплаченные авансом
10820	Аренда, оплаченная авансом
10830	Прочие авансированные платежи
10900	<i>Внеоборотные активы для продажи</i>
10910	Основные средства, предназначенные для продажи
10920	Краткосрочные активы прекращенной деятельности
10930	Прочие внеоборотные активы для продажи

Внеоборотные активы

11000	<i>Основные средства</i>
11010	Здания и сооружения
11020	Машины и оборудование
11030	Канторское оборудование
11040	Мебель и принадлежности
11050	Транспортные средства
11060	Благоустройство арендованной собственности
11070	Благоустройство земельных участков
11080	Прочие основные средства
11090	Незавершенное строительство
11100	<i>Накопленный износ основных средств</i>
11110	Накопленный износ – здания и сооружения
11120	Накопленный износ – машины и оборудования
11130	Накопленный износ – канторское оборудование
11140	Накопленный износ – мебель и принадлежности
11150	Накопленный износ – транспортные средства
11160	Накопленный износ – благоустройство арендованной собственности
11170	Накопленный износ – благоустройство земельных участков
11180	Накопленный износ – прочие основные средства
11200	<i>Природные ресурсы</i>
11210	Месторождения минеральных руд
11220	Месторождения углеводородов
11290	<i>Накопленное истощение природных ресурсов</i>

11300	<i>Нематериальные активы</i>
11310	Право пользования землей
11320	Гудвилл
11330	Патенты, лицензии, франшизы
11340	Торговые марки
11350	Авторские права
11360	Программные обеспечения
11370	Прочие нематериальные активы
11390	<i>Накопленная амортизация нематериальных активов</i>
11400	<i>Биологические активы</i>
11410	Животные (потребляемые биологические активы)
11420	Животные (плодоносящие биологические активы)
11430	Растения (потребляемые биологические активы)
11440	Плодоносящие растения
11450	Биологические активы, учитываемые по фактическим затратам
11460	Другие биологические активы
11500	<i>Инвестиции в недвижимость</i>
11510	Здания и сооружения
11520	Реконструкция объектов инвестиции в недвижимость
11600	<i>Долгосрочные инвестиции</i>
11610	Долговые ценные бумаги
11620	Займы, выданные
11630	Инвестиции в дочерние предприятия
11640	Инвестиции в совместную деятельность
11650	Инвестиции в ассоциированные предприятия
11660	Прочие долгосрочные инвестиции
11661	<i>Дисконты (скидки) по долгосрочным инвестициям</i>
11662	<i>Премии (надбавки) по долгосрочным инвестициям</i>
11700	<i>Отсроченные налоговые требования</i>
11800	<i>Долгосрочная дебиторская задолженность</i>
11810	Долгосрочная дебиторская задолженность покупателей и заказчиков
11820	Векселя полученные
11830	Долгосрочные отсроченные расходы
11840	Прочая долгосрочная дебиторская задолженность
11900	<i>Долгосрочные активы прекращенной деятельности</i>

Раздел 2. Обязательства

Текущие обязательства

22000	<i>Торговая кредиторская задолженность</i>
22010	Счета к оплате
22020	Краткосрочные векселя к оплате
22030	Авансы полученные
22040	Прочие счета к оплате
22100	<i>Краткосрочные долговые обязательства</i>

- 22110   Банковские кредиты, займы
- 22120   Прочие кредиты, займы
- 22130   Текущая часть долгосрочных долговых обязательств
- 22140   Прочие краткосрочные долговые обязательства
- 22141   *Дисконты (скидки) по облигациям и векселям*
- 22142   *Премии (надбавки) по облигациям*

- 22200   *Краткосрочные начисленные обязательства***
- 22210   Зарплата к выплате
- 22220   Пенсионный налог к выплате
- 22230   Подходный налог к выплате
- 22240   Социальный налог к выплате
- 22250   Дивиденды к выплате
- 22260   Проценты к оплате
- 22270   Прочие начисленные расходы

- 22300   *Налоги к оплате***
- 22310   Налог на прибыль к оплате
- 22320   НДС к оплате
- 22330   Акцизы к оплате
- 22340   Налог на имущество к оплате
- 22350   Дорожный налог к оплате
- 22360   Налог на землю к оплате
- 22370   Прочие налоги к оплате

- 22400   *Резервы предстоящих расходов и платежей***
- 22410   Резервы на оплату отпускных
- 22420   Резервы на гарантийное обслуживание
- 22430   Резервы судебных исков
- 22440   Прочие начисленные резервы

- 22500   *Прочие краткосрочные обязательства***
- 22510   Обязательства перед учредителями
- 22520   Кредиторская задолженность дочерних (материнских) предприятий
- 22530   Краткосрочные обязательства прекращенной деятельности

Долгосрочные обязательства

- 22600   *Долгосрочные обязательства***
- 22610   Облигации к оплате
- 22620   Банковские кредиты, займы
- 22630   Прочие кредиты, займы
- 22640   Векселя к оплате
- 22650   Обязательства по финансовой аренде
- 22660   Долгосрочные обязательства прекращенной деятельности
- 22670   Прочие долгосрочные обязательства
- 22691   *Дисконты (скидки) по долгосрочным облигациям*
- 22692   *Премии (надбавки) по долгосрочным облигациям*

- 22700   *Отсроченные доходы***
- 22710   Отсроченные доходы – гранты
- 22720   Долгосрочные авансы, полученные

- 22730 Прочие отсроченные доходы
- 22800 **Отсроченные налоговые обязательства**

Раздел 3. Собственный капитал

- 33000 **Объявленный(уставный) капитал**
- 33010 Простые акции
- 33020 Привилегированные акции
- 33030 Дополнительно оплаченный капитал
- 33090 *Выкупленные собственные акции*

- 33100 **Добавочный капитал**
- 33110 Гранты и целевые финансирования
- 33120 Корректировки по переоценке основных средств
- 33130 Корректировки по переоценке прочих активов
- 33140 Курсовые разницы по операциям с иностранным подразделениям
- 33150 Безвозмездно полученные ценности
- 33160 Прочий добавочный капитал

- 33200 **Нераспределенная прибыль**
- 33210 Нераспределенная прибыль отчетного года
- 33220 Нераспределенная прибыль прошлых лет

- 33300 **Резервный капитал**

- 33400 **Доля меньшинства**

Раздел 4. Операционные доходы

- 44000 **Доходы от операционной деятельности**
- 44010 Доходы от реализации
- 44020 Прочие доходы от операционной деятельности
- 44090 *Возврат проданных товаров и скидки*

- 44100 **Доходы от биологических активов**
- 44110 Прибыль (убыток) от первоначального признания биологических активов
- 44120 Доход от сбора сельхозпродукции
- 44130 Прибыль (убыток) от изменения справедливой стоимости биологических активов

Раздел 5. Операционные расходы

- 55000 **Себестоимость реализованных запасов, работ и услуг**
- 55010 Себестоимость реализации
- 55020 Корректировка стоимости запасов
- 55030 Расходы по транспортировке запасов
- 55040 Расходы на переработку
- 55050 Расходы на приобретение запасов

- 55100 **Расходы по производству биологических активов**

- 55200 **Реализационные расходы**

55210	Расходы на рекламу и содействие продаж
55220	Расходы на оплату труда
55230	Расходы по отчислениям в социальные фонды
55240	Расходы по хранению и транспортировке
55250	Расходы по безнадежным долгам
55260	Расходы по гарантийному обслуживанию
55270	Расходы по износу и амортизации
55280	Расходы на премиальные вознаграждения
55290	Прочие реализационные расходы
55300	<i>Общие и административные расходы</i>
55310	Расходы на оплату труда
55311	Расходы по отчислениям в социальные фонды
55312	Расходы по аренде
55313	Расходы по оплате профессиональных услуг
55314	Налоги и сборы
55315	Расходы офисных принадлежностей
55316	Ремонт и техобслуживание основных средств
55317	Расходы по компьютерному обеспечению
55318	Командировочные расходы
55319	Штрафы, пени, неустойки
55320	Расходы на исследования и научные разработки
55321	Расходы на износ основных средств
55322	Расходы по амортизации нематериальных активов
55323	Расходы по аудиту
55324	Расходы по НДС, не принимаемому к зачету
55325	Коммунальные расходы
55326	Коммуникационные расходы
55327	Расходы электроэнергии
55328	Расходы топлива
55329	Представительские расходы
55330	Расходы на благотворительные цели
55350	Прочие общие и административные расходы

Раздел 6. Доходы и расходы от неоперационной деятельности

66000	<i>Доходы от неоперационной деятельности</i>
66010	Доходы в виде процентов
66020	Доходы от инвестиций
66030	Доходы от дивидендов
66040	Доходы от курсовых разниц
66050	Доходы от конвертации
66060	Доходы от выбытия долгосрочных активов
66070	Прочие неоперационные доходы
66100	<i>Расходы от неоперационной деятельности</i>
66110	Расходы в виде процентов
66120	Убытки от инвестиции
66130	Убытки от обесценения
66140	Убытки от курсовых разниц
66150	Убытки от конвертации
66160	Убытки от выбытия долгосрочных активов
66170	Прочие неоперационные расходы

66200   ***Расходы(доходы) по налогу на прибыль***

70000   ***Свод доходов и расходов***

Распоряжению
Министерства финансов
от «27» мая 2011 г. №41

**Методические указания
по применению плана счетов
бухгалтерского учета финансово - хозяйственной
деятельности хозяйствующих субъектов.**

Раздел I. Активы

Оборотные активы

Группа счетов 10100 «Денежные средства в кассе»

Счета 10100 «Денежные средства в кассе» предназначены для обобщения информации о наличии и движении наличных денежных средств в национальной и иностранных валютах, а также денежных документов. На счетах группы 10100 учитываются все наличные денежные средства, которыми субъект имеет право распоряжаться, независимо от места хранения. Например, денежные средства, помещенные на хранение в банковские сейфы, другие депозитарии, должны учитываться как денежные средства в кассе.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета денежных средств по наиболее типичным значимым категориям:

10110	«Денежные средства в национальной валюте»
10120	«Денежные средства в иностранной валюте»
10130	«Денежные документы»
10140	«Денежные эквиваленты»

По счету 10110 «Денежные средства в национальной валюте» отражается поступление и выбытие денежных средств исключительно в национальной валюте. Не допускается учет иностранной валюты на одном счете с национальной валютой. Учет денежных средств в иностранной валюте ведется на счете 10120, где учет осуществляется по видам валюты. Первоначальные записи по дебету и кредиту счета 10110 ведется как в иностранной валюте, так и в перерасчете в национальную валюту по учетному курсу, установленному Национальным банком Таджикистана (НБТ) на день совершения операции с валютой.

На каждую отчетную дату сальдо счета 10120, выраженное в иностранной валюте, пересчитывается по курсу Национального банка Таджикистана на эту дату с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доходы от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Обменные операции (обмен одной валюты на другую), сопровождающейся изъятием из кассы одной валюты и приходом в кассу другой валюты, учитываются как операции по купле-продаже иностранной валюты с отражением прибыли или убытков от обмена. Следует отличать прибыль и убыток от обмена валюты от прибыли и убытка от курсовых разниц. В случае, если обменные операции приносят значительные прибыли и убытки их следует учитывать на дополнительно открываемом счете 66050 «Доходы от конвертации» или счете 66150 «Убытки от конвертации». Это положение не касается субъектов, специализирующихся на обмене валюты (обменных пунктов, бюро), для которых обменные операции являются деятельностью, приносящей выручку.

Ниже приведена одна из возможных схем бухгалтерских проводок по учету операций по обмену наличной валюты. Данная схема рассчитана для субъектов, в которых операции по обмену существенны и часто повторяются.

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
3. Обмен национальной валюты на иностранную: выдача денег в подотчет персоналу с целью конвертации поступление в кассу иностранной валюты, в сумме, оцененной по учетному курсу НБТ разница между стоимостью иностранной валюты, оцененной по учетному курсу, фактической суммой национальной валюты уплаченной при обмене: а) прибыль б) убыток	10520	10110
	10120	10520
	10520	66050
	66150	10520
2. Обмен иностранной валюты на национальную: изъятие денежных средств из кассы, в сумме оцененной по учетному курсу НБТ поступление в кассу национальной валюты разница между суммой национальной валюты, полученной при обмене, и стоимостью уплаченной иностранной валюты по учетному курсу НБТ: а) прибыль б) убыток	10520	10120
	10110	10520
	10520	66050
	66150	10520

По дебету счета 10130 «Денежные документы» отражается поступление в кассу чеков клиентов, денежных переводов, марок государственной пошлины и других средств расчета по номинальной стоимости.

По дебету счета 10140 «Денежные эквиваленты» отражается стоимость инвестиций, классифицируемых как эквиваленты денежных средств в соответствии с параграфами 6 и 7 МСФО(IAS) 7 «Отчеты о движении денежных средств» - краткосрочные, высоколиквидные вложения, легко обратимые в заранее известную сумму денежных средств, и подвергающиеся незначительному риску изменения их стоимости.

Группа счетов 10200 «Денежные средства в банке»

Счета 10200 «Денежные средства в банке» предназначены для обобщения информации о наличии и движении денежных средств в национальной и иностранных валютах на банковских счетах, открытых в Республике Таджикистан и за рубежом. Порядок совершения и оформления операций по счетам субъекта регулируется правилами банков.

Планом счетов предусмотрены следующие счета для учета денежных средств по наиболее типичным значимым категориям:

10210	«Счета в национальной валюте»
10220	«Счета в иностранной валюте в местных банках»
10230	«Счета в зарубежных банках»
10240	«Денежные средства в банках, ограниченных к использованию»
10250	«Денежные средства в пути»

Операции по счетам в банках отражаются в бухгалтерском учете на основании выписок банков и приложенных к ним денежно-расчетных документов. Учет ведется отдельно по каждому счету, открытому в банках.

По счету 10210 «Счета в национальной валюте» отражается поступление и выбытие денежных средств исключительно в национальной валюте. Не допускается учет иностранной валюты на одном счете с национальной валютой. Учет денежных средств в иностранной валюте ведется на счетах 10220 и 10230. Первоначальные записи по дебету и кредиту счетов 10220 и 10230 ведутся как в иностранной валюте, так и пересчете в национальную валюту по учетному курсу, установленному НБТ на день совершения операции с валютой.

На каждую отчетную дату сальдо счетов 10220 «Счета в иностранной валюте в местных банках» и 10230 «Счета в зарубежных банках», выраженное в иностранной валюте, переоценивается по учетному курсу НБТ на эту дату с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доходы от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

МСФО требуют раскрытия в финансовой отчетности стоимости активов ограниченных к использованию. С целью накопления информации, требующей подробного раскрытия в отношении денежных средств, целесообразно (но не обязательно) использовать отдельный счет. Планом счетов предусмотрен счет 10240 «Денежные средства в банках, ограниченные к использованию», по которому учитываются денежные средства, которые не могут быть использованы в течении периода не более чем один год после отчетной даты, так как служат залогом, являются компенсационным остатком, необходимым для обеспечения банковских ссуд, или каким либо другим образом подвержены правовым ограничениям. Например, ограниченными к использованию могут оказаться средства на счетах в зарубежном банке, если решения правительства этой страны затрудняют перевод средств в другие страны.

Если денежные средства ограничены к использованию на период, более чем один год после отчетной даты, то сумма этих денежных средств подлежит переклассификации в долгосрочные активы. Переклассификация осуществляется списанием соответствующей суммы с кредита счета 10240 «Денежные средства на счетах, ограниченные к использованию» в дебет счета 11840 «Прочая долгосрочная дебиторская задолженность». Например, в составе прочих долгосрочных активов должны учитываться ограничения на использование денежных средств, рассматриваемых в качестве компенсационных остатков в соглашениях по долгосрочному заимствованию.

Банковский овердрафт, возникающий в случае оплаты банком счетов и платежных поручений на сумму, превышающую остаток на счете клиента, подлежит переклассификации в текущие обязательства. Переклассификация осуществляется по дебету счетов 10200 «Денежные средства в банке» в корреспонденции с кредитом счета 22110 «Банковские кредиты, займы».

Обменные операции (обмен одной валюты на другую), осуществляемые путем безналичных расчетов, учитываются как операции по купле-продаже иностранной валюты с отражением прибыли или убытков от обмена.

Ниже приведена одна из возможных схем бухгалтерских проводок по учету операций по безналичному обмену валюты. Если валюта покупается (продается) тем же банком, в котором открыт счет, то схема предполагает использование счета 10250 «Денежные средства в пути». При покупке (продаже) валюты у другого субъекта используется счет 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям».

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета

	Дебет	Кредит
1. Обмен национальной валюты на иностранную:		
- перевод национальной валюты	10250, 10590	10210
- зачисление на счет иностранной валюты в сумме, оцененной по учетному курсу НБТ	10220, 10230	10250,10590
- разница между стоимостью иностранной валюты, оцененной по учетному курсу НБТ и фактической суммой национальной – валюты, уплаченной при обмене:	10250, 10590	66050
а) прибыль	66150	10250,10590
б) убыток		
2. Обмен иностранной валюты на национальную:		
- перевод иностранной валюты в сумме, оцененной по учетному курсу	10250,10590	10220,10230
- зачисление на счет национальной валюты	10210	10250, 10590
- разница между суммой национальной валюты, полученной при обмене и стоимостью уплаченной иностранной валюты, оцененной по учетному курсу:	10250,10590	66050
а) прибыль	66150	10250,10590
б) убыток		

Группа счетов 10300 «Краткосрочные инвестиции»

Счета 10300 «Краткосрочные инвестиции» предназначены для обобщения информации о наличии и движении краткосрочных финансовых активов, приобретенных субъектом с целью получения дохода главным образом в виде процентов, а также с целью извлечения прибыли в результате краткосрочных колебаний цен или маржи дилера.

В финансовой (бухгалтерской) отчетности по статье «Краткосрочные инвестиции» отражаются только те финансовые активы, которые отвечают понятию «Оборотные активы», определенному в параграфе 57 МСФО (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности». В частности на счетах 10300 могут учитываться краткосрочные (на срок не более одного года) вложения в долговые и долевые ценные бумаги, в производные финансовые инструменты (фьючерсные, форвардные, опционные и своп контракты), а также кредиты и займы, предоставленные субъектом. Инвестиции в долговые ценные бумаги (облигации, векселя), а также предоставленные кредиты и займы учитываются на счетах 10300 «Краткосрочные инвестиции», когда сроки погашения их не превышают одного года. Инвестиции в долевые ценные бумаги (акции) по которым срок погашения не установлен, и в долевые ценные бумаги со сроком погашения более одного года, учитываются на счете 10300 «Краткосрочные инвестиции», когда эти вложения осуществлены без намерения получать доходы по ним более одного года. Любые финансовые активы, классифицируемые МСФО(IAS) 39 как финансовые активы, предназначенные для торговли, должны учитываться как краткосрочные.

Учет инвестиций ведется в национальной валюте. В случае, если операции с инвестициями отвечают понятию «операция в иностранной валюте», определенному параграфом 8 МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», то они учитываются при первоначальном признании в национальной валюте по учетному курсу НБТ. На отчетную дату сальдо учета активов, подлежащих к получению в иностранной валюте, пересчитывается в соответствии с учетным курсом НБТ на эту дату. Прибыль и убытки от курсовых разниц классифицируются как прибыль и убытки о неоперационной деятельности, и учитываются на счетах 66040 «Доход от курсовых разниц» и 66140 «Убытки от курсовых

разниц», если только приобретение и продажа финансовых активов не является операционной деятельностью субъекта.

Для ведения учета по наиболее типичным значимым категориям краткосрочных инвестиций Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета:

10310	«Долговые ценные бумаги»
10320	«Долевые ценные бумаги»
10330	«Кредиты, займы выданные»
10340	«Депозитные вклады»
10350	«Текущая часть долгосрочных инвестиций»
10360	«Прочие краткосрочные инвестиции»

Распределение инвестиций по счетам, предусмотренным Планом счетов, преследует цель группировки инвестиций по видам финансовых активов, вне зависимости от распределения по категориям, предусмотренным пунктом 9 МСФО (IAS) 39, и от методов последующей оценки, предусмотренных пунктом 46 МСФО (IAS) 39. Таким образом, на одном и том же счете могут учитываться активы, оцененные разными методами.

Финансовые активы, учитываемые на счетах 10300, признаются тогда, и только тогда, когда субъект становится стороной по договору в отношении финансового инструмента. Первоначально актив оценивается (запись по дебету счетов 10300) по фактическим затратам на приобретение, включающим сумму, уплаченную или подлежащую уплате за актив и дополнительные издержки, непосредственно связанные с приобретением актива (вознаграждения и комиссионные, уплаченные агентам, консультантам, брокерам и дилерам, плату за перевод средств и т.д.).

Первоначальное признание (запись по дебету счетов 10300) осуществляется либо на дату заключения договора, либо на дату расчетов, так как это определено пунктом 38 МСФО(IAS) 39.

В соответствии с пунктом 43 МСФО(IAS) 39, фактические затраты на приобретение финансового актива равны справедливой рыночной стоимости внесенного за него возмещения, что определяет первоначальную оценку инвестиции, приобретенные в результате неденежного обмена.

Инвестиции, приобретаемые в обмен на акции субъекта, учитываются по дебету счетов 10300 «Краткосрочные инвестиции» по справедливой стоимости выпущенных ценных бумаг: в корреспонденции со счетом 33010 «Простые акции» или счетом 33020 «Привилегированные акции» по номинальной стоимости акций, и с кредитом счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» на разницу между справедливой стоимостью инвестиций и номинальной стоимостью акций.

Приобретение инвестиций в обмен на другие активы отражается по дебету счетов 10300 в сумме, равной справедливой рыночной стоимости переданного актива, кроме случаев, когда более достоверной является справедливая рыночная стоимость приобретенных инвестиций.

Приобретение инвестиций в обмен на товары или предоставление услуг учитывается по дебету счетов 10300 «Краткосрочные инвестиции» в корреспонденции:

- со счетом 44010 «Доходы от реализации», если поступление инвестиции и отгрузка товарно-материальных ценностей происходит одновременно;
- со счетом 10410 «Счета к получению за товары и услуги», если отгрузка товарно-материальных ценностей опережает поступление инвестиций;
- со счетом 22040 «Прочие счета к оплате», если поступление инвестиций опережает отгрузку товарно-материальных ценностей.

Приобретение инвестиций в обмен на основные средства отражается:

- по дебету счетов 10300 «Краткосрочные инвестиции» - справедливая стоимость переданного основного средства;
- по дебету счета 11100 «Накопленный износ основных средств» - сумма накопленного износа по передаваемому основному средству;

- по кредиту счета 11000 «Основные средства» первоначальная стоимость основного средства;

разница между справедливой стоимостью основного средства и его балансовой стоимостью относится в кредит счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» или в дебет счета 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Последующая оценка инвестиций, признанных по дебету счетов 10300 производится в зависимости от того, к какой из четырех категорий финансовых активов, определенных пунктом 9 МСФО(IAS) 39, относится инвестиция.

Инвестиции могут оцениваться:

- по справедливой стоимости, с учетом затрат по сделке, которые могут иметь место при продаже и прочем выбытии активов;
- по амортизируемой стоимости;
- по фактической стоимости.

Все инвестиции подлежат проверке на обесценение и на безнадежную задолженность.

***Краткосрочные инвестиции, оцениваемые по справедливой стоимости.** Примером краткосрочных инвестиций, оцениваемых по справедливой стоимости, могут служить долговые ценные бумаги, такие, как государственные казначейские векселя, государственные и корпоративные облигации, приобретенные с целью продажи для получения прибыли в результате краткосрочных колебаний цен, долевые ценные бумаги, приобретенные с этой же целью, если они имеют котировку на рынке ценных бумаг и их справедливая стоимость может быть определена с достаточной степенью достоверности.*

На каждую отчетную дату субъект определяет справедливую стоимость актива. Изменение (увеличение, уменьшение) справедливой стоимости актива отражается по дебету или кредиту счета 10300 в корреспонденции со счетом 66020 «Доходы от инвестиций» или со счетом 66120 «Убытки от инвестиций», если только приобретение и продажа финансовых активов не является операционной деятельностью субъекта.

Обесценение инвестиции и восстановление обесценения учитывается по кредиту или дебету счетов 10300 в корреспонденции со счетами учета прочих доходов или расходов от неоперационной деятельности. При выбытии актива разница между балансовой стоимостью актива и суммой средств, полученных или подлежащих получению в обмен за этот актив, отражается на счетах 66020 «Доходы от инвестиции» (прибыль) и 66120 «Убытки от инвестиций» (убыток).

Краткосрочные инвестиции, оцениваемые по амортизируемой стоимости. Примером краткосрочных инвестиций, оцениваемых по амортизируемой стоимости, могут служить долговые ценные бумаги, имеющие фиксированный срок погашения, и классифицированные при приобретении как инвестиции, удерживаемые до погашения.

Балансовая стоимость актива на каждую отчетную дату равна величине, в которой финансовый актив оценен при первоначальном признании, уменьшенной или увеличенной на сумму начисленной амортизации разницы между первоначальной стоимостью и стоимостью погашения (амортизации скидки или надбавки).

Если стоимость приобретения финансового актива отличается от его номинальной стоимости (стоимости погашения), то сумма разницы (скидка или надбавка) амортизируется (списывается) на протяжении периода от приобретения до наступления срока погашения, с таким расчетом, чтобы на инвестицию получался постоянный доход. Периодичность амортизации скидки или надбавки по облигациям соответствует периодичности начисления процентного дохода по ним.

Амортизация скидки отражается по дебету счета 10300 в корреспонденции со счетом 66010 «Доход в виде процентов». Амортизация надбавки списывается с кредита счета 10300 в дебет счета 66010 «Доход в виде процентов». При наступлении срока погашения финансового актива, приобретенного со скидкой или надбавкой, его балансовая стоимость

становится равной стоимости погашения. Амортизация скидки или надбавки может учитываться на отдельных контрчетах 10361 и 10362 к счетам 10300, именуемые «Дисконты (скидки) по инвестициям» и «Премии (надбавки) по инвестициям» (например, аналитический счет 10361 «Дисконты (скидки) по инвестициям» в корреспонденции со счетом 66010 «Доход в виде процентов»). При представлении в финансовой отчетности стоимости инвестиций дебетовое сальдо контрчета 10362 «Премии (надбавки) по инвестициям» суммируется с сальдо основного счета, кредитовое сальдо контрчета 10361 «Дисконты (скидки) по инвестициям» вычитается из сальдо основного счета.

Ниже приведена одна из возможных схем бухгалтерских проводок по учету операций с инвестициями в долговые ценные бумаги, удерживаемые до погашения (облигации):

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Приобретение облигаций по цене ниже или выше стоимости погашения (приобретение со скидкой или надбавкой): признание по фактическим затратам или по стоимости погашения на разницу между стоимостью погашения и номинальной стоимостью: - скидка - надбавка	10300 10300 22020 10362	22020, 10110,10200 22020 10361 22020
2. Операции, учитываемые одновременно: а) начисление процентного дохода по облигациям б) амортизация скидки или - амортизация скидки, учтенной на отдельном счете в) амортизация надбавки или амортизация надбавки, учтенной на отдельном счете	10550 10300 10361 66010 66010	66010 66010 66010 10300 10362
3. Погашение облигации по балансовой стоимости, равной на этот момент стоимости погашения	10110, 10200	10300

Краткосрочные инвестиции, оцениваемые по фактической стоимости. Примером краткосрочных инвестиций, оцениваемых по фактическим затратам, могут быть финансовые активы, не имеющие фиксированного срока погашения, в том числе инвестиции в долевые ценные бумаги (акции), не имеющие котировки на активном рынке вследствие чего их справедливую рыночную стоимость невозможно определить. Кроме того, примерами таких инвестиций могут быть бессрочные специальные права на долю капитала, доходы по которым привязаны к результатам деятельности субъекта, депозитные вклады и другие.

Инвестиции, оцениваемые по фактическим затратам, подлежат оценке на предмет обесценения на каждую отчетную дату. Оценка производится на основе анализа ожидаемых чистых поступлений денежных средств. Убыток от обесценения этих инвестиций представляет собой разницу между его балансовой стоимостью и текущей стоимостью ожидаемых потоков денежных средств, дисконтированных по рыночной ставке процента для сходных финансовых инструментов. Обесценение инвестиций, учитываемых по фактическим затратам, отражается по кредиту счета 10300 «Краткосрочные инвестиции» в корреспонденции с дебетом счета 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Восстановление суммы частичного списания в связи с сокращением в последующих учетных периодах величины обесценения отражается по дебету счета 10300 в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

При прекращении признания инвестиции, разница между ее балансовой стоимостью и суммой средств, полученных или подлежащих к получению отражается как прибыль или

убыток от неоперационной деятельности, если только приобретение и продажа финансовых активов не является операционной деятельностью субъекта.

Если долговые ценные бумаги приобретаются с начисленным и не выплаченным эмитентом процентом, а акции приобретаются с объявленными и невыплаченным эмитентом дивидендом, то включенные в стоимость приобретения начисленные проценты или объявленные дивиденды отражаются следующим образом:

- в момент приобретения по дебету счета 10300 «Краткосрочные инвестиции» отражается стоимость приобретения ценной бумаги без начисленных процентов (объявленных дивидендов), а начисленные проценты (дивиденды) отражаются по дебету счета 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям» с кредита счета 10100 «Денежные средства в кассе» или счета 10200 «Денежные средства в банке».

Переклассификация краткосрочных инвестиций в долгосрочные отражается по кредиту счета 10300 «Краткосрочные инвестиции» в дебет соответствующих счетов счета 11600 «Долгосрочные инвестиции».

Группа счетов 10400 «Торговая дебиторская задолженность»

Счета:

10410	Счета к получению
10420	Векселя к получению
10430	Резервы по сомнительным долгам

Счет 10410 «Счета к получению» предназначен для обобщения и представления в бухгалтерском балансе информации о торговой дебиторской задолженности, возникающей при продаже товаров и представлении услуг (выполнении субъектом согласованной договором задачи в течение определенного времени) в кредит. Учетной политикой субъекта может быть предусмотрено использование данного счета для обобщения информации по всем торговым операциям, независимо от формы расчета - как по продажам в кредит, так и по продажам с немедленной оплатой или предварительной оплатой. Однако в любом случае, дебиторская задолженность по данному счету признается только тогда, когда у субъекта возникает законное право на получение оплаты за отгруженные товары и предоставленные услуги.

К счету 10410 могут быть открыты аналитические счета (по мере необходимости и специфики деятельности субъекта - торговля, снабжение, сбыт) по видам операционной деятельности, приносящей доход, например.

10411	«Счета к получению за отгруженную продукцию основного производства»
10412	«Счета к получению за услуги вспомогательных производств»
10413	«Счета к получению за услуги давальческого сырья» и т.п.

Если дебиторская задолженность возникает в результате операции в иностранной валюте, то учет по дебету и кредиту счета 10400 ведется как в иностранной валюте, так и в национальной. На конец отчетного периода сальдо счета 10400, выраженное в иностранной валюте, переоценивается по учетному курсу НБТ, установленному на эту дату, с отнесением разницы на счета учета доходов и убытков от курсовых разниц.

В соответствии с МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка» краткосрочная дебиторская задолженность должна представляться в финансовой отчетности по первоначальной сумме, указанной в счет - фактуре, за вычетом оценочного убытка от безнадежной задолженности.

В соответствии с пунктом 24 и 25 МСФО(IAS) 27 "Консолидированная и отдельная финансовая отчетность" при проведении процедуры консолидации остатки по внутригрупповым расчетам и суммы внутригрупповых операций исключаются полностью.

Следовательно, в целях аккумуляции необходимых информации подлежащих исключению при составлении консолидированной финансовой отчетности предприятия могут открывать следующий субсчет:

10419 "Счета к получению от внутригрупповых предприятий".

Счет 10420 «Векселя к получению». Векселем признается ценная бумага, удостоверяющая обязательство векселедателя (простой вексель) или иного указанного в векселе плательщика (переводной вексель) выплатить по наступлению предусмотренного векселем срока определенную сумму владельцу векселя (векселедержателю). Счет 10420 «Векселя к получению» предназначен для обобщения и представления в финансовой (бухгалтерской) отчетности векселедержателя информации о дебиторской задолженности, оформленной векселями, срок погашения которых не превышает одного года с момента первоначального признания финансового актива. Векселя, срок погашения которых превышает один год, учитываются в составе долгосрочной дебиторской задолженности.

На счете 10420 учитываются векселя, полученные при предоставлении товаров или услуг непосредственно дебитору. Краткосрочные векселя, полученные в других случаях, учитываются на соответствующих счетах 10300 «Краткосрочные инвестиции». Например, векселя, полученные при предоставлении кредитов или займов, учитываются на счете 10330 «Займы выданные».

При первоначальном признании краткосрочный вексель учитывается по фактическим затратам т.е. по справедливой стоимости проданных товаров или услуг, оплата которых обеспечена полученным векселем. При этом на счете 10420 «Векселя к получению» отражается справедливая стоимость проданных товаров или услуг в корреспонденции со счетом 10410 «Счета к получению». В дальнейшем векселя учитываются по амортизируемой стоимости (определение амортизируемой стоимости смотрите в параграфе 9 МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка»). Разница между суммой, подлежащей получению по векселю, и справедливой стоимостью товаров и услуг, учитывается как доход по процентам на пропорционально временной основе и отражается по мере признания процентного дохода по дебету счета 10420 «Векселя к получению» в корреспонденции со счетом 66010 «Доход в виде процентов». К дате погашения векселя его балансовая стоимость, учтенная на дебете счета 10420, будет равна сумме подлежащей погашению. Если срок погашения векселя наступает в том же отчетном периоде, в котором вексель был приобретен, то первоначальное признание отражается в финансовой отчетности по фактической стоимости, а процентный доход - при поступлении срока погашения.

При продаже векселя разница между балансовой стоимостью векселя и суммой, полученной от продажи, отражается как прибыль или убыток от операционной деятельности в том же порядке, как переуступка права требования долга по счетам к получению (см. пояснение к счету 10410 «Счета к получению»).

Убыток от обесценения векселя или от безнадежной задолженности, исчисленный в соответствии с пунктами 63-65 МСФО(IAS) 39, списывается с кредита счета 10420 в дебет счетов учета неоперационных убытков от обесценения и безнадежных долгов.

Если сумма задолженности по векселю учитывается в иностранной валюте, то остаток задолженности на конец отчетного периода переоценивается по учетному курсу НБТ, с отнесением разницы на счет 66040 «Доход от курсовых разниц» или на счет 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Счет 10430 «Резервы по сомнительным долгам» предназначен для обобщения информации по оценке безнадежной дебиторской задолженности, если учетной политикой субъекта предусмотрено формирование этого резерва для списания безнадежной дебиторской задолженности.

По кредиту счета 10430 «Резервы по сомнительным долгам» в корреспонденции со счетом 55250 «Расходы по безнадежным долгам» относящимся к реализации отражаются первоначально определенная сумма и прирост резерва. Сумма безнадежной дебиторской задолженности, подлежащая списанию, списывается с кредита счета 10410 в дебет счета 10430. В случае, если ранее списанная безнадежная задолженность будет оплачена полностью или частично, полученная оплата отражается следующим образом:

- изначально восстанавливается полная списанная сумма обратной проводкой по дебету 10410 и кредиту 10430;
- полученная сумма приходится на счета учета денежных средств с кредитованием счета 10410.

Если сальдо счета 10430 «Резерв по сомнительным долгам» на конец отчетного периода требует корректировки в сторону уменьшения, то сумма уменьшения списывается с кредита счета 55250 «Расходы по безнадежным долгам» в дебет счета 10430 в пределах дебетового сальдо счета 55250.

Если субъект реализует дебиторскую задолженность (переступает право требования долга), то возникший при этом доход или убыток классифицируется как прибыль или убыток от неоперационной деятельности. При этом сумма, подлежащая получению по договору о переуступке права требования долга, отражается по кредиту счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» в корреспонденции со счетом 10590 «Прочая дебиторская задолженность». Одновременно сумма дебиторской задолженности, по которой право требования переуступлено, списывается с кредита счета 10410 «Счета к получению за товары и услуги» в корреспонденции со счетом 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Группа счетов 10500 «Прочая дебиторская задолженность»

Счета группы 10500 предназначены для обобщения и представления в бухгалтерском балансе информации о дебиторской задолженности, отличной от торговой дебиторской задолженности, отражаемой на счете 10400 «Счета к получению».

Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета для учета дебиторской задолженности по прочим операциям по наиболее типичным значимым категориям:

10510	«Авансы, выданные поставщикам»
10520	«Дебиторская задолженность персонала»
10530	«Налоги, оплаченные авансом»
10540	«Налоги, подлежащие возмещению»
10550	«Проценты к получению»
10560	«Дивиденды к получению»
10570	«Текущая часть долгосрочной дебиторской задолженности»
10580	«Дебиторская задолженность дочерних(материнских) предприятий»
10590	«Дебиторская задолженность по прочим операциям»

Счет 10510 «Авансы, выданные поставщикам» предназначен для обобщения информации о задолженности поставщиков, возникающих в связи с предварительной оплатой будущих приобретений по договорам на получении активов и услуг. Дебиторская задолженность учитывается на счете 10510, если оно подлежит урегулированию в срок, не превышающий двенадцати месяцев с отчетной даты.

Операции, отражаемые на счете 10510, отвечающие определению «Операция в иностранной валюте», данном в МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», учитываются как в иностранной, так и в национальной валюте, в пересчете по курсу НБТ(учетный курс) на день совершения операции. На каждую отчетную дату сальдо счета 10510, выраженное в иностранной валюте, пересчитывается по учетному курсу, установленному на эту дату, с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доходы от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Субъект списывает дебиторскую задолженность по выданным авансам с баланса тогда, и только тогда, когда предусмотренное договором обязательство со стороны поставщика исполнено, поставщиком возвращено выданная сумма или срок действия договора истек. Счет 10510 кредитуется в корреспонденции со счетами учета запасов, основных средств, нематериальных активов, расходов по услугам.

Предприятия могут к счету 10510 в случае необходимости открывать и вести контрсчет 10519 «Резервы по сомнительным долгам».

Списание кредиторской задолженности в связи с аннулированием или истечением срока действия обязательства отражается в учете в корреспонденции со счетом 66170 «Прочие внеоперационные расходы».

Счет 10520 «Дебиторская задолженность персонала» предназначен для обобщения информации о задолженности сотрудников и руководства (персонала) субъекта по подотчетным суммам, авансам по заработной плате, возмещению ущерба, нанесенного субъекту и иным видам дебиторской задолженности, отличной от торговой дебиторской задолженности и задолженности по кредитам и займам.

К счету 10520 могут быть открыты аналитические счета для учета дебиторской задолженности по видам операций, в результате которых она возникла, например:

10521 «Задолженность по подотчетным суммам»

10522 «Задолженность работников по заработной плате, выплаченной авансом», и

т.п.

Если дебитор в соответствии с учетной политикой субъекта признан безнадежным, то остаток его задолженности по счету 10520 «Дебиторская задолженность персонала» уменьшается на сумму безнадежного долга в корреспонденции с соответствующими счетами учета общих и административных расходов.

Счета 10530 «Налоги, оплаченные авансом» (переплата) и 10540 «Налоги, подлежащие возмещению» (возврат, зачет) предназначены для обобщения информации о налогах, уплаченных авансом и налогах, уплаченных субъектом в бюджет или поставщикам, но подлежащих возмещению из бюджета или зачету при уплате соответствующего налога в соответствии с налоговым законодательством.

Аналитический учет по счетам 10530 и 10540 ведется по видам налогов и периода их образования, например:

10531 «Авансовые платежи по отчислениям в ФСЗН»

10532 «Авансовые платежи по налогу на прибыль»,

10533 «Минимальный налог на доходы, оплаченный авансом» и т.п.

10541 «НДС за приобретенные материальные ресурсы»

10542 «Акцизный налог по сырье, используемое на производство подакцизных товаров», и т.п.

Сумма авансовых платежей по налогам может списываться непосредственно в дебет счетов 22300 «Налоги к оплате». Однако в этом случае в конце налогового периода потребуются корректировка счетов 22300 с тем, чтобы переплаты по налогам, которые могут возникнуть при выплате налогов авансом, отразить на счете 10530 «Налоги, оплаченные авансом (переплата)». Поэтому наиболее рациональным представляется следующий порядок учета:

- любые выплаты налогов в течение налогового периода отражаются по дебету счета 10530;

- в конце налогового периода сальдо счета 10530 в пределах суммы задолженности, начисленной задолженности по кредиту счетов 22300 списывается с кредита счета 10530 в дебет соответствующего счета 22300 «Налоги к оплате».

Сумма налогов, подлежащая зачету при начислении НДС и акцизного налога, в конце налогового периода списывается с кредита счета 10540 в дебет соответствующего счета 22300 «Налоги к оплате».

Сальдо счетов 10530, 10540, 22300 на конец отчетного периода должно быть подтверждено актом сверки с налоговой службой.

Счет 10550 «Проценты к получению» предназначен для обобщения информации о дебиторской задолженности, возникающей при начислении процентного дохода по сделкам, приносящим процентный доход, например, приобретение долговых ценных бумаг, предоставление кредитов и займов. Независимо от сроков выплаты процентов,

установленных договорами или условиями выпуска ценных бумаг, доход по процентам и связанная с ним дебиторская задолженность должны признаваться на пропорциональной временной основе, учитывающей эффективную доходность актива.

На счете 10550 «Проценты к получению» учитывается также начисленная дебиторская задолженность арендатора по финансовой аренде в части, равной сумме финансового дохода, распределенного на данный отчетный период в соответствии с правилами, установленными параграфом 40 МСФО(IAS) 17 «Аренда».

Аналитический учет по счету 10550 ведется по видам процентов и сделок, приносящих процентный доход.

Начисление процентного дохода к получению, а также финансового дохода по финансовой аренде отражается проводкой по дебету счета 10550 «Проценты к получению» в корреспонденции со счетом 66010 «Доход в виде процентов».

Учет безнадежной задолженности по процентам к получению производится в том же порядке, что и учет безнадежной задолженности по счетам к получению с использованием счета оценочного резерва или без такового. При этом убытки списываются в дебет счета 55250 «Расходы по безнадежным долгам».

Счет 10560 «Дивиденды к получению» предназначен для обобщения информации о дебиторской задолженности, возникающей в результате распределения прибыли в субъектах, чьими долевыми инструментами владеет отчитывающееся предприятие (определение долевого инструмента см. в параграфе 8 МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка»).

Дебиторская задолженность по данному счету признается только тогда, когда возникает право на получение дивидендов, и, следовательно, признается связанный с нею доход.

Субъект признает доходом дивиденды, начисленные после даты приобретения долевого инструмента. Если долевыми инструментами приобретены после объявления дивидендов, но до их выплаты, сумма объявленных дивидендов вычитается из первоначальной стоимости финансового актива и не признается доходом. Настоящее положение МСФО реализуется в учете следующим образом: в момент приобретения по дебету счета учета финансовых активов, представляющих собой долевыми инструментами другого субъекта, отражается фактическая стоимость актива без объявленных дивидендов, а начисленные дивиденды отражаются по дебету счета 10560 «Дивиденды к получению». При получении дивидендов эта сумма списывается в кредит счета 10560. К счету 10560 «Дивиденды к получению» могут быть открыты аналитические счета для учета дивидендов по видам долевыми инструментами:

10561 «Дивиденды к получению по привилегированным акциям»;

10562 «Дивиденды к получению по обыкновенным акциям»;

10563 «Дивиденды к получению по долям в хозяйственном обществе» и т.д.

Если сумма задолженности по дивидендам учитывается в иностранной валюте, то остаток задолженности на конец отчетного периода переоценивается по учетному курсу НБТ с отнесением разницы на счета учета неоперационных доходов и убытков от курсовых разниц по операциям с иностранной валютой.

Учет безнадежной задолженности по дивидендам к получению производится в том же порядке, что и учет безнадежной задолженности по счетам к получению - с использованием счета оценочного резерва или без такового.

При этом убытки от списания безнадежной задолженности учитывается по дебету счета 55250 «Расходы по безнадежным долгам».

Счет 10570 «Текущая часть долгосрочной дебиторской задолженности» предназначен для обобщения информации о текущей части долгосрочной дебиторской задолженности, подлежащей получению в течение периода, не превышающего один год с отчетной даты.

Счет 10580 «Дебиторская задолженность дочерних(материнских) предприятий» предназначен для учета и представления в финансовой (бухгалтерской) отчетности субъекта до консолидации валовой суммы, причитающейся с дочерних или материнских предприятий.

По дебету счета 10580 в корреспонденции со счетом 44010 «Доходы от реализации» отражается сумма, признаваемая доходом в соответствии с МСФО(IAS) 18 «Выручка». Счет 10580 кредитуется в корреспонденции со счетами учета денежных средств при получении денег от дочернего (материнского) предприятия, других счетов учета активов или зачтено счетом 22520 «Кредиторская задолженность дочерних (материнских) предприятий».

Счет 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям» предназначен для учета и представления в финансовой отчетности субъекта информации о наличии дебиторской задолженности, возникших в связи с теми операциями, которые не могут быть отражены на счетах 10400 и других счетов 10500.

Счет 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал»

Счета 10600 предназначены для обобщения информации о расчетах субъекта с участниками (учредителями) по вкладам в Уставный капитал.

Предприятие может открывать отдельные аналитические счета к счету 10600, например:

10601 «Задолженность учредителей, возникающая при создании юридического лица».

10602 «Задолженность лиц, подписавшихся на акции второй и последующих эмиссии».

10603 «Задолженность покупателей, возникшая при продаже субъектом собственных акций».

Счет 10601 «Задолженность учредителей, возникшая при создании юридического лица». В соответствии с действующим законодательством учредительный договор, подписанный учредителями при создании юридического лица, создает обязательства для лиц, подписавших его в течение года с даты государственной регистрации. Указанное обязательство состоит из вклада в уставный капитал создаваемого юридического лица. В связи с этим по дебету счета 10601 «Задолженность учредителей, возникшая при создании юридического лица» отражается сумма объявленного при учреждении юридического лица уставного капитала в корреспонденции с соответствующим счетом группы счетов 33000 «Объявленный (Уставный капитал)». По кредиту счета 10601 отражаются суммы денежных средств, а также справедливая стоимость неденежных активов, внесенных учредителями, как до момента государственной регистрации юридического лица, так и в течение года с даты регистрации. Разница между справедливой стоимостью внесенных неденежных активов и номинальной суммой задолженности списывается в кредит счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал».

Сумма неустойки за неоплату акций, начисленная учредителю акционерного общества в соответствии с учредительным договором, отражается по дебету счета 10601 в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

Счет 10602 «Задолженность лиц, подписавшихся на акции второй и последующих эмиссий» - формируется после регистрации отчета о выпуске ценных бумаг (см. пояснение к счетам 33010 и 33020).

Счет 10603 «Задолженность покупателей, возникшая при продаже субъектом собственных акций» (см. пояснение к счету 33090 «Выкупленные собственные акции»).

Группа счетов 10700 «Товарно-материальные запасы»

Группа счетов 10700 «Товарно-материальные запасы» предназначены для обобщения информации о наличии и движении материальных активов в виде товарно-

материальных запасов, принадлежащих субъекту (в том числе находящихся в пути, переработке или на ответственном хранении) и предназначенных:

- для реализации;
- для процесса производства новых активов, работ или услуг,
- для обеспечения возможности процесса производства, реализации и управления, а также;
- для административных целей.

Товарно-материальные запасы, по которым субъекту не перешло право собственности или не переданы все риски и выгоды, связанные с ними, не учитываются в финансовой отчетности данного субъекта. Например:

- товары, подготовленные по заказу клиентов и оплаченные ими, но временно оформленные на ответственное хранение до момента их вывоза;
- любые другие запасы, находящиеся у субъекта в соответствии с договорами на ответственное хранение;
- сырье и материалы, полученные от заказчиков на промышленную переработку (давальческое сырье);
- готовая продукция и незавершенное производством запасы, выработанные из давальческого сырья;
- товары, полученные субъектом в рамках договора комиссии или агентского договора и т.п.

Учет товарно-материальных запасов, имеющих в наличии, но не принадлежащих субъекту на праве собственности, ведется вне системы счетов, предназначенной для подготовки финансовой (бухгалтерской) отчетности, т.е. на забалансовых счетах.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета производственных запасов по наиболее типичным категориям:

10710	Товары
10719	<i>Нереализованная торговая наценка</i>
10720	Сырье и материалы
10730	Незавершенное производство
10740	Готовая продукция
10750	Сельхозпродукция с биологических активов
10760	Топливо
10770	Запасные части
10780	Инвентарь и принадлежности
10790	Прочие ТМЗ

Субъекты классифицируют производственные запасы по выше приведенным категориям в зависимости от специфики своей деятельности.

При формировании рабочего плана счетов субъекта рекомендуется производить детализацию счетов учета на основе предложенной классификации с учетом:

- выбранной системы учета товарно-материальных запасов (периодической и непрерывной), а также;
- применяемых методов определения себестоимости (метода фактических затрат, метода нормативных затрат, метода розничных цен) и
- процедур бухгалтерского учета в соответствии с принятой учетной политикой.

Как правило, первоначальная оценка запасов определяется суммой фактических затрат на их приобретение или затрат на переработку при их производстве (по себестоимости). Исключение составляют запасы, которые могут быть оценены по возможной чистой цене продаж (в соответствии с принятой практикой учета в отдельных отраслях промышленности) или по справедливой стоимости за вычетом предполагаемых сбытовых расходов (например, сельхозпродукция - МСФО (IAS) 41 «Сельское хозяйство»).

Помимо фактических затрат, себестоимость запасов может определяться методом розничных цен - для розничной торговли, или методом нормативных затрат - для

производственных субъектов, но при условии, если результаты оценки запасов этими методами будут максимально приближены к фактическим затратам на запасы (см. пояснения к счетам 10710 «Товары» и 10730 «Незавершенное производство»).

Если запасы приобретены в результате операции с иностранной валютой, то по дебету счетов 10700 в корреспонденции с соответствующими счетами учета расчетов отражается стоимость приобретенного запаса в размере, эквивалентном сумме затраченной иностранной валюты, пересчитанной в национальную валюту по курсу, установленному Национальным банком Таджикистана на дату совершения операции. При изменении курса валют себестоимость учтенных запасов не подлежит пересчету, за исключением случаев значительной девальвации валюты при наличии непогашенной задолженности по счетам к оплате за материалы и отсутствия хеджирования по ним. При этом стоимость приобретенного запаса может быть дополнительно увеличена на сумму возникшей курсовой разницы по дебету соответствующего счета учета товарно-материальных запасов в корреспонденции со счетом 22010 «Счета к оплате».

Себестоимость использованных запасов и их остатков определяется следующими способами:

- путем специфической идентификации индивидуальных затрат;
- по формуле; первое поступление - первый отпуск (FIFO) и по средневзвешенной стоимости. Эти способы рассматриваются МСФО (IAS)2 «Запасы» как основной порядок учета;

После первоначального признания запасы должны оцениваться по наименьшей из двух величин: себестоимости и возможной чистой цене продаж. Корректировка стоимости запаса до величины, равной наименьшей из себестоимости и возможной чистой цене продаж, производится проводкой с кредита счетов 10700 в корреспонденции со счетами учета себестоимости реализации.

Системы учета запасов. Непрерывная система учета товарно-материальных запасов предусматривает отражение непосредственно на счетах учета товарно-материальных запасов каждого поступления и выбытия их. При этом по дебету счетов 10700 учитывается стоимость запасов в наличии и стоимость каждого вновь поступившего запаса; по кредиту этих счетов отражается фактическое использование запасов и любое другое списание их стоимости. Данная система учета обеспечивает оперативной информацией о наличии тех или иных запасов и их стоимости на любую календарную дату. Инвентаризация товарно-материальных запасов при непрерывной системе учета помогает определить соответствие учетных данных по товарно-материальным запасам их фактическому наличию на дату инвентаризации. Данная система учета товарно-материальных запасов применима в любых сферах - производстве, услугах, торговле.

Периодическая система учета товарно-материальных запасов не предусматривает отражения в учете перемещения запасов, их использования или выбытия до момента проведения их инвентаризации по состоянию на конец отчетного периода. В целях соответствующего отражения в учете операций по движению товарно-материальных ценностей при периодической системе учета запасов открываются в течении отчетного периода следующие временные счета: 55020 «Корректировка стоимости запасов», 55030 «Расходы по транспортировке запасов», 55040 «Расходы на переработку» и др. При данной системе учета балансовые счета товарно-материальных запасов имеют только три записи:

- 1) дебетовое начальное сальдо (результат предыдущей инвентаризации);
- 2) корректирующую проводку по результатам инвентаризации на конец отчетного периода (оборот по дебету или кредиту балансового счета учета запасов в корреспонденции с временным счетом 55020 «Корректировка стоимости запасов»);
- 3) конечное дебетовое сальдо (результат инвентаризации на конец отчетного периода).

При этом информация о приобретенных запасах и затратах на их переработку за период между инвентаризациями учитывается не на балансовых счетах товарно-материальных запасов, а по дебету специально введенных временных счетов себестоимости в

корреспонденции с соответствующими статьями затрат. Из-за различий при формировании себестоимости запасов (товарных - по затратам на приобретение, а производственных - по затратам на переработку).

Планом счетов с целью определения фактической себестоимости реализации предусмотрен временный счет 55010 «Себестоимость реализации». Временные счета, используемые при периодической системе учета запасов, закрываются в конце каждого отчетного периода в корреспонденции со счетом 55010.

В периодической системе учета запасов каждый счет группы счетов 55000 соответствует определенной статье затрат на приобретение или переработку запаса. Затраты на приобретение и переработку могут накапливаться на одном счете 55000 без разделения по отдельным категориям. Распределение затрат по отдельным счетам учета преследует исключительно аналитические цели.

Счет 10710 «Товары» предназначен для обобщения информации о наличии и движении товарно-материальных запасов, приобретенных с целью перепродажи. Этот счет используется торговыми субъектами и субъектами общественного питания, а также сбытовыми, снабженческими и производственными субъектами для учета запасов, приобретенных в соответствии с указанной целью.

Аналитический учет по группам товаров, а также внутри самих групп ведется по каждому ответственному лицу, наименованиям товаров, и в случаях значимости, по местам хранения товаров. При необходимости каждой определенной группе товаров может быть присвоен отдельный счет в рабочем плане счетов, например:

- 10711 «Товары на складе»;
- 10712 «Товары в торговых залах»;
- 10713 «Товары, переданные на комиссию»;
- 10714 «Товары в пути» и т.п.

По дебету счета 10710 «Товары» отражается информация о наличии и поступлении товаров в корреспонденции со счетами, отражающими затраты на приобретение:

- со счетами учета денежных средств - при приобретении товаров за наличные, включая суммы оплаченных пошлин и не возмещаемых налогов; или
- со счетом 22010 «Счета к оплате» - при приобретении товаров в кредит;
- со счетом 22670 «Прочие долгосрочные обязательства» - при приобретении товаров в кредит с отсрочкой платежа на период, превышающий обычные сроки кредитования, устанавливаемые продавцом при продажах без предварительной или немедленной оплаты;
- со счетом 22010 «Счета к оплате» - затраты по транспортным услугам по доставке и другим услугам, связанным с разгрузкой и складированием приобретенных товаров;
- со счетом 22210 «Заработная плата к выплате» - внутренние расходы на заработную плату работников, занятых разгрузкой и складированию приобретенных товаров;
- со счетом 22240 «Социальный налог к выплате» - отчисления с заработной платы работников, занятых разгрузкой и складированию приобретенных товаров;
- со счетами, отражающими прочие затраты, связанные с приобретением товаров.

По дебету счета 10710 «Товары» отражается также:

- справедливая (рыночная) стоимость безвозмездно полученных товаров в корреспонденции со счетами 66070 «Прочие неоперационные доходы»;
- справедливая стоимость товаров, полученных в качестве вноса учредителей, в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал» - в сумме, равной номинальной стоимости акции (доли) участника, и в корреспонденции со счетом 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» - в сумме, превышающей номинальную стоимость акций (доли);
- справедливая стоимость объектов недвижимости, учтенных в качестве инвестиции в недвижимость, и переведенных в категорию «Товары»;

- себестоимость товаров, возвращенных покупателями, в корреспонденции со счетом 55010 «Себестоимость реализации».

По кредиту счета 10710 «Товары» отражается стоимость товаров реализованных, пришедших в негодность, сумма уценки до чистой цены продажи, стоимость возврата ранее приобретенных товаров.

Списание реализованных товаров. Списание реализованных товаров в системе непрерывного учета отражается проводкой:

Д-т сч. 55010 «Себестоимость реализации» XXX
 К-т сч.10710 «Товары» XXX

В системе периодического учёта себестоимость реализованных товаров списывается следующим образом:

- на временных счетах 55000 накапливаются затраты по приобретению и возврату товаров за период между инвентаризациями, а также использованию товаров для собственных нужд субъекта;
- по результатам последней инвентаризации сальдо по счету «Товары» (сальдо предыдущей инвентаризации) корректируется следующей бухгалтерской проводкой:
  - а) если результат последней инвентаризации больше сальдо счета 10710 «Товары», то сумма разницы между ними относится в дебет счета 10710 «Товары» в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости товаров»;
  - б) если результат последней инвентаризации меньше сальдо счета 10710 «Товары», то сумма разницы между ними списывается с кредита счета 10710 «Товары» в дебет счета 55020 «Корректировки стоимости товаров» (за исключением отсутствия виновных лиц). При этом себестоимость реализованных товаров, представляемая в отчете о результатах финансово-хозяйственной деятельности, определяется суммированием сальдо счетов группы 55000. Себестоимость реализованного товара равняется: сальдо счета 55010+ сальдо счета 55030+ сальдо счета 55040+ дебетовое сальдо счета 55020 (минус кредитовое сальдо счета 55020).

Обменные операции. Когда товары продаются в обмен на отличающиеся (не аналогичные) товары или услуги, обмен рассматривается как операция, создающая выручку (параграф 12 МСФО(IAS) 18 «Выручка»).

При этом:

- учетная стоимость товара, переданного в порядке обмена, списывается с кредита счета 10710 «Товары» в дебет счета 55010 «Себестоимость реализации» (непрерывный учет) по факту передачи товара;
- полученный в обмен товар отражается в учете по дебету счета 10710 «Товары».

Ниже приводятся возможные схемы отражения в учете товаров, полученных в результате обмена:

❖ *при условии, что справедливая стоимость обмениваемых товаров или получаемого товара в обмен на услугу равна:*

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Товар получен до того, как в обмен передан товар или услуга:	10710	22010
• получение товара	22010	44010

• передача товара (или оказание услуги) в обмен		
2. Товар получен после того, как в обмен передан товар или услуга: • передача товара (или оказание услуги) в обмен • получение товара	10410 10710	44010 10410

при условии, что справедливая стоимость полученного товара отличается от стоимости реализованного товара (или оказание услуги):

а) если справедливая стоимость полученного товара больше справедливой стоимости переданного товара (услуги):

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Товар получен до того, как в обмен передан товар или услуга: • справедливая стоимость полученного товара • справедливая стоимость переданного товара или оказанной услуги • денежные средства, выплаченные при обмене	10710 22010 22010	22010 44010 10100,1020 0
2. Товар получен до того, как в обмен передан товар или услуга: • справедливая стоимость переданного товара или оказанной услуги • справедливая стоимость полученного товара • - денежные средства, выплаченные при обмене	10410 10710 10410	44010 10410 10100,1020 0

б) если справедливая стоимость полученного товара меньше справедливой стоимости переданного товара:

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Товар получен до того, как в обмен передан товар или услуга: • справедливая стоимость полученного товара • справедливая стоимость переданного товара или оказанной услуги • денежные средства, выплаченные при обмене	10710 22010 10100,1020 0	22010 44010 22010
2. Товар получен до того, как в обмен передан товар или услуга: • справедливая стоимость переданного товара или оказанной услуги	10410 10710 10410	44010 10410 10100,1020

• справедливая стоимость полученного товара • денежные средства, выплаченные при обмене		0

Прочее списание товаров. Всевозможные потери товаров (недостача по результатам инвентаризации, кража, порча и прочие) отражаются следующим образом:

- в системе непрерывного учета себестоимость утерянных товаров списывается с кредита счета 10710 «Товары» в дебет счета 55010 «Себестоимость реализации»;
- в системе периодического учета проводок по списанию утерянных товаров не составляется.

Уценка товаров до возможной чистой цены продажи в системе непрерывного учета отражается по кредиту счета 10710 в корреспонденции со счетом 55010 «Себестоимость реализации». Величина восстановления любой стоимости ранее уцененного запаса вызванного увеличением чистой цены продаж на отчетную дату, отображается по дебету счета 10710 «Товары» в корреспонденции со счетом 55010 «Себестоимость реализации».

В системе периодического учета сумма уценки списывается с кредита счета 10710 в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов». Величина восстановления любой стоимости ранее уцененного запаса, вызванного увеличением чистой цены продажи на отчетную дату, отражается по дебету счета 10710 в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов».

Для учета изменения стоимости запасов в связи с уценкой до возможной чистой цены продаж может использоваться контративный счет к счету 10710 (см. пояснения к счету 10740 «Готовая продукция»).

Себестоимость товаров, использованных для собственных нужд субъекта, списывается с кредита счета 10710 «Товары» в дебет соответствующих счетов учета активов или расходов.

Учет товаров методом розничных цен. Для учета товаров методом розничных цен Планом счетов предусмотрен счет 10719 «Нереализованная торговая наценка». В бухгалтерском балансе по статье «Товары» указывается сальдо счета 10710 за минусом сальдо счета 10719 «Нереализованная торговая наценка».

Учет товаров на счете 10710 «Товары» ведется по розничным продажным ценам. При приобретении товаров по дебету счета 10710 «Товары» отражаются фактические затраты на приобретение и сумма торговой наценки (скидки поставщиков) в корреспонденции со счетом 10719 «Нереализованная торговая наценка».

В конце отчетного периода определяется реализованная торговая наценка умножением выручки от реализации на норму валовой прибыли (процент торговой наценки (скидки) в розничной цене товара). Списание реализованных товаров отражается следующим образом:

- а) с кредита счета 10710 «Товары» в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг» списывается стоимость реализованного товара по розничным ценам (в сумме выручки от реализации);
- б) в дебет счета 10719 «Нереализованная торговая наценка» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг» списывается сумма реализованной торговой наценки; или
- в) с кредита счета 10710 «Товары» в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг» списывается себестоимость реализованного товара, рассчитанная как разница между выручкой от реализации и реализованной торговой наценкой;
- г) с кредита счета 10710 «Товары» в дебет счета 10719 «Нереализованная торговая наценка» списывается сумма реализованной торговой наценки.

Возвращенный покупателями товар отражается по розничной цене по дебету счета 10710 «Товары» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных

запасов, работ, услуг», при этом торговая наценка (скидка), приходящаяся на возвращенный товар отражается по дебету счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг» в корреспонденции со счетом 10719 «Нереализованная торговая наценка».

Сумма уценки товаров до возможной чистой цены продаж отражается по кредиту счета 10710 «Товары» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг». Величина восстановления любой стоимости ранее уцененного товара, вызванного изменением чистой цены продаж на отчетную дату, отражается по дебету счета 10710 «Товары» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг».

Себестоимость любых потерь товаров рассчитывается и списывается так же, как если бы товары были реализованы.

Возврат товаров поставщику отражается по дебету счета 10400 «Счета к получению» (соответствующий счет) в корреспонденции:

- со счетом 10710 «Товары» в сумме, равной стоимости приобретения. Одновременно составляется проводка по кредиту счета 10710 в корреспонденции со счетом 10719 «Нереализованная торговая наценка» на сумму торговой наценки, или
- с кредита счета 10710 «Товары» в сумме равной стоимости товаров в розничных продажных ценах. Одновременно составляется проводка по кредиту счета 10400 «Счета к получению» в корреспонденции со счетом 10719 «Нереализованная торговая наценка» - на разницу между стоимостью товара в розничных продажных ценах и стоимостью приобретения.

Счет 10720 «Сырье и основные материалы» используется для учета запасов, которые или входят в состав вырабатываемого продукта, образуя его основу, или являются необходимыми компонентами при его изготовлении, а также запасов, предназначенных для оказания услуг, в процессе выполнения которых данные запасы потребляются. Представление услуг подразумевает выполнение субъектом в течение определенного времени согласованной договором задачи.

Аналитический учет запасов должен быть организован по видам или наименованиям запасов, а также по местам хранения и по подотчетным лицам.

По дебету счета 10720 при непрерывном методе учета или по дебету счета 55050 «Расходы по приобретению запасов» при методе периодического учета отражаются затраты на приобретение сырья (см. пояснение к счету 10710 «Товары»).

Себестоимость запасов, использованных для производства готовой продукции или предоставления услуг в системе непрерывного метода учета запасов, списывается с кредита счета 10720 в дебет счета 10730 «Незавершенное производство». Если часть сырья и материалов были проданы, то себестоимость проданных запасов списывается с кредита счета 10720 «Сырье и основные материалы» в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг».

Уценка запасов до чистой стоимости продаж, а также всевозможные потери запасов (недостача, выявленная в результате инвентаризации, кража, порча и пр.) отражается следующим образом:

- в системе непрерывного учета уценка и себестоимость, утерянных запасов списывается с кредита счета 10720 «Сырье и основные материалы» в дебет 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг». При этом величина восстановления любой стоимости ранее уцененного запаса, вызванного увеличением чистой цены продаж на отчетную дату, отражается по дебету счета 10720 «Сырье и основные материалы» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг»;
- в системе периодического учета проводок по списанию утерянных запасов не требуется. Сумма уценки списывается с кредита счета 10720 «Сырье и основные материалы» в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов». Величина восстановления любой стоимости ранее уцененного запаса,

вызванного увеличением чистой цены продаж на отчетную дату, отражается по дебету счета 10720 «Сырье и основные материалы» в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов».

Для учета изменения стоимости запасов в связи с уценкой до чистой стоимости продаж может использоваться контрактный счет к счету 10720 (см. пояснение к счету 10740).

В системе периодического учета себестоимость остатков на отчетную дату и себестоимость использованных запасов определяется по результатам инвентаризации и отражается в учете следующим образом:

- 1) Затраты на приобретение запасов за период между инвентаризациями отражаются по дебету счета 55050 «Затраты по приобретению запасов»;
- 2) По результатам последней инвентаризации сальдо по счету 10720 «Сырье и основные материалы» корректируется бухгалтерской проводкой:
  - если результат последней инвентаризации больше учтенного сальдо запасов, то сумма разницы между ними относится в дебет счета 10720 в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов»;
  - если результат последней инвентаризации меньше учтенного сальдо счета 10720 «Сырье и основные материалы», то сумма разницы между ними списывается с кредита счета 10720 в дебет счета 55020 (при отсутствии виновных лиц).
- 3) Стоимость запасов корректируется в связи с изменением чистой стоимости продаж.

Операции по обмену запасов, учитываемых на счете 10720, отражаются так же, как операции по обмену товаров.

Счет 10730 «Незавершенное производство» предназначен для учета фактических затрат на производство продукции, включая затраты на использованные товарно - материальные запасы. Предприятия сферы услуг на счете 10730 «Незавершенное производство» учитывают фактические затраты по предоставлению услуг.

Сальдо счета 10730 «Незавершенное производство» отражает стоимость производства затрат на изделия, начатые, но не законченные производством на дату отчета, или стоимость затрат по оказанию работ и услуг, по которым субъект еще не признал соответствующую выручку.

В связи с неоднородностью производственных затрат и различием методики их распределения на готовую продукцию счет 10730 должен вестись в разрезе номенклатуры расходов (постоянные, переменные, прямые и косвенные). При производстве различных видов готовой продукции и услуг различные базы для распределения понесенных производственных затрат потребуют детализации затрат не только по постоянным и переменным признакам, но и по базам распределения и по видам готовой продукции. Например:

- счет 10731 «Незавершенное производство - прямые затраты»;
- счет 10732 «Незавершенное производство – постоянные накладные затраты, распределяемые на базе нормальных прямых затрат»;
- счет 10733 «Незавершенное производство – постоянные накладные затраты, распределяемые на базе нормальных машино-часов»;
- счет 10734 «Незавершенное производство – переменные накладные затраты, распределяемые на базе фактических трудозатрат», и т.п.

Детализация затрат по статьям производится на основании данных аналитического учета к счету 10730 «Незавершенное производство». В дебет счета 10730 «Незавершенное производство» в непрерывной системе метода учета списывается стоимость использованного сырья и вспомогательных материалов и затраты на их переработку (затраты на производство).

В себестоимость готовой продукции не должны включаться:

- административные и реализационные расходы,
- сверхнормативные потери сырья, затраченного труда и прочих производственных затрат.

Фактическая себестоимость готовой продукции списывается с кредита счета 10730 «Незавершенное производство» в дебет счета 10740 «Готовая продукция».

Если субъект для определения себестоимости запасов использует метод нормативных затрат, то себестоимость незавершенного производства на конец периода и себестоимость готовой продукции определяются по нормативной калькуляции. Применение данного метода определения себестоимости запасов требует регулярного пересмотра существующих нормативов по всем статьям затрат для производства готовой продукции. Ведение каких-то специальных счетов учета в связи с применением метода нормативных затрат не требуется. Разница между стоимостью незавершенного производства, определенная методом нормативных затрат и фактической его себестоимости списывается в конце отчетного периода в дебет или кредит счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг».

В системе периодического метода учета запасов затраты на производство продукции в период между инвентаризациями учитываются по дебету временных счетов счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг». По результатам последней инвентаризации учтенное сальдо счета 10730 «Незавершенное производство» (сальдо предыдущей инвентаризации) корректируется следующим образом:

- если стоимость незавершенного производства на конец отчетного периода больше, чем учтенное сальдо счета 10730, то сумма разницы между ними относится в дебет счета 10730 в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов».
- если стоимость незавершенного производства на конец отчетного периода меньше чем учтенное сальдо счета 10730, то сумма разницы между ними корректируется с кредита счета 10730 «Незавершенное производство» в дебет счета 55020 «Корректировки стоимости запасов».

Счет 10740 «Готовая продукция» предназначен для обобщения информации о наличии и движении товарно-материальных запасов, произведенных с целью реализации.

Аналитический учет готовой продукции должен быть организован по видам готовой продукции, каждому материально ответственному лицу и по местам хранения.

В системе непрерывного метода учета запасов в дебет счета 10740 «Готовая продукция» с кредита счета 10730 «Незавершенное производство» списывается себестоимость готовой продукции, переданной на склад. В системе периодического метода учета передача готовой продукции, переданной на склад, бухгалтерскими проводками не отражается; изменение в стоимости готовой продукции на конец отчетного периода отражается по дебету или кредиту счета 10740 «Готовая продукция» в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов».

В соответствии с МСФО(IAS) 2 «Запасы» готовая продукция должна оцениваться по наименьшей из двух величин: себестоимость и возможной чистой цене продаж.

Сумма уценки готовой продукции до возможной чистой цены продаж может отражаться двумя способами:

- а) списываться с кредита счета 10740 «Готовая продукция» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг»;
- б) учитываться на отдельном аналитическом счете 10741 «Уценка готовой продукции» к счету 10740 «Готовая продукция». При этом сумма уценки списывается с кредита счета 10741 в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг». При представлении в финансовой отчетности остатков готовой продукции кредитовое сальдо счета 10741 вычитается из сальдо счета 10740 «Готовая продукция».

Величина восстановления любой стоимости ранее уцененной готовой продукции, вызванного увеличением чистой цены продаж на отчетную дату, отражается в системе непрерывного метода учета по дебету счета 10740 «Готовая продукция» в корреспонденции со счетом 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг».

Себестоимость потерь готовой продукции (недостача по результатам инвентаризации, кража, порча и пр.) в системе непрерывного учета списывается с кредита счета 10740

«Готовая продукция» в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг».

В системе периодического метода учета проводки по списанию разницы готовой продукции не требуется, разница запасов списывается посредством корректировки стоимости готовой продукции по результатам инвентаризации.

Себестоимость реализованной готовой продукции в системе непрерывного метода учета списывается с кредита счета 10740 «Готовая продукция» в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг».

При периодической системе метода учета запасов себестоимость реализованной готовой продукции формируется следующим образом:

- если стоимость готовой продукции по результатам последней инвентаризации больше учтенного сальдо готовой продукции, то сумма разницы между ними относится в дебет счета 10740 «Готовая продукция» в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов»;
- если стоимость готовой продукции по результатам последней инвентаризации меньше учтенного сальдо готовой продукции, то сумма разницы между ними корректируется с кредита счета 10740 «Готовая продукция» в дебет счета 55020 «Корректировки стоимости запасов»;
- стоимость готовой продукции корректируется в связи с изменениями возможной чистой цены продаж по кредиту или дебету счета 10740 или аналитического счета 10741 в корреспонденции со счетом 55020 «Корректировки стоимости запасов». При этом себестоимость готовой продукции, представляемая в отчете о прибылях и убытках, определяется как сумма дебетового сальдо счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг», минус сумма кредитового сальдо этого же счета.

Себестоимость готовой продукции, использованной на собственные нужды субъекта, списывается с кредита 10740 «Готовая продукция» в дебет соответствующих счетов активов или расходов.

Операции по обмену готовой продукции на неаналогичные активы отражаются также как операции по обмену товаров.

Счет 10750 «Сельхозпродукция с биологических активов» предназначен для учета сельскохозяйственной продукции, собранной с биологических активов, принадлежащих субъекту и предназначенных как для реализации, так и для последующей переработки. Субъекты, занимающейся сельскохозяйственной деятельностью на этом счете могут учитывать также купленную у других производителей или поставщиков сельскохозяйственную продукцию, предназначенную для последующей переработки или перепродажи.

Субъекты, не занимающиеся сельскохозяйственной деятельностью, учитывают приобретенную сельскохозяйственную продукцию:

- на счете 10710 «Товары» в порядке, установленном для учета товаров, если продукция приобретена с целью перепродажи;
- на счете 10720 «Сырье и материалы» в порядке, установленном для учета запасов сырья и материалов, если продукция приобретена с целью переработки.

Продукция, полученная в результате переработки сельскохозяйственной продукции, в соответствии с МСФО(IAS) 41 «Сельское хозяйство» является продуктом переработки, а не сельскохозяйственной продукцией, собранной с биологических активов. Продукты переработки сельскохозяйственной продукции, собранной с биологических активов, должны учитываться:

- на счете 10740 «Готовая продукция» в порядке, установленном для учета готовой продукции; или
- на счете 10720 «Сырье и основные материалы», если полученный продукт подлежит последующей переработки у данного субъекта в порядке, установленном для учета сырья и полуфабрикатов.

При первоначальном признании сельскохозяйственная продукция, собранная с биологических активов, отражается в учете по себестоимости, которая в соответствии с МСФО(IAS)41 «Сельское хозяйство» определяется как справедливая стоимость собранной сельскохозяйственной продукции на момент ее сбора за вычетом предполагаемых сбытовых расходов.

При первоначальном признании сельскохозяйственной продукции, собранной с *потребляемых* биологических активов, возможна следующая корреспонденция счетов: по дебету счета 10750 «Сельхозпродукция с биологических активов» отражается стоимость сельхозпродукции по величине справедливой стоимости ее на момент сбора за вычетом определенных расчетным путем сбытовых расходов в корреспонденции со счетом 44120 «Доход от сбора сельхозпродукции». При этом балансовая стоимость потребляемого биологического актива списывается с кредита счета 11400 «Биологические активы» в корреспонденции со счетом 44130 «Прибыль (убыток) от изменения справедливой стоимости биологических активов».

При первоначальном признании сельскохозяйственной продукции, собранной с *плодоносящих* биологических активов по дебету счета 10750 «Сельхозпродукция с биологических активов» отражается стоимость сельхозпродукции по величине справедливой стоимости ее на момент сбора за вычетом определенных расчетным путем сбытовых расходов в корреспонденции со счетом 44120 «Доход от сбора сельхозпродукции».

После первоначального признания сельскохозяйственной продукции ее последующий учет ведется в порядке, предусмотренном для учета запасов в соответствии с требованиями МСФО(IAS) 2 «Запасы», а именно:

- если сельхозпродукция предназначена для дальнейшей переработки, то ее последующий учет ведется в порядке, предусмотренном для учета запасов, отражаемых по счету 10720 «Сырье и материалы».

Стоимость использованной в производстве сельхозпродукции при этом списывается с кредита счета 10750 в дебет счета 10730 «Незавершенное производство», на котором, в свою очередь, накапливаются все затраты, связанные с переработкой. Стоимость использованной сельхозпродукции может быть определена различными формулами: FIFO, по средневзвешенной стоимости или идентификационным методом;

- если сельхозпродукция предназначена для продажи, то ее последующий учет ведется в порядке, предусмотренном для учета запасов, отражаемых по дебету счета 10710 «Товары». Учетная стоимость реализованной продукции списывается с кредита 10750 в дебет счета 55000 «Себестоимость реализованных запасов, работ, услуг». Стоимость реализованной сельхозпродукции может также определяться различными формулами: FIFO, средневзвешенной стоимости или идентификационным методом. При этом выручка от реализации сельхозпродукции отражается по кредиту счета 44010 «Доход от реализации».

После первоначального признания стоимости запасов сельхозпродукции, уценка, а также любые потери учитываются в соответствии с МСФО(IAS) 2 «Запасы».

Счет 10760 «Топливо» предназначен для обобщения информации о наличии и движении запасов топлива, приобретенных с целью использования. Если топливо приобретена в целях перепродажи, она отражается на счете 10710.

Аналитический учет по видам топлива ведется по каждому ответственному лицу, наименованиям топлива, и в случаях значимости, по местам хранения топлива. При необходимости каждому определенному типу топлива может быть присвоен отдельный счет в рабочем плане счетов, например:

10761 – «Бензин»;

10762 – «Дизельное топливо»;

10763- «Масло» и т.д.

Порядок ведения учета топлива аналогичен учету других видов запасов. При покупке или ином поступлении запасов топлива дебетуют счет 10760 в корреспонденции со счетами учета текущих обязательств, денежных средств, и т.д. Расходование запасов топлива в

административных целях отражается по дебету 55328 «Расходы топлива». Стоимость запасов топлива может быть определено методами FIFO и средневзвешенной стоимости.

Счет 10770 «Запасные части» предназначен для обобщения информации о наличии и движении запасных частей, приобретенных с целью использования. Учет приобретения запасных частей аналогичен учету поступления других видов запасов. Расходование запасных частей может быть капитализировано на счетах учета основных средств при условии соблюдения принципа существенности, или могут быть признаны как расходы периода.

Методика и процедуры учета движения запасных частей аналогична порядка организации и ведения учета других видов запасов.

Счет 10780 «Инвентарь и принадлежности» предназначен для обобщения информации о наличии и движении объектов, используемых в административных целях и не соответствующих критериям признания в качестве основных средств. Примерами таких объектов являются различные типы инвентаря административного назначения и канцелярские товары, срок службы которых не превышает в большинстве случаев 12 месяцев или стоимость таких объектов с учетом принципа существенности незначительна.

Стоимость приобретенных офисных принадлежностей учитывается по счету 10780. Данные объекты не подвергаются износу в виду незначительной первоначальной стоимости и отсутствия ликвидационной стоимости. По факту выбытия из дальнейшего использования (в основном, по результатам инвентаризации) или при передаче в эксплуатацию (на основании акта списания) дебетуют счет 55315 «Расходы офисных принадлежностей».

Объекты, используемые в производственных целях, могут быть учтены в аналитических счетах к счету 10780, где отражается движение производственного инвентаря, например, спецодежды, рабочие инструменты и т.д. В отношении таких объектов может быть применено периодическая система учета запасов: при отпуске в производство объекты учитываются по местам хранения(использования) или материально–ответственным лицам, и путем обязательной инвентаризации выявляются остатки неиспользованного(пригодного к дальнейшему использованию) производственного инвентаря и корректируется сальдо счета учета таких объектов.

На сумму фактического расхода производственного инвентаря дебетуют счет 10730 «Незавершенное производство», аналитический счет «Производственные накладные расходы».

Объекты, используемые в целях реализации, отражаются в отдельном аналитическом счете к счету 10780. При этом, фактическая сумма расходованных средств отражается по дебету счета 55290 «Прочие реализационные расходы».

Счет 10790 «Прочие запасы» предназначен для обобщения информации о наличии и движении тех запасов, которые по определенным характеристикам не подходят к вышеназванным видам запасов.

Группа счетов 10800 «Расходы, оплаченные авансом»

Счета группы 10800 «Расходы, оплаченные авансом» предназначены для обобщения информации об авансах, выплаченных в счет будущей поставки работ и услуг, в период, следующий за отчетным годом, но не более чем один год. Авансы, выплаченные в счет будущих поставок товароматериальных ценностей, отражаются на счете 10510 «Авансы, выданные поставщикам», а авансы, выплаченные в счет будущей поставок работ и услуг на период, превышающий один год после отчетной даты, учитываются на счете 11830 «Долгосрочные отсроченные расходы».

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета авансов по наиболее типичным значимым категориям:

10810	«Услуги, оплаченные авансом»
10820	«Аренда, оплаченная авансом»
10830	«Прочие авансированные платежи»

Прочие виды авансированных платежей объединяются в одном счете 10830. При необходимости перечень аналитических счетов, представляемых в линейной статье «Расходы, оплаченные авансом» могут быть расширены, т.е. указаны другие авансовые платежи данного субъекта.

Если дебиторская задолженность по выплаченным авансам возникает в результате операции в иностранной валюте, то учет по дебету и кредиту счета 10800 ведется как в иностранной валюте, так и в национальной. На конец отчетного периода сальдо счета 10800, выраженное в иностранной валюте, переоценивается по учетному курсу Национального банка Таджикистана, установленному на эту дату, с отнесением разницы на счета учета прочих доходов или расходов от операционной деятельности.

Учет безнадежной задолженности по выплаченным авансам производится в том же порядке, что и учет безнадежной задолженности по счетам к получению с использованием счета 10430 «Резерв по сомнительным долгам» или без такового. При этом убытки от безнадежной задолженности учитываются по дебету счетов операционных расходов.

Группа счетов 10900 «Внеоборотные активы для продажи»

В соответствии с МСФО(IFRS) 5 «Внеоборотные активы, предназначенные для продажи, и прекращенная деятельность» предприятия должны выделять и учитывать отдельно объекты долгосрочного пользования, предназначенные для продажи и активы прекращенной деятельности. При этом, если такие объекты подлежат реализации и другому типу выбытия в течении двенадцати месяцев с отчетной даты и вероятность такой продажи велика, то они должны быть отражены в разделе краткосрочных активов. С этой целью планом счетов предусмотрены отдельные счета по наиболее типичным значимым категориям внеоборотных активов для продажи и прекращенной деятельности в группе счетов 10900 «Внеоборотные активы для продажи»:

10910	Основные средства, предназначенные для продажи
10920	Краткосрочные активы прекращенной деятельности
10930	Прочие внеоборотные активы для продажи

Счет 10910 «Основные средства, предназначенные для продажи» предназначен для обобщения информации о наличии и движении объектов основных средств, которых предприятие сняло с эксплуатации с целью реализации или иного выбытия. Данный счет дебетуется в корреспонденции со счетами учета основных средств по балансовой стоимости последних.

В дальнейшем, до момента реализации, объекты основных средств, предназначенные для продажи, учитываются по наименьшему из балансовой или справедливой стоимости за вычетом оцененных предпродажных издержек. Убытки от снижения учетной стоимости (если справедливая стоимость ниже балансовой) отражается по дебету счета 66130 «Убытки от обесценения» в корреспонденции со счетом 10919 «Накопленное обесценение». Счет 10919 является контрсчетом к счету 10910. В случае последующего повышения справедливой стоимости сальдо счета 10919 «Накопленное обесценение» корректируется в размере накопленного убытка от обесценения.

Объекты, учтенные на счете 10910 «Основные средства, предназначенные для продажи» не подвергаются износу.

При продаже объектов основных средств, учтенных на указанном счете, прибыль или убытки от выбытия отражаются на счетах 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов» или 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов».

Счет 10920 «Краткосрочные активы прекращенной деятельности» предназначен для обобщения информации о наличии и движении неденежных активов прекращенной деятельности.

На счете **10930 «Прочие внеоборотные активы для продажи»** учитываются предназначенные для продажи объекты идентифицируемых нематериальных активов, инвестиций.

Внеоборотные активы

Группа счетов 11000 «Основные средства»

11100 «Накопленный износ основных средств»

Основные средства - это материальные активы, которые используются для производства или поставки товаров (услуг), сдачи в аренду или для административных целей и которые предполагается использовать в течение более одного года.

Объект основных средств признается в качестве актива, когда с большей вероятности можно утверждать, что субъект получит связанный с активом будущие экономические выгоды и фактические затраты на его приобретение могут быть надежно оценены.

Счета 11000 «Основные средства» предназначены для обобщения информации о наличии и движении основных средств, принадлежащих субъекту на правах собственности или арендованных на условиях финансовой аренды; основных средств, находящихся в эксплуатации, в запасе, оборудования требующего монтажа, строящихся объектов основных средств.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета основных средств, аналогичных по виду и способу использования:

11010	«Здание и сооружение»
11020	«Машины и оборудование»
11030	«Канторское оборудование»
11040	«Мебель и принадлежности»
11050	«Транспортные средства»
11060	«Благоустройство арендованной собственности»
11070	«Благоустройство земельных участков»
11080	«Прочие основные средства»
11090	«Незавершенное строительство»

Здание (часть здания), находящиеся в распоряжении субъекта или арендатора по договору финансовой аренды и предназначенные для использования в производстве или поставке товаров (оказания услуг) или продажи в ходе обычной деятельности, классифицируются и учитываются в категории «Основные средства» в соответствии с МСФО (IAS) 16 «Основные средства».

Недвижимость (здания или его часть), находящаяся в распоряжении субъекта с целью получения арендных платежей, доходов от прироста стоимости, но не для производства или поставки товаров (оказания услуг) или продажи в ходе обычной деятельности, классифицируется и учитывается в категории «Инвестиции в недвижимость» в соответствии с МСФО (IAS) 40 «Инвестиции в недвижимость».

Счета 11110-11180 «Накопленный износ основных средств» - это контрактивные счета к счетам основных средств, и предназначены для обобщения информации об износе определенного основного средства или группы основных средств.

По дебету счета 11000 «Основные средства» отражаются фактические затраты на приобретение (первоначальная стоимость) основных средств. Фактические затраты на приобретение включают покупную цену, в том числе импортные пошлины и не возмещаемые налоги на покупку, а также любые прямые затраты по приведению актива в рабочее состояние для использования по назначению.

Фактические затраты на приобретение, выраженные в иностранной валюте, отражаются по дебету счета 11000 «Основные средства» в сомони по курсу, установленному Национальным банком Таджикистан на момент совершения операции с валютой.

Учет приобретения. При приобретении основных средств в обмен на акции субъекта фактические затраты на приобретение основных средств определяются:

- а) по рыночной стоимости акции субъекта, отданных взамен основных средств (данная оценка считается достоверной, если акции субъекта котируются на открытом рынке);
- б) по рыночной стоимости приобретаемых основных средств;
- в) методом независимой оценки основных средств (экспертное заключение) и отражаются по дебету счета 11000 «Основные средства» в корреспонденции со счетом 33010 «Простые акции» в сумме, равной номинальной стоимости акций, переданных в обмен, и со счетом 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в сумме, превышающей номинальную стоимость акций.

При приобретении основных средств на условиях отсрочки платежа на период, превышающий обычные условия кредитования, фактические затраты на приобретение равны эквиваленту цены при немедленной выплате наличными. Фактические затраты на приобретение отражаются по дебету счета 11000 «Основные средства» в корреспонденции со счетом 22670 «Прочие долгосрочные обязательства». Разность между этой величиной и суммарными выплатами признается как расходы на выплату процентов на протяжении периода кредитования.

Основные средства, приобретаемые по долгосрочным кредитным контрактам, учитываются по текущей (дисконтированной) стоимости, установленной сторонами на дату сделки.

К факторам, которые должны рассматриваться при установлении процентной ставки между продавцом и покупателем при совершении подобных сделок, относятся кредитный рейтинг заемщика, сумма и дата погашения векселя, а также преобладающие рыночные процентные ставки.

Например, дисконтированная стоимость актива, приобретенного в январе месяце по беспроцентному векселю на сумму 10 000 сомони сроком погашения 4 года с момента сделки, при рыночной процентной ставке 12% должна быть учтена по стоимости 6355 сомони. Ниже приводится схема бухгалтерских записей (проводок) по отражению в учете операции по приобретению данного актива:

<i>Д-т сч. 11000 «Основные средства»</i>	<i>6355</i>	
<i>Д-т сч. 22691 «Дисконт по векселям к оплате»</i>	<i>3645</i>	
<i>К-т сч. 22640 «Векселя к оплате»</i>		<i>10 000</i>
➤ начисление расходов по процентам за первый год ($6355 \times 12\% = 763$)		
<i>Д-т сч. 66110 «Расходы в виде процентов»</i>	<i>763</i>	
<i>К-т сч. 22691 «Дисконт по векселям к оплате»</i>		<i>763 44</i>
➤ начисление расходов по процентам за второй год $(6355 + 763) \times 12,5 = 854$		
<i>Д-т сч. 66110 «Расходы в виде процентов»</i>	<i>854</i>	
<i>К-т сч. 22691 «Дисконт по векселям к оплате»</i>		<i>854 и т.д.</i>

Обмен основных средств. Объект, или группа объектов, основных средств может приобретаться в обмен на немонетарный актив или комбинацию монетарного и немонетарного активов.

Стоимость такого объекта (группы объектов) основных средств оценивается по справедливой стоимости, кроме случаев когда:

- операция обмена не имеет коммерческого содержания, или
- ни справедливая стоимость полученного актива, ни справедливая стоимость переданного актива не поддается надежному измерению.

Приобретенный объект измеряется таким образом, даже если предприятие не может немедленно произвести списание переданного актива.

Определение того, имеет ли операция обмена коммерческое содержание, производится в соответствии с п.25 МСФО(IAS)16«Основные средства».

Если предприятие имеет возможность произвести надежное определение справедливой стоимости полученного или переданного актива, то для измерения себестоимости полученного актива используется справедливая стоимость переданного актива, за исключением случаев, когда справедливая стоимость полученного актива представляется более очевидной.

Если приобретенный объект основных средств оценивается не по справедливой стоимости, то его стоимость оценивается по балансовой стоимости обмениваемого актива с учетом увеличения ее на произведенную оплату денежными средствами или уменьшения на величину доплаты, произведенной контрагентом, передающим объект основных средств.

Незавершенное строительство. Начисленные нарастающим итогом затраты в процессе строительства хозяйственным способом по каждому объекту основных средств отражаются по дебету счета 11090 «Незавершенное строительство» в корреспонденции со счетами «Денежные средства», «Счета к оплате», «Товарно-материальные запасы», «Краткосрочные начисленные обязательства» и т.д.

На счете 11090 учитываются также объекты основных средств, требующие монтажа. По окончании строительства (монтажа) счет 11090 «Незавершенное строительство» кредитуется в корреспонденции со счетом 11000 «Основные средства».

Затраты осуществляемые на благоустройства арендованной собственности и на благоустройство земельных участков отражаются на счетах 11060 и 11070. А оборудование в запасе и для установки учитывается на счёте 11080 «Прочие основные средства» по субсчету 11081 «Основные средства вне эксплуатации».

По дебету счёта 11090 «Незавершенное строительство» отражаются также затраты на строительство (реконструкцию) объекта незавершенного строительства, который в будущем предполагается использовать в качестве инвестиции в недвижимость. В отношении такого объекта до момента завершения строительных работ (реконструкции) применяются положения МСФО(IAS) 16 «Основные средства». По окончании строительства (реконструкции) счёт 11090 «Незавершенное строительство» кредитуется в корреспонденции со счётом 11500 «Инвестиции в недвижимость» и для дальнейшего учёта применяются положения МСФО (IAS) 40 «Инвестиции в недвижимость».

Получение в дар и субсидии. Полученные безвозмездно (в дар) основные средства оцениваются по справедливой стоимости на дату приобретения. Справедливая стоимость основных средств, полученных безвозмездно (в дар) отражаются по дебету счёта 11000 в корреспонденции со счетом 33150 «Безвозмездно полученные ценности». В дальнейшем, по мере начисления износа полученного объекта в дар, на сумму начисленного износа сальдо счета 33150 корректируется в корреспонденции с счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы». Для получения более емкой информации по данному вопросу необходимо руководствоваться требованиями МСФО (IAS) 20 «Учёт государственных субсидий и раскрытие информации о государственной помощи».

Основные средства, полученные в качестве субсидии, оцениваются по справедливой стоимости, и отражаются в учёте одним из двух методов, предусмотренных параграфом 24 МСФО (IAS) 20 «Учёт государственных субсидий и раскрытие информации о государственной помощи». Эти методы рассматриваются как приемлемые альтернативы, однако, наиболее приемлемым и рациональным с точки зрения организации учёта представляется метод учёта субсидии в качестве доходов будущих периодов. При этом справедливая стоимость основных средств отражается по дебету счёта 11000 «Основные средства» в корреспонденции со счётом 22700 «Отсроченные доходы». Одновременно с проводкой по начислению износа составляется проводка на эту же сумму по признанию дохода от субсидии Д-т сч.22700, К-т 66070.

Последующие затраты. По дебету счёта 11000 «Основные средства» отражаются последующие затраты в действующие объекты основных средств, увеличивающие их балансовую стоимость, когда они существенно улучшают состояние основных средств сверх первоначально оцененных нормативных показателей (продлевают срок службы, повышают первоначально рассчитанную производительность).

Учет аренды. Первоначальная стоимость объекта основных средств, арендованного на правах финансовой аренды, определяется в соответствии с МСФО (IAS) 17 «Аренда». Поступление арендованных основных средств на условиях финансовой аренды отражается по дебету счёта 11000 «Основные средства» в корреспонденции со счетом 22650 «Обязательство по финансируемой аренде».

Учет земельных участков. Затраты на улучшение собственных земельных участков отражаются по дебету счёта 11070 «Благоустройство земельных участков». Затраты на благоустройство арендованной собственности отражаются по дебету счёта 11060 «Благоустройство арендованной собственности».

Учет выбытия. Выбытие объекта основных средств в результате продажи, обмена, ликвидации или прекращения использования, если от него не ожидается больше никаких экономических выгод должно оформляться соответствующим документом и списываются с баланса.

При списании объекта основных средств, счета учёта стоимости по ним и накопленного износа закрываются, а остаточная стоимость (если она имеется) списывается на счет 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов»

<i>Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»</i>	<i>xx</i>	
<i>К-т сч. 11000 «Основные средства»</i>		<i>xx</i>
<i>Д-т сч. 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов»</i>	<i>xx</i>	
<i>К-т сч. 11000 «Основные средства»</i>		<i>xx</i>

Расходы по ликвидации объектов основных средств отражаются по дебету счета 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов» в корреспонденции со счетом 22200 «Краткосрочные начисленные обязательства» и др., например:

<i>Д-т сч. 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов»</i>	<i>xx</i>	
<i>К-т сч. 22210 «Зарплата к выплате»</i>		<i>xx</i>

Стоимость материалов, полученных от ликвидации объекта основных средств приходятся по дебету счета 10790 «Прочие запасы» или в случае возможности конкретной идентификации полученных ценностей по дебету других типов запасов.

По реализованным объектам основных средств составляются следующая бухгалтерская запись:

- выручка от реализации отражается по дебету счёта 10100 «Денежные средства в кассе», 10200 «Денежные средства в банке», 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям » в корреспонденции со счётом 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов» и 22320 «НДС к оплате»:

<i>Д-т сч. 10100-10200 «Денежные средства»</i>		
<i>К-т сч. 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов»</i>		
<i>К-т сч. 22320 «НДС к оплате»</i>		

- счета учёта стоимости объекта основные средства (11000) и накопленного износа (11100) закрываются, а остаточная стоимость (если таковая имеется) списывается на счёт 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов»

<i>Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»</i>		
<i>К-т сч. 11000 «Основные средства»</i>		
<i>Д-т сч. 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов»</i>		
<i>К-т сч. 11000 «Основные средства»</i>		

- расходы, понесенные при реализации объекта основных средств (доставка покупателю, демонтаж и т. д) отражаются по дебету счета 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов» в корреспонденции со счетом 22040 «Прочие счета к оплате» и др.

- если в результате выбытия возникает прибыль, то она отражается на счете 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов», а убыток на счете 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов».

При использовании сложной бухгалтерской проводки количество записей значительно сокращается:

Д-т сч. 10100 «Денежные средства» или

Д-т сч. 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям»

Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

Д-т сч. 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов»

(если результат выбытия – убыток)

К-т сч. 22320 «НДС к оплате»

К-т сч. 11000 «Основные средства»

К-т сч. 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов»

(если результат выбытия – прибыль)

Учет переоценки. После первоначального признания объект основных средств учитывается в соответствии с учётной политикой субъекта:

- а) по первоначальной стоимости за вычетом накопленного износа и убытков от снижения стоимости, или
- б) по переоцененной стоимости, являющейся его справедливой стоимостью на дату

переоценки за вычетом накопленного износа и убытков от снижения стоимости,

накопленных впоследствии.

Если учёт объектов основных средств осуществляется по переоцененной стоимости, то любой начисленный износ на дату переоценки может:

- 1) пересчитываться пропорционально балансовой стоимости объекта основных средств до

вычета накопленного износа, так что после переоценки балансовая стоимость равняется его

переоцененной стоимости:

- 2) списываться против балансовой стоимости объекта основных средств до вычета накопленного износа, а чистая величина пересчитывается до переоцененной его стоимости.

Величина корректировки износа составляет часть общей суммы увеличения или уменьшения балансовой стоимости в результате переоценки. Балансовая стоимость - это сумма (стоимость), по которой объект основных средств признается в бухгалтерском балансе за вычетом суммы накопленного износа и накопленного убытка от снижения его стоимости.

Если балансовая стоимость объекта основных средств в результате переоценки увеличивается, то это увеличение отражается по кредиту счёта 33120 «Корректировки по переоценке основных средств».

Если балансовая стоимость объекта основных средств уменьшается в результате переоценки, то сумма уменьшения вычитается из счёта 33120 «Корректировки по переоценке основных средств», но в пределах, в которых уменьшение не превышает величину разницу (увеличения) от переоценки ранее проведенной данного объекта основных средств. Сумма разницы (в случае возникновения) отражается в дебет счёта 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Если накопленный износ на дату переоценки пересчитывается пропорционально балансовой стоимости объекта основных средств до вычета суммы накопленного износа, то порядок отражения в учёте этой операции следующий:

а) пересчитывается балансовая стоимость объекта основных средств до вычета накопленного износа. Увеличение балансовой стоимости до вычета накопленного износа отражается по дебету счета 11000 «Основные средства» в корреспонденции со счетом 33120 «Корректировки по переоценке основных средств».

Сумма накопленного износа на дату переоценки пересчитывается пропорционально балансовой стоимости объекта основных средств до вычета накопленного износа, на что составляется проводка:

Д-т сч. 33120 «Корректировки по переоценке основных средств»

К-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

б) пересчитывается балансовая стоимость объекта основных средств до вычета суммы накопленного износа. Уменьшение балансовой стоимости до вычета суммы накопленного износа отражается по дебету счёта 66170 «Прочие неоперационные расходы» в корреспонденции со счетом 11000 «Основные средства».

Сумма износа на дату переоценки пересчитывается пропорционально балансовой стоимости объекта основных средств до вычета суммы износа

Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

К-т сч. 66170 «Прочие неоперационные расходы»

Если сумма накопленного износа на дату переоценки списывается против балансовой стоимости объекта основных средств до вычета суммы износа, а чистая величина пересчитывается до переоцененной стоимости актива, то порядок отражения в учете следующий:

сумма накопленного износа на дату переоценки списывается против балансовой стоимости объекта основных средств до вычета суммы износа

Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

К-т сч. 11000 «Основные средства»

- чистая величина пересчитывается до переоцененной стоимости объекта основных средств. Увеличение стоимости отражается по дебету счета 11000 «Основные средства» в корреспонденции со счетом 33120 «Корректировки по переоценке основных средств»

Уменьшение балансовой стоимости до вычета суммы износа отражается по дебету счета 66170 «Прочие неоперационные расходы» в корреспонденции со счетом 11000 «Основные средства».

Учет обесценения. По состоянию на каждую отчетную дату субъект должен оценивать наличие любых признаков, указывающих на возможное обесценение объекта основных средств в соответствии с МСФО(IAS) 36 «Обесценение активов». В случае выявления любого такого признака субъект должен оценивать возмещаемую стоимость объекта основных средств.

Если балансовая стоимость объекта основных средств превышает его возмещаемую стоимость, то признается убыток от его обесценения.

Для объектов основных средств, учитываемых по переоцененной стоимости, убыток от обесценения списывается на уменьшения добавочного капитала (33120) в сумме не превышающей величину от переоценки данного объекта основных средств. Разница в случае возникновения относится в дебет счета 66130 «Убытки от обесценения».

После признания убытка от обесценения, измененная балансовая стоимость объекта основных средств распределяется на систематической основе для начисления износа на протяжении оставшегося срока их полезной службы.

Порядок отражения в учёте перевода (переклассификации) объекта основных средств в категорию инвестиции в недвижимость смотрите в Методических указаниях к счёту 11500 «Инвестиции в недвижимость».

Основные средства, использование которых прекращено и которые предназначены для выбытия, учитываются по балансовой стоимости на дату вывода их из активного использования.

Группа счетов 11100 «Накопленный износ основных средств»

Счета 11100 предназначены для обобщения информации о суммы накопленного износа определенного объекта или группы основных средств.

Для учета износа соответствующих объектов основных средств, планом счетов предусмотрена следующая группа счетов:

11110	Накопленный износ – здание и сооружения
11120	Накопленный износ – машины и оборудования
11130	Накопленный износ – конторское оборудование
11140	Накопленный износ – мебель и принадлежности
11150	Накопленный износ – транспортные средства
11160	Накопленный износ – благоустройство арендованной собственности
11170	Накопленный износ – благоустройство земельных участков
11180	Накопленный износ – прочие основные средства

По кредиту группы счетов 11100 «Накопленный износ основных средств» отражается начисленная сумма износа основных средств в корреспонденции со счетами:

- 11090 «Незавершенное строительство», если объект основных средств используется при производстве других активов;
- 10730 «Незавершенное производство», если износ основных средств включается в затраты по переработке запасов;
- 55270 «Расходы по износу и амортизации», если основные средства используются в процессе реализации товаров, работ, услуг;
- 55321 «Расходы на износ основных средств», если основные средства используются в административных целях;
- 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов», если основные средства переданы в операционную аренду и т.п..

Методы начисления износа выбираются на основе предполагаемой схемы получения экономической выгоды от актива, и последовательно применяется из периода в период, если только эта предполагаемая схема получения выгоды от использования актива не меняется. Для систематического списания амортизируемой стоимости основных средств на протяжении срока их полезной службы могут использоваться: метод равномерного начисления, производственный метод, метод уменьшающегося остатка и метод суммы чисел.

Износ по основным средствам, арендованные на условиях финансовой аренды, начисляется с помощью метода, соответствующего политике начисления износа собственных основных средств на протяжении самого короткого из двух сроков: аренды или срока полезной службы. Если арендатор получит право собственности к концу срока аренды, периодом начисления износа является срок полезной службы основного средства.

Износ основных средств, переданных в операционную аренду, начисляется в соответствии с нормальной политикой начисления износа, принятой арендодателем для аналогичных основных средств. Начисленный износ отражается по кредиту счета 11100 «Накопленный износ основных средств» в дебет счета 66170 «Прочие неоперационные расходы», это положение относится к основным средствам, классифицируемым как основные средства, но не как инвестиции в недвижимость. Износ объектов инвестиций в недвижимость, оцениваемых по фактическим затратам на приобретение, отражается по кредиту группы счетов 11100 в дебет счетов операционных или неоперационных расходов в зависимости от того, как субъект классифицирует операции с инвестициями в недвижимость.

Группа счетов 11200 «Природные ресурсы»

Счета группы 11200 «Природные ресурсы» предназначены для обобщения информации о наличии и движении природных ресурсов, принадлежащих субъекту на правах собственности или арендованных на условиях финансовой аренды.

В качестве природных ресурсов рассматриваются месторождения углеводородов, залежи полезных ископаемых и леса. По мере добычи, выкачивания или рубки, стоимость природных ресурсов трансформируется в запасы.

Природные ресурсы учитываются по себестоимости, включающие все затраты на приобретение, разработку, геологоразведочные мероприятия, невозмещаемые налоги и прочие затраты, связанные с разработкой. Капитализация затрат не прекращается, даже если начата добыча, и продолжается разработка объекта.

Себестоимость природных ресурсов по мере их истощения приводится на стоимость запасов, получаемых от добычи, вырубки или выкачивания.

Истощение природных ресурсов производится производственным методом.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета природных ресурсов по наиболее типичным значимым категориям:

11210	Месторождения минеральных руд
11220	Месторождения углеводородов
11290	<i>Накопленное истощение природных ресурсов</i>

Группа счетов 11300 «Нематериальные активы».

Нематериальный актив - это идентифицируемый неденежный актив, не имеющий физической формы, предназначенный для использования в производстве или предоставлении товаров (услуг), для сдачи в аренду или для административных целей.

Счета 11300 «Нематериальные активы» предназначены для обобщения информации о наличии и движении нематериальных активов.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учёта нематериальных активов по наиболее типичным значимым категориям:

11310	Право пользования землей
11320	Гудвилл
11330	Патенты, лицензии, франшизы
11340	Торговые марки
11350	Авторские права
11360	Программные обеспечения
11370	Прочие нематериальные активы
11390	<i>Накопленная амортизация нематериальных активов</i>

Затраты на изготовления и приобретения признаются нематериальными активами, когда они отвечают определению и критериям признания нематериального актива предусмотренные параграфами 8-17 и 21-23 МСФО (IAS) 38 «Нематериальные активы». Затраты, не отвечающие определению и критериям признания нематериального актива, отражаются в учёте как расходы отчетного периода.

По дебету счётов 11300 «Нематериальные активы» отражается себестоимость приобретения нематериальных активов. Себестоимость приобретения включает покупную цену, в том числе импортные пошлины и невозмещаемые налоги на покупку, а также прямые затраты на подготовку актива к предполагаемому использованию (например профессиональные гонорары за юридические услуги). Стоимость приобретения, выраженная в иностранной валюте, отражается по дебету счёта 11300 «Нематериальные активы» в сомони по курсу, установленному Национальным банком Таджикистана на момент совершения операции с валютой.

При приобретении нематериальных активов на условиях отсрочки платежа на период, превышающий обычные условия кредитования, их себестоимость принимается равной

эквиваленту цены при немедленной выплате наличными. Себестоимость отражается по дебету счёта 11300 «Нематериальные активы» в корреспонденции со счётами 22600 «Долгосрочные обязательства». Разность между этой величиной и суммарными выплатами признается как расходы на выплату процентов на протяжении периода кредитования (порядок отражения этой операции см. в Методических указаниях к сч.11000 «Основные средства»).

Если расходы по процентам капитализируются в соответствии с МСФО 23 (IAS) «Затраты по займам», то сумма расходов по процентам отражается по дебету счёта 11300 «Нематериальные активы» в корреспонденции со счётом 22260 «Проценты к оплате».

Нематериальные активы, полученные безвозмездно (в дар), когда получение не оговаривается и не ограничивается каким-либо условием со стороны дарителя, оцениваются по их справедливой стоимости на дату приобретения и отражаются в учёте по дебету сч. 11300 «Нематериальные активы» в корреспонденции со счётом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

Нематериальные активы, полученные в качестве субсидии, оцениваются по справедливой стоимости и отражаются в учёте одним из двух методов, предусмотренных параграфом 24 МСФО (IAS) 20 «Учёт государственных субсидий и раскрытие информации о государственной помощи». Оба метода рассматриваются как приемлемые альтернативы, однако, наиболее рациональным с точки зрения организации учёта представляется метод учёта субсидии в качестве доходов будущих периодов. При этом справедливая стоимость нематериальных активов отражается по дебету счёта 11300 «Нематериальные активы» в корреспонденции со счётом 22700 «Отсроченные доходы». Одновременно с проводкой по начислению амортизации нематериального актива дается проводка по признанию дохода от субсидии в сумме начисленной амортизации.

Д-т сч.22700 «Отсроченные доходы»

К-т сч.66070 «Прочие неоперационные доходы»

Аналогично учитываются и нематериальные активы, приобретенные субъектом за счет денежной субсидии. При этом денежные средства, полученные в качестве субсидии, учитываются по дебету счетов денежных средств (сч.10100 и 10200) в корреспонденции со счётом 22700 «Отсроченные доходы».

Себестоимость нематериального актива, созданного самим субъектом (внутренне созданный нематериальный актив), включает все затраты, которые могут быть непосредственно распределены или отнесены на последовательной основе на создание, производство и подготовку актива к его использованию по назначению. Внутренне созданный нематериальный актив признается в учёте с даты, когда впервые становится отвечающим критериям признания в параграфах 21-22 и 51-52 МСФО(IAS) 38 «Нематериальные активы». Затраты на исследования и разработки, понесенные до момента признания нематериального актива, не увеличивают стоимости нематериального актива, они признаются расходами периода и учитываются на отдельном счете 55320 «Расходы на исследования и научные разработки».

По кредиту счёта 11300 «Нематериальные активы» отражается стоимость нематериальных активов в момент их выбытия в результате продажи, обмена или вывода из активного использования (списания). При списании нематериального актива счёта учёта стоимости актива и его амортизации закрываются.

Порядок отражения в учете выбытия нематериальных активов зависит от способа выбытия.

Списание нематериального актива в результате прекращения использования производится следующим образом:

- счёта учёта стоимости нематериального актива(11300) и начисленной амортизации (11390) закрываются, а остаток (если таковой имеется) балансовой стоимости списывается в дебет счёта 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов».

Списание реализованных нематериальных активов производится следующим образом:

Название счетов	№ корр. счета	Сумма	
		Дебет	Кредит
<i>Денежные средства в кассе</i>	<i>10100</i>	<i>XXX</i>	
<i>Денежные средства в банке</i>	<i>10200</i>	<i>XXX</i>	
<i>Прочая дебиторская задолженность</i>	<i>10590</i>	<i>XXX</i>	
<i>Накопленная амортизация НМА</i>	<i>11390</i>	<i>XXX</i>	
<i>Нематериальный актив</i>	<i>13200</i>		<i>XXX</i>

При этом, если сумма дебета превышает сумма кредита(прибыль), то на разницу кредитуют счет 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов», а если наоборот(убыток) – дебетуют счет 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов».

Срок полезной службы нематериального актива не должен превышать двадцати лет с того момента, когда актив готов к использованию, или периода действия субъекта. Ликвидационная (остаточная) стоимость нематериального актива при расчете амортизируемой суммы обычно принимается равной нулю.

После первоначального признания нематериальные активы учитываются в учете в соответствии с учетной политикой субъекта:

а) по первоначальной стоимости за вычетом начисленной амортизации и накопленных убытков от обесценения; или

б) по переоцененной стоимости, являющейся его справедливой стоимостью на дату переоценки, за вычетом любой последующей начисленной амортизации и последующих накопленных убытков от обесценения. Учет нематериальных активов по переоцененной стоимости допустим только в том случае, если для данного актива существует активный рынок. Определение активного рынка смотрите в параграфе 8 МСФО(IAS) 38 «Нематериальные активы».

Если в соответствии с учетной политикой производится переоценка нематериальных активов, любая начисленная амортизация на дату переоценки может:

1) пересчитываться пропорционально изменению балансовой стоимости актива до вычета амортизации так, чтобы после переоценки балансовая стоимость должна равняться его переоцененной стоимости;

2) списываться против балансовой стоимости актива до вычета амортизации, а чистая величина пересчитывается до переоцененной стоимости актива.

Если балансовая стоимость нематериального актива повышается в результате переоценки, то увеличение отражается по кредиту счета 33130 «Корректировки по переоценки прочих активов». Сумма увеличения стоимости в результате переоценки отражается по кредиту счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» в том размере, в каком она компенсирует ранее признанные убытки уменьшения балансовой стоимости от переоценки; сумма разницы (в случае возникновения) отражается по кредиту счета 33130 «Корректировки по переоценки прочих активов».

Если балансовая стоимость нематериального актива уменьшается в результате переоценки, то уменьшение отражается по дебету счета 66170 «Прочие неоперационные расходы». Сумма уменьшения балансовой стоимости в результате переоценки вычитается из соответствующей статьи счета 33130 «Корректировки по переоценке прочих активов», но в пределах, в которых уменьшение не превышает величину данной статьи в отношении этого актива. Сумма разницы (в случае возникновения) отражается в дебет счета 66170 «Прочие неоперационные расходы».

По состоянию на каждую отчетную дату субъект должен оценивать наличие любых признаков, указывающих на возможное обесценение нематериального актива в соответствии с МСФО(IAS) 36 «Обесценение активов». В случае выявления любого такого признака субъект должен оценить возмещаемую сумму актива. Если балансовая стоимость

нематериального актива превышает его возмещаемую стоимость, признается убыток от обесценения актива.

В зависимости от практической потребности, для обобщения информации об уменьшении стоимости нематериальных активов в результате обесценения, предприятие может использовать контрактивные счета к счетам нематериальных активов – счет «Накопленный убыток от обесценения».

Убыток от обесценения отражается по дебету счета 66130 «Убыток от обесценения» в корреспонденции со счетами амортизации нематериальных активов (или в корреспонденции со счетом «Накопленный убыток от обесценения»).

Для нематериальных активов, учитываемых по переоцененной стоимости, сумма убытка от обесценения списывается с кредита счета 11390 «Накопленная амортизация нематериальных активов» в дебет счета 33130 «Корректировки по переоценке прочих активов» в сумме, не превышающей величину от переоценки данного актива. Разница, в случае возникновения относится в дебет счета 66170 «Прочие неоперационные расходы».

После признания убытка от обесценения измененная балансовая стоимость нематериального актива распределяется на систематической основе для начисления амортизации на протяжении оставшегося срока полезной службы актива.

В целях начисления амортизации конкретных объектов нематериальных активов, предприятия могут применять счет 11390 «Накопленная амортизация нематериальных активов», который предназначен для обобщения информации об амортизации, начисленной за время использования объектов нематериальных активов субъекта. Предприятия могут применять прямой способ амортизации по нематериальным активам, т.е., не применяя контрсчет списывать амортизационные отчисления непосредственно в кредит счета 11300 «Нематериальные активы».

Начисление амортизации нематериальных активов отражается по кредиту счета 11390 «Накопленная амортизация нематериальных активов» (при косвенном способе) или в кредит счета 11300 «Нематериальные активы» (при прямом способе) в корреспонденции со счетами:

- 10730 «Незавершенное производство», если амортизация нематериальных активов включается в затраты по переработке запасов;
- 55270 «Расходы по износу и амортизации», если нематериальные активы используются в процессе реализации товаров, работ, услуг;
- 55322 «Расходы по амортизации нематериальных активов», если нематериальные активы используются в административных целях и т.д.

Методы начисления амортизации выбираются на основе предполагаемой схемы получения экономической выгоды от актива и последовательно применяются из периода в период, если только эта предполагаемая схема получения выгод от использования актива не меняется. Для систематического списания амортизируемой суммы нематериального актива, на протяжении срока его полезной службы могут использоваться: метод равномерного начисления, метод уменьшающего остатка и метод суммы чисел. Однако МСФО предпочитает начисление амортизации нематериальных активов методом равномерного списания. Необходимо иметь в виду еще то, что в отношении нематериальных активов используется прямой метод амортизации, т.е. в некоторых случаях не используются счета 11390 «Накопленная амортизация нематериальных активов».

Группа счетов 11400 «Биологические активы»

Счета 11400 «Биологические активы» предназначены для обобщения информации о наличии и движении принадлежащих субъекту на правах собственности или арендованных на условиях финансовой аренды активов, связанных с сельскохозяйственной деятельностью - биологических активов (животное или растение).

Сельскохозяйственная деятельность включает различные виды деятельности: животноводство, растениеводство, лесное хозяйство, сбор урожая раз в год или в течение

всего года, выращивание садов и насаждений; цветоводство и культивирование водных биоресурсов (включая рыболовство).

По основным характеристикам (например, по возрасту или качеству) животные и растения объединяются в группу биологических активов с разграничением потребляемых и плодоносящих, зрелых и незрелых биологических активов.

Потребляемые биологические активы - это активы, которые собираются в виде сельскохозяйственной продукции или продаются в виде биологических активов. Примеры потребляемых биологических активов: крупный рогатый скот мясного направления, скот, предназначенный для продажи, рыба в рыболовецких хозяйствах, такие зерновые культуры, как кукуруза и пшеница, а также деревья, выращиваемые с целью заготовки древесины.

Плодоносящие биологические активы - все прочие биологические активы, не являющиеся потребляемыми: например, крупный рогатый скот молочного направления, виноградники, плодово-ягодные деревья.

Зрелые биологические активы - активы, которые либо достигли параметров, позволяющих приступить к сбору продукции (потребляемые биологические активы), либо могут обеспечить сбор продукции на регулярной основе (плодоносящие биологические активы).

Планом счетов к группе счетов 11400 «Биологические активы» предусмотрены следующие счета:

11410	«Животные (потребляемые биологические активы)»
11420	«Животные (плодоносящие биологические активы)»
11430	«Растения (потребляемые биологические активы)»
11440	«Плодоносящие растения»
11450	«Биологические активы, учитываемые по фактическим затратам»
11460	«Другие биологические активы»

В соответствии с параграфом 45 МСФО(IAS) 41 «Сельское хозяйство» субъекты могут открыть дополнительные аналитические счета к счету 11400 «Биологические активы», например, зрелые, незрелые.

Первоначально биологические активы признаются в результате приобретения (покупки, обмена и т.д.) или в результате биотрансформации, имеющихся в распоряжении субъекта биологических активов (например, рождение животных) по справедливой стоимости актива за вычетом предполагаемых сбытовых расходов. Сбытовые расходы включают комиссионные вознаграждения брокерам и дилерам, сборы регулирующих органов и товарных бирж, налоги и пошлины на передачу собственности. К сбытовым расходам не относятся транспортные и прочие расходы по доставке активов на рынок.

При первоначальном признании биологического актива может возникнуть прибыль или убыток. Прибыль возникает при признании актива в результате биотрансформации (например, отражение в учете справедливой стоимости животных, родившихся за отчетный период). Прибыль, возникающая при первоначальном признании биологического актива по справедливой стоимости за вычетом предполагаемых сбытовых расходов, отражается по кредиту счета 44110 «Прибыль (убыток) от первоначального признания биологических активов» в корреспонденции со счетом 11400 «Биологические активы».

Справедливая стоимость биологического актива за вычетом предполагаемых сбытовых расходов может меняться в связи с изменениями, как физических свойств актива, так и цен на рынке.

Каждое из изменений физических свойств - рост, дегенерация, производство продукции и воспроизводство - поддается наблюдению и оценке. По состоянию на каждую отчетную дату биологический актив оценивается по справедливой стоимости за вычетом предполагаемых сбытовых расходов. Изменение справедливой стоимости актива увеличивает или уменьшает сумму дохода от биологических активов и отражается по дебету

или кредиту счета 44130 «Прибыль (убыток) от изменения справедливой стоимости биологических активов» в корреспонденции со счетом 11400 «Биологические активы».

Изменение справедливой стоимости биологического актива, возникающее в связи со сбором сельскохозяйственной продукции, так же представляет собой изменение физических свойств. Для потребляемых биологических активов на момент сбора сельхозпродукции балансовая стоимость биологического актива списывается с кредита счета 11400 «Биологические активы» в дебет счета 44130 «Прибыль (убыток) от изменения справедливой стоимости биологических активов».

Биологические активы в результате продажи, обмена, ликвидации должны быть списаны с баланса.

Порядок отражения в учете выбытия биологических активов зависит от способа выбытия.

Списание ликвидированных биологических активов производится следующим образом:

- балансовая стоимость биологического актива списывается на счет операционных или неоперационных расходов в зависимости от того, как субъект классифицирует операции с биологическими активами;
- расходы по ликвидации биологического актива отражаются по дебету счетов операционных или неоперационных расходов в зависимости от того, как субъект классифицирует операцию с биологическими активами в корреспонденции со счетом 22040 «Прочие счета к оплате», 22010 «Счета к оплате» и т.д.

Списание реализованных биологических активов производится следующим образом, в зависимости от того, как субъект классифицирует операции с биологическими активами:

- выручка от реализации биологического актива отражается по дебету счетов 10100 «Денежные средства в кассе», 10200 «Денежные средства в банке», 10400 «Торговая дебиторская задолженность» в корреспонденции со счетами 44000 «Доходы от операционной деятельности» и 22320 «НДС к оплате»;
- балансовая стоимость биологического актива списывается на счет себестоимости реализации; или
- выручка от реализации биологического актива отражается по дебету счетов 10100 «Денежные средства в кассе», 10200 «Денежные средства в банке», 10400 «Торговая дебиторская задолженность» в корреспонденции со счетами 66070 «Прочие неоперационные доходы» и 22320 «НДС к оплате»;
- балансовая стоимость биологического актива списывается на счет 66170 «Прочие неоперационные расходы»;
- если в результате реализации (выбытия) возникает прибыль, то она отражается на счете 66070 «Прочие неоперационные доходы», а полученный убыток относится в дебет счета 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Последующие (после первоначального признания) затраты, связанные с биологическими активами, отражаются по дебету счета 55100 «Расходы по производству биологических активов».

В момент первоначального признания биологический актив, в отношении которого отсутствует информация о рыночных ценах и показателях, оценивается по фактическим затратам и учитывается по дебету счета 11450 «Биологические активы, учитываемые по фактическим затратам». Примерами таких активов могут быть, биологические активы, в которых с момента осуществления первоначальных затрат не происходит значительной биотрансформации (саженцы плодово-ягодных деревьев, зерновые или овощные культуры посажены непосредственно перед отчетной датой). Биологический актив, подлежащий амортизации (например, рабочий скот) оценивается по себестоимости за вычетом начисленной амортизации и накопленных убытков от обесценения.

Как только появляется возможность определить справедливую стоимость биологического актива, субъекту следует перейти к модели оценки по справедливой стоимости за вычетом, предполагаемых сбытовых расходов. В этом случае балансовая

стоимость биологического актива списывается с кредита счета 11450 «Биологические активы, учитываемые по фактическим затратам» в дебет соответствующих счетов группы счетов 11400 «Биологические активы». Разница между справедливой и балансовой стоимостью биологического актива отражается по дебету соответствующих счетов группы счетов 11400 «Биологические активы» в корреспонденции со счетом 44130 «Прибыль (убыток) от изменения справедливой стоимости биологических активов».

При определении фактических затрат (себестоимости), суммы начисленной амортизации и накопленных убытков от обесценения следует руководствоваться положениями МСФО(IAS) 2 «Запасы», МСФО(IAS) 16 «Основные средства», МСФО(IAS) 36 «Обесценение активов».

Счет 11500 «Инвестиции в недвижимость».

Инвестиции в недвижимость - недвижимость (земля или здание, либо часть здания), находящаяся в распоряжении собственника или арендатора по договору финансовой аренды с целью получения арендных платежей, доходов от прироста стоимости капитала или того и другого, но не для:

- а) производства или поставки товаров, оказания услуг, для административных целей;
- б) продажи в ходе обычной хозяйственной деятельности.

Субъекты, распоряжающиеся недвижимостью на праве собственности, используют счет 11500 «Инвестиции в недвижимость» для обобщения информации о наличии и движении следующих активов:

- недвижимость, удерживаемой с целью получения дохода от прироста стоимости капитала;
- недвижимость, переданной в операционную аренду с целью получения дохода в виде арендных платежей.

Субъекты, распоряжающиеся недвижимостью на условиях договора финансовой аренды, используют счет 11500 «Инвестиции в недвижимость» для обобщения информации о наличии и движении такой недвижимости, переданной в операционную аренду.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета инвестиций по наиболее типичным категориям:

11510	«Здания и сооружения»
11520	«Реконструкция объектов инвестиции в недвижимости»

По дебету счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» отражаются фактические затраты на приобретение. Фактические затраты на приобретение включают покупную цену и любые прямые затраты, связанные с приобретением актива, например, стоимость услуг посредников и консультантов, государственные пошлины и т.п.

Фактические затраты на приобретение инвестиции в недвижимость, сооруженной (изготовленной) хозяйственным способом, представляют собой ее стоимость на дату завершения строительства (изготовления) или реконструкции.

По дебету счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» отражаются последующие затраты, связанные с отраженной в отчетности инвестицией в недвижимость, увеличивающие балансовую стоимость актива, когда существует вероятность получения экономической выгоды сверх первоначально рассчитанных нормативных показателей.

После первоначального признания инвестиции в недвижимость она учитывается либо по справедливой стоимости, либо по фактическим затратам на приобретение. Субъект должен выбрать одну из моделей учета и применять ее ко всем объектам инвестиции в недвижимость.

Модель учета по справедливой стоимости.

После первоначального признания все объекты инвестиции в недвижимость отражаются по справедливой стоимости на отчетную дату. При определении справедливой стоимости предполагаемые затраты, связанные с будущей реализацией и прочим выбытием актива, не оцениваются и не вычитаются. Оборудование, составляющее неотъемлемую часть здания (например, лифты и система кондиционирования воздуха), включается в состав инвестиции в недвижимость и не отражается отдельно в составе основных средств.

Изменение справедливой стоимости инвестиции в недвижимость отражается:

- по дебету счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы» при увеличении стоимости актива;
- по дебету счета 66170 «Прочие неоперационные расходы» в корреспонденции со счетом 11500 «Инвестиции в недвижимость» при уменьшении стоимости актива.

Счета 66070 и 66170 используются субъектами, для которых операции с инвестициями в недвижимость не являются операционной деятельностью.

В зависимости от практической потребности счета 66070 и 66170 могут быть источниками для обобщения информации об изменении справедливой стоимости инвестиций в недвижимость.

При прекращении признания (выбытия) объекта инвестиции в недвижимость разница между суммой чистой выручки, полученной от реализации и балансовой стоимостью объекта учитывается как прибыль или убыток от неоперационной деятельности. Ниже приведена одна из возможных схем бухгалтерских проводок по учёту операций по продаже объекта инвестиций в недвижимость, учитываемых по справедливой стоимости:

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Выручка от реализации в сумме, подлежащей получению (без НДС)	10590, 10400	66060
2. Списание балансовой стоимости инвестиции	66170	11500
3. Расходы, понесенные при реализации (доставка покупателю, демонтаж и др.)	66170	22010 и др.

При использовании сложных бухгалтерских проводок количество записей значительно сокращается:

Название счетов	№ корр. счета	Сумма	
		Дебет	Кредит
<i>Прочая дебиторская задолженность</i>	<i>10590</i>	<i>XXX</i>	
<i>Убытки от выбытия долгосрочных активов</i>	<i>66160</i>	<i>XXX</i>	
<i>(если результат выбытия - убыток)</i>			
<i>Инвестиции в недвижимость</i>	<i>11500</i>		<i>XXX</i>
<i>Доходы от выбытия долгосрочных активов</i>	<i>66060</i>		<i>XXX</i>
<i>(если результат выбытия – прибыль)</i>			

При передаче объекта инвестиционной недвижимости в финансовую аренду с кредита счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» в дебет счета 11660 «Прочие долгосрочные инвестиции» списывается сумма чистой инвестиции в аренду. Разность между чистой инвестицией в аренду и балансовой стоимостью объекта инвестиции в недвижимость отражается как прибыль или убыток от неоперационной деятельности (если иное не

установлено в положениях МСФО(IAS) 17 «Аренда», касающихся продажи с обратной аренды).

Название счетов	№ корр. счета	Сумма	
		Дебет	Кредит
<i>Прочие долгосрочные инвестиции</i>	11660	XXX	
<i>Убытки от выбытия долгосрочных активов (если результат выбытия - убыток)</i>	66160	XXX	
<i>Инвестиции в недвижимость</i>	11500		XXX
<i>Доходы от выбытия долгосрочных активов (если результат выбытия – прибыль)</i>	66070		XXX

Перевод объекта в категорию «Инвестиции в недвижимость», отражаемого по справедливой стоимости или исключение из данной категории, производится только при изменении предназначения объекта.

При переводе объекта в категорию «Основные средства» или «Запасы» в качестве фактических затрат на приобретение для последующего учета принимается его справедливая стоимость на дату изменения предназначения объекта. Справедливая стоимость списывается с кредита счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» в дебет счета 11000 «Основные средства» или счета 10700 «Запасы».

При переводе из категории «Запасы» в категорию «Инвестиции в недвижимость» актив оценивается по справедливой стоимости на дату изменения его предназначения. Ниже приведена одна из возможных схем бухгалтерских проводок по учету операций по переводу актива из категории «Товары» в категорию «Инвестиции в недвижимость».

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Списание стоимости товаров в сумме фактических затрат на приобретение	11500	10710
2. Разница между справедливой стоимостью актива и балансовой стоимостью на дату перевода	11500 66170	66070 11500

При использовании сложной бухгалтерской проводки количество записей значительно сокращается:

Название счетов	№ корр. счета	Сумма	
		Дебет	Кредит
<i>Инвестиции в недвижимость</i>	11500	XXX	
<i>Прочие неоперационные расходы (если результат выбытия - убыток)</i>	66170	XXX	
<i>Товары</i>	10710		XXX
<i>Прочие неоперационные доходы (если результат выбытия – прибыль)</i>	66070		XXX

Если недвижимость, занимаемая владельцем, переводится из категории «Основные средства» в категорию «Инвестиции в недвижимость», то начисление износа и признание убытка от обесценения продолжается до даты перевода. Разность между балансовой стоимостью актива и его справедливой стоимости на дату изменения учитывается так же, как переоценка согласно МСФО(IAS) 16 «Основные средства»:

а) уменьшение балансовой стоимости отражается по дебету счета 66170 «Прочие неоперационные расходы». Сумма уменьшения в пределах прироста стоимости данного объекта от переоценки отражается по дебету счета 33120 «Корректировки по переоценке основных средств».

б) увеличение балансовой стоимости отражается по кредиту счета 66070 «Прочие неоперационные доходы», в том размере, в каком оно компенсирует ранее признанный убыток от обесценения данного объекта. Оставшаяся часть суммы увеличения балансовой стоимости относится на кредит счета 33120 «Корректировки по переоценке основных средств».

Перевод объекта из категории «Основные средства» в категорию «Инвестиции в недвижимость» отражается следующим образом:

а) на дату изменения производится переоценка объекта учёта до справедливой стоимости, при этом начисленная амортизация на дату переоценки списывается против балансовой стоимости актива до вычета амортизации с составлением следующей проводки:

Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

К-т сч. 11000 «Основные средства».

Чистая величина переводимого объекта пересчитывается до справедливой стоимости и в случае уменьшения балансовой стоимости в результате переоценки, на разницу составляется следующая проводка:

Д-т сч. 66170 «Прочие неоперационные расходы»

К-т сч. 11000 «Основные средства»

В случае увеличения балансовой стоимости в результате переоценки разница отражается в кредит счета 33120 «Корректировки по переоценке основных средств» в корреспонденции со счетом 11000 «Основные средства».

б) балансовая (переоцененная) стоимость объекта списывается в дебет соответствующего счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» с кредита счета 11000 «Основные средства».

При использовании сложной бухгалтерской проводки количество записей значительно сокращается. Например, при переводе объекта из категории «Основные средства» в категорию «Инвестиции в недвижимость», если справедливая стоимость его ниже балансовой, бухгалтерская проводка состоит из:

Д-т сч. 11500 «Инвестиции в недвижимость»

Д-т сч. 33120 «Корректировки по переоценки основных средств»

Д-т сч. 66170 «Прочие неоперационные расходы»

Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

К-т сч. 11000 «Основные средства»

При переводе объекта из категории «Основные средства» в категорию «Инвестиции в недвижимость» (если его справедливая стоимость выше балансовой) составляется следующая бухгалтерская проводка:

Д-т сч. 11500 «Инвестиции в недвижимость»

Д-т сч. 11100 «Накопленный износ основных средств»

К-т сч. 11000 «Основные средства»

К-т сч. 33120 «Корректировки по переоценке основных средств»

К-т сч. 66070 «Прочие неоперационные доходы» (в размере компенсации ранее признанных убытков от переоценки).

Модель учета по фактическим затратам на приобретение. После первоначального признания все объекты инвестиции в недвижимость отражаются по фактическим затратам на приобретение за вычетом начисленной амортизации и накопленных убытков от обесценения основных средств согласно основного подхода учета в соответствии с МСФО(IAS) 16 «Основные средства». В этом случае рекомендуется для обобщения информации об износе объекта и уменьшения его стоимости в результате обесценения начисление износа производит по каждому объекту или группе однородных объектов.

Прекращение признания объекта инвестиции в недвижимость отражается в учете при продаже, передаче в финансовую аренду или другого выбытия, когда после выбытия объекта не предполагается получение связанных с ним экономических выгод.

При списании объекта инвестиции в недвижимость одновременно закрывается по учету его стоимость и накопленный износ.

Выбытие инвестиции в недвижимость в результате продажи отражается следующим образом:

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Выручка от реализации в сумме, подлежащей получению (без НДС)	10590, 10400	66060
2. Заккрытие счета накопленного износа	11100	11500
3. Списание балансовой стоимости объекта	66170	11500
4. Расходы, понесенные при реализации	66170	22010 и др.

Если после выбытия объекта инвестиции в недвижимость не предполагается получение связанных с ним экономических выгод, тогда это отражается в бухгалтерском учете следующим образом:

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Заккрытие счета накопленного износа	11100	11500
2. Списание балансовой стоимости объекта	66170	11500
3. Расходы по ликвидации объекта	66170	22010 и др.
4. Стоимость материалов, полученных от ликвидации	10800	66070

При передаче в финансовую аренду счета учета стоимости объекта инвестиции в недвижимость и его накопленного износа закрываются, а балансовая стоимость объекта списывается с кредита счета 11500 «Инвестиции в недвижимость» в дебет счета 11660 «Прочие долгосрочные инвестиции». Разность между чистой инвестицией в аренду и балансовой стоимостью отражается как прочие доходы (дебет 11600, кредит 66070) или расходы (кредит 11600, дебет 66170) от неоперационной деятельности (если иное не установлено в положениях МСФО(IAS) 17 «Аренда», касающихся продажи с обратной арендой).

Перевод объекта в категорию «Инвестиции в недвижимость», отражаемого по фактической стоимости, или исключение из данной категории производится только при изменении предназначения объекта.

Перевод объекта из категории «Инвестиции в недвижимость» в категории «Основные средства» и «Товары», и наоборот, производится по балансовой их стоимости и не приводит к изменению стоимости объекта.

Группа счетов 11600 «Долгосрочные инвестиции»

Счета 11600 «Долгосрочные инвестиции» предназначены для обобщения информации о наличии и движении долгосрочных вложений в долевые инструменты

других субъектов, не предназначенные для продажи в текущем периоде, государственные и корпоративные облигации сроком погашения более одного года, вкладов в совместную деятельность, выданных долгосрочных займов, а также других финансовых активов, которые в соответствии с параграфом 57 МСФО(IAS) 1 «Представление финансовой отчетности» классифицируются как внеоборотные.

Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета для учета долгосрочных инвестиций по наиболее типичным значимым категориям:

11610	«Долговые ценные бумаги»
11620	«Займы, выданные»
11630	«Инвестиции в дочерние предприятия»
11640	«Инвестиции в совместную деятельность»
11650	«Инвестиции в ассоциированные предприятия»
11660	«Прочие долгосрочные инвестиции»
11661	«Дисконты (скидки) по долгосрочным инвестициям»
11662	«Премии (надбавки) по долгосрочным инвестициям»

Признание, последующая оценка, обесценение и прекращение признания долгосрочных инвестиций в долговые ценные бумаги, а также в долевые инструменты, не являющиеся инвестицией в дочерние, совместные и ассоциированные предприятия осуществляется точно также как и соответствующие краткосрочные инвестиции (см. указания к сч.10300 «Краткосрочные инвестиции»), за исключением инвестиций, классифицируемых в соответствии с параграфом 9 МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка» как финансовые активы, имеющиеся в наличии для продажи. Такие инвестиции после первоначального признания оцениваются по справедливой стоимости, а прибыль или убыток от переоценки относится в дебет или кредит соответствующего счета 33100 «Добавочный капитал». Результат переоценки учитывается на счете 33100 до момента продажи, погашения или иного выбытия инвестиции, или до того, как будет установлен факт обесценения инвестиции.

Обесценение инвестиции, имеющейся в наличии для продажи, и восстановления обесценения отражается следующим образом:

- сумма убытка, исчисленная в соответствии с параграфами 67 МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка», списывается с кредита счета 33100 (соответствующего счета) «Добавочный капитал» в дебет счёта 66170 «Прочие неоперационные расходы»;
- сумма восстановления обесценения, исчисленная в соответствии с параграфом 70 МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка», отражается по дебету соответствующего счета долгосрочных инвестиций в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

При выбытии инвестиций разница между ее балансовой стоимостью и суммой средств, полученных или подлежащих к получению в обмен на инвестицию, отражается на счетах 66020 «Доходы от инвестиций» (прибыль) и 66120 «Убытки от инвестиций» (убыток). Любая переоценка инвестиций, накопленная на счетах группы счетов 33100 «Добавочный капитал» на дату выбытия, списывается на счета 66070 (прибыль от переоценки) и 66170 (убыток от переоценки).

Инвестиции в долевые финансовые инструменты, такие, как вклады в уставный капитал других предприятий, в совместную деятельность, в отдельной (не сводной) финансовой отчетности предприятия учитываются в соответствии с МСФО(IAS) 27 «Консолидированная и отдельная финансовая отчетность», МСФО(IAS) 31 «Участие в совместной деятельности», МСФО(IAS) 28 «Учет инвестиции в ассоциированные компании».

Счет 11620 «Займы, выданные» предназначен для учета займов, представленных субъектом на срок более одного года. Займы классифицируются как предоставленные

субъектом, если они отвечают определению, данному в параграфе 9 МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка».

При первоначальном признании кредиты и займы, выданные оцениваются по фактическим затратам, включая затраты по совершению сделки.

После первоначального признания займы, предоставленные субъектом, и не предназначенные для торговли, оцениваются по амортизированным затратам независимо от того, собирается субъект удерживать их до погашения или нет. Если существует вероятность того, что субъект не сможет взыскать полную сумму долга согласно договорным условиям ссуд, имеет место убыток от обесценения или от безнадежной дебиторской задолженности (описание учета по амортизированным затратам см. указания к счету 10300 «Краткосрочные инвестиции»).

Долгосрочные финансовые активы в виде займов, если они не предоставлены самим субъектом, а получены в результате переуступки прав требования по ним, учитываются на счете 11660 «Прочие долгосрочные инвестиции». Метод учета таких активов (по справедливой стоимости или по амортизированным затратам) зависит от намерений субъекта в отношении этих активов.

Счет 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия» предназначен для учета в отдельной финансовой отчетности материнских предприятий вкладов, осуществленных материнским предприятием в уставный капитал дочерних предприятий, как национальных, так и зарубежных. Классификация предприятий, как материнское и дочернее осуществляется в соответствии с параграфом 12 МСФО(IAS) 27 «Сводная финансовая отчетность и учет инвестиций в дочерние компании». В соответствии с параграфом 29 МСФО(IAS) 27 «Сводная финансовая отчетность и учет инвестиций в дочерние компании» долгосрочные инвестиции в дочерние предприятия учитываются либо по фактической себестоимости, либо методом долевого участия, либо по справедливой стоимости, как финансовые активы, имеющиеся в наличии для продажи.

Метод учета по себестоимости. По дебету счета 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия» отражаются фактические затраты на приобретение инвестиций, включая дополнительные затраты по сделке, такие как вознаграждения агентам и брокерам, консультантам, плата за перевод денежных средств и т.д.

Если инвестиции (акции или доля в уставном капитале дочернего предприятия) приобретается с объявленными и невыплаченными дивидендами, то включенные в стоимость приобретения дивиденды отражаются следующим образом: по дебету счета 11630 отражаются фактические затраты на приобретение, за вычетом суммы объявленных, но невыплаченных дивидендов. Сумма дивидендов отражается по дебету счета 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям». При получении дивидендов эта сумма списывается с кредита счета 10590 в дебет счетов учета денежных средств.

Дивиденды, полученные от дочерних предприятий после даты приобретения, учитываются материнским предприятием по кредиту счета 66020 «Доходы от инвестиций».

При продаже акций или доли в уставном капитале дочернего предприятия разница между балансовой стоимостью инвестиции и суммой средств, полученных или подлежащих получению в качестве оплаты, признается как прибыль или убыток от неоперационной деятельности (счета 66000 и 66100) и может отражаться следующим образом:

а) продажа с прибылью: балансовая стоимость инвестиции списывается с кредита счета 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия» в дебет счета 66070 «Прочие неоперационные доходы». Сумма средств, подлежащих получению в качестве оплаты, отражается по кредиту счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» в корреспонденции со счетом 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям». Расходы, связанные с продажей (услуги брокеров, юристов и т.д.) отражаются по дебету счета 66070 «Прочие неоперационные доходы».

б) продажа с убытками: балансовая стоимость инвестиции списывается с кредита счета 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия» в дебет счета 66170 «Прочие неоперационные

расходы». Сумма средств, подлежащих получению в качестве оплаты, отражается по кредиту счета 66170 «Прочие неоперационные расходы» в корреспонденции со счетом 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям». Расходы, связанные с продажей (услуги брокеров, юристов и т.д.) отражаются по дебету счета 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Метод учета по долевному участию. Первоначально инвестиции отражаются по дебету счета 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия» в сумме фактических затрат на приобретение. Рассчитывается доля инвестора в справедливой стоимости чистых идентифицируемых активах дочернего предприятия. Любая разница (положительная или отрицательная) между фактическими затратами на приобретение и долей инвестора в справедливой стоимости чистых активов дочернего предприятия учитывается в соответствии с МСФО(IFRS) 3 «Объединение бизнеса»: превышение затрат на приобретение над приобретенной долей в справедливой стоимости чистых активов по состоянию на дату совершения сделки классифицируется как гудвилл и признаются в качестве нематериального актива с отражением в дебет соответствующего счета 11300 «Нематериальные активы» в корреспонденции со счетом 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия».

Превышение доли инвестора в справедливой стоимости чистых активов дочернего предприятия над фактическими затратами на приобретение на дату совершения сделки классифицируется как отрицательный гудвилл. Отрицательный гудвилл признается в учете в качестве дохода.

На отчетную дату стоимость инвестиций увеличивается или уменьшается на сумму доли инвестора в прибылях или убытках дочернего предприятия с отнесением разницы на счета учета доходов или расходов от неоперационной деятельности. Сумма корректировки определяется в соответствии с параграфом 11 МСФО(IAS) 28 «Учет инвестиций в ассоциированные компании». Полученный от объекта инвестиций доход (дивиденды) уменьшает стоимость инвестиции и отражается по кредиту счета 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия».

Доля материнского предприятия в убытках дочернего предприятия списывается в кредит счета 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия» в сумме, не превышающей балансовую стоимость инвестиции. Оставшаяся сумма доли убытков не признается. Если в последствии дочернее предприятие будет получать прибыль, материнское предприятие возобновляет отражение своей доли в этой прибыли как увеличение стоимости инвестиции за минусом непризнанного убытка. В связи с этим субъекту необходимо вести учет непризнанных убытков во внесистемном бухгалтерском реестре (например, забалансовый счет).

Если существуют признаки возможного обесценения инвестиции в дочернем предприятии, убыток от обесценения относится в первую очередь на счет гудвилла, и только в сумме, превышающей гудвилл, признаются неоперационные расходы.

Курсовые разницы, возникающие по денежной статье, которая является частью чистых инвестиций в зарубежное дочернее предприятие, учитываются в отдельной финансовой отчетности инвестора в соответствии с параграфом 17 МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», как собственный капитал по дебету или кредиту счета 33140 «Курсовые разницы по операциям с иностранным подразделениям» вплоть до реализации этой инвестиции, после чего она должна быть признана как доход или расход в отчете о результатах финансово-хозяйственной деятельности - списано в дебет или кредит 33140 «Курсовые разницы по операциям с иностранным подразделениям» в корреспонденции со счетами учета курсовых разниц в составе неоперационных доходов и расходов субъекта.

Ниже приводится схема бухгалтерских проводок для учета инвестиций в дочерние предприятия по методу долевого участия:

Содержание операции	номер корреспондирующего счета	
	дебет	кредит
1. Первоначальное признание инвестиций в сумме фактических затрат	11630	22020
Разница между стоимостью приобретения и долей в справедливой стоимости чистых активов дочернего предприятия: - гудвилл	11300	11630
2. Убытки от обесценения гудвилла	66130	11300
3. Увеличение стоимости инвестиций на сумму доли инвестора в прибыли дочернего предприятия	11630	66020
4. Уменьшение стоимости инвестиций на сумму доли убытка в дочернем предприятии в сумме, не превышающей сальдо по счету 11630	66120	11630
5. Дивиденды, объявленные к выплате дочерним предприятием	10560	11630

Метод учета по справедливой стоимости. Оценка инвестиций в дочерние предприятия, учитываемых как инвестиции, имеющиеся в наличии для продажи, по справедливой стоимости, осуществляется точно также как и соответствующих краткосрочных активов (см. пояснение к сч.10300 «Краткосрочные инвестиции»).

Счет 11640 «Инвестиции в совместную деятельность» предназначен для учета инвестиций в совместную деятельность, независимо от структур и форм, в которых осуществляется эта деятельность и составление отдельной (не сводной) финансовой отчетности субъекта. Классификация инвестиций в совместную деятельность осуществляется в соответствии с МСФО(IAS) 31 «Финансовая отчетность об участии в совместной деятельности».

В зависимости от формы осуществления совместной деятельности отчитывающийся субъект классифицируется как предприниматель или как инвестор:
предприниматель - сторона, осуществляющая совместный контроль над этой деятельностью;
инвестор - сторона, которая не принимает участия в совместном контроле над этой деятельностью.

Если отчитывающийся субъект классифицируется в отношении совместной деятельности как предприниматель то по счету 11640 учитываются его инвестиции в совместную деятельность только в том случае, когда совместная деятельность осуществляется через совместно контролируемого субъекта. МСФО(IAS) 31 «Финансовая отчетность об участии в совместной деятельности» не отдает предпочтения какому либо конкретному порядку учета инвестиции в совместную деятельность в отдельных финансовых отчетах предпринимателя. В связи с этим инвестиция предпринимателя в совместно контролируемом субъекте может учитываться также как это предусмотрено для дочерних или ассоциированных предприятий.

Если отчитывающийся субъект классифицируется в отношении совместной деятельностью как инвестор, то его доля участия в совместной деятельности отражается в учете в соответствии с параграфом 42 МСФО(IAS) 31. При этом инвестор, не имеющий значительного влияния на совместную деятельность («значительное влияние» см. параграф 2 МСФО(IAS)31 «Финансовая отчетность об участии в совместной деятельности» должен руководствоваться МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка» для отражения в учете приобретения, последующей оценки по справедливой стоимости или по себестоимости, обесценения и прекращения признания инвестиций (см. пояснение к сч. 10300 «Краткосрочные инвестиции»), а инвестор, имеющий значительное влияние на совместную деятельность, должен руководствоваться МСФО(IAS) 28 «Учет инвестиций в

ассоциированные компании» (см. описание метода долевого участия в пояснении к счету 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия»).

Счет 11650 «Инвестиции в ассоциированные предприятия» предназначен для учета в отдельных финансовых отчетах инвестора инвестиций в предприятия, которые в соответствии с МСФО(IAS) 28 «Учет инвестиций в ассоциированные компании» классифицируются как ассоциированные.

Учет инвестиций в ассоциированные предприятия ведется теми же методами, что и учет в дочерние предприятия (см. пояснение к счету 11630 «Инвестиции в дочерние предприятия»).

Инвестор, использующий для учета инвестиций метод долевого участия, должен прекратить использование этого метода с даты, когда он перестает оказывать существенное влияние на ассоциированное предприятие, но сохраняет частично или полностью свои инвестиции: когда ассоциированное предприятие действует в условиях строгих долгосрочных ограничений по переводу средств инвестору; когда инвестор принимает решение о продаже инвестиции в ближайшем будущем. Балансовая стоимость инвестиций на эту дату рассматривается в дальнейшем как собственность.

Счет 11700 «Отсроченные налоговые требования»

Налог на прибыль в соответствии с МСФО(IAS) 12 «Налоги на прибыль» отражается в учете методом обязательств.

Для обобщения информации о налоговых обязательствах по налогу на прибыль, определяемых методом обязательств, в Плане счетов предусмотрены счета:

11700 «Отсроченные налоговые требования» (долгосрочные отсроченные активы);

22310 «Налог на прибыль к оплате» (краткосрочные обязательства);

22800 «Отсроченные налоговые обязательства» (долгосрочные отсроченные обязательства).

На счете 22310 «Налог на прибыль к оплате» отражается краткосрочное обязательство в сумме текущего налога на прибыль за отчетный период - налога, начисленного к уплате в соответствии с требованиями налогового законодательства.

Отсроченные налоговые требования или отсроченные налоговые обязательства возникают в связи с тем, что между бухгалтерской прибылью (чистая прибыль или убыток за период до вычета расходов по уплате налогов) и налогооблагаемой прибылью, как правило, существует разница, и по определенным причинам наличие такой разницы или части ее в последующих периодах приведет к увеличению или уменьшению текущего налогового обязательства по сравнению с налоговым обязательством, исчисленным на базе бухгалтерской прибыли.

Счет 11700 «Отсроченные налоговые требования» предназначен для отражения в учете отсроченных (отложенных) сумм налога на прибыль, которые должны быть возмещены в будущих периодах посредством уменьшения налоговых обязательств, определенных за соответствующие налоговые периоды на базе бухгалтерской прибыли.

Отсроченные налоговые требования могут возникнуть в результате например:

- а) наличия у субъекта на отчетную дату вычитаемых временных разниц - разница между балансовой стоимостью актива или обязательства и их налоговой базой; или
- б) при пролонгации налоговых убытков на будущие периоды; или
- в) при прочих условиях, предусмотренных МСФО.

Отсроченные налоговые требования должны признаваться тогда, когда существует вероятность получения в будущем налогооблагаемой прибыли. Если субъект имеет налоговые убытки, он признает отложенные налоговые требования в сумме, как правило, ограниченной размером налогового эффекта от налогооблагаемых временных разниц.

При первоначальном признании отсроченные налоговые требования отражаются по дебету счета 11700 «Отсроченные налоговые требования» (соответствующего счета и вида налога) с одновременной корреспонденции со счетами 66200 «Расходы(доходы) по налогу на

прибыль», 22310 «Налог на прибыль к оплате» и возможно со счетом 22800 «Отсроченные налоговые обязательства». При этом сумма расходов по налогу за период должна соответствовать сумме текущего налогового обязательства (К-т сч.22310) , плюс или минус отсроченные налоги (Д-т сч.11700 или К-т сч.22800).

Отсроченные налоговые требования могут возникнуть под влиянием нескольких временных вычитаемых разниц. Для облегчения процедуры учета рекомендуется в рабочем плане счетов предусмотреть отдельные счета для учета отсроченных налоговых требований в разрезе имеющихся временных разниц (видов налогов).

Временная разница от одной и той же статьи учета в разные периоды может быть определена как налогооблагаемая или как вычитаемая. Налоговый эффект отражается соответственно или как отсроченное налоговое обязательство или как отсроченное налоговое требование.

Для упрощения учета налогового эффекта от изменяющийся временных разниц, рекомендуется отсроченные налоги учитывать на одном счете с двойной нумерацией, например, 11700/22800, под названием «Налоговый эффект временной разницы по основным средствам (или по безнадежным долгам и т.д.)», и на данном счете отражать все изменения по отсроченным налогам:

- при наличии отсроченного налогового требования полученный результат отражать по дебету данного счета;
- при наличии отсроченного налогового обязательства - отражать по кредиту этого же счета в корреспонденции со счетами 66200 «Расходы(доходы) по налогу на прибыль» 22310 «Налог на прибыль к оплате».

В бухгалтерском балансе дебетовое сальдо счетов с двойной нумерацией отражается по статье «Отсроченные налоговые требования», кредитовое сальдо - по статье «Отсроченные налоговые обязательства».

МСФО(IAS) 12 «Налоги на прибыль» устанавливает жесткие ограничения для взаимозачета дебетового или кредитового сальдо отсроченных налогов, то есть зачета между отсроченными налоговыми требованиями (счет 11700) и отсроченными налоговыми обязательствами (счет 22800). Однако лишь при наличии определенных условий субъект может зачитывать отложенные налоговые требования против отложенных налоговых обязательств.

При уменьшении или погашении отсроченных налоговых требований любое уменьшение налогового эффекта от вычитаемой временной разницы отражается по кредиту счета 11700 «Отсроченные налоговые требования» в корреспонденции со счетами 66200 «Расходы по налогу на прибыль», 22310 «Налог на прибыль к оплате» возможно со счетом 22800 «Отсроченные налоговые обязательства».

При этом сумма расходов по налогу за период должна также соответствовать сумме текущего налогового обязательства (К-т счета 22310), плюс или минус отсроченные налоги (Д-т счета 11700 или К-т счета 22800).

Группа счетов 11800 «Долгосрочная дебиторская задолженность»

Счета 11800 «Долгосрочная дебиторская задолженность» предназначены для обобщения информации о наличии и движении дебиторской задолженности со сроком погашения более одного года, в том числе обеспеченной полученными векселями, по арендной плате за отданную в финансируемую аренду собственность и прочей долгосрочной дебиторской задолженности, а также долгосрочных отсроченных расходов.

На счете 11800 учитываются те из отсроченных расходов, которые планируется к систематическому списанию на затраты в течение нескольких отчетных периодов или лет. Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета для учета долгосрочной дебиторской задолженности по наиболее типичным значимым категориям:

11810 «Долгосрочная дебиторская задолженность покупателей и

- заказчиков»
- 11820 «Векселя полученные»
- 11830 «Долгосрочные отсроченные расходы»
- 11840 «Прочая долгосрочная дебиторская задолженность»

Процентный доход по долгосрочным полученным векселям и долгосрочной дебиторской задолженности по арендной плате начисляется по дебету счета 10590 «Дебиторская задолженность по прочим операциям» и отражается в разделе «Краткосрочные активы».

Расчеты иностранными валютами, осуществляемые в соответствии с действующим законодательством, учитываются на данном счете в сомони путем пересчета инвалюты по курсу НБТ на дату совершения операции. Одновременно эти расчеты отражаются в валюте расчетов и платежей. Курсовые разницы по операциям с иностранными валютами, в том числе разницы от переоценки задолженности на отчетную дату, относятся на счета 66040 «Доход от курсовых разниц» и 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Счет «Долгосрочная дебиторская задолженность» дебетуется на суммы полученных векселей, предоставленных ссуд покупателям, арендной платы по финансируемой аренде, произведенных авансовых платежей и прочей долгосрочной дебиторской задолженности и кредитуется на суммы поступивших платежей, зачета полученных авансов, списания части долгосрочных отсроченных расходов на затраты отчетного периода.

Содержание операции	номер корреспондирующего счета	
	дебет	кредит
1. Возникновение задолженности:		
а) за реализованную продукцию:		
• с предъявлением расчетных документов	11810	44010
• с получением векселей	11820	44010
б) по арендной плате	11840	66070
в) расходы будущих периодов, подлежащих списанию в течение нескольких отчетных периодов или лет	11830	10100,10200
2. Поступление платежей	10200	11810,11820
3. Признание части долгосрочных отсроченных расходов, относящихся к данному отчетному периоду	55000 55200 55300	11830

Группа счетов 11900 «Долгосрочные активы прекращенной деятельности»

Счета 11900 «Долгосрочные активы прекращенной деятельности» предназначены для обобщения информации о наличии и движении долгосрочных активов прекращенной деятельности.

Согласно МСФО (IFRS) 5, активы, классифицированные как долгосрочные в соответствии с МСФО (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности», не должны переклассифицироваться в краткосрочные активы до тех пор, пока они не будут отвечать критериям классификации в качестве предназначенных для продажи.

Когда долгосрочные активы выбывающей группы или прекращенной деятельности не будут отвечать критериям классификации в качестве предназначенных для продажи или не подлежат дальнейшему использованию, то они будут учтены по наименьшей из балансовой и справедливой рыночной стоимости.

На каждую отчетную дату, балансовая стоимость таких активов, сопоставляется с рыночной стоимостью и отрицательная разница между ними отражается как убыток от обесценения по счету 66130.

Когда, ранее учтенный как долгосрочный актив объект будет отвечать критериям классификации в качестве предназначенных для продажи, его переводят на группу счетов 10900.

Раздел II. Обязательства

Текущие обязательства

Группа счетов 22000 «Торговая кредиторская задолженность»

Счета 22000 «Торговая кредиторская задолженность» предназначены для учета обязательств субъекта, классифицируемых как краткосрочные в соответствии с параграфами 60-65 МСФО(IAS) 1 «Представление финансовой отчетности».

Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета для учета краткосрочных обязательств по наиболее типичным значимым категориям:

22010	Счета к оплате
22020	Краткосрочные векселя к оплате
22030	Авансы полученные
22040	Прочие счета к оплате

Счет 22010 «Счета к оплате» предназначен для обобщения информации о краткосрочной торговой кредиторской задолженности субъекта за полученные и отфактурованные поставщиком товары, работы и услуги.

Операции, отражаемые на счете 22010 «Счета к оплате», отвечающие определению «Операция в иностранной валюте», данному в МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», учитываются как в иностранной валюте, так и в национальной, в пересчете по курсу, установленному НБТ (учетный курс) на день совершения операции. На каждую отчетную дату сальдо счета 22010, выраженное в иностранной валюте, пересчитывается по учетному курсу, установленному на эту дату, с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доходы от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Первоначально по кредиту счета 22010 отражаются обязательства субъекта по оплате товаров и услуг по стоимости полученных активов или потребленных услуг. Если в счете поставщика указана скидка за досрочную оплату, то первоначальное признание кредиторской задолженности и ее корректировка на сумму скидки отражается следующим образом:

- при получении счета - фактуры по кредиту счета 22010 «Счета к оплате за товары, услуги» в корреспонденции с соответствующими счетами счета группы 10700 «Товароматериальные запасы» отражается стоимость запасов за вычетом суммы скидки, указанной в счете;
- если субъект не воспользовался скидкой (не оплатил счет в срок, в течение которого предложение скидки оставалось в силе), то сумма неиспользованной скидки классифицируется как расход от неоперационной деятельности. При оплате счета сумма скидки восстанавливается записью в кредит счета 22010 в корреспонденции с субсчетом «Неиспользованные скидки» к счету 66170 «Прочие неоперационные расходы».

Субъект списывает кредиторскую задолженность с баланса тогда, и только тогда, когда кредиторская задолженность (или часть ее) погашена, т.е. когда предусмотренное договором обязательство исполнено, аннулировано, или срок его действия истек. По дебету счета 22010 отражаются все операции по погашению кредиторской задолженности.

Возврат поставщику всего объема или части поступивших товаров до оплаты его счетов, уценка полученных товаров, другие отклонения на которые поставщик дал согласие, отражается по дебету счета 22010 в корреспонденции со счетами учета полученных материальных запасов (ценностей).

Если субъект освобожден от выполнения предусмотренного договором обязательства (или части его), по решению суда, либо самим кредитором, то соответствующая сумма кредиторской задолженности списывается проводкой по дебету счета 22010 в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

При этом документом, служащим основанием для списания кредиторской задолженности является решение суда, вступившее в силу в соответствии с законом, и письменный отказ кредитора от требования долга.

Кредиторская задолженность с истекшим сроком исковой давности, установленным Гражданским законодательством (ст.221 ГК РФ и Постановление Правительства РФ от 7.08.01.г.№ 384) для соответствующих требований списывается со счета 22010 в кредит счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» по факту истечения срока. В случае восстановления обязательства, например, по решению суда, соответствующая сумма кредиторской задолженности по счетам к оплате отражается по кредиту счета 22010 в корреспонденции со счетом 66170 «Прочие неоперационные расходы» в том отчетном периоде, в котором обязательство было восстановлено.

Обязательство, предусмотренное договором, аннулируется также в связи с ликвидацией юридического лица - должника. При этом соответствующая сумма кредиторской задолженности по счетам к оплате списывается проводкой по кредиту счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» в корреспонденции со счетом 22010.

Краткосрочная кредиторская задолженность по счетам к оплате за товары и услуги, обеспеченная векселями, списывается проводкой по дебету счета 22010 в корреспонденции со счетом 22020 «Краткосрочные векселя к оплате».

В соответствии с МСФО(IAS) 1 «Представление финансовой отчетности» краткосрочное обязательство, рефинансируемое (продолжируемое) на долгосрочный период на основании договора рефинансирования, переклассифицируется в долгосрочное обязательство проводкой по дебету счета 22010 «Счета к оплате за товары, услуги» в корреспонденции с кредитом соответствующего счета группы счетов 22600 «Долгосрочные обязательства», соответствующего условиям рефинансирования.

В соответствии с пунктом 24 и 25 МСФО(IAS) 27 «Консолидированная и отдельная финансовая отчетность» при проведении процедуры консолидации остатки по внутригрупповым расчетам и суммы внутригрупповых операций исключаются полностью.

Следовательно, в целях аккумуляции необходимых информации подлежащих исключению при составлении консолидированной финансовой отчетности предприятия могут открывать следующий субсчет:

22015 "Счета к оплате внутригрупповым предприятиям"

Счет 22020 «Краткосрочные векселя к оплате» предназначен для учета краткосрочных обязательств, возникающих при выдаче векселя взамен существующего кредиторского долга, или денежных средств. Векселя в отличие от счетов к оплате практически всегда подразумевают выплату процентов. Проценты по векселям к оплате отражаются отдельно на счете 22250 «Проценты к оплате».

При замене существующей кредиторской задолженности на вексель дебетуют счет 22010 в корреспонденции со счетом 22020.

Учет векселей к оплате, отраженных в иностранной валюте аналогичен учету счетов к оплате.

На дату погашения векселя счет 22020 дебетуется в корреспонденции со счетами учета денежных средств или других активов.

Предприятие может отказаться от оплаты по векселю, при этом отказ векселя отражается на сумму стоимости векселя плюс начисленные проценты по дебету счета 22010.

Счет 22030 «Авансы, полученные» предназначен для учета краткосрочных обязательств, возникающих при получении от покупателей и заказчиков предварительной оплаты по договорам на поставку товаров или услуг. Обязательство учитывается на счете 22030 «Авансы, полученные», если оно подлежит урегулированию в срок, не превышающий

двенадцати месяцев после отчетной даты. Все остальные обязательства, связанные с полученными авансами, должны учитываться как долгосрочные на счете 22660 «Прочие долгосрочные обязательства».

Операции, отражаемые на счете 22030, отвечающие определению «Операции в иностранной валюте», данное в МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», учитываются как в иностранной, так и в национальной валюте, в пересчете по курсу, установленному НБТ (учетный курс) на день совершения операции. На каждую отчетную дату сальдо счета 22030, выраженное в иностранной валюте, пересчитывается по учетному курсу, установленному на эту дату, с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доходы от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Субъект списывает кредиторскую задолженность по авансам с баланса тогда, и только тогда, когда кредиторская задолженность(или часть ее) погашена, т.е. когда предусмотренное договором обязательство исполнено, аннулировано или срок его действия истек. По дебету счета 22030 отражаются все операции по погашению кредиторской задолженности.

При выполнении обязательства по поставке товаров и услуг, соответствующая сумма списывается по дебету счета 22030 в корреспонденции со счета к получению за товары и услуги, или непосредственно в кредит счета учета доходов от реализации (сч. 44000).

Списание кредиторской задолженности в связи с аннулированием или истечением срока действия обязательства отражается в учете аналогично списанию этой задолженности по счетам к оплате (см. пояснение к счету 22010).

Счет 22040 «Прочие счета к оплате» предназначен для учета краткосрочных обязательств субъекта, возникающих при приобретении активов в ходе его инвестиционной деятельности, а именно внеоборотных активов и других инвестиций. В частности по кредиту счета 22040 отражается кредиторская задолженность за приобретенные основные средства, нематериальные активы, инвестиции в недвижимость, биологические активы, долговые ценные бумаги (векселя, облигации) долевые инструменты (акции, доли в уставном капитале других субъектов).

Особенности первоначального признания отдельных обязательств, связанных с инвестиционной деятельностью, см. в пояснениях к счетам учета внеоборотных активов и инвестиций.

Учет влияния изменений валютных курсов на сумму кредиторской задолженности по прочим счетам к оплате, возникшей в результате операций в иностранной валюте, прекращения признания обязательства, переклассификацию в долгосрочные обязательства см. в пояснениях к счету 22010 «Счета к оплате».

Группа счетов 22100 «Краткосрочные долговые обязательства»

Счета 22100 «Краткосрочные долговые обязательства» предназначены для обобщения информации об обязательствах субъекта, возникающих в результате:

- привлечения заемных средств на финансирование деятельности;
- получения кредитов от банков и других заимодавцев в национальной и иностранной валюте на территории страны и за рубежом;
- выпущенных в обращение долговых ценных бумаг, а также текущей части долгосрочных долговых обязательств.

На счете 22100 учитываются только те долговые обязательства, которые должны быть погашены в течении двенадцати месяцев после отчетной даты.

По наиболее типичным значимым категориям планом счетов предусмотрены следующие счета для учета обязательств:

22110	«Банковские кредиты, займы»
22120	«Прочие кредиты, займы»
22130	«Текущая часть долгосрочных долговых обязательств»

22140	«Прочие краткосрочные долговые обязательства»
22141	«Дисконты (скидки) по облигациям и векселям»
22142	«Премии (надбавки) по облигациям»

Счета 22110 «Банковские кредиты, займы»

22120 «Прочие кредиты, займы»

По кредиту счетов 22110 и 22120 отражаются суммы денежных средств, полученных заемщиком от банков, других кредиторов (юридических и физических лиц), или переданных кредиторами третьим лицам по поручению заемщика, по договору займа или кредита. По кредиту счета 22110 «Банковские кредиты и займы» отражаются также суммы банковских овердрафтов, возникающих в случае оплаты банком счетов и платежных поручений клиентов на сумму, превышающую остаток на счете (см. пояснение к счету 10200 «Денежные средства в банке»).

При наличии обязательств, подлежащих погашению в иностранной валюте, учет должен вестись по каждой валюте отдельно (обособленно), например, «Банковские кредиты, займы в национальной валюте», «Банковские кредиты, займы в иностранной валюте» и т.д.

Более широкая детализация учета обязательств по кредитам и займам на отдельных счетах зависит от аналитических потребностей субъекта.

Операции по получению и погашению кредитов и займов в иностранной валюте учитываются как в иностранной валюте так и в национальной в пересчете по курсу, установленному НБТ (учетный курс) на день совершения операции. На каждую отчетную дату обязательства по кредитам и займам, подлежащие урегулированию в иностранной валюте, пересчитывается по учетному курсу с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доход от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Субъект списывает с баланса задолженность по кредитам и займам тогда, и только тогда, когда задолженность погашена, т.е. предусмотренное договором обязательство исполнено, аннулировано, или срок его действия истек. Все операции по погашению обязательства отражаются по дебету счетов 22110 и 22120. Списание задолженности по аннулированным обязательствам (см. пояснения к счету 22010) отражается по дебету счетов 22110 и 22120 в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

Проценты, начисленные к уплате по краткосрочным кредитам и займам, отражаются по дебету счета 66110 «Расходы в виде процентов» в корреспонденции со счетом 22260 «Проценты к оплате».

В соответствии с МСФО (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности» краткосрочные займы, рефинансируемые (продолжаемые) на долгосрочный период на основании договора рефинансирования, переклассифицируются в долгосрочные обязательства проводкой по дебету счетов 22110 и 22120 в корреспонденции со счетами 22620 и 22630 группы счетов 22600 «Долгосрочные обязательства».

Счет 22130 «Текущая часть долгосрочных долговых обязательств». На этом счете показывается часть долгосрочного долгового обязательства, подлежащая исполнению в течении двенадцати месяцев с отчетной даты и отражается по кредиту этого счета (22130) в корреспонденции с соответствующим счетом 22600 «Долгосрочные обязательства».

Счет 22140 «Прочие краткосрочные долговые обязательства» предназначен для учета долговых обязательств субъекта, отличных от кредитов и займов. В частности, на этом счете могут учитываться обязательства по выпущенным субъектом долговым ценным бумагам, таким как краткосрочные векселя и облигации. На этом же счете учитывается задолженность по товарам и услугам, приобретенным с отсрочкой платежа на период, превышающий обычные сроки кредитования, устанавливаемые продавцом при продажах без предварительной или немедленной оплаты (коммерческий кредит), если обязательство должно быть исполнено в сроки, не превышающие одного года с даты финансовой отчетности.

Обязательства, подлежащие урегулированию в иностранной валюте, учитываются как в иностранной, так и в национальной валютах, в пересчете по курсу, установленному НБТ (учетный курс) на день совершения операции. На каждую отчетную дату, сальдо счета 22140, выраженное в иностранной валюте, пересчитывается по учетному курсу, установленному на эту дату с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доход от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Учет облигаций. Облигацией признается ценная бумага, удостоверяющая право её держателя на получение от лица, выпустившего облигацию, в предусмотренный в ней срок номинальной стоимости или иного имущественного эквивалента. Облигация предоставляет её держателю также право на получение фиксированного в ней процента от номинальной стоимости облигации, либо иные имущественные права.

Обязательство по облигациям может отражаться двумя способами:

а) при продаже облигаций эмитент отражает по кредиту счета 22140 обязательство в сумме, полученной при продаже. Разница между первоначальной стоимостью облигации и ее номинальной стоимостью (скидка или надбавка) амортизируется: на каждую установленную дату выплаты процентов соответствующая часть скидки или надбавки списывается в дебет или кредит счета 66110 «Расходы в виде процентов» в корреспонденции со счетом 22140. Если дата выплаты процентов не совпадает с отчетной датой, амортизация скидки или надбавки должна быть начислена также и за период между последней датой выплаты процентов и датой отчета;

б) при продаже облигаций эмитент отражает по кредиту счета 22140 номинальную стоимость облигации, а сумма скидки или надбавки отражается по дебету счета 22141 «Дисконты (скидки) по облигациям и векселям» или кредиту счета 22142 «Премии (надбавки) по облигациям» Эти два счета являются контрсчетами к счету 22140. Амортизация скидки или надбавки отражается по дебету (кредиту) счета 66010 «Доход в виде процентов» в корреспонденции с названными контрсчетами. При этом в бухгалтерском балансе указывается балансовая стоимость обязательства, исчисленная как сальдо счета учета номинальной стоимости облигаций, плюс (минус) сальдо контрсчетов 22141 «Дисконты (скидки) по облигациям и векселям», 22142 «Премии (надбавки) по облигациям».

Списание задолженности по аннулированным обязательствам (см. пояснение к счетам 22110 и 22120) отражается по дебету счета 22140 в корреспонденции со счетом 66170 «Прочие неоперационные доходы». Ниже приведена одна из возможных схем бухгалтерских проводок по учету операций с облигациями:

Содержание операции	номер корреспондирующего счета	
	дебет	кредит
Учет скидки или надбавки на аналитическом счете:		
1. Продажа облигаций номинальная стоимость проданных облигаций;	10100,10200, 10590	22140
скидка с номинальной стоимости;	22141	10100,10200,105
надбавка к номинальной стоимости.	10100,10200,10590	90
		22142
2. Начисление амортизации:		
• скидки	66110	22141
• надбавки	22142	66010

Учет скидок или надбавок без применения счета:		
1. Продажа облигации: - сумма, подлежащая получению за проданные облигации	10590	22140
2. Начисление амортизации скидки надбавки	66110 22140	22140 66010
3. Погашения стоимости облигации	22140	10110, 10210

Проценты, начисленные к уплате по выпущенным облигациям, отражаются по дебету счета 66110 «Расходы в виде процентов» в корреспонденции со счетом 22260 «Проценты к оплате».

Учет векселей. Простым векселем признается ценная бумага, удостоверяющая ничем не обусловленное обязательство векселедателя выплатить определенную сумму владельцу векселя (стоимость погашения) при наступлении срока предусмотренного векселем. Вексель может быть процентным (с указанием процентов, подлежащих выплате при погашении векселя), или беспроцентным (сумма процентов включается в стоимость погашения).

Процентные векселя признаются в учете векселедателя по номинальной стоимости (стоимости погашения). Начисление процентов отражается по дебету счета 66110 «Расходы в виде процентов» в корреспонденции со счетом 22260 «Проценты к оплате» и не влияет на стоимость краткосрочного долгового обязательства, по которой оно было признано в учете.

Беспроцентные векселя выпускаются векселедателем со скидкой (дисконтом), которая представляет собой проценты по этому векселю, т.е. номинальная стоимость беспроцентного векселя содержит как сумму полученного займа, так и проценты к нему.

Беспроцентные векселя к оплате отражаются в учете двумя способами:

а) по кредиту счета 22140 «Прочие краткосрочные долговые обязательства» отражается сумма, фактически полученная по векселю. Амортизация скидки отражается непосредственно по кредиту счета 22140 в корреспонденции со счетом 66110 «Расходы в виде процентов». На дату погашения векселя его балансовая стоимость равняется номинальной стоимости - сумме, подлежащей выплате;

б) по кредиту счета 22140 «Прочие краткосрочные долговые обязательства» отражается номинальная стоимость векселя (стоимости погашения), а сумма скидки (дисконта) отражается по дебету контрсчета 22141 «Дисконты (скидки) по облигациям и векселям». Амортизация скидки учитывается по дебету счета 66110 «Расходы в виде процентов» в корреспонденции с контрсчетом 22141 «Дисконты (скидки) по облигациям и векселям». При представлении в бухгалтерском балансе обязательства по векселю к оплате дебетовое сальдо контрсчета 22141 «Дисконты (скидки) по облигациям и векселям» вычитается из сальдо счета 22140 «Прочие краткосрочные долговые обязательства».

Группа счетов 22200 «Краткосрочные начисленные обязательства»

Счета 22200 «Краткосрочные начисленные обязательства» предназначены для отражения краткосрочных обязательств, связанных с затратами и расходами, признанными в отчетном периоде, но не оплаченными на дату отчета, за исключением торговой кредиторской задолженности по счетам к оплате (сч. 22000) и начисленных расходов по уплате налогов.

Начисленные обязательства классифицируются как краткосрочные, если они должны быть исполнены в течении двенадцати месяцев после отчетной даты. Однако если срок исполнения обязательства превышает двенадцати месяцев, но обязательство предполагается использовать в нормальном ходе операционного цикла субъекта, то - обязательство также признается краткосрочным. Практически начисленные обязательства по оплате товаров и услуг, а также начисления для работников всегда учитываются как краткосрочные.

Для учета наиболее типичных значимых категорий начисленных обязательств планом счетов предусмотрены следующие счета:

22210	Зарплата к выплате
22220	Пенсионный налог к выплате
22230	Подходный налог к выплате
22240	Социальный налог к выплате
22250	Дивиденды к выплате
22260	Проценты к оплате
22270	Прочие начисленные расходы

По кредиту счета 22210 «Зарплата к выплате» отражается начисленное обязательство субъекта по заработной плате и другим выплатам работникам, вознаграждениям лицам, привлеченным по контракту.

Обычно счет 22210 кредитуется в корреспонденции со счетами учета затрат:

- 10730 «Незавершенное производство» - на сумму начислений производственным рабочим;
- 11090- на сумму начисленной зарплаты работникам, занятых в строительстве;
- 55220 – на сумму начисления работникам, занятым в реализации;
- 55310 – на сумму зарплаты административных работников.

В соответствии с требованиями действующего законодательства с заработной платы удерживаются:

- подоходный налог – в кредит счета 22230;
- пенсионный налог – в кредит счета 22220;
- алименты – в кредит счета 22270.

При выплате заработной платы счет 22210 дебетуется в корреспонденции со счетами учета денежных средств. В отдельных случаях, начисленная зарплата может быть зачтено задолженностью работника по подотчетным суммам, недостачам.

По кредиту счета 22220 «Пенсионный налог к выплате» отражается удержанная сумма пенсионного налога с зарплаты в соответствии с требованиями налогового законодательства страны.

По кредиту счета 22230«Подходный налог к выплате» отражается удержанная сумма подоходного налога с зарплаты согласно требованиям налогового законодательства страны.

По кредиту счета 22240 «Социальный налог к выплате» отражаются суммы отчислений в государственный социальный фонд, начисленные субъектом - страхователем в соответствии с законодательством Республики Таджикистан, а также суммы, удержанные страхователем из доходов застрахованного лица, если на страхователя законодательством возложены обязанности по удержанию и перечислению страховых взносов страховщику.

По дебету счета 22240 отражаются суммы, уплаченных страховых взносов и любые другие суммы уменьшающие обязательство. Штрафные санкции, начисленные страховщиком за несвоевременную или неполную уплату страховых взносов, могут отражаться по кредиту счета 22240 или по кредиту счета 22260 «Прочие начисленные расходы».

По кредиту счета 22250 «Дивиденды к выплате» в корреспонденции со счетом 33210 «Нераспределенная прибыль отчетного года» отражается сумма дивидендов, подлежащих выплате акционерам (участникам) в порядке распределения прибыли в соответствии с решениями, принятыми общим собранием акционеров (участников) и положениями учредительных документов.

При отсутствии или недостаточности прибыли для выплаты дивидендов по привилегированным акциям, дивиденды к выплате начисляются проводкой по дебету счета 33210 «Нераспределенная прибыль отчетного года». При отсутствии или недостаточности средств на этих счетах дефицит прибыли остается не восполненным.

По кредиту счета 22260 «Проценты к оплате» отражаются обязательства по оплате затрат на проценты, понесенных в связи с использованием заемных средств, начисленные в соответствии с условиями договоров или условиями выпуска ценных бумаг, предусматривающими выплату процентов. Независимо от сроков выплаты процентов, предусмотренных договорами и условиями выпуска ценных бумаг, обязательство должно начисляться на пропорциональной временной основе в течении срока использования заемных средств. По кредиту счета 22260 «Проценты к оплате» отражается также финансовый расход арендатора, распределенный на данный отчетный период в соответствии с правилом, установленным параграфом 17 МСФО(IAS) 17 «Аренда».

МСФО(IAS) 23 «Затраты по займам» определяет два способа учета затрат по займам:

- основной порядок учета: затраты на проценты признаются в качестве расходов того периода, в котором они понесены, независимо от того на какие цели использовались заемные средства. Признанные расходы отражаются в учете по кредиту счета 22260 в корреспонденции со счетом 66110 «Расходы в виде процентов»;
- допустимый альтернативный порядок учета: затраты по займам, непосредственно относящиеся к приобретению, строительству или производству актива, подготовка которого к предполагаемому использованию требует значительного времени (далее по тексту - квалифицируемый актив), капитализируются путем включения их в стоимость этого актива. Сумма затрат по займу, разрешенная для капитализации, определяется в соответствии с параграфами 10 - 19 МСФО(IAS) 23 «Затраты по займам». Капитализация процентов по займам отражается по кредиту счета 22260 в корреспонденции со счетами учета расходов на актив (например, счетом 10730 «Незавершенное производство»). Капитализация процентов начинается с началом работ по созданию и подготовке квалифицируемого актива к предполагаемому использованию или продаже, приостанавливается, когда прерывается активная деятельность по созданию подготовке актива, и прекращается при завершении практически всех работ по подготовке актива к непосредственному использованию. В периоды приостановления или прекращения капитализации, начисленные проценты признаются в качестве расходов периода и отражаются на счете 66110 «Расходы в виде процентов».

Если обязательство по выплате процентов подлежит урегулированию в иностранной валюте, то учет начисленных обязательств и их оплата ведется как в национальной так и в иностранной валютах в пересчете по учетному курсу НБТ, установленному на дату начисления и оплаты. Сальдо счета 22260 выраженное в иностранной валюте, на конец отчетного периода пересчитывается по учетному курсу. Порядок учета курсовых разниц, возникающих при пересчете, зависит от принятого порядка учета затрат по займам. Если применяется основной порядок учета, то курсовые разницы отражаются по дебету счета 66140 «Убытки от курсовых разниц» или кредиту счета 66040 «Доходы от курсовых разниц». Если применяется допустимый альтернативный порядок учета, то курсовые разницы отражаются по дебету или кредиту того же счета, на который капитализировались проценты.

Финансовый расход арендатора, распределенный на данный отчетный период, отражается по кредиту счета 22260 в корреспонденции со счетом 66110 «Расходы в виде процентов».

Если субъект освобожден от выполнения обязательства (или части его) по выплате начисленных процентов по решению суда, либо самим кредитором, то соответствующая сумма кредиторской задолженности списывается проводкой по дебету счета 22260 в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы». При этом документами, служащими основанием для списания кредиторской задолженности, являются решение суда, вступившие в силу в соответствии с законом, или письменный отказ кредитора от требования долга.

Кредиторская задолженность с истекшим сроком исковой давности, установленным гражданским законодательством для соответствующих требований, списывается со счета

22260 «Проценты к оплате» в кредит счета 66070 «Прочие неоперационные доходы». В случае восстановления обязательства, например, по решению суда, соответствующая сумма кредиторской задолженности отражается по кредиту счета 22260 в корреспонденции со счетом 66170 «Прочие неоперационные расходы» в том отчетном периоде, в котором обязательство было восстановлено.

По кредиту счета 22270 «Прочие начисленные расходы» отражаются начисленные обязательства, связанные с любыми расходами, кроме тех обязательств, которые отражаются по счетам 22210-22260. В частности на счете 22270 учитываются начисление предстоящих расходов на льготные выплаты персоналу субъекта, предусмотренные трудовыми договорами, задолженность субъекта персоналу по суммам перерасхода авансов, выданных на командировочные расходы, на приобретение товароматериальных запасов, и т.п.

Группа счетов 22300 «Налоги к оплате»

Счета 22300 «Налоги к оплате» предназначены для обобщения информации об обязательствах перед бюджетом по налогам, уплачиваемым субъектом и другим налогам(кроме налогов, связанных с заработной платой персонала), обязательства по удержанию и уплате которых возлагается на субъект согласно налоговому законодательству.

Планом счетов предусмотрены отдельные счета для учета налогов по наиболее значимым типичным категориям:

22310	Налог на прибыль к оплате
22320	НДС к оплате
22330	Акцизы к оплате
22340	Налог на имущество к выплате
22350	Дорожный налог к выплате
22360	Налог на землю к выплате
22370	Прочие налоги к оплате

Порядок исчисления и уплаты налогов регулируется налоговым законодательством Республики Таджикистан.

По кредиту счетов 22300 «Налоги к оплате» отражаются обязательства по налогам, требующие погашения в течение двенадцати месяцев с отчетной даты. Особенности отражения в учете обязательства по налогу на прибыль см. в пояснениях к счету 11700 «Отсроченные налоговые требования» и 22800 «Отсроченные налоговые обязательства».

По дебету счетов 22300 «Налоги к оплате» отражаются операции по уплате налогов в бюджет, а также любые другие операции, приводящие к уменьшению налогового обязательства(зачет НДС за приобретенные материальные ресурсы, зачет акцизного налога, уплаченного за подакцизное сырье, из которого производится подакцизный товар, уплата налога третьим лицам в счет расчетов с субъектом и т.п.).

Штрафы, проценты и пени, подлежащие уплате в бюджет в связи с нарушением налогового законодательства, учитываются на отдельном счете начисленных расходов, например, на счете 22260 «Прочие начисленные расходы».

Счет 22400 «Резервы предстоящих расходов и платежей»

Счет 22400 «Резервы предстоящих расходов и платежей» предназначен для отражения в учете начисленных обязательств, неопределенных по величине, либо с неопределенным сроком исполнения, урегулирование которых в будущем приведет к выбытию ресурсов, содержащих экономическую выгоду. Резервы создаются при наличии следующих условий:

- предприятие в результате прошлых событий имеет *формальное обязательство* перед другими сторонами. Обязательство может быть юридически определено, т.е. вытекать из договора или закона(например, обязательство возместить заказчику убытки при невыполнении или ненадлежащем выполнении условий договора), или

вытекать из практики предприятия, когда предприятие прошлой практикой, публикуемой политикой или достаточно конкретным текущим заявлением указало, что оно принимает на себя определенные обязательства, и тем самым создало действительные ожидания других сторон, что обязательства будут выполнены (например, продажа продукции с гарантийными талонами, купонные и премиальные продажи, и т.д.);

- вероятно, что для погашения обязательства потребуется выбытие ресурсов, заключающих экономические выгоды;
- сумма обязательства может быть надежно оценена.

При решении вопроса о начислении и признании в финансовой отчетности резервов, предприятие руководствуется МСФО(IAS) 37 «Резервы, условные обязательства и условные активы».

Резервы, создаваемые для будущих операционных убытков, рассматриваются МСФО как обесценение активов; такие резервы не признаются как начисленные обязательства, а вычитаются из балансовой стоимости активов. Например, резерв на безнадежную дебиторскую задолженность, учитываемый на счете 10420, при представлении в финансовой отчетности вычитается из суммы дебиторской задолженности по счетам к оплате.

Начисление резерва отражается в учете проводкой по кредиту счета 22400 в корреспонденции со счетами учета соответствующих расходов. Например, начисление резерва на расходы по гарантийному обслуживанию отражается по дебету счета 55260 «Расходы по гарантийному обслуживанию» в корреспонденции со счетом 22400.

Каждый вид начисленных резервов рекомендуется учитывать на отдельном аналитическом счете к счету 22400, например:

- 22410 «Резервы на оплату отпускных»
- 22420 «Резерв на гарантийное обслуживание»
- 22430 «Резерв на оплату судебных исков»
- 22440 «Прочие резервы»

Наиболее существенные для данного предприятия резервы должны отражаться в бухгалтерском балансе отдельными строками, включаемыми в линейную статью «Резервы».

Резервы должны пересматриваться на каждую отчетную дату и корректироваться для отражения текущей наилучшей оценки. Увеличение резерва отражается по дебету счетов соответствующих расходов, в корреспонденции со счетом 22400. Уменьшение резерва отражается по дебету счета 22400 в корреспонденции со счетами учета соответствующих расходов.

Фактические расходы, для которых созданы резервы, списываются в дебет счета 22400. Резерв должен использоваться только для тех расходов, для которых он признан первоначально.

Когда влияние временной стоимости денег существенно, резервы должны дисконтироваться (смотрите параграфы 45-47 МСФО(IAS) 37 «Резервы, условные обязательства и условные активы»). Увеличение стоимости резерва в результате дисконтирования признается как расход по займам и отражается в учете по кредиту счета 22400 в корреспонденции со счетом 66110 «Расходы в виде процентов».

Фактические расходы и платежи, на которые был ранее образован резерв, относятся в дебет счета 22410 в корреспонденции, в частности со счетами 22210 и 22230 «Краткосрочные начисленные обязательства», 55010 «Себестоимость реализованной продукции», 55200 «Расходы, связанные с реализацией», 55300 «Общие и административные расходы», 22000 «Краткосрочные обязательства» и т.д.

Правильность образования и использования сумм резерва периодически (а на конец года обязательно) проверяется по данным смет, расчетов и т. п. и при необходимости корректируется.

Группа счетов 22500 «Прочие краткосрочные обязательства»

Счета 22500 «Прочие краткосрочные обязательства» предназначены для обобщения информации об обязательствах перед учредителями и дочерними(материнскими) предприятиями, а также обязательствах прекращенной деятельности.

С целью оперативного получения информации, требующей раскрытия в соответствии с МСФО(IAS) 1 «Представление финансовой отчетности», целесообразно предусмотреть отдельные счета для учета кредиторской задолженности материнского предприятия, дочерних и ассоциированных предприятий и других связанных сторон.

Счет 22510 «Обязательства перед учредителями» применяется для отражения задолженностей по операциям временного финансирования со стороны учредителей, отличающихся от операций по кредитованию и безвозмездной получения активов.

Счет 22520 «Кредиторская задолженность дочерних (материнских) предприятий» предназначен для учета и представления в финансовой отчетности субъекта до консолидации валовой суммы, причитающейся дочерним или материнским предприятиям. Счет 22520 дебетуется в корреспонденции со счетами учета денежных средств при выплате денег дочерним (материнским) предприятиям, других счетов учета активов или зачтено счетом 10580 «Дебиторская задолженность дочерних (материнских) предприятий».

Счет 22530 «Краткосрочные обязательства прекращенной деятельности» применяется в целях учета текущих обязательств приобретенных в целях продажи дочерних предприятий, обязательств выбывающего подразделения и обособленно учитываемой прекращенной деятельности.

Долгосрочные обязательства

Группа счетов 22600 «Долгосрочные обязательства»

Счета 22600 «Долгосрочные обязательства» предназначены для обобщения информации об обязательствах субъекта со сроком исполнения более двенадцати месяцев после отчетной даты.

Для учета долгосрочных обязательств по наиболее типичным значимым их категориям предусмотрены следующие счета:

22610	Облигации к оплате
22620	Банковские кредиты, займы
22630	Прочие кредиты, займы
22640	Векселя к оплате
22650	Обязательства по финансовой аренде
22660	Долгосрочные обязательства прекращенной деятельности
22670	Прочие долгосрочные обязательства
22691	<i>Дисконты (скидки) по долгосрочным облигациям</i>
22692	<i>Премии (надбавки) по долгосрочным облигациям</i>

Учет долгосрочных обязательств ведется по каждому обязательству отдельно, с обязательным отражением процентных ставок, сроков погашения, конверсионных привилегий, возможности досрочного выкупа облигаций или расторжения договора аренды, обеспечения облигационного займа, предоставленного залога, валюты погашения и др. В зависимости от аналитических потребностей обязательства могут группироваться на отдельных аналитических счетах, например:

- 22611 «Долгосрочные облигации к оплате – обеспеченные»;
- 22612 «Долгосрочные облигации к оплате – необеспеченные»;
- 22613 «Долгосрочные облигации к оплате - срочные»;
- 22614 «Долгосрочные облигации к оплате - серийные»;
- 22615 «Конвертируемые долгосрочные облигации к оплате»;

- 22621 «Долгосрочные банковские займы, кредиты в национальной валюте»;
- 22622 «Долгосрочные банковские займы, кредиты в иностранной валюте»;
- 22631 «Долгосрочные небанковские займы, кредиты в национальной валюте»;
- 22632 «Долгосрочные небанковские займы, кредиты в иностранной валюте»; и т.д.

Счета 22610-22640 предназначены для учета долгосрочных финансовых обязательств, возникающих при получении займов и кредитов, в том числе обеспеченных выданными векселями.

В соответствии с МСФО(IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка» долгосрочные финансовые обязательства первоначально признаются в учете по фактическим затратам т.е. по справедливой стоимости полученного возмещения (включая затраты по совершению сделки), определенной в соответствии с МСФО(IAS) 39

«Финансовые инструменты: признание и оценка». При этом обязательства, возникшие в результате операции в иностранной валюте, признаются в учете по кредиту соответствующих счетов 22600 «Долгосрочные обязательства» в национальной валюте по курсу, установленному НБТ на дату совершения операции.

После первоначального признания финансовые обязательства оцениваются по амортизированной стоимости (определение амортизированной стоимости раскрываются в МСФО(IAS) 39 Финансовые инструменты: признание и оценка». Амортизация разницы между фактическими затратами, в сумме которых обязательство признано первоначально, и ценой погашения, может учитываться на отдельном контрсчете к счету обязательства, или списываться непосредственно в дебет или кредит счета учета обязательств. (Порядок учета амортизации см. в пояснениях к счетам 22110 и 22140 «Краткосрочные долговые обязательства»). Учет изменения стоимости обязательства, подлежащего урегулированию в иностранной валюте, ведется как в иностранной валюте, так и в национальной в пересчете по курсу НБТ на день совершения операции (учетный курс).

На каждую отчетную дату обязательство, выраженное в иностранной валюте, пересчитывается по учетному курсу с отнесением разницы в кредит счета 66040 «Доход от курсовых разниц» или в дебет счета 66140 «Убытки от курсовых разниц».

Обязательство (или его часть), подлежащее исполнению в течение 12 месяцев после отчетной даты, списывается со счета 22600 в кредит счета 22130 «Текущая часть долгосрочных долговых обязательств». Обязательства, предусматривающие выплату процентов, классифицируются как долгосрочные, даже если они подлежат погашению в течение двенадцати месяцев после отчетной даты, но первоначальный срок погашения превышал двенадцати месяцев, и предполагается, что они будут реформированы на долгосрочный период, и подкреплены договором рефинансирования или изменением графика платежей.

В соответствии с МСФО(IAS) 1 «Предоставление финансовой отчетности» краткосрочное обязательство, которое будет рефинансировано на долгосрочный период, и это намерение подкреплено договором рефинансирования, переклассифицируется в долгосрочное обязательство проводкой по дебету соответствующего счета учета краткосрочных долговых обязательств в корреспонденции с соответствующим счетом учета долгосрочных обязательств.

Прекращение признания долгосрочного обязательства отражается в учете также, как прекращение признания краткосрочных долговых обязательств (см. пояснения к счету 22100 «Краткосрочные долговые обязательства»).

Счет 22650 «Обязательства по финансовой аренде» - предназначен для учета обязательства, возникающего у арендатора по договору финансируемой аренды. Порядок учета Обязательства по финансовой аренде определен МСФО 17 «Аренда».

По кредиту счета 22650 в корреспонденции со счетом учета долгосрочных активов отражается обязательство в сумме, равной справедливой стоимости арендованного имущества, или дисконтированной стоимости минимальных арендных платежей, если дисконтированная стоимость ниже справедливой. Сумма арендной платы, определенная в

договоре, включает в себя финансовый расход арендатора и уменьшение непоплаченного обязательства.

Финансовый расход распределяется по периодам в течении срока аренды таким образом, чтобы получалась постоянная периодическая ставка процента на остающееся сальдо обязательства. Сумма финансового расхода, приходящаяся на отчетный период, отражается по дебету счета 66110 «Расходы в виде процентов» в корреспонденции со счетом 22250 «Проценты к оплате». Оставшаяся часть арендной платы, начисленной за период, отражается по дебету счета 22650 «Обязательства по финансовой аренде» в корреспонденции со счетом 22060 «Прочие краткосрочные обязательства».

Счет 22700 «Отсроченные доходы»

Счет 22700 предназначен для учета доходов будущих периодов - доходов, которые возникают в результате некоторых сделок, однако в МСФО, признание этих доходов откладывается на последующие отчетные периоды. На счете 22700 «Отсроченные доходы» отражаются суммы доходов будущих периодов, признание которых отсрочено на период, превышающий 12 месяцев после отчетной даты.

Примерами ситуации, когда возникают отсроченные доходы, являются учет субсидий, учет операций продажи активов с обратной арендой.

Субсидии, определяемые МСФО(ИАС) 20 «Учет государственных субсидий и раскрытые информации о государственной помощи», как относящиеся к доходу, отражаются по кредиту счета 22700 с момента, когда субсидия может быть признана, независимо от того, в какой форме она получена денежная или неденежная. Неденежная субсидия оценивается по справедливой стоимости неденежных активов, полученных в качестве субсидии. После первоначального признания субсидия признается на систематической основе в качестве дохода тех периодов, что и соответствующие расходы, которые она должна компенсировать.

Признание дохода периода по субсидии, относящейся к доходу, отражается в учете проводкой по дебету счета 22700 в корреспонденции со счетом 44020 «Прочие доходы от операционной деятельности».

Признание дохода по субсидиям, определяемым МСФО(ИАС) 20 «Учет государственных субсидий и раскрытые информации о государственной помощи» как субсидии, относящиеся к активам, отражается в учете двумя методами, которые МСФО(ИАС) 20 «Учет государственных субсидий и раскрытые информации о государственной помощи» рассматривает как применяемые альтернативы. В соответствии с одним из методов отсроченный доход по субсидиям признается доходом на систематической и рациональной основе в течение срока полезного использования долгосрочного актива, приобретенного или созданного за счет субсидии. Данное положение в учете реализуется следующим образом: сумма признанного дохода списывается со счета 22700 «Отсроченные доходы» в кредит счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» одновременно с проводкой по начислению амортизации долгосрочного актива.

Если в отношении субсидии, учитываемой на счете отсроченных доходов, имеется требование о возврате по той или иной причине, то сумма, подлежащая возврату, списывается:

- в дебет счета 22700 в корреспонденции со счетами учета денежных средств или со счетом 22040 «Прочие счета к оплате» - в пределах сальдо счета 22700 на момент возникновения требования о возврате;
- в дебет счета 66170 «Прочие операционные расходы» - в сумме, превышающей сальдо счета 22700 «Отсроченные доходы».

Точно также как и государственные субсидии, должны учитываться субсидии, полученные от некоммерческих субъектов. При этом часто используемый на практике термин «Грант» следует понимать как синоним термину «Субсидия», если только грант

предоставляется субъекту не безвозмездно, а, в общем, на выполнение им определенных условий, связанных с его экономической деятельностью.

Операции продажи с обратной арендой подразумевают продажу актива с его последующей обратной арендой продавцом.

Если продажа с обратной арендой приводит к финансовой аренде, то прибыль, возникающая при продаже актива, и определяемая как разница между выручкой от реализации и балансовой стоимостью, отражается как доходы будущих периодов, и признается в качестве доходов отчетного периода на протяжении срока аренды. Это положение МСФО(IAS) 17 «Аренда» отражается в учете следующим образом:

- по кредиту счета 22700 отражается выручка от реализации актива, проданного с обратной арендой;
- по дебету счета 22700 отражается балансовая стоимость актива;
- сальдо счета 22700 (прибыль от реализации актива) списывается равными частями на протяжении срока аренды в дебет счета 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов».

Если продажа с обратной арендой приводит к операционной аренде, и при этом продажная цена выше справедливой стоимости проданного актива, то балансовая стоимость актива переоценивается до справедливой стоимости, и сумма переоценки признается как прибыль или убыток от неоперационной деятельности. Разница между выручкой от реализации и справедливой стоимостью актива учитывается как отсроченные доходы и списывается на счет доходов от неоперационной деятельности в течение предполагаемого периода использования актива. Практически такая же операция продажи с обратной операционной арендой может быть отражена в учете следующим образом:

- на дату продажи сумма накопленного износа по проданному активу списывается в кредит счета учета основных средств;
- разница между справедливой стоимостью актива и балансовой стоимостью списывается в дебет или кредит счета учета основных средств в корреспонденции со счетом 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов», счетом 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов».
- новая балансовая стоимость актива, равная его справедливой стоимости, списывается в дебет счета 22700;
- выручка от реализации актива отражается по кредиту счета 22700 «Отсроченные доходы».

Счет 22800 «Отсроченные налоговые обязательства»

Счет 22800 «Отсроченные налоговые обязательства» предназначен для обобщения информации об отсроченных налоговых обязательствах, возникающих при отражении в учете налога на прибыль методом обязательств в соответствии с МСФО(IAS) 12 «Налог на прибыль».

В соответствии с методом обязательств для отражения налога на прибыль, требуемым МСФО(IAS) 12 «Налоги на прибыль», при наличии определенных условий субъекты обязаны отражать в учете отложенные налоговые обязательства в сумме, соответствующей налоговому эффекту от налогооблагаемых временных разниц, имеющихся на дату отчетности.

При первоначальном признании отсроченные налоговые обязательства отражаются по кредиту счета 22800 в корреспонденции со счетами:

- 66200 «Расходы(доходы) по налогу на прибыль»;
- 22310 «Налог на прибыль к оплате» и возможно в корреспонденции со счетом 11700 «Отсроченные налоговые требования».

При этом сумма расходов по налогу за период должна соответствовать сумме текущего налогового обязательства (К-т сч. 22310), плюс или минус отсроченные налоги (Д-т сч. 11700 или К-т сч. 22800).

Отсроченные налоговые требования могут возникать под влиянием нескольких временных вычитаемых разниц. Для облегчения процедуры учета рекомендуется в рабочем плане счетов предусмотреть отдельные счета для учета отсроченных налоговых требований в разрезе имеющихся временных разниц.

Временная разница от одной и той же статьи учета в разные периоды может быть определена, как налогооблагаемая или как вычитаемая, налоговый эффект от которой отражается соответственно или как отсроченное налоговое обязательство, или как отсроченное налоговое требование.

Для упрощения учета налогового эффекта от изменяющихся временных разниц, рекомендуется отсроченные налоги учитывать на одном счете с двойной нумерацией, например, 11700/22800 «Налоговый эффект временной разницы по основным средствам (или по безнадежным долгам и т.п.)», и на данном счете отражать все изменения по отсроченным налогам:

- при наличии отсроченного налогового требования полученный результат отражать по дебету данного счета;
- при наличии отсроченного налогового обязательства - отражать по кредиту этого счета в корреспонденции со счетами 66200 «Расходы(доходы) по налогу на прибыль» и 22310 «Налог на прибыль к оплате».

В бухгалтерском балансе дебетовое сальдо счетов с двойной нумерацией отражается по статье «Отсроченные налоговые требования», кредитовое сальдо - по статье «Отсроченные налоговые обязательства».

МСФО(IAS) 12 «Налоги на прибыль» устанавливает жесткие ограничения для взаимозачета дебетового и кредитового сальдо отсроченных налогов, т. е. зачета между отсроченными налоговыми требованиями (счет 11700) и отсроченными налоговыми обязательствами (счет 22800). Субъект может зачитывать отложенные налоговые требования против отложенных налоговых обязательств лишь при наличии определенных для этого условий.

При уменьшении или погашении отсроченных налоговых обязательств любое уменьшение налогового эффекта от налогооблагаемой временной разницы отражается по дебету счета 22800 «Отсроченные налоговые обязательства» в корреспонденции со счетами 66200 «Расходы по налогу на прибыль» и 22310 «Налог на прибыль к оплате» и возможно в корреспонденции со счетом 11700 «Отсроченные налоговые требования».

При этом сумма расходов по налогу за период должна так же соответствовать сумме текущего налогового обязательства (К-т счета 22310), плюс или минус отсроченные налоги (Д-т счета 11700 или К-т счета 22800).

Раздел III. Собственный Капитал

В концепции подготовки и составления финансовой (бухгалтерской) отчетности по Международным стандартам финансовой отчетности капитал, как элемент финансовой (бухгалтерской) отчетности определяется, как доля в активах субъекта, остающаяся после вычета всех его обязательств. В балансе капитал может быть распределен на подклассы, с тем, чтобы представить пользователям финансовой (бухгалтерской) отчетности информацию о юридических и других аспектах, ограничивающих способность субъекта распределять или как либо использовать капитал, а также о наличии определенных привилегий одних собственников перед другими в отношении получения дивидендов.

Группа счетов 33000 «Объявленный (Уставный) капитал»

Счета 33000 «Объявленный (Уставный) капитал» предназначены для обобщения информации о состоянии и движении уставного капитала хозяйствующих субъектов независимо от форм собственности.

Планом счетов предусмотрены следующие счета для ведения учета уставного капитала:

33010	Простые акции
33020	Привилегированные акции
33030	Дополнительно оплаченный капитал
33090	<i>Выкупленные собственные акции</i>

По кредиту счетов 33010 «Простые акции» и 33020 «Привилегированные акции» отражаются операции по формированию и увеличению уставного капитала в соответствии с законодательством Республики Таджикистан, регулирующим деятельность акционерных обществ и других хозяйствующих субъектов. По дебету этих счетов отражается уменьшение уставного капитала в случаях, предусмотренных законодательством и учредительными документами учредителей.

Общая номинальная стоимость акций учредительного выпуска отражается по кредиту счетов 33010 и 33020 в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал». Оплата учредителями акций учредительного выпуска отражается по кредиту счета 10600 в корреспонденции:

- со счетами учета денежных средств, если акции оплачиваются денежными средствами. Если акции оплачиваются иностранной валютой, то поступление валюты отражается по кредиту счета 10600 в сумме, равной стоимости иностранной валюты, оцененной по учетному курсу, установленному НБТ на день совершения операции с валютой;
- со счетами учета товарно-материальных запасов, внеоборотных материальных и нематериальных активов, инвестиций - если акции оплачиваются неденежными активами, в сумме, равной справедливой стоимости полученных активов. Разница между суммой дебиторской задолженности учредителя и справедливой стоимости полученных активов списывается со счета 10600 в корреспонденции со счетом 33030 «Дополнительно оплаченный капитал».

Увеличение уставного капитала акционерного общества в результате последующих эмиссий акций отражается по кредиту счетов 33010 и 33020 только после регистрации отчета о выпуске ценных бумаг в Агентстве по ценным бумагам и иностранным инвестициям при Министерстве финансов Республики Таджикистан, удостоверяющее факт состоявшейся эмиссии. В соответствии с Законом Республики Таджикистан «О рынке ценных бумаг» средства, полученные от размещения акций, хранятся на накопительном счете, и до окончания срока подписки и регистрации отчета эмитенту запрещается их использовать. Средства, поступающие на счета эмитента в ходе подписки на акции, учитываются по дебету счета 10240 «Денежные средства на банках, ограниченные к использованию» в корреспонденции со счетов 22040 «Прочие счета к оплате», субсчет «Средства, полученные от размещения акций». Если эмиссия состоялась, то после регистрации отчета об итогах выпуска акций результаты подписки отражаются следующим образом:

- номинальная стоимость акции, на которые заключены договора продажи, отражаются по кредиту счетов 33010 и 33020 в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал»;
- если акции проданы по цене, превышающей номинальную стоимость, то сумма превышения отражается по кредиту счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал»;
- сальдо счета 22040 «Прочие счета к оплате» в части средств, полученные от размещения акции, образовавшееся на дату завершения подписки, списывается в кредит

соответствующего счета 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал».

Увеличение уставного капитала акционерного общества путем увеличения номинальной стоимости выпущенных акций отражается по кредиту счетов 33010 и 33020 в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставной капитал» в сумме, равной величине прироста номинальной стоимости акций. Если увеличение номинальной стоимости акций производится за счет распределения дополнительно оплаченного капитала, то величина прироста номинальной стоимости уставного капитала может быть отражена без использования счета 10600: проводкой по кредиту счетов 33010 и 33020 в корреспонденции со счетом 33110 «Дополнительно оплаченный капитал».

Уменьшение уставного капитала акционерного общества за счет уменьшения номинальной стоимости акций отражается по дебету счетов 33010 и 33020 в корреспонденции со счетом 22040 «Прочие счета к оплате».

Уменьшение уставного капитала акционерного общества за счет ликвидации (погашения) выкупленных собственных акций отражается по кредиту счета 33090 «Выкупленные собственные акции» в корреспонденции со счетами 33010 и 33020 в сумме, равной номинальной стоимости ликвидированных акций.

Юридические лица, не являющимися акционерными обществами учитывают вложенный(внесенный) капитал собственников на счете 33000 «Объявленный(уставный) капитал».

Счет 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» предназначен для отражения в учете превышение стоимости имущества, переданного в собственность юридического лица участниками (учредителями) и акционерами в счет оплаты своей доли в уставном капитале, над номинальной стоимостью их вкладов или номинальной стоимостью приобретенных ими акций, а именно:

- разница между номинальной стоимостью части капитала, определенной уставом, и оцененной по справедливой стоимости неденежных активов, внесенных учредителями (участниками) в счет оплаты своей доли в уставном капитале;
- разница между выручкой от продажи и номинальной стоимостью акции эмиссий, следующих за учредительным выпуском (эмиссионный доход);
- доходы, возникающие при выкупе и последующей продаже собственных акций акционерного общества (эмиссионный доход);
- дополнительно, помимо уставного капитала, вклады участников общества с ограниченной или дополнительной ответственностью, внесенные по решению собрания участников пропорционально их долям в уставном капитале общества.

По дебету счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» отражается:

- транзакционные затраты, связанные с размещением или выкупом собственных акций;
- перераспределение дополнительно оплаченного капитала в уставный капитал в связи с увеличением номинальной стоимости акций, если это предусмотрено решением акционеров;
- часть стоимости имущества, выплачиваемая участнику хозяйственного товарищества, общества с ограниченной или дополнительной ответственностью при выходе из общества, или в порядке удовлетворения требований кредиторов этого участника по его личным долгам;
- убытки, возникающие при выкупе и последующей продаже собственных акций акционерного общества.

Счет 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» не имеет дебетового сальдо. Любое дебетовое сальдо этого счета должно быть списано в дебет счета 33200 «Нераспределенная прибыль» или счета 33300 «Резервный капитал» в зависимости от характера операции, повлекшей за собой образование дебетового сальдо.

Счет 33090 «Выкупленные собственные акции». Этот счет предназначен для учета покупки и продажи акционерными обществами собственных акций, выпущенных в обращение. Счет 33090 является контрсчетом к счетам 33010 «Простые акции» и 33020 «Привилегированные акции» и в бухгалтерском балансе сальдо этого счета представляется в разделе «Собственный капитал» со знаком «минус» или красным.

Выкуп акционерным обществом собственных акций отражается в учете следующим образом:

- номинальная стоимость выкупленных акций отражается по дебету счета 33090 «Выкупленные собственные акции» в корреспонденции со счетом 22040 «Прочие счета к оплате»;
- при покупке акций по цене, превышающей номинальную стоимость, сумма превышения (надбавка) отражается по дебету счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в корреспонденции со счетом 22040 «Прочие счета к оплате» в пределах сальдо счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» на момент осуществления операции, и по дебету счета соответствующего счета 33200 «Нераспределенная прибыль» на сумму превышения надбавки на сальдо счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал».
- при покупке акций по цене ниже номинальной стоимости сумма скидки отражается по кредиту счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в корреспонденции со счетом 22040 «Прочие счета к оплате».

Последующая продажа субъектом выкупленных собственных акций отражается следующим образом:

- номинальная стоимость проданных акций отражается по кредиту счета 33090 «Выкупленные собственные акции» в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал»;
- при продаже акций по цене, превышающей номинальную стоимость, сумма надбавки отражается по кредиту счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в корреспонденции со счетом 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал»;
- при продаже акций по цене ниже номинальной стоимости сумма скидки отражается по кредиту счета 10600 «Задолженность учредителей (участников) по вкладам в уставный капитал» в корреспонденции со счетом 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в пределах сальдо счета 33030 на момент осуществления операции, и со счетом 33200 «Нераспределенная прибыль» - на сумму скидки, превышающую сальдо счета 33030.

Затраты по сделкам, связанным с размещением акций или приобретением собственных акций (транзакционные издержки), отражаются по дебету счета 33030 «Дополнительно оплаченный капитал» в пределах сальдо этого счета и по дебету счета 33200 «Нераспределенная прибыль» - в сумме, превышающей сальдо счета 33030. Не относится к транзакционным издержкам затраты, связанные с выпуском акций (регистрационные сборы, печать, затраты на прохождение процедуры листинга на фондовой бирже, внутренние расходы, связанные с привлечением управленческих кадров, затраты на подготовку проспектов эмиссии, затраты на размещение акций на вторичном рынке и др.). Такие затраты представляются в финансовой (бухгалтерской) отчетности как расходы от неоперационной (финансовой) деятельности и учитываются на счете 66170 «Прочие неоперационные расходы». По этому же счету отражаются транзакционные затраты по сделкам, осуществить которые не удалось.

Группа счетов 33100 «Добавочный капитал»

Планом счетов предусмотрены следующие счета для ведения учета добавочного капитала:

33110	Гранты и целевые финансирования
33120	Корректировки по переоценке основных средств
33130	Корректировки по переоценке прочих активов

33140	Курсовые разницы по операциям с иностранным подразделениям
33150	Безвозмездно полученные ценности
33160	Прочий добавочный капитал

Счет 33110 «Гранты и целевые финансирования» предназначен для учета операций по получению безусловных грантов и целевых финансирований, направленных со стороны доноров и инвесторов для поддержания нормальных условий деятельности получающего предприятия. По мере использования полученных средств или достижения целей финансирования счет 33110 дебетуется в корреспонденции со счетом 66070 «Прочие неоперационные доходы».

Гранты и целевые финансирования могут иметь денежный или неденежный характер. В случае получения средств в неденежной форме, например в виде основных средств, сальдо счета 33110 корректируется по мере начисления износа в кредит счета 66070 «Прочие неоперационные доходы».

Счета 33120 «Корректировки по переоценке основных средств» и 33130 «Корректировки по переоценке прочих активов» предназначены для учета операций по переоценке активов против первоначальной стоимости, которая в соответствии с МСФО отражается в отчетности в разделе «Собственный капитал». Учет переоценки см. в пояснениях к соответствующим счетам активов.

Счет 33140 «Курсовые разницы по операциям в иностранной валюте». Этот счет предназначен для учета курсовых разниц, возникающих по денежным статьям финансовой (бухгалтерской) отчетности субъекта, классифицируемым в соответствии с МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», как часть чистых инвестиций в зарубежное предприятие, а также для учета курсовых разниц, возникающих при пересчете финансовой (бухгалтерской) отчетности по зарубежной деятельности субъекта. Зарубежная деятельность - это дочернее или ассоциированное предприятие, совместная деятельность или отделение отчитывающего субъекта, деятельность которых базируется или осуществляется за пределами Республики Таджикистан.

Если статья финансовой (бухгалтерской) отчетности субъекта отвечает определению «чистая инвестиция в зарубежную компанию», разъясненному в параграфе 8 МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов», то курсовые разницы по этой статье отражаются на счете 33140 в корреспонденции со счетом учета данной статьи. Например, курсовые разницы по займам, предоставленным субъектом зарубежному предприятию, отражаются по дебету или кредиту счета 33140 в корреспонденции со счетом 11620 «Займы, выданные». При реализации чистой инвестиции (в нашем примере - погашение займа) курсовая разница, накопленная на счете 33140 по данной статье, списывается в дебет или кредит счета 33140 в корреспонденции со счетами учета доходов и расходов от неоперационной деятельности.

При пересчете финансовой (бухгалтерской) отчетности иностранных подразделений с целью включения в финансовую (бухгалтерскую) отчетность субъекта, возникающие курсовые разницы не влекут за собой изменения капитала субъекта, и отражаются как прибыль или убыток от курсовых разниц. Процедуры пересчета финансовой отчетности определены параграфами 23-26 МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов».

Если субъект имеет инвестиции в дочерние или ассоциированные предприятия, в совместную деятельность за рубежом, то он пересчитывает финансовые отчеты предприятий с целью определения стоимости инвестиций на отчетную дату в соответствии с МСФО(IAS) 27, МСФО(IAS) 28, МСФО(IAS)31, представляемой в отдельной (не сводной) финансовой отчетности по методу долевого участия. Процедуры пересчета определены параграфом 32 МСФО(IAS) 21 «Влияние изменений валютных курсов». Курсовая разница, возникающая при пересчете, отражается по дебету или кредиту счета 33140. При реализации инвестиций в зарубежное предприятие курсовая разница, накопленная на счете 33140 по данной статье, списывается в дебет или кредит этого счета в корреспонденции со счетами

учета доходов или расходов от неоперационной деятельности. В случае частичной реализации в дебет или кредит счета 33140 списывается только часть накопленной курсовой разницы, пропорциональная реализованной части инвестиций.

Счет 33150 «Безвозмездно полученные ценности» предназначен для учета полученных в дар средств. Безвозмездно полученные ценности отражаются в балансе при получении по справедливой рыночной стоимости за минусом налога. Если безвозмездно полученные ценности подвергаются при использовании износу(амортизации), то на сумму начисленного износа(амортизации) признается доход.

Счет 33200 «Нераспределенная прибыль»

Нераспределенная прибыль представляет собой сумму чистой прибыли субъекта, накопленной за отчетный период (год, квартал), которая может быть распределена между акционерами и участниками. Дебетовое сальдо счета 33200 (накопленные убытки) отражается в бухгалтерском балансе в разделе «Собственный капитал» со знаком «минус».

Чистая прибыль, полученная за отчетный период, отражается по кредиту счета 33200 в корреспонденции со счетом 70000 «Свод доходов и расходов», убытки, полученные за отчетный период, списывается с кредита счета 70000 в дебет счета 33200.

По дебету счета 33200 «Нераспределенная прибыль» в корреспонденции со счетом 22250 «Дивиденды к выплате» отражается сумма объявленных к выплате дивидендов по акциям акционерного общества, а также сумма прибыли, подлежащая распределению между участниками других хозяйственных обществ.

В соответствии с МСФО(IAS) 8 «Учетная политика, изменения в бухгалтерских оценках и ошибки», величина исправления фундаментальных ошибок, относящихся к предыдущим периодам, должна быть представлена в финансовой (бухгалтерской) отчетности путем корректировки начального сальдо нераспределенной прибыли. В связи с этим в текущем отчетном периоде на сумму фундаментальной ошибки, относящейся к предыдущим периодам, дается проводка по дебету или кредиту счета 33200 в корреспонденции с соответствующими счетами учета тех статей финансовой отчетности, которые подлежат корректировке. В бухгалтерском балансе на сумму исправлений корректируется начальное сальдо счета 33200. Корректировки, вносимые в финансовую отчетность в связи с изменениями в учетной политике, если они применяют ретроспективно, отражаются в финансовой (бухгалтерской) отчетности текущего года аналогично.

По дебету счета 33200 отражаются суммы наценки или скидки к номинальной стоимости акций, возникающие при выкупе и последующей продаже собственных акций, в сумме, превышающей остаток средств на счете 33030 «Дополнительно оплаченный капитал», а также другие операции, требующие корректировки капитала, в случае недостаточности средств на 33030 «Дополнительно оплаченный капитал».

По дебету счета 33200 в корреспонденции со счетом 33300 «Резервный капитал» отражаются суммы накопленной чистой прибыли, ограниченной к распределению (см. пояснение к счету 33300 «Резервный капитал»).

Счет 33300 «Резервный капитал»

По кредиту счетов 33300 в корреспонденции со счетом 33200 «Нераспределенная прибыль» отражается накопленная прибыль, ограниченная к распределению в соответствии с законодательством или по решению акционеров и участников.

Ограничения могут быть установлены договорами или решениями акционеров и участников. Например, договор на предоставление кредита может предусматривать ограничение на выплату дивидендов: акционеры и участники могут принять решение зарезервировать средства для расширения производства, пополнения оборотных средств, и т.д.

По дебету счетов 33300 в корреспонденции со счетом 33200 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток)» отражаются суммы корректировки (уменьшения) резервов в соответствии с принятыми решениями о снятии ограничений на распределение прибыли. По дебету этих счетов отражаются также все другие операции по перераспределению резервного капитала на другие счета собственного капитала.

Счет 33400 «Доля меньшинства»

Данный счет предназначен для отражения в консолидированной оборотно - сальдовой ведомости материнского предприятия той доли чистых активов дочернего предприятия, которой не владеет материнское предприятие.

По данному счету в бухгалтерском учете не производятся проводки.

Доля меньшинства представляет часть чистых активов дочернего предприятия, которая приходится на долю, которой материнское предприятие не владеет прямо или косвенно через дочерние предприятия.

Пример: если материнское предприятие покупает только 60% голосующих акций дочернего предприятия, то 40% не принадлежит материнскому предприятию. Это и есть часть чистых активов дочернего предприятия, представляющая долю меньшинства.

В консолидированном бухгалтерском балансе доля меньшинства должна быть представлена отдельно от обязательств и акционерного капитала.

В соответствии с п. 22 МСФО 27 «Консолидированная и отдельная финансовая отчетность» доля меньшинства определяется по формуле:

$$ДМ = ДМнча + ДМД,$$

где, ДМ – доля меньшинства,

ДМнча – доля меньшинства в чистых активах дочернего предприятия на дату приобретения,

ДМД – изменение доли меньшинства после приобретения акций дочернего предприятия.

Раздел IV. Операционные доходы

Группа счетов 44000 «Доходы от операционной деятельности»

МСФО определяют доход, как увеличение экономических выгод в течении отчетного периода, происходящее в форме поступления или прироста активов или уменьшения обязательств, которые привели к увеличению собственного капитала, не связанному с вкладами собственников субъекта.

План счетов предусматривает следующую классификацию доходов:

- доход от операционной деятельности - деятельности, включающей в себя основную, приносящую выручку, деятельность, прочую деятельность, отличную от инвестиционной и финансовой;
- доход от неоперационной (инвестиционной и финансовой) деятельности.

Классификация доходов по операционной, инвестиционной и финансовой деятельности соответствует определениям, предусмотренным МСФО(IAS) 7 «Отчеты о движении денежных средств».

Субъект классифицирует доходы по видам деятельности так, как это больше соответствует характеру его деятельности.

Счета раздела IV предназначены для учета выручки и других доходов операционной деятельности. Доходы и расходы от неоперационной деятельности учитываются на счетах раздела VI «Доходы и расходы от неоперационной деятельности».

Счета учета доходов являются временными счетами. По окончании отчетного периода сальдо этих счетов списывается в кредит счета 77000 «Свод доходов и расходов».

Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета для учета наиболее типичных категорий выручки:

44010	Доходы от реализации
44020	Прочие доходы от операционной деятельности
44090	<i>Возврат проданных товаров и скидки</i>

Счет 44010 «Доходы от реализации» предназначен для обобщения информации о выручке от продажи товаров, выполнения работ и предоставления услуг, полученной в ходе операционной деятельности. На счете 44010 учитывается также выручка в форме процентов, лицензионных платежей, дивидендов, если только они получены в ходе деятельности, классифицируемой субъектом как операционная.

В сумму выручки включаются только валовые поступления экономических выгод, полученных субъектом. Косвенные налоги, взимаемые с покупателей при продаже товаров и предоставлении услуг (налог на добавленную стоимость, акциз, налог с продаж) не является экономическими выгодами и не включается в сумму выручки.

Не включаются в выручку суммы, собираемые субъектом в пользу третьих лиц. Так, при агентских отношениях суммы, собираемые в пользу принципала, не являются выручкой агента. Выручкой агента является только сумма комиссионного (агентского) вознаграждения.

Товары включают в себя продукцию, произведенную субъектом для продажи, либо купленную для перепродажи, другое имущество, предназначенное для перепродажи. Предоставление услуг подразумевает выполнение субъектом в течение определенного времени согласованной договором задачи.

Выручка от реализации товаров и предоставления услуг признается только тогда, когда выполнены условия признания выручки, определенные параграфами 14 и 20 МСФО(IAS) 18 «Выручка». Признанная выручка отражается по кредиту счета 44010 в сумме возмещения, полученного или подлежащего получению от покупателей и заказчиков. При этом сумма возмещения определяется за вычетом торговых скидок (скидок за досрочную оплату счетов) и оптовых скидок, предоставляемых покупателям и заказчикам при продаже товаров и предоставлении услуг.

Стоимость возвращенных товаров, сумма уценки проданных товаров и уменьшения стоимости предоставленных услуг должны учитываться как уменьшение выручки. Если возврат и уценка являются обычными повторяющимися в каждом отчетном периоде операциями, и стоимость их существенна для финансовой отчетности, они должны учитываться с использованием счета резерва на возврат и уценку. В других случаях стоимость возврата и уценки учитывается по дебету счета 44090 «Возврат проданных товаров и скидки» в корреспонденции со счетом к получению (счет 10400).

Счет 44090 предназначен для накопления информации о стоимости возвращенных покупателями товаров, уценок, скидок. Он является контрпассивным счетом к счету 44010, в «Отчете о прибылях и убытках» выручка отражается за минусом стоимости возвратов, уценок и скидок, накопленных на счете 44090. В бухгалтерских регистрах сальдо счета 44090 «Возврат проданных товаров и скидки» списывается в дебет счета 44010 «Доходы от реализации».

МСФО(IAS) 18 «Выручка» требует, чтобы в финансовой (бухгалтерской) отчетности раскрывалась сумма выручки, возникающей от обмена товаров и услуг. С целью накопления информации, требующей раскрытия, целесообразно для учета выручки от обменных операций использовать отдельный счет. Выручка от обменных операций измеряется так, как это установлено параграфом 12 МСФО(IAS) 18 «Выручка».

Если в отношении признанной выручки возникает неопределенность по поводу получения оплаты, то сумма безнадежного долга признается расходом, а не корректировкой суммы первоначально признанной выручки (см. пояснение к счетам 10400).

Корреспонденция бухгалтерских проводок по учету выручки от реализации товаров и предоставления услуг зависит от формы оплаты. Так, например, выручка от реализации товаров или оказания услуг с немедленной оплатой, отражается по кредиту счета 44010 в корреспонденции со счетами учета денежных средств в кассе. Во всех других случаях целесообразно учитывать выручку как продажи в кредит - по кредиту счета 44010 «Доходы от реализации» в корреспонденции со счетами учета счетов к получению.

Ниже приведены схемы бухгалтерских проводок по учету наиболее типичных операций с выручкой от реализации товаров и предоставления услуг:

Содержание операции	Номер корреспондирующего счета	
	Дебет	Кредит
1. Реализация товаров и предоставление услуг с немедленной оплатой	10100	44010
2. Возврат товаров с немедленной выплатой денежных средств покупателю или заказчику	44090	10100
3. Реализация товаров и предоставление услуг в кредит:		
• признание выручки от реализации без вычета торговых скидок, предоставляемых покупателям и заказчикам;	10410	44010
• сумма скидок, предоставленная покупателям и заказчикам, по счетам, оплаченным в период действия скидки	44090	10410
4. Выручка от обмена товаров и услуг	10400	44010

Строительные предприятия могут учитывать на счете 44010 заработанные доходы по договорам, классифицируемым как договор на строительство в соответствии с определением, данным МСФО(IAS) 11 «Договоры на строительство». Сумма выручки, признаваемой доходом за отчетный период определяется методом «по мере готовности» и отражается в «Отчете о прибылях и убытках» в тех же отчетных периодах, в которых выполнена соответствующая работа.

Для расчета признаваемого дохода методом «по мере готовности», выручка по договору на строительство должна включать:

- первоначальную сумму выручки, согласованную в договоре, и
- отклонения от работ по договору, претензии и поощрительные платежи (в той степени, в которой они могут повлиять на выручку), поддающиеся надежному измерению.

Страховые организации на счете 44010 отражают признанную сумму доходов от страхования. Страховая организация может открывать дополнительные субсчета к этому счету.

Выручка по договорам страхования отражается по кредиту счета 44010 в корреспонденции со счетами денежных средств и дебиторской задолженности.

Счет 44020 «Прочие доходы от операционной деятельности». На этом счете учитываются доходы, полученные в результате операционной деятельности субъекта, отличные от выручки. Целесообразно вести аналитический учет по каждой значимой категории доходов, например, доходы от операционной аренды, доходы от лицензионных платежей, штрафы, пени, неустойки, полученные субъектом в связи с операционной деятельностью, возврат долгов, списанных ранее как безнадежные без использования счета оценочного резерва и т. д.

Не существенные статьи прочих доходов в отчете о прибылях и убытках могут быть представлены за вычетом расходов от аналогичных операций или событий.

Группа счетов 44100 «Доходы от биологических активов»

Счета 44100 предназначены для обобщения информации о прибылях и убытках от сельскохозяйственной деятельности, определяемых в соответствии с МСФО(IAS) 41 «Сельское хозяйство (см. пояснение к счетам 11400 «Биологические активы» и счету 10750 «Сельхозпродукция с биологических активов»).

Раздел V. Операционные расходы

Группа счетов операционных расходов

Планом счетов предусмотрена группировка расходов, понесенных в ходе операционной деятельности субъекта, в соответствии с их функцией, как часть себестоимости продаж (счета 55000), реализации (счет 55200), административной деятельности (счет 55300). Не входят в эту классификацию и учитываются на отдельных счетах расходы по производству биологических активов (счет 55100).

Счета этого раздела являются временными счетами. По окончании отчетного периода они закрываются путем списания сальдо в дебет счета 77000 «Свод доходов и расходов».

Счета 55000 предназначены для учета себестоимости реализованной продукции, товаров и услуг (см. пояснение к счетам учетно-материальных запасов).

Счет 55100 «Расходы по производству биологических активов» предназначен для учета расходов на производство биологических активов, понесенных в отчетном периоде.

Счет 55200 «Расходы, связанные с реализацией» предназначен для обобщения информации о расходах, возникающих при реализации (сбыте) готовой продукции, товаров и услуг, не входящих в себестоимость реализации:

- расходы по складированию и подготовке продукции и товаров к реализации (аренда, амортизация, содержание складских помещений и оборудования складов, охрана, расходы на оплату труда работников складов и отчисления на социальное страхование, страхование запасов и т.п.);
- расходы по содействию реализации (расходы на рекламу, оформление витрин и т.п.);
- расходы по продаже и доставке продукции и товаров покупателям (аренда, амортизация, содержание торговых помещений и торгового оборудования, расходы на оплату труда продавцов и комиссионных посредникам, расходы по доставке продукции на станцию отправления, погрузочно-разгрузочные работы и т.п.);
- расходы, связанные с политикой реализации продукции, товаров в кредит или с гарантийным обслуживанием (убытки от списания безнадежной дебиторской задолженности, расходы на гарантийное обслуживание, расходы по премиальной или купонной торговле).

Планом счетов предусмотрены следующие счета для учета расходов, связанных с реализацией, по наиболее типичным, значимым категориям:

55210	Расходы на рекламу и содействие продаж
55220	Расходы на оплату труда
55230	Расходы по отчислениям в социальные фонды
55240	Расходы по хранению и транспортировке
55250	Расходы по безнадежным долгам
55260	Расходы по гарантийному обслуживанию
55270	Расходы по износу и амортизации
55280	Расходы на премиальные вознаграждения
55290	Прочие реализационные расходы

По дебету счетов «Расходы, связанные с реализацией» отражаются суммы произведенных расходов по складированию, предпродажной подготовке и продаже в

корреспонденции с кредитом счетов денежных средств, накопленного износа, кредиторской задолженности, начисленных и прочих текущих обязательств и др.

По кредиту счетов «Расходы, связанные с реализацией» отражается процедура закрытия в конце отчетного периода временного счета, расходов по реализации и включения этих расходов в расчет конечного финансового результата (прибыли или убытки) отчетного периода в корреспонденции со счетом 77000 «Свод доходов и расходов».

Счет 55250 «Расходы по безнадежным долгам» предназначен для учета информации по оценке расходов на безнадежную дебиторскую задолженность, учтенную (возникающая) на счете 10410 «Счета к получению» и в других случаях. Безнадежная дебиторская задолженность может оцениваться и списываться двумя методами:

а) с использованием резерва по сомнительным долгам (счет 10430). При этом по дебету счета 55250 «Расходы по безнадежным долгам» в корреспонденции со счетом 10430 «Резерв по сомнительным долгам» отражается первоначально определенная сумма прироста резерва. Сумма безнадежной дебиторской задолженности, подлежащая списанию, списывается с кредита счета 10410 «Счета к получению» и других счетов, где возникает безнадежная дебиторская задолженность в дебет счета 10430 «Резерв по сомнительным долгам». Если сальдо счета резерва на конец отчетного периода требует корректировки в сторону уменьшения то сумма уменьшения списывается с кредита счета 55250 «Расходы по безнадежным долгам» и других статей, по которым начислен резерв в дебет счета 10430 «Резерв по сомнительным долгам» в пределах дебетового сальдо по счету 55250 и на разницу кредитуется счет 44020 «Прочие доходы от операционной деятельности»

б) без использования резерва по сомнительным долгам (10430). При этом дебиторская задолженность, учтенная на счете 10410 «Счета к получению» и других счетах, в конце отчетного периода проверяется на обесценение, и сумма обесценения списывается в дебет счета 55250 в корреспонденции со счетом 10410 и других счетов (где имеется такая задолженность) в том отчетном периоде, в котором дебиторская задолженность признана подлежащей списанию как безнадежная, ее балансовая стоимость списывается с кредита счета 10410 в дебет счета 55250.

По дебету счета 55260 «Расходы по гарантийному обслуживанию» отражаются расходы, связанные с выполнением субъектом взятых на себя обязательств по гарантийному обслуживанию и замене проданной продукции и товаров в связи с обнаружением в них неустранимого брака. Расходы по гарантийному обслуживанию могут быть отражены двумя способами:

а) прямым списанием фактических затрат по гарантийному ремонту, обслуживанию и замене проданных товаров с кредита счетов учета товарно-материальных запасов, начисленных расходов на заработную плату, отчислений в социальный фонд, счетов к оплате услуг сторонних предприятий и т.д. Прямое списание затрат на гарантийное обслуживание допустимо, если ежегодные расходы не существенны для финансовой отчетности;

б) созданием резерва на ожидаемые расходы по гарантийному обслуживанию. Начисление и корректировка резерва в сторону увеличения отражается по дебету счета 55260 «Расходы по гарантийному обслуживанию» в корреспонденции со счетом 22400 «Резервы предстоящих расходов и платежей». Фактические затраты на гарантийное обслуживание списывается в дебет счета 22400. Если сальдо счета резерва требует корректировки в сторону уменьшения, то сумма уменьшения списывается с кредита счета 55260 в дебет счета 22400 в пределах дебетового сальдо по счету 55260, и на разницу кредитуется счет 44020 «Прочие доходы от операционной деятельности».

По дебету счета 55280 «Расходы на премиальные вознаграждения» отражаются расходы, связанные с организацией и осуществлением продаж по премиальным системам. Некоторые субъекты предлагают покупателям премию за приобретение определенного количества товаров или приобретение товаров на определенную сумму. При этом право покупателя на премию может подтверждаться предъявлением чеков, накопленных купонов и т.д. Все расходы, связанные с организацией премиальной торговли, включая

себестоимость товаров, врученных покупателю в качестве премии, должны учитываться как расходы на содействие продажам по дебету счета 55280.

Расходы на премиальные вознаграждения могут учитываться двумя способами:

- а) прямым списанием фактических затрат, в том числе и себестоимости товаров, врученных покупателю в качестве премии в дебет счета 55280. Этот способ применим, когда система премиальной торговли не предполагает накопления покупателем чеков, купонов и т.д., дающих право на премию, а также в случаях, когда расходы по премиальным системам продаж не существенны для финансовой отчетности;
- б) созданием резерва. Резерв начисляется по кредиту соответствующего счета 22400 «Резервы предстоящих расходов и платежей» в корреспонденции со счетом 55280 «Расходы на премиальные вознаграждения». При этом фактические затраты, в том числе и себестоимость товаров, врученных покупателям в качестве премии, списываются в дебет соответствующего счета 22400.

Счета 55300 «Общие и административные расходы» предназначены для обобщения информации о расходах, понесенных в отчетном периоде, и не входящих в себестоимость товароматериальных запасов и не связанных напрямую с реализацией товаров, работ и услуг.

Раздел УІ. Доходы и расходы от неоперационной деятельности

Счета 66000 «Доходы от неоперационной деятельности».

Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета для отражения доходов от неоперационной (инвестиционной и финансовой) деятельности субъекта:

66010	Доходы в виде процентов
66020	Доходы от инвестиций
66030	Доходы от дивидендов
66040	Доходы от курсовых разниц
66050	Доходы от конвертации
66060	Доходы от выбытия долгосрочных активов
66070	Прочие неоперационные доходы

Неоперационные доходы в виде процентов и доходы от дивидендов (счета 66010 и 66030) учитываются точно также как аналогичная выручка от операционной деятельности.

В соответствии с МСФО **доходы в виде процентов** возникают в результате использования другими предприятиями активов субъекта, приносящих проценты. Проценты должны признаваться на пропорциональной временной основе, учитывающей эффективную доходность актива.

Процентный доход включает также сумму амортизации любой разницы между первоначальной балансовой стоимостью долговой ценной бумаги (облигации, векселя, ГКВ и т.п.) и ее стоимостью на момент погашения. Порядок отражения в учете амортизации скидок и надбавок (премий) по долговым ценным бумагам см. в пояснениях к счетам 10300 «Краткосрочные инвестиции», 10400 «Торговая дебиторская задолженность».

Если ценная бумага приобретается по стоимости, включающей невыплаченные проценты, то сумма этих процентов выручкой не признается, а списывается в уменьшение балансовой стоимости долговой ценной бумаги. Выручкой признаются только проценты, начисляемые к получению после даты приобретения долговой ценной бумаги. Порядок учета процентов, включенных в стоимость долговой ценной бумаги при приобретении, см. в пояснениях к счету 10300 «Краткосрочные инвестиции».

В случае, когда возникает неопределенность по поводу получения суммы, уже включенной в выручку, недополученная сумма, или сумма, вероятность получения которой

равна нулю, признается в качестве расхода, а не как корректировка суммы первоначально признанной выручки.

Выручка - дивиденды должна признаваться тогда, когда установлено право владельцев актива на получение дивидендов. В сумму выручки не включаются дивиденды, объявленные субъектами, инвестиции в которые, учитываются по методу долевого участия.

Когда дивиденды по долевым ценным бумагам (акциям) объявляются до приобретения ценной бумаги, они вычитаются из первоначальной стоимости ценных бумаг и не признаются выручкой. Если такое распределение трудно осуществить, дивиденды признаются в качестве выручки в момент получения, если только они очевидно не представляют собой погашение части первоначальной стоимости долевых ценных бумаг. Порядок учета дивидендов, объявленных и не выплаченных до приобретения долевой ценной бумаги, см. в пояснениях к счету 10300 «Краткосрочные инвестиции».

Выручка - лицензионные платежи представляет собой плату за использование другой стороной долгосрочных активов субъекта, таких как патентов, торговых марок, авторских прав, компьютерного программного обеспечения и т. д. С практической точки зрения признание выручки может осуществляться на равномерной основе на протяжении срока действия договора.

Доход от операционной аренды отражает суммы арендных платежей, начисляемых на равномерной основе на протяжении срока аренды, даже если оплата производится на другой основе.

Субъекты, которые получают дивиденды и проценты в результате инвестиционной(неоперационной) деятельности, отражают доходы в виде процентов и дивидендов на соответствующих счетах раздела VI «Доходы и расходы от не операционной деятельности». Субъекты, для которых представление в пользование активов, приносящих лицензионные платежи и доход от операционной аренды, являются хотя и операционной деятельностью, но доходы от этой деятельности не существенны, отражают эти доходы на счете 44020 «Прочие доходы от операционной деятельности».

Счет 66020 «Доходы от инвестиций» предназначен для отражения в отдельных (не сводных) отчетах инвестора дохода из чистой прибыли объекта инвестиций при применении метода учета инвестиций по себестоимости, и признанной после приобретения инвестиции доли инвестора в прибылях и убытках объекта инвестиций при применении метода учета инвестиций по долевого участию (см. пояснение к группе счетов 11600).

Счет 66040 «Доход от курсовых разниц» используется для учета курсовых разниц, возникающих в ходе неоперационной (инвестиционной или финансовой) деятельности субъекта. Аналогичные доходы, возникающие в ходе операционной деятельности, учитываются на счете 44020 «Прочие доходы от операционной деятельности».

Счет 66050 «Доходы от конвертации» используется для учета доходов от конвертации иностранной(национальной) валюты в национальную(иностранную) валюту.

Счет 66060 «Доходы от выбытия долгосрочных активов» предназначен для отражения всех доходов субъекта от продажи, ликвидации или ином выбытии основных средств, нематериальных активов, инвестиций в недвижимость.

Счет 66070 «Прочие неоперационные доходы» предназначен для отражения всех видов доходов субъекта от инвестиционной и финансовой деятельности, не учтенных на отдельных счетах, включая, но не ограничиваясь:

- списание задолженности по аннулированным обязательствам;
- доход от изменения справедливой стоимости инвестиций в недвижимость;
- сумма неустойки за неоплату акций, начисленная учредителю акционерного общества в соответствии с учредительным договором и т.п.

Счета 66100 «Расходы от неоперационной деятельности»

Для учета неоперационных расходов Планом счетов предусмотрены следующие отдельные счета:

66110	Расходы в виде процентов
66120	Убытки от инвестиции
66130	Убытки от обесценения
66140	Убытки от курсовых разниц
66150	Убытки от конвертации
66160	Убытки от выбытия долгосрочных активов
66170	Прочие неоперационные расходы

На счете 66110 «Расходы в виде процентов» учитываются:

- проценты к выплате, начисленные по долговым обязательствам, включая проценты по долговым ценным бумагам, выпущенным субъектом;
- расходы арендатора по финансовой аренде, начисленные в отчетном периоде в соответствии с правилами, предусмотренными МСФО(IAS) 17«Аренда»;
- сумма не использованных денежных скидок, предложенных поставщиками за досрочную оплату счетов.

Порядок отражения в учете начисленных расходов по процентам см. в пояснениях к счетам учета начисленных процентов по долговым обязательствам, счетам к оплате.

Счет 66120 «Убытки от инвестиций» предназначен для отражения понесенных убытков от обесценения, выбытия и переоценки инвестиций в ценные бумаги.

Счет 66130 «Убытки от обесценения» предназначен для отражения понесенных убытков от обесценения основных средств, нематериальных активов и инвестиций.

Счет 66140 «Убытки от курсовых разниц» используется для учета курсовых разниц, возникающих в ходе не операционной (инвестиционной или финансовой) деятельности субъекта.

Счет 66150 «Убытки от конвертации» используется для учета убытков от конвертации иностранной(национальной) валюты в национальную(иностранную) валюту.

Счет 66160 «Убытки от выбытия долгосрочных активов» предназначен для отражения убытков субъекта от продажи, ликвидации или ином выбытии основных средств, нематериальных активов, инвестиций в недвижимость.

Счет 66170 «Прочие неоперационные расходы» предназначен для отражения всех видов расходов субъекта от инвестиционной и финансовой деятельности, не учтенных на отдельных счетах, включая но не ограничиваясь;

- убыток, возникающий при реализации дебиторской задолженности (переуступки права требования долга). При этом сумма, подлежащая получению по договору о переуступке права требования долга, отражается по кредиту счета 66070 «Прочие неоперационные доходы» в корреспонденции со счетом 10590 «Прочая дебиторская задолженность»; одновременно сумма дебиторской задолженности, по которой право требования переуступлено, списывается в кредит счета 10590 «Прочая дебиторская задолженность» в корреспонденции со счетом 66170 «Прочие неоперационные расходы»;
- восстановление ранее списанной кредиторской задолженности относимой к неоперационной деятельности и т.д.

Счет 66200 «Расходы(доходы) по налогу на прибыль»

Счет 66200 «Расходы(доходы) по налогу на прибыль» предназначен для учета расходов по налогу на прибыль, определенных методом обязательств в соответствии с МСФО(IAS) 12 «Налог на прибыль».

Сумма расходов по налогу на прибыль, которая учитывается в отчете о прибылях и убытках, представляет собой сумму налогового обязательства, начисленную в соответствии с налоговой декларацией, скорректированную на сумму эффекта, от возникновения и

изменения сумм вычитаемых или налогооблагаемых временных разниц(см. пояснение к счетам 11700 «Отсроченные налоговые требования» и 22800 «Отсроченные налоговые обязательства»).

Счет 66200 может иметь как кредитовое, так и дебетовое сальдо. Счет 66200 является временным счетом: в конце отчетного периода сальдо счета списывается в дебет или кредит счета 77000 «Свод доходов и расходов».

Счет 77000 «Свод доходов и расходов»

Счет 77000 предназначен для обобщения информации по формированию конечного финансового результата деятельности субъекта за отчетный период. В конце отчетного периода все временные счета разделов 4,5 и 6 закрываются путем списания сальдо в дебет (сальдо счетов расходов) или кредит (сальдо счетов доходов) счета 77000 «Свод доходов и расходов». Сальдо счета 77000 списывается в дебет (убытки) или кредит (прибыль) счета 33210 «Нераспределенная прибыль отчетного года».

Забалансовые счета

Хозяйствующий субъект может по своему усмотрению и исходя из специфики отрасли вводить дополнительные забалансовые счета, применительно к ранее действующим.